

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Geo-hydrographia s. orbis terrarum descriptio - Cod. Ettenheim-Münster 111-116

Italia - Ettenheim-Münster 114

Cartier, Gallus

[S.l.], [18. Jahrh.]

Caput I.

[urn:nbn:de:bsz:31-111162](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-111162)

constituit, Mediam, quae illius tibia est, et Inferio-
rem, quae illius pes est. Partes Superior Padoflumi-
ne, Media Leno et Tiberi irrigatur, sub his Partes
Inferior, quae Regnum Neapolitanum continet, sita
est.

Sub Italia nomine etiam veniunt plures Insulae, 14.
quarum aliqua satis ampla sunt, ut Sicilia, Sardi-
nia et Corsica: alia vero minores, scilicet Ibra,
Margarita, Capraria, Clapasia, Egilium, Dianum,
in mari Infero Corsicam inter et Etruriam. Lipara
sive Vulcania, Stelides seu Stelia ad Septentrionem
Septem numero Neapolim inter et Siciliam versus
Septentrionem. Strombana et aliae ad Septen-
trionem Maris Adriatici posita. Haec Insulae
omnes Italiae partes continentur atque ad eam perti-
nent, unde et à nobis his quoque locis expenden-
tur, quibus Melitam adjungemus, quamvis potius
ad Africam quam Italianam spectat.

Quatuor igitur Capitibus in varias Sectiones et Ca-
pographos distinctis Librum hunc V. concludemus; in
quorum primo de Statibus et provinciis, quae Superiori
Italiae parte continentur; in secundo de illis, quae
Mediae ipsius pars continet; in tertio de eisdem parte
Inferiori, Regno Neapolitano scilicet, differemus.
ac tandem Capite quarto Insulas quae ad ipsam Italianam
pertinent, una et Melitam expendemus.

Caput I.

De parte Superiori Italiae Statibusque et Provin- ciis in ea contentis.

Partes Italiae Superioris, quae hanc partem continent, complec-
tuntur Sabaudiam, Pedemontium, Republicam Genevan-
sam, Ducatus Montemferratium, Mediolanensem,
et Republicam Venetam. De his modo nobis distine-
tis Sectionibus tractandum est. Sit ergo

Sectionis I.

De Sabaudia necnon provinciis ad eam spectantibus.

Sabaudia sive Savoia, Savoie, Savoyen: summa-
tim tripliciter considerari potest: 1° prout sub hac
appellatione omnes Sabaudiae provinciae, 2° prout
Ducatus Sabaudia; et 3° prout Sabaudia propria
iustantur, intelliguntur.

Sabaudia iuxta primam appellationem seu illi-

us provincia modo simul conjuncta. *Confines* sunt
ad Septentrionem *Gesia* §: *Gex*: § exiguo Ducatus *Bur-*
gundia Tractui, *Reipublica Genevensi* et *Lauile-*
mani; ad Occidentem *Burgesia* §: *Bugey*: § modica
Ducatus *Burgundia* provincia, *Delphinatui* et *Pro-*
vincia; ad Meridiem *Mari Mediterraneo*, et ad Ori-
entem *Territorio Genuesi*, *Ducatibus Mantuano*
et *Mediolanensi*, necnon *Valle*. *Hæ Sabaudie*
provinciae partim cis- partim trans *Alpes* sita
sunt, complectunturque *Ducatum Sabaudia*,
Principatus Pedemontium, et *Onelis p. Comita-*
tum Niciensem, et *Ducatum Montemferratum*,
necnon quamdam *Ducatus Mediolanensis* partem,
de qua agemus, ubi nobis de hoc Ducatu erit
sermo.

Ducatus Sabaudia §: *Ducato di Savoia*, *Duché de*
Savoie: § *Galliam* inter et *Italiam* situs est, juxtaque
Septentrionalis omnium *Sabaudia* provinciarum,
quam *Alpes à Pedemontio* separant. *Proprie* au-
tem confinis est ad Septentrionem *Reipublica Ge-*
nevensi et *Vallesia*; ad Orientem *Ducatus Medio-*
lanensi; ad Meridiem *Pedemontio*; et ad Occiden-
tem provincia *Lugdunensi* et *Delphinatui*. *Alii*
paulo aliter illius assignant limites: juxta ipsos quippe
Lacus Lemanus ab *Halvatiâ* idem separant; ad Ori-
entem à *Valle Augustana* et *Pedemontio* per *Alpes* dis-
tinguitur, quorum ramus aliquis ad *Evonotum*, ubi
Vallesia confinis est, idem terminat; ad Meri-
diem habet *Delphinatum*, et ad Occidentem *Rho-*
danum quo à *Burgesia* et *Burgundia* dividitur.

Sabaudia specialis et proprie sic dicta singularis
est regio intra ipsum *Sabaudia Ducatum* conten-
ta, sitaque est inter *Ducatum Genevesensem*, *Trac-*
tum Fossipiacum, *Tarentariam*, *Marvicam*
Delphinatum et *Burgesiam*. *Hæ nobis pri-*
mo de Ducatu Sabaudia agendum est. *Et ergo*

Subsectio I.

17.

De Ducatu Sabaudia

Disceptant aliqui, num *Ducatus iste* provinciis *Ita-*
liae sit an non, quod idcirco respectu anni-
merari debeat, quod respectu illius trans *Alpes*
situs sit. *Certe Veteres*, præsertim *Romani*,
illum *Italiae* sua, seu, ut vocabant, *Gallia* aut
Regioni Transpadana, quam quoque *Regionem*

Nonam vocabant, annumeraverunt: hodie etiam geo-
graphi omnes illum Mappa, qua universam Italiam
exhibet, inscribunt, tum quod illius Princeps Italus
sit, tum quod commodius ibidem considerari possit.
Igitur Sabaudia Ducatus ad Superiorem Italia par-
tem spectat.

Circa illius nominis originem certum quidquam
haud statui potest. Quidam illum derivant à
Sabata Liguria Urbe; alii à Salva via, ajunt
quippe, olim regionem hanc ob latrones et Sica-
rios, quibus abundabat ^{quique} ^{eadem} omnino intutata
reddabant, Malam viam fuisse nuncupatam, que
hac halastorum hominum fese perpurgata Salva
via dicta fuerit, ex quo subinde Sabaudia ~~factum~~
factum sit. Alii denique volunt Sabaudiam
nuncupatam fuisse à Sabaudo Episcopo Arelatensi
qui primus illius Incolas ad fidem Christi perduxisse
dicitur. Verum quidquid ea de re sit, certum
est, quod vox Sapaudia, ex ~~post~~ qua postmodum
Sabaudia, mutato p in b, facta fuit, ante saec-
lum IV. haud usurpata fuerit, et Ammianus Mar-
cellinus lib. 15. primus eam usurparit.

* Sabaudia olim à Lau Lemano extra fines
Allobrogum protendebatur simulque continebat
Vaudum [Le Pays de Vaud] Ebrodunum [Yverdon] usque,
prout colligere est ex Sect. 65. Notitia digni-
tatum Imperii, in qua fit mentio Barbariorum
Ebroduni Sapaudia.

* vid. dicta sup.
lib. 4. c. 11. de Hal-
vetia Sect. 2.
Subsect. 1. n.

* Barbarii nomen
Barbarum, eo illi
significantur, qui
Barcas seu Scaphas
ducunt.

Hanc regionem olim pars Allobrogum, Centrones,
Nantuates, Garocelli, Veragri, et Salassi incolere.
Allobroges Regionem inter Rhodanum ab ipsius à Le-
mano Lau affluvis et Isaram positam incolebant,
partem scilicet Delphinatus, Tractus Rossiniacum
et Genevensis. Centrones Grajorum Alpium
valles, hodiernam scilicet Tarantariam, occupa-
bant. Garocelli non prout à Monte Cenisio
sedes habebant: Simleris et alii eos in Mauriana
collocant, qua tamen iuxta aliquos Brannovicio-
rum habitatio fuit. Nantuates secundum Stra-
bonem et Plinium confines erant Veragris, Se-
dunis et Lau Lemano, ipsorumque regio com-
plectebatur Agrum Caballium et territorium
San-mauritianum in Valdenia inferiore. Vera-

gri inter Nantuates et Salafros cum Vallois partem, in quam Martinianum est, habitabant. Sulafri denique, quos Strabo mire celebrat, illas Alpium vales possidebant, qua nunc Vallis Augustana nuncupantur, ac versus Aquilonem Veragris, ad Orientem Lepontis, ad Meridiem Segusis, et Occidentem Centronibus confines erant.

~~omnes populi istos in quatuordecim gentes dividit Strabo. Sabaudia, quae in meridie Transalpinis hinc sublinguatur.~~

Hi populi in Gallia Narbonensi adjecti fuerunt ac ita divisi, ut Allobroges ad Narbonensem tertiam, et Veragri Salafrique ad Narbonensem quintam, alias Grajarum Alpium provinciam nuncupatam, pertinuerint.

Sabaudia post Imperii Romani dissecationem, non levis ac alia regionis illius legiones, Barbarorum praeda facta est, atque modo ab his modo ab istis occupata fuit*, ac primum sub initium saeculi V. Burgundiones illam occupaverunt, et recens aucto regno suo junxerunt. Saeculo VI. Franci eandem illam eriperunt. Tandem ad secundae stirpis Burgundiae Reges pervenit, penes quos permansit usque ad Rudolphum III. cognomento Siquum et ultimum hujus Regni Monarcham; post cujus mortem ad illos Principes pervenit Saeculo XI. pervenit, à quibus hodie adhuc possidetur, in persona Humberti, qui primus Comes Sabaudia et Mauriana dicitur est, atque an. 1035. ab Imperatore Conrado II. cognomento Salico Rudolphi III. in Burgundia Regno sine spore testamentario Agum Cabalium et Vallesiam Inferiorem obtinuit. Tandem an. 1416. Sigismundus Imperator Comitatum hunc Solemni Diplomate 19. februarii Cambesiaci edito Ducatum fecit in gratiam Amadei VIII.*

* Id sub Honorio evenit, qui an. 395. Imperium adit, et an. 423. mortuus est.

* Hic is ipse est, quem Concilii Basileensis tres Antipapam sub nomine Felici V. creaverunt.

qui hic à Comite Princeps et Dux evasit. Univera Ducatus Sabaudia Regio parè tota montibus horret, ac, exceptis vallis, sterilis est et infructuosa. Communiter in ea minores, parvas distribitur: Suntque Sabaudia propria; Tractus vel Ducatus Genevensis; Ager Cabalius; Tarantaria; Mauriana; et Tractus Hospinianus. Geographi quidam Ducatum Augustanum iudicant addunt, verum is propria Sabaudia pars est. Eas modo singulis SS. expendimus.

S. I.

De Sabaudia propria.

18.

Sabaudia propria iuxta limites eidem supra n. 16. assignatos ad Septentrionem confinis est Tractibus Genevensi et Trossiniano; ad Orientem Bedemontis; ad Meridiem Tarantasia, Mauriana et Delphinatui; et ad Occidentem Bergesia. Hi praecipue notantur

1. Chamberiacum, Chamarium, Chamberium, Cameriacum, et Camerinum Lemniorum | Chambery | totius Sabaudiae Ducatus Metropolis sita in amoenâ satis planitie ad binos rivos, quorum unus Laise alter Albanus lingua gallica dicitur, 2. miliaribus germanicis ad Austrum à Burgeto versis Montimeliannum 5. miliaribus versis Orientem à finibus gallica et 18. à Lugduno sub gr. long. 26. m. 19. lat. 45. m. 34. Satis ampla est et populosa, sed minimè munita. Cives gallica loquuntur, comes sunt et Urbani, mulieresque venuste.

Urbis haec in Eulianensis Episcopi gratianopolitani subiectur, qui in ea habet Consistorium, in quo causa, quae forum Eulianensium spectant, definiuntur.

Adest etiam, praeter aliquot utriusque Sexus Monasteria, Ecclesia Collegiata, quae, quamadmodum Lutetiae Parisiorum, Sanctum Sacellum | La Sainte Chapelle | vocatur. Huius Ecclesia Canoniorum praecipuus Sabaudiae Sacani titulo gaudet.

In ea Castrum est loco eminentiori positum à Thoma I. Sabaudiae Comite Saeculo XII. pro se huiusque successores excitatum. In eo est Sacellum in quo varia aservantur reliquiae, inter quos est baculus, quem dicunt S. Josephi fuisse, qui velit, credat.

Castrum hoc an. 1731. incendio Damna sensit, at postmodum restauratum fuit. In illud Victor Amdaus Sabaudiae Dux et Rex Sardiniae Depositis Imperatoris coronam an. 1729. 3. Sept. Sceptro et coronam accepit se recepit privatam deinceps vitam acturus. At postea facti poenitentis agitare coepit consilia, quibus thronum repeteret; hunc in finem Mantiscalerium | Moncaglieri | Bedemontii Urbem petiit undè astu Augusta Taurinorum Arcem occupaturus. Verum Carolus Emanuel eius filius, cui coronam ceperat, comperto illius machinatu, nocte 28va et 29na nam Octobris intercedente an. 1731. captum Ripulas | Rivoli | perduci curavit, ubi sub antea custo-

tem, lafi, nium, hagi, et, huius, fuc, em, iam, tio, nes, his, uti, t, lo, le, quos, to, ot, er, na, ia, m, um, i, in, hunc, di, mon, at, per, ria, ali, tus, um, quia, ex

diā diem supremum obiit 31. octobris an. 1732. prius tu-
man filio suo reconciliatus.

~~Pro~~ Burgundiam duobus bellum fuit Gallos inter et
Sabaudos, toties illi urbem hanc occupaverunt, ut
annis 1525. 1600. 1630. 1705. et in ultimo Suevici-
nis Austriacae bello Hispani sub Philippo Regis Hispani-
ae filio illam tenuerunt, quod Dux Sabaudia a
partibus Suae Theresiae Hungariae Reginae Caroli
VI. Imperatoris herede unice.

Prope eam occurrit Villa Lemensis §: Lemens: | quam
~~Sauvignis~~ sub initium saeculi XI. Rudolphus III. Burgun-
diae Rex Ataracensi seu Kinacensi §: Ainar: | in Ci-
vitate Lugdunensi Ordinis S. Benedicti Monasterio*

* Anno 1684. Mo-
nasterium hoc au-
tonitate Innocen-
tii Papa XI. ad
Saulum tradu-
tum, et Collegium
Canonorum fac-
tum est.

In Itinerario Antonini in via prope Alpes
grajas coloratur, et Lemineum, in Tabula Bentin-
geriana vero Lemines vocatur.

2° Burgetum §: Bourget seu Bourquet: | Oppidum
ad litus Lani, cui nomen tribuit, positum 2. millia-
ribus Gallicis ad Septentrionem à Camberiacis. Cle-
bratur ab antiquissimo Ordinis Cameracensis Pri-
vato ab Arnaldo I. Comite Sabaudia an. 1058. fun-
dato, et ab Humberto II. an. 1097. praedictis aucto.
nam autem Collegio Iovitatum Camberiaci adiectus
est.

3° Montmelianum, Montmelianum et Mons Emi-
lianus §: Montmelian, Montmelian: | Urbs exigua
ad dexteram Isarae ripam et praeruptum saxum, cuius
verticem Castrum occupat olim munitissimum, sita
2. miliaribus Germanicis versus Evonotum à Cam-
beriacis. Hujus Urbis situs Sabaudia Comites
adexit, ut jam ante 500. et amplius annos illam
validis munitis instruxerint, adeo, ut invia-
bilis reputaretur: attamen Henricus IV. Galia-
rum Rex an. 1600. illam subegit. Anno 1630.
Galli 13. mensium spatio illam obsiderunt, nec tamen
obtinere valuerunt. at an. 1691. faciliore nego-
tio ipsi cepit. Tandem an. 1706. in Suevionis Hispani-
ae bello iterum illam ceperunt, ac ipsius muni-
menta penitus demoliti sunt. An. 1713. in pace
Ultrajectensi Sabaudia Duxi restituta fuit.

4° Aqua Gratiana §: Aix: | Urbs seu Oppidum
ad occidentale litus Burgeti Lani positum Camberiacum
versus austrum inter et Annecium versus Septentrionem

travertim vicinis miliaribus Italicis ab utroque. Vetus
 est, Marchionatusque ~~titulo~~ titulo gaudet, at angustior est
 et male constructus. Nihil memorabile in eo occurrit,
 praeter aquas suas minerales, ad quas singulis annis
 quamplurimi conflunt eas bibitori et in iis balnea-
 turi. Balnea sunt Romanorum opus, quae Gratianus
 Imperator restauravit, quod occasio fuit, ut urbs ipsa
 in Oppidum et aquae vocata fuerint Aqua Gratiana.

Hic est Canoniorum Saularium Collegium, cui praee-
 st Decanus. In illius Ecclesia lignea Crucifixi imago
 aservatur, quam ~~dicunt~~ dicitur S. Hieronymum ex vera Chri-
 sti crucis ligno confuisse dicunt.

5° Romilliamum Humiliacum, Remiliacum, et
 Remillium [; Humily;] Urbs in confinis Ducatus gene-
 vensis et paulo edita plantis ad confluentem Serani
 [; Seran;] et Nephæ [; Nephæ;] fluviorum, qui ibidem pon-
 te lapideo junguntur, sita 2. miliaribus germanicis
 seu octo Italicis ab Avenio. Olim veteri muro
 cineta erat ac Dubus Castris protegatur; verum

haec omnia Ludovicus XIII. Gallicus Rex an. 1630. dum
 Montmelianum obsidebat, solo avari iussit. Bria-
 torum aedes in ea sunt omnes lapideae et satis venustae.
 Incola, qui 3000. numerum haud superant, commode
 vivunt, quod ab agri ipsorum fertilitate, necnon
 a frumenti, quod praecipue exercent, commercio provenit.

Proter Ecclesiam parochialem, quae Briovatus ti-
 tulo gaudet, quatuor in ea numerantur Monaste-
 ria, duo Monachorum et duo Monialium.

Anno 1390. urbs haec Comitibus Genevensibus pa-
 rebat, praecipuumque feudum erat, quod Comites isti
 ab Episcopo Genevensi tenebant. Ubi autem Comes
 Petrus sine masculo herede vitam posuit, tum ipsius
 vidua, quae propter dotem suam indemnis praestaretur
 relicta fuit; quam deinde Amadens VIII. Sabaudiae
 Dux ab ipsa et eius secundo marito Frederico Duce Lo-
 tharingiae emit, atque ad suos transiit successores:
 hinc aliqui eam Ducatus Genevensis attribuerunt.

8000.

Textus hystorico
topographicus.

tractus hystorico-geographicus, ad
tractus hystorico-geographicus, ad
tractus hystorico-geographicus, ad
tractus hystorico-geographicus, ad

Urbis Geneva est sita in oris ad Aquilonem ab Alpibus. Nomen
habet ab Urbe Geneva, de qua ab hisce dicitur et
hoc est sita regio.

§. II.

De Tractu seu Ducatu
Genevensi.

Tractus seu Ducatus sita in oris ad Aquilonem ab Alpibus. Nomen
habet ab Urbe Geneva, de qua ab hisce dicitur et
hoc est sita regio.

6° Aqua pulchra | Aiguebelle | Oppidum ad ripam
Arici | Arc | in confinis Mauriana et ad montis ra-
dicam positum 5. miliaribus Gallicis ad Leromotum
à Cambesio, et 3. ad orientem à Monmeliano,
in via qua ducit versus Fanum S. Joannis in Mauria-
na, et tiam Lugdunensis et Genevensis Strata
Bardemontium et Augustam Taurinorum versus con-
curunt. Oppidum hoc horridi montes, quibus
cingitur, munitum efficiunt, atque hic via in Sa-
bandiam intercludi potest.

7° Carbonaria seu Castrum Carbonaria | La Char-
bonniere, seu Charboniere, Il forte di Carboniera |
Locus olim munitus ad ripam Arici in confinis Mau-
riana, Monmelianum inter et Monasterium in Ta-
rentana situm miliaribus ad Austrum ab Aqua pul-
chra. modo demolitus jacet.

§. III.

De Tractu seu Ducatu Genevensi.

Tractus seu Ducatus, item Pagus Genevensis, ac
etiam Gebennesium | Le genevois, Il genevoise |
confinis est ad Orientem Tractui Foriniano; ad
Astrum Sabaudia propria; ad Occiduum Rhodano;
et ad Septentrionem Agro Caballio usque non exiguo
Urbis Geneva Territorio. Nomen habet ab Urbe
Geneva, de qua Lib. IV. C. XI. ubi nobis de Habre-
tia homo fuit, egimus.

Regio haec olim Burgundia Regni pars erat, quam
Praefecti à Regibus constituti regabant sub Comitum
titulo, qui deinde Burgundia Transjurana Re-

quum largitate hereditarii facti sunt, ita tamen ut Epis-
coporum Genevensium clientes fiduciarii, seu, ut ajunt,
Vasalli essent.

Comites Genevenses jam Saeculo X. et sub Comite Basi-
fio Burgundiae Transjurana Rege, qui ab an. 937. usque
ad an. 994. quo mortuus est, septem tenuit, extiterunt.

Equidem ignoratur, quinam horum hereditariorum
Comitum primus fuerit; id tamen certum est, Alber-
tum jam ante Saeculo XI. initium hujus Tractus Comi-
tem fuisse, ejusque conjugem Eldegardem an. 1001.
Ecclesiam Vesovia in Gessia fundasse. Filius suc-
cessores masculi Regionem hanc per 400. circiter an-
nos et usque ad finem Saeculi XIV. possederunt: tum
ipsorum stirpe mascula extinta ad Aradeum VIII.
Sabaudia Comitem devoluta est, cujus Investituram
ab Episcopo Genevensi tanquam directo illius Domini
an. 1404. Geneva in Ecclesia S. Petri accepit, cuique
homagium praestitit. At ubi ab Imperatore Si-
gismundo Divis titulo decoratus est, Episcopo am-
plius subesse detrectavit, cujus exemplum ipsius suc-
cessores secuti sunt, ac Duces Genevenses nomina-
ri voluerunt. Notatur hic

1. Anceium | Ancey | Urbs ad Septentrionalem
magis ejusdem nominis Lacus ripam posita, ubi ex eo
annis effluit, qui in tres ramos dividitur ac illam
abluit, 2. miliaribus germanicis versis orientem
à Romilliacis. Moris Sedes est Episcopi et Capi-
tuli Cathedralis Ecclesiae Genevensis ab an. 1535. quo

Batons de Balma | Pierre de la Baume | tunc tam-
poris Geneva Episcopus à civibus, qui Calvinismum
adoptarant, Geneva pulsus fuit.

Anceii omnes fere aedes arubus sustinentur
sub quibus incedi potest. Eadem vna junguntur
Suburbia, quorum unum Latomiarum | de la Ber-
riere | alterum Bubali | Buffle | dicitur.

Patres Minores Ordinis S. Francisci in ea Coenobium
habent, ac in illorum Templo Canonici Cathedralis
Ecclesiae Genevensis officia divina celebrant. Pa-
tres Ordinis S. Dominici hic etiam conventum possi-
dent, et Barnabita Collegium. Adhuc quoque Mo-
niales Salesiana seu Visitationis B. V. Mariae, in
quarum Ecclesia supra summum altare quiescit
corpus S. Salatii quondam Genevensis Episcopi et ipsa-
rum fundatoris theca argentea inclusum. Item
aliud Virginum Ordinis S. Clarae Monasterium. Ur-

Handwritten marginal notes on the left edge of the page, including fragments like "Homon", "Lapita", "Srijam", "no", "a", "Char", "Ma", "Ja", "e", "no", "Ube", "quam", "Re".

his fœnis centrum occupat Ecclesia parochialis B. V. Mariæ
dicata, ad quam pertinet Collegium Canoniorum S. Mau-
ritii.

Suburbium Bubali adeo amplum est, ut tot fœre,
quot Urbs ipsa, contineat Incolas, à qua ramus fluvii
ab Annecio Lacu affluentis illud separat. In eo olim
Templum Ethnicum fuit, in quo Bubalus ab Ethniis
colabatur, a quo etiam Suburbium ipsum nomen sortitum
est. Hic etiam alterum estat Monialium Vi-
sitationis B. V. Mariæ Coenobium.

Urbis Castellum in pendet eminentiori loco positum,
adeo amplum, ut in eo Rex quidam cum toto suo
Comitatu commode demorari valeat.

Quidam Geographi tradunt Annecium olim
Civitatem Boris, tam Noviomagum, alii Annexia-
tum, quasi Annexam aquis, quod aquis cingatur La-
cu nempe et duobus exiguis fluviiis Tirona [Tiron:]
et Tiera [Tiera:] Sarbitum nuncupatum fuisse.
Scribitur etiam Necium, Anisiacum, et Anapien-
sis Civitas. An. 1703. Galli urbem hanc occupa-
verunt.

Lacus, ad cuius ripam sita est, quatuor circiter
milliaria gallica cum dimidio longus est, latitu-
do autem eius paulò ultra semimilliare porrigitur.
Tanta est eius altitudo, ut fundus attingi haud possit,
unde et piscosissimus est; præ altis montibus,
quorum vertices semper nive canesunt, cingitur.
Super eum Navas explicatis valis ducuntur non secus
ac in ipso Mari, quod Bagorum, quos abluit, inolis
pescummodum est, ut qui necesse suas Annecium
mercatus diebus sic fœcilè devehant.

2°. Rupes Albroogum [Roche:] Urbis exigua
sub monte, ubi plantis aperitur, qua ad Arvam
[Arve:] fluvium milliari gallico circiter ab ea versus
occidentem dispartum protenditur, 5. vel 6. milliariis
versus levonotum à Geneva, et totidem fœnis versus
Aquilonem ab Annecio sita. In ea adhauc Canonici,
et Jesuitæ habent Collegium, et Moniales coeno-
bium. Hic optimi calcei conficiuntur, qui lon-
gè latèque deportantur.

3° Olim tribus circiter milliariis gallicis versus
austrium [Duras seu Comites Sabaudia] munimentum
excitavit S. Catharina dictum, quod Urbis hinc
q à Geneva

velut forem effret. Idem an. 1600. Henricus IV. Galliarum
rex Carolo Emanuele Sabaudia Duci cepit, ac Bolo-
gnavit.

S. III.

20.

De Agro seu Ducatu Cabalico.

Cabalicus, Cabeticus, Caballiacensis Ager, vel etiam
Caballiacensis Ducatus [Le Chablais] iuxta ripam
australem Lani Lemani usque ad fines Valleria,
qua ipsi orientalis est, porrigitur; proinde limites ejus
sunt ad Septentrionem Lani Lemani; ad Orientem
Valleria; ad Meridiem Ager Forinicus; et ad occi-
dentem exiguum urbis Geneva Territorium.

Universa Inferior Valleria olim etiam pars ejus
fuit, at temporum et bellorum injuria ab eo avul-
sa fuit et Superiori Valleria adjecta, quod Sup. lib. 4.
c. 11. Sect. 2. Subsect. 1. ubi nobis de Helvetia eique vi-
cinis et foederatis provinciis sermo fuit, annotavimus.

Romani olim Equitium hic habuerunt, unde ab
ipsis provincia Equestris et Cabalica postmodum Ca-
balicus Ager hac regio dicta est. Mantuates illius
partem tenuerunt. Ager hic usque ad Rudolphum
III. Burgundia Regem Burgundii Regni pars fuit.
Idem Conradus II. Imperator cognomento Salicus,
ad quem post Rudolphi III. obitum Burgundia regnum
pervenit, Humberto Sabaudia Comiti, qui ipsi adver-
sus Ottonem Treverum seu Campaniae Comitem de
regno hoc cum ipso certantem auxilio fuisset, remun-
erationis loco dedit unamque Augustana valle.

Initio Sabaudia Comites Domini duntaxat, at sa-
eculo XIV. Dues Agri Cabalici vocati sunt, legimus-
que Henricum VII. Imperatorem Amadeum cognomen-
to Magnum Sabaudia Comitem Agri Cabalici et Vallis
Augustana Ducem nuncupasse, necnon S. R. I. Prin-
cipem declarasse, prout ex ipsius Imperiali Diploma-
te an. 1313. Basis in Etonia emanato patet. Ab
eo tempore Sabaudia Comites Cabalici Agri et Vallis
Augustana Dues vocari voluerunt; attamen huic
Ducali titulo Sabaudia et Mauriana Comitum di-
gnitatem praetulcrunt, donec Imperator Sigismun-
Dus hunc Sabaudia Comitatum in Ducatum et Duce-
m Principatum erexit, tum quippe Dues seu Comi-
tes isti simpliciter Sabaudia Dues nuncupati fuerunt.

~~Henricus VII. Imperator~~

~~is Toronensis, Junonivum | Thononensis, Tounonensis, et
 vestri totiusque Agri seu Ducatus Metropolis~~
 Agri seu Ducatus iste in quinque Praefecturas Distri-
 buitur, suntque Terniarensis | Terniense | Gaillardensis
 | Galliardensis | Tononensis | Thonon | Aquianensis | Evian |
 et Auxensis | Aux |

Praecipui illius fluvii sunt Mosca | Morges | Dransa
 | Drance | Ursina | Ursine | et Beverona | Beveron |
 haec notari merentur

In Tononivum, Junonivum | Thonon, Tounon, et
 Tono | totius Agri seu Ducatus Metropolis. Sita est
 non procul ab Australi Lacus Lemani Littore mille
 passibus ab eo lora, ubi Trama rivus eidem immergitur.
 omnino amena est, atque habet vetustas quidem
 sed tamen pulchras. Adest etiam magnificentum pala-
 tium ab Alberto Eugenio Gebenerii Comite, dum
 Caballii Agri praefecturam gereret, exortatum. At
 maximum Urbis hujus ornamentum sunt Monacho-
 rum et Monialium Coenobia. Praeter Ecclesiam
 Parochialem, quae B.V. Maria dicitur, et in qua mar-
 morca Amadei IX. Sabaudiae Ducis inter Beatos rela-
 ti Statua extat, et quam Pater Oratorii S. Philippi
 Neri a Carlo Emanuele I. Sabaudiae Duce fundati
 administrant; Pater Ordinis Clericorum S. Pauli seu
 Barnabitae domicilium hic habent et Scholam, in
 qua juventutem instrunt. Adhuc etiam Pa-
 tres Ordinis Minorum S. Francisci, et Capucini quo-
 rum Coenobium extra urbem situm est. Item Ur-
 selina, Moniales Salesiana seu Visitationis B.V.
 Mariae, et et Annuntiationis ejusdem B.V. Mariae.

Urbs haec minime munita est. Olim in austra-
 li illius plaga extitit Arx munitissima, in qua Du-
 ces Sabaudiae Amadeus VIII. ipsius filius Ludovicus, et
 Beatus Amadeus IX. communiter demorari sunt soli-
 ti, et in qua hic i. Februarii an. 1439. natus est.

Verum Arx ista, cum Genevenses et Valdenses
 tumultuarentur, a Bernatibus incensa et devastata
 fuit. Ex illius rudibus aedificatum est Monia-
 lium Coenobium, ac modo ubi ipsa stetit, ampla
 est arca speciosis instructa ambularis.

Ubi Bernates magna Caballii Ducatus parte
 potiti sunt, in eo Religionem suam Calvinianam,
 ac praecipue Tononi stabiliverunt. Civas pluri-
 bus adhuc post restitutam Duci Sabaudiae Legionem
 hanc annis eidem Protestantium Religionem adhae-

serunt. Tandem S. Francisci Salerii adhortationibus
permoti, illâ abjectâ, Catholicam demum professi sunt.

2°. Ripalia, Ripailia, Ripallium | Ripaille: |
Oppidum ad ripam Lemani lacus prope ostium parvi
fluminis quod lacui huic misetur pontum milliari ad
orientem à Tonono. In eo est praecipuum Equestre
Beneficium Ordinis S. Mauritii ab Amadeo VIII. fun-
datum.

In Oppidum istud idem Amadeus post mortem conjugis
suae Mariae Burgundicae, relicto totius Sabaudiae Domina-
tu filio suo, apertis lacum S. Louis se recepit, ibidem q an. 1434.
in domicilio, quod construi fecit, unamque ipsi vitam ac-
tuos Eremiticam. Inde an. 1440. extractum Patres
Concilii Basiliensis Antipapam erant adversus Eu-
genium IV. cum deinde comperisset Eugenius factis
functo Nicolauum V. virum Capatū dignissimum fuisse
suffectum, nonnō à Carolo VII. Galliarum Rege perurge-
retur, tandem an. 1449. S. Louis Capatū suscepit ac
Ripaliam Eremiticam suam reversus est, post Geneva
profectus ibidem an. 1451. mense Januario vitam po-
suit; demortui corpus Ripaliam reductum ibidem
tumulatum est.

Quidam ajunt Amadeum hunc solitudinem hanc ele-
gisse, ut commodius ac liberius deliciosa vita oblec-
tamenta, qua fastidiosa quandoque status negotia
interturbant, caperet. Tradunt quippe illum ibidem
unamque suam commodam omnino et deliciosam
egisse vitam; unde postea per modum adagii, de iis,
qui cupervis vacant, dictum quod Ripaliam agant.

3°. Aquianum | Evian: | Urbs angusta unacum
Arce ad ripam lacus Lemani in amoenâ planitie po-
sita 2. milliariis Gallis ad Orientem à Tonono. An.
1591. Galli eam obsederunt, et tandem obtinuerunt.

4°. Arx Alingiarum | Le Fort d'Alinges: | olim
Munimentum supra eadem positum ad Dransam | Dran-
ce: | fluvium 2. milliariis versus Austrum à Tonono.
Modo non nisi acerrus lapidum est.

§. IV.

25.

De Fociniaco Baronatu

Fociniacum, Falciniacum, Fociniacum, Foc-
quiacus Tractus, Baronia seu Baronatus Fociniacen-
sis vel Fociniacensis | Le Focignui: | provincia sub
titulo Baronatus. Longitudo ejus est circiter 12.
milliarium Germanicorum, et latitudo 4. Duntaxat.
Confinis est ad Septentrionem Agro Cabalico; ad Occi-

Septem Ducatus Genevensi; ad Meridiem Sabaudia propria et Tarentanis; et ad Orientem Vallesia, ubi etiam à Valle Augustana per Alpes Grajas separatur. Olim tamen limites habebat ab horis paulo divinos. Quantum ad spiritualia seu res Ecclesiasticas subest Episcopo Genevensi. Regis haec Alpes occupat, unde posteriori parte aspera, sterilis et horrida est, loca tamen quaedam habet fecunda.

Tractus iste à Saeculo XI. cum Imperatores Germani à Conrado Salico trahentes originem Burgundicum et Aralataense Regnum possiderent, proprios habuit Dominos. Primi fuisse dicuntur Emmerardus et Ludovicus ante annum 1100. Guilielmus patri suo Ludovico successit, et ab eo recta linea descendit Aimus II. qui sub initium Saeculi XII. absque masculo herede vitam possit relicta Agnete filia et herede unica, qua Petro Sabaudia Comiti nupsit: hic unicam quoque filiam Beatricem post se reliquit, quam Guigo Delphinus duxit uxorem, hinc Provinciae Delphinatus adjectum est, et postmodum unicum cum ipso Delphinatu ad Galia Reges pervenit, penes quos permansit usque ad annum 1376. quo Carolus V. Galliarum Rex Comiti Sabaudia, acceptis ab ipso aliis in Delphinatu et Transania dominis regionem hanc cepit reservato sibi tamen in illam supremo dominio; quam captivam Carolus VI. anno 1410. confirmavit. Denique anno 1445. Ludovicus XI. idem supremum dominium Sabaudia Duci vendidit, quam venditionem eodem anno confirmavit Carolus VIII. Chinon. Chinon; in Turonia.

In hac regione ~~nonnulli~~ loci, quos ~~nonnulli~~ praecipuus Provinciae nuncupabatur, cujus nullum erat vestigium. Notatur hic

1° Clusa | Clusa: | Urbs exigua horridis montibus circumdata 7. milliariis versus Orientem ab Annecio distans, Provinciae successisse dicitur.

2° Bonopolis seu Bona Villa | Bonne, vel Bonne Ville: | Urbs angusta unicum Arve ad Arvam | Arve: | fluvium et Alpinum radices sita 2. milliariis ad Curiam à Clusa, et 4. versus Aquilonem ab Annecio, et 5. ad Evronotum à Geneva. Multae nobiles Sabaudiae familiae ab ea traxerunt originem.

3° Flumetum | Flumet: | Urbs exigua Arvem inter et Umbram fluvios sita 10. mill. Italicis ad austrum à Clusa. De ea nihil occurrit memorandum.

4° Campimontium | Chamounis seu Cham-

muni; | Urbs Augusta 18. miliaris Italicis ad Orientem
à Clusa in monte Glaiato | les glaières; | posita, quam
Itali Montem maledictum | Monte Maledetto; | nunc
part, quod per totum annum glacie tegatur.

4° Taninge | Taninge; | Urbs parva ad ripam Fioro-
nis fluvii sita 2. miliaris Germanicis ad Septentrio-
nem à Clusa. In ea Moniales Ordinis S. Clarae ha-
bent Conobium. Hic etiam Rundinse celebrantur,
in quibus folies venduntur, quae per totam regionem
deportantur. Haec ultima urbes enigma à qui-
bundam Oppida duntaxat vocantur.

S.V.

De Comitatu Tarantasia.

22.

Tarantasia seu Tarentasia, item Comitatus Ta-
rantasia | La Tarantaise; seu Tarentaise; | limites
habet ad Septentrionem partim Sabaudiam propriam,
partim Baronatum Foviniacensem; ad Orientem Val-
lem Augustanam et partem Mauriana; ad Austrum
Maurianam, et ad Occidentem partim Sabaudiam
propriam, partim Maurianam. ~~Tarantasia~~

Tarantasia olim inter Alpes Grajas comprehen-
debatur, et à Tarentasia harum Alpium postea
Metropoli nomen suum accepit. Haec illa proprie
regio erat, quam Centrones, quorum Cesar lib. 1. Com-
ment. de bell. gal. specialiter meminit, inole-
bant. Plinius etiam illos in Alpibus Grajis collocat,
quos ab illorum nomine Centronicas vocat, atque
Octodurensibus finitimos fuisse. Centrones igitur
primi fuerunt Alpium Grajarum Incola, et
ipsorum Metropolis primum fuit Forum Claudii, id
Romanum nomen est, quod Ptolomaeus refert, cuius
alias nulla fit apud veteres mentio. Attamen Me-
tropolis esse debuit Grajarum et Benninarum Alpium,
quae sub regimine Valentiniani I. seu Senioris, qui
ab an. 364. usque ad an. 375. Imperio praefuit, in
specialem provinciam erecta fuerunt. Urbs Cent-
ronum penitus devastata fuit, ac nunc nonni-
si vicus est, qui vetus nomen retinuit, ac Centro-
vocatur. Tarentasia deinde non modo
Centronum sed et Grajarum Benninarumque
Alpium Metropolis facta est. In Itinerario Anto-
nini, ut et in Tabula Peutingeriana prope nota-
tur. Ante initium Saeculi VI. tamen nondum
Metropolis erat, quemadmodum colligitur ex De-

actis Leonis Papa I. qui ab an. Chr. 440. usque ad an. 461. Ecclesia rebus profuit, qui circa contentionem Archiepiscoporum Arelatensis et Viennensis sanxit huic ultimo quatuor urbes seu Episcopatus subijci debere, scilicet Valentianam, Tarentariam, Genevaram, et Gratianopolim; proinde Tarentaria tunc temporis simplex duntaxat Episcopatus fuit. Hoc Leonis decretum Saualo sequenti Symmachus Papa an. 513. sub Consulatu Probi confirmavit.

* Castorum Episcopatus usque ad Danetum, qui an. 517. Concilio Episcoporum in-
 nense situm fuisse. Postmodum hi Antistites facti sunt Archi-
 se dicitur ad ha-
 cum Lemannum episcopi: memoria quippe proditum est Tetrannum
 non procul ab A-
 gano, nunc Tarentaria Metropolitam fuisse, idque patet ex sub-
 Mauritanio Val-
 an. 879. ubi Archiepiscopus vocatur. Archiepisco-
 pia Tarentaria provincia parva omnino est, nec nisi
 lesias urbe posi-
 tum. In eo Con-
 cilium celebrari semel in Valdensi, et Augustanum in Pademontio.
 curavit Sigis-
 mundus Burgun-
 dionum Rex ab
 Arianis heresi
 ad fidem Catholi-
 cam Redis et spe-
 ra S. Ariti Vien-
 nensis Archiepis-
 copi vicinis con-
 versus.

Series primorum Tarentaria Episcoporum ignoratur
 usque ad Danetum, qui an. 517. Concilio Episcoporum in-
 nense situm fuisse. Postmodum hi Antistites facti sunt Archi-
 se dicitur ad ha-
 cum Lemannum episcopi: memoria quippe proditum est Tetrannum
 non procul ab A-
 gano, nunc Tarentaria Metropolitam fuisse, idque patet ex sub-
 Mauritanio Val-
 an. 879. ubi Archiepiscopus vocatur. Archiepisco-
 pia Tarentaria provincia parva omnino est, nec nisi
 lesias urbe posi-
 tum. In eo Con-
 cilium celebrari semel in Valdensi, et Augustanum in Pademontio.
 curavit Sigis-
 mundus Burgun-
 dionum Rex ab
 Arianis heresi
 ad fidem Catholi-
 cam Redis et spe-
 ra S. Ariti Vien-
 nensis Archiepis-
 copi vicinis con-
 versus.

Civitas Tarentaria postmodum Tarentaria nomen
 suum Centrum regioni impertivit, quae ad hanc us-
 que diem Tarentaria nuncupatur; postmodum
 in Interiorum acta conditionem ex Civitate fac-
 ta est Oppidum, quod antiquato Tarentaria nomi-
 ne Monasterium vocatum est à quodam Conobio,
 quod ibidem erigatum fuit, Sedaque esse coepit.
 Hi Archiepiscopi olim satis
 potentes erant, ut qui Conradi Pacifici et filii eius
 Rudolphi III. Burgundiae Regum munificentia Tarentaria
 Principatum possidebant, quem ad finem
 usque Sauli XI. tenuerunt; tunc enim Humbertus
 II. Sabaudiae et Mauriana Comes Regionem hanc oc-
 cupavit, et ad posteros suos transmisit.

Tarentaria Sterile et ingratum asperisque mon-
 tibus horridum habet solum. Isara fluvium illam
 ab Oriente in Occidentem perfluit, ac in ea unum
 suorum habet fontium. Praecipua loca in ea sunt
 i. Monasterium in Tarentaria, olim Monas-
 terium Centrum seu Veronis, vel Forum Claudii,
 et communis Tarentaria i. Monstiers, Monstiers,
 Monstier, et Montiers en Tarentaise: i. Urbs seu
 Oppidum apertum Caput regionis et Sedes Archiepis-
 copi, ad Isaram fluvium, qui illud intersecat, po-
 situm 6. miliaribus ad Septentrionem à Franco S.
 Joannis in Mauriana, et ii. ad Orientem à Camba-
 riaco. Monasterium velleus nomen est Taran-
 taria urbis, quod supra, pro manerio, Archie-
 epis

taria, quod supra jam memoravimus. Archiepiscopi palatium optimum et pulcherrimum est totius Urbis aedificium. In Ecclesia Metropolitana quadam antiqua sepulchra extant.

Aditus ad hanc urbem perquam difficilis est, nec nisi per fauces torrentibus et abyssis cinctas ad illam perveniri potest. In ea primam lucem vidit Innocentius Papa V. prius Petrus de Tarantasia dictus, qui post mortem Gregorii Papa X. 21. Januarii an. 1276. in summum Pontificatum electus fuit. In illius vicinia ingens salis copia elixatur, cuius frequens est commercium.

2^a. Castro: Centron, Cendron: | Viis miliaribus germanicis ad orientem à Monasterio distans. Olim Centronum Metropolis fuit, cui devastata Tarantasia, et huius Monasterium successit.

3^a. Oppidum seu Forum S. Mauricii: | Saint Maurice: | Urbis exigua ad Isaram fluvium sub parvo S. Bernardi monte Monasterium inter et Augustam posita, 14. miliaribus Italicis ad orientem à Monasterio et 23. ad occidentem ab Augustâ. ante tempus aliquod vicini montis ruinâ penè oppressa fuit.

§. VI.

23.

De Mauriana.

Mauriana seu Comitatus Mauriana vel Mauriana: | La Maurienne, Moriane, Marrienne, et le Comté de Maurienne: | Vallis est 20. circiter miliaribus galicis ab oriente ad occidentem longa, à Carbonaria videlicet usque ad montem Cenisium, qui Alpium Cottiarum altissimus est, ac in singulari Alpium Cottiarum nuncupatur, et Vallam hanc à Pedemontis distinguit. Augusta est, et ad Aquilonem Alpium ramo obidetur quo à Tarantasia separatur; ad dextram vero altero ramum Alpium ramo à Delphinatu distinguitur, qui ambo dextram propè Cenisium montem junguntur. In ea Arces: | Arc, Arche, Arco: | fluvius in eâ confinis Augustana Vallis et Pedemontis oritur, eamque ab oriente ad occidentem perfluit.

Hujus Vallis ante Saulum VI. quo Gregorius Turonensis vivebat, nulla facta est mentio; ipse primus eam Maurianam vocavit. Regibus Burgundiae prima et secunda stirpis, nempe Rudolphi, qui an. 888. Burgundiae Transjurana Rex factus est, successores pariter usque ad Rudolphum III. qui Humbertum quemdam cognomento Cuius manus candida, hujus Mauriana Vallis Comitatum creavit, cui et postmodum etiam Sabaudiae Comitatum tradidit, quos binos Comitatus ipse ad posteros suos transmisit. Hic notatur

10° Franum S. Joannis in Mauriana, seu Brennovicum | Saint Jean en Maurienne: | Urbs aperta et muris carens Sedesque Episcopi Metropolitae Viennensis Suffraganei, et Caput totius Comitatus, ad Sinistram Aris ripam sita 3. milliariis versus Occidentem à finibus Delphinatus, 5. ad Austum à Monasterio, et 10. ad Occidentem à Gratianopoli.

Ajunt illam à quatravo quodam Burgundiae Rege fuisse excitatam. Spectabilis haud est sive ades, sive platea spectentur et fora, illud quod Ecclesia Cathedralis claudit medicoriter amplum est; ad illud singulis hebdomadibus bis velut ad mundinas ex omnibus Vallibus hujus locis conveniunt homines. Plateas habet ita angustas, ut duo muli onusti via simul per eas gradi valeant. Sedes tamen fuit Mauriana Comitum usque ad finem Saeculi XII. In Ecclesia Cathedrali, quae, ut Civitas ipsa, S. Joannis Baptista dicitur, invenitur, asserari dicuntur duo ejusdem Sancti Braccatoris digiti. In illa etiam Humbertus I. Mauriana Comes primique ejus Successores tumulati jacent. An. 1742. in Austriaca Successionis bello Hispani Urbem hanc occupaverunt, ac postmodum deseruerunt.

2^a Chambria, Oppidum Camera | La Chambre: | Urbs exigua ad dexteram Aris ripam sita 2. milliariis Gabiis versus Septentrionem à Franco S. Joannis. An. 1456. Ludovicus Sabaudiae Dux in gratiam Joannis à Dacia | De Deysselsui Praetorio Praefati Comitum illam fecit.

24.

Subsectio II.

De Bedemontis Principatu.

Bedemontium | Piemont seu Piedmont, Piemonte: | Principatus, quemadmodum Ducatus Sabaudiae, considerari potest vel tanquam specialis Principatus, qui Bedemontium proprium vocatur, vel prout varias complectitur provincias, quae simul sumtae sub generali Bedemontii Principatus nomine veniunt.

Sub hac ultimâ acceptione finitimus est ad Septentrionem Vallesia; ad Orientem Ducatibus Montiferrato et Mediolanensi; ad Austum Territorio Gemonensi, parti Maris Ligustici, ac Provincia; et ad Occidentem Ducatui Sabaudiae et Delphinatui. Longitudo ejus est circiter 120. milliariis Italicorum, Latitudo 90. Padus, Tanarus, Doria, Stura, Belbus et Bormia, et viginti ferme alii fluvii illum perfluent.

Regio haec primum ante 600. vel 700. annos Be-

Bedemontium vocari cepit; illius sub Cottis et Grajis Alpi-
bus, inter quas jacet, positio hujus nominis origo fuisse
videtur. Olim Liguria, deinde Gallia Cisalpina, et
postmodum Regni Longobardici pars fuit, ac demum
in Sabaudia Ducum potestatem venit.

Umbrii, Etrusci, et Ligures primum in hac regio-
ne resedisse creduntur, deinde pars Gallorum, qui
Ducibus Breno et Belloveso in Italiam perreperunt,
etiam in ea sedem fixerunt, quam postmodum varii
populi occupaverunt, ac inter se se partiti sunt: Ligu-
res Statichi diti illius orientalem plagam incoluerunt.
Vagani sive Bagienii Padum inter et Tanarum
resederunt. Taurini Padum inter et Doriam Mi-
norem seu Ripariam habitaverunt et ad Alpes usque
protentii fuerunt. Salassi in Superiores et Inferio-
res divisi inter binas Doriasitam plagam incole-
runt. Denique Libii, Lebii, vel Lebetii illam
plagam possederunt, quae Tractus Verellensis et
Bielenis seu Gaumallensis Doriam majorem seu Bal-
team inter et Sesiam continentur.

Montes quibus Bedemontium ingitur, auri, Ar-
genti, Auri, et Sauri fodinis abundant. Silvii
optimos pinas, et Sylva magnam ferarum copiam
habent. Solum praetera omnia ad vitam ne-
cessaria affluenter profert. Hic etiam frequens
est Scirri, quod totius Italiae optimum aestimatur
commercium. Rustici ex tuberculis: Tartufole,
Truffes, Trüffel: quae hic in tanta copia inveni-
untur, ut Bedemontium velut ipsorum patria esse
videatur, magnum faciunt compendium ita, ut,
prout fertur, eorum nonnulli 60. usque 70. ar-
genteos idorum effusione quotannis lucrentur.

Ad hujus Regionis felicitatem vineta ubique
plantata multum conferunt; vinum proferunt,
quod quamvis novum est, Italicorum more, dul-
cissimum est praesertim album; alibi tamen vi-
num rubrum produunt, quod multum à dulcissime
deflectit, atque idcirco Vinum asperum |: Vino Bruno:|
nuncupatur. Verbo omnes Bedemontii plagae
fertiles sunt, ac Nucum, Castanearum, et Moro-
rum ambularis ornata. E re pecuaria etiam
regioni singulis annis trigentes centena nummo-

rum millia obveniunt, multique boves in Ducatum
Mediolanensem abducuntur, ibique venduntur.

Regis haec populi semper frequentissima fuit, ac
olim quamplurima steterunt ~~urbes~~ in ea urbes, qua-
rum Nomen etiamnum adhuc notus est, ac pleraque
hodieum subsistunt. Earum modo 55. majores
et civitates numerantur, 200. minores et vicibus
clausa, oppida vero ultra 300. pagi et villa innum-
erata, quae ~~ita~~ ferme sese contingunt ita, ut quo-
dammodo dici possit, Pedemontium hanc esse provin-
ciam aliquam, sed potius Civitatem tercentena-
passuum millia ambitu suo complectentem. Inter
paucissimas hujus Principatus urbes recensentur: Augus-
ta Taurinorum, ~~Monte Regalis~~: Turino seu Torino, Turin:|
Mons Regalis:| Mondovi:| Nossanum:| Nossano:| Chie-
rium:| Chieri:| Benna:| Benne:| Eporedia:| Ivrea:|
Verella Libicorum:| Verelli, Verceil:| Augusta
Praetoria:| Aosta:| Segusium:| Iusa:| Salugia,
seu Augusta Vagiennorum:| Saluggio:| Asta Bom-
peja:| Asti:| Ceva:| Ceva:| Vericium seu Verua:| Ver-
va:| Bardum:| Barda:| Ocella seu Ocellum:|
Uspaglio:| Cottia:| Cozza:| Salugia:| Salapa:| Caris-
tium:| Cairo:| Mons Jovis:| Mont-Jovet:| Bollentia
|: Bolendo:| Antiquae Urbes, quarum nomina si-
vuntur, Nomen autem ignoratur, sunt Forum Julii:| Iria:|
Forum Vibii:| Antilia:| Prae caeteris Pede-
montii urbibus Augusta Taurinorum, Augusta Prae-
toria, Verella, Asta Pompeja, Eporedia matrem
Christi fidem susceperunt et Episcopos habuerunt:
at Mons Regalis, Nossanum, et Salugia primum
post aliquot a Christo nato saecula ad Christianam
fidem converterunt.

In Pedemontio unus est Archiepiscopus, Taurinensis
sive, seu Episcopi, et ultra triginta Abbatia,
praeter ingentem numerum Praetorum, Beneficio-
rum Equestrium, et aliarum piarum fundationum.
Quantum ad religionem nulla, praeter Catholicam
in eo toleratur, si Valdenses excipias, qui valles quas-
dam in confinibus Dolphinatibus habitant, sic dicti
a Petro Valdo quondam Mercatore Lugdunensi, qui
saeculo XII. anno scilicet 1160. novam invenit religio-
nem. Haeculus, Buccerus et Ocolampadius hos
Valdenses, Calvinistas effecerunt. Certè Catholicus om-
nis videndum videtur, quod Protestantos Calvinistas
fabulari audeant, hos populos jam ab Apostolorum,

vel saltem eorumdem discipulorum tempore has Vales incoluisse, camque, quam modo profitentur, Religionem jam tunc tenuisse*. Vid. Bossuet. Hist. Variat. Ecles. Cro- test. Lib. XI. n. iv. et LXXI. p.

* Theodorus Baga Hist. Valdes. lib. i. Scribit Valdenses ab immemoriali tempore se se Eule- sia Romanas abu- libus oppressisse, atque an. 1541. in optima forma de- clarationem actis publicis insertam edidisse, qua testa- bantur ab anno Christi 120. prout à Majoribus accepe- rant, religionem suam de patre ad filium ad ipsosque propagatam fuisse. Prostat sane tra- ctus, inquit Cor- cit. Benignus Bos- suet, si vel minimo fulviatur argu- mento.

Principatus huius Summo Imperio praest. Lux Sabaudia qui simul tenet et Sardinia Maris Mediterranei Insula, cujus primogenitus filius Piedemontii Princeps vocatur. Illum numerosa et prosiqua nobilitas exornat, adfunt- que familiae, quae à quibusdam Regibus, et Summis Prin- cipibus trahunt originem.

Magna soli fertilitas quibusdam in locis Incolas insidens et Epulaticos efficit: generatim tamen de his offerri po- test, quod sint laboriosi et solertes, artem militarem et politiores litteras apprime colant, p. Ab hospitali- tate, quam peregrinis exhibent, à nativa morum hi- laritate, à fidelitate erga Principem suum, et à favore in retinenda Antecessorum suorum religione multum laudantur.

Provincia, quae Principatum hunc componit, se- quentes numerantur: Piedemontium proprium; Pie- monte in ispraie; Le Piemont propre; Marchionatus Segusinus; Il Marchesato di Susa; Le Marquisat de

Suse; Marchionatus Ivreensis seu Eporediensis, alias Canapitium; Il Marchesato di Ivrea, seu Il Canavo- se; Le Marquisat d'Ivrée, seu Le Canavois; Ducatus Augustanus; Il Ducato d'Aosta; Le Duché d'Aoste seu Aosta; Tractus Vercellensis; Il Verellese; le Vercellois; Comitatus Astensis; La Contea d'Asti, le Comté d'Asti; Comitatus Nimmoris seu Nici- ensis; La Contea di Nizza, le Comté de Nice; et Valles Valdenses; Le Valli dei Valdesi; les Vallées des Vaudois; Eas singulis § §. expendimus.

§. I.

De Piedemontis proprio.

25.

Piedemontium proprium; Il Piemonte in ispra- ie, Le Piemont propre; Longus simul et angustus Tractus est finitimus ad orientem Comitatus Ast- ensi; ad Meridiam Republica Genuesi et Coni- tatus Nicensi; ad Occidentem Marchionatibus Segusinis et Sabotiarum; et ad Septentrionem Canapitidis. In eo notantur loca sequentia

1. Turinum, Augusta Taurinorum; Torino, Turin; totius Piedemontii Metropolis et Sedes Du- cum Sabaudiae, nunc etiam Regum Sardiniae. Si- ta est in aruocissima planitie sub montibus, et ad

riam Doria Minoris seu Riparia, quae 800. ab ea passibus in Padrum praecipitatur.

Bifariam dividitur, in Veterem scilicet et Novam: Vetus mediocriter pulchra est, at Nova longe augustiorem exhibet figuram; enimvero latas et ad lineam ductas plateas, fora ampla, magnasque, speciosas, et uniformes ferè domos habet anteriori parte portibus urenti sole et aëre nimboso perditibus per commodis instructas. Verò, Civitas haec magnificis aedificiis, speciosis plateis et vicis, Incolarum multitudine*, omnibus vita commodis, libera et sociabilis vita ratione cunctas penè Italiae urbes antecedit. Unde et inter pulcherrimas totius Europae Civitates recensetur, ac voluptarius Italiae hortus nuncupari solet. Securitatis nocturna et ornamenti gratia hyemis tempore. in plateis à funibus transversim extensis pendent Laternae, quae tamen, quod 50. usque 80. passibus à se invicem distent, parum ad claritatem et vicorum illuminationem conferunt.

Id quoque commodi habet Civitas haec, quod ope fluvii in supremâ illius regione fluentis rivus in omnes plateas deduci possit, quo sordes amoveantur, ac incensura, si quae oriantur, opportunè suppressantur.

In eâ idem est vita institutum ac in Francia, lingua quoque Gallica ibidem aequè viget ac Italiae. Incola comes hunt et urbani, et quidquid Germani, Itali, et Gali habent boni, id ipsi sibi possidere dicuntur; enimvero aequè sagaces et ingeniosi sunt ac Itali, juvendae indolis aequè ac Gali, necnon sinceri, largi, spectabiles et provera statura sunt Germani.

Augustae Taurinorum decem numerantur Ecclesiae Parochiales; illarum praecipua est Ecclesia Metropolitana primùm, ~~superioris~~, ab Aigulpho et Theodelinda* Longobardorum Regibus excitata. In ea Sacellum est, in quo Sudarium Servatoris nostri Jesu Christi asservari dicitur. Idem etiam Monasteria, Ulpipona, Veruntione, et plurquam duodecim aliis Romano-Catholicae Ecclesiae locis ostendi dicitur, quod alium satis aequivocum videri possit.

In hac Ecclesia praecipua etiam coluntur SS. Martyres Octavius, Solutor, et Adventor, qui Thebasa Legio- nis milites vel rei militaris praepositi fuisse dicuntur; S. Secundus Civitatis Patronus; S. Mauritius Thebasa Legionis Brinnicarius; S. Maximus, qui inter

* An. 1728. in ea 54600. Incolarum numerata fuisse.

* Aigulphus Berdemon-
ti Princeps Theo-
delinda Garibal-
di Bojorum legis
filia et Antariti
Longobardorum Re-
gis vidua nuptit,
ac per eam an. 592.
Longobardicum Re-
gnum obtinuit, at ip-
sius opera Thebasa
ab Arianâ heresi
ad fidem Catholicam

Ecclesiarum Patres recensetur, et circa finem Imperii conuersus est. Eisdem
 Honorio Augusti, qui ab an. 395. usque ad an. 425. Theodorus S.
Gregorius Magnus
Dialogos suos inscrip-
sit.
 Imperium tenuit, hujus Civitatis Episcopus fuit, ac pri-
 mum circa an. 466. à vivis excessit. Ceterorum
 Parochialium Ecclesiarum vetustissima est ea, quae S.
 Eusebii quondam Verellensis Episcopi dicitur, et quam
 Patres Congregationis Oratorii administrant. Reli-
 qua sunt: Ecclesia S. Thomae, cui praesunt PP. Fran-
 ciscani; S. Mariae [S. Maria della Grazia] quam
 tenent PP. Carmelitas; S. Dalmatii, quae est Clair-
 corum Regularium, vulgò Barnabitarum; ceterae
 S. Pauli, S. Stephani, S. Gregorii, S. Marti-
 ni, et SS. Apostolorum Simonis et Iudae Sacerdoti-
 bus secularibus sunt assignatae. Praeter has Ec-
 clesias multa adhuc Augusta Taurinorum extant
 Coenobia, ut Dominicanorum, PP. Minorum Strictio-
 ris observantiae, Carmelitarum Discalceatorum, Cis-
 tertiensium, Augustinianorum Discalceatorum, The-
 atinorum, Minorum, F. F. S. Antonii Vien-
 nensis, qui curam gerunt infirmorum, ac vulgò
Frate ben' Fratelli vocantur, et denique Theati-
 norum. Extra Civitatem bina occurrunt Capu-
 cinorum Monasteria, unum cis Padum in colle
 positum, cuius Ecclesia à Carolo Emanuel I. exci-
 tata omnium fortè, quae Patres isti habent in
 Europa, magnificentissima est, alterum in pla-
 nitia cis Doriā collocatum. Virginitum
 Coenobia sunt: Monialium Congregationis Late-
 ranensis, Ordinis S. Clarae, Carmelitarum, Ca-
 pucinorum, Visitationis, et Assumptionis B.V.
 Mariae, praeter duo poenitentium Mulierum domi-
 cilia, quae tamen, dum adhuc in saeculo morarentur,
 inculpatae semper duxerunt vitam.
 In Ecclesia Metropolitana praeter Cathedrale Ca-
 pitulum, quod 25. Canonici constat, aliud adhuc est
 quod sex Canonici constituent à potiori parte ab
 Adaloude Marchionissa Segurina fundati; Capi-
 tulum hoc SS. Trinitatis Capitulum vocatur.
 Nunquam dicendi finem faceremus si omnes Ecla-
 sias, et Monasteria, quae hujus Civitatis Suburbis
 ac in vicinia occurrunt, recensere vellemus; pra-

ra tamen potius esse videtur quodam huiusmodi ad huc de Mo-
 nasterio S. Solutoris, quod olim in hujus Civitatis Sub-
 urbio extitit. Nomen accepit à S. Solutore Martyre
 qui sub initium Sauli IV. sub Diocletiani et Maximiani
 Imperatorum dicitur Christianorum persecutione, una
 cum Octavio et Adventore, quorum supra meminimus,
 ad hanc Civitatem venit, sociis suis ibidem Martyrio
 affectis, ipse Eperediam se recepit, ubi et palmam
 Martyrii obtinuit. Christiana quodam Matriona no-
 mine Juliana corpus ipsius huiusmodi deportari curavit,
 illud unicum sociorum suorum corporibus in Sacello
 extra Civitatem olim Deo Fridi dicato tumulari cu-
 ravit, quod propterea S. Solutoris dictum est. Huic
 Sacello Victor tunc temporis ibidem Episcopus, plura
 adiunxit aedificia, quae Gazo idius Successor in Monas-
 terium mutavit, ac Monachis Benedictinis tradidit,
 quod an. 1031. Ulrichus Manfredus Marchio Segusinus
 et ejus Coniux Berta multis privilegiis et praediis dota-
 runt, ne non in suam tutelam effunderent. Equi-
 dem brevi post tempore hostium furore incinerati abierunt,
 at Landolphus Augustae Taurinorum Episcopus an. 1091.
 de novo illud constructum curavit, ac praestantibus privi-
 legiis auxit. Postmodum denique penitus exarsit,
 fuit ac solo aequatum; quod tamen Jacobus Episco-
 pus et Petrus Abbas Cuniacensis ~~omniis~~ restauraverunt,
 cuius proventus Marchiones Segusini et Comes Sabau-
 dia notabiliter auerunt, ~~omniis~~ ~~omniis~~ ~~omniis~~,
 tandem ne non Eugenius Papa III. an. 1146. Idem
 Segusina esset, eidem plura privilegia contulit.
 Tandem an. 1536. Galli Augustam Taurino-
 rum obsidentes illud unicum Suburbio, in quo
 situm erat, penitus devastarunt ita, ut ex eo praeter
 titulum et proventus, nihil remanserit.

Augustae Taurinorum etiam varia Spirituales Con-
 fraternitates et Novitiorum numerantur: inter haec
 eminet illud, quod S. Joannis dicitur. In illud, pra-
 ter omnis speciei infirmos et pauperes, suscipiuntur
 omnes illae legiones sexus personae, quibus, per infor-
 tunium amissa virginitatis flore, uter intumuit;
 item honesta praegravantes foeminae. In imâ illius
 contiguatione demorantur viri, in superiore mulie-
 res. In eo sunt duo Medici, unus Pharmacopola
 cum quatuor adiutoribus, duo chirurgi cum duode-
 cim famulis, qui infirmis ministrant eisque Phar-

mana praebent, curamque gerunt, ne ipsis quidquam
 deest. Pro Sequioris Sexus personis quatuor constituta
 sunt Inspectrices, et sub ipsis duodecim ancilla, quae infirmis
 mulieribus deserviunt: Duae Obstetrices cum quatuor
 adiutricibus et Novitiis Obstetricibus. Quatuor Lotri-
 ces. Quatuor Confessarii; et duo Inspectores, qui
 Oeconomiam curant.

Adest etiam celebris Universitas et Academia
 sub Ludovico Sabaudia Comite an. 1405. ab Impe-
 ratore Sigismundo erecta. Idem Victor Ama-
 deus hodierni Ducis et Regis parens an. 1730. ve-
 luti innovavit, omneque Studium impendit,
 quo iuventus in illa probe institueretur: hunc
 in finem Jesuitas et alios Religionis inhibitu-
 m fuit, ne Scholas publicas haberent. In ea nu-
 merantur quatuor Theologiae, quatuor Iuris
 prudentiae, quinque Medicinae, et duo Philo-
 sophiae Professores.

Ceterum Civitas haec munitionibus est, nec non
 aere protegitur fortissimis instructa munitionibus
 et propugnaculis. Balatium quoque seu Regia,
 quam Dux, modo Reges, incolunt, amplissima est
 et magnifica.

Huius Civitatis aedibus nil iucundius videri potest,
 quamvis copiose et continua nebula, quae in autum-
 no et hyeme à bardo et aliis aquis ascendunt, aërem
 obscurum et ingratum efficiant, proinde Sanitati
 corporis nocent, his accedit turbida et gravis aqua,
 quae in plerisque Civitatis puteis reperitur. Non
 procul ab eâ duo occurrunt vivaria, quorum unum,
 quod Vetus vocatur mira est amplitudinis; No-
rum vero speciosissimo palatio aliisque variis in-
 ventis ornatum est.

Urbs haec initium habuisse dicitur aliquot ante
 Romanum et bellum Trojanum saeculis, imò an. 1550.
 ante Christi adventum; et ubi sumit incrementa,
Augusta Taurinorum vocata est. Nomen hoc acce-
 pisse videtur à quibusdam Liguria populis, quos
 Plinius lib. 3. c. 17. Taurinos vocat, à Taurus in his
 vexillis depicto forte sic dicti. Anno U.C. 536.
 ante Christum 218. Hannibal eam intra tres dies

de Ma-
 tatis sub
 Martyn
 unum
 unum
 tyro
 ram
 ma no
 ant,
 bello
 lari in
 Hui
 pura
 Monas-
 dicit,
 sium
 is dicit
 Equi
 sabit
 1041.
 arivi
 lum
 Episc
 arum
 Sabou
 pectis
 lum
 lit.
 ins-
 no
 vatis
 Con-
 hae
 wa-
 tur
 for-
 it;
 ius
 milia
 pole
 vade
 phae.

cepit et exiit, quod foedus cum ipso inire detraxisset. Julius Caesar in eâ Coloniam Romanam instituit, illam que Coloniâ Julianam nuncupari voluit, quod nomen postmodum Augustus in Augustam Taurinorum commutavit; sub hoc nomine etiam apud Ptolemaeum, qui illam Salafis adscribit, et apud Plinium, aliorque veteres Scriptorum venit. Postquam longo satis tempore Romanis parisset, tandem labascente Romano Imperio in Barbarorum, qui Italianam depopulati sunt, potestatem venit. Gothi, Hunni, Heruli, et Burgundiones successivè illam possederunt ac penè devastarunt; postmodum Longobardis, cum Galliam Cisalpinam subagissent, paruit; memoriaque proditum est Aigilolphum hujus Urbis Ducem an. 592. Longobardicum regnum obtinuisse, quod jam supra memoravimus.

Postquam Carolus M. Longobardicum Regnum destruxisset Marchionem Segusinum Augustam Taurinorum Praefectum constituisse dicitur, qui Alpium vias custodiret, atque vicinos populos in officio contineret; eumque ejusdem Caroli M. Successores munus istud per Segusinos Marchiones continuari permiserunt, hi successivè temporis illud sibi proprium et hereditarium fecerunt, simulque absoluti Civitatis hujus et ibius Tractus Domini ~~associati~~ evaserunt, ac permanserunt usque ad Ulricum Manfredum, qui circa an. 1032. diem supremum obiit nullo post se relicto herede, proter Adeleidem filiam unicam: haec Ottoni Mauriano et Sabaudia Comiti nupsit, ac una secum Augustam Taurinorum et ibius Agri Domini ad Sabaudia Comites transtulit; penes quos ad hanc usque diem perstat.

Anno 1536. Gadi Civitatem hanc occupaverunt ac tenuerunt usque ad an. 1562. quo vi pacis illam Philiberto Duci restituerunt; hic illam suam et Successorum suorum Sedem perpetuam, necnon omnium suorum Statuum Metropolim fecit, et Castro munito instruit. Anno 1640. Comes Harcourt, Gadii exercitus Dux illam obsedit, et intra 17. dies obtinuit. An. 1705. idem Gadi sub Duce de la Feuillade illam à mensis Augusto usque ad diem quartam Octobris circumcluserunt, qua die tamen ab ea recedere coacti sunt. Tandem anno 1706. iterum eam sub Auvallianensi

Duce Castro ad illam partem gravi ~~anno~~ prosperant ob-
sisione, verum amorem Sabaudia Princeps Eugenius
ibos 8. Septembris fudit, sique obsidionem solvere coë-
git.

Augusta Taurinorum ab an. 380. Episcopos habuit,
quos tandem Sixtus Papa IV. qui ab an. 1471 usque ad
annum 1484. rebus Ecclesie profuit, Archiepiscopos
eravit, quam dignitatem eis confirmavit Leo Papa
X. an. 1515. Ipsorum Suffraganei sunt Episcopi
Egorediensis, Salutiarum, Hospitanensis, et Montis
Regalis.

Hujus Archiepiscopatus Diocesis amplissima est, ac
ultra 220. Parochiales Ecclesias, 220. Virorum, et 31.
Monialium Conobia, 11. Prioratus, p. animas vero
126000. complectitur. Reditus ejus sunt circiter 8000.
florenorum.

20. Cariniam: Carignano, Carignan: Urbs cui-
qua cum titulo Principatus, ad ripam Badi, qui rivi-
dem ponte jungitur, sita 7. milliariis ad Austrom
ab Augusta Taurinorum, et 6. ad Aquilonem à Car-
maniola. In veterum monumentis Carignanum
legitur. Versus Orientem ei Castrum innixum
quod Sabaudia Princeps Loquius inchoavit. Shi-
libertus, II. Sabaudia cognomento Culcher potiorum
vita sua partem in hac Urbe transegit, ac anno 1507.
in ea Equiria celebravit, quibus varii Principes et
ex Nobilitate præcipui interfuerunt. In ea S. S.
Augustiniani et Capucini, necnon Moniales Ordini-
nis S. Clare Conventus habent. Adhuc etiam binæ
Præposituræ, una S. Joannis Baptista, cujus Ecclesia
parochialis est, altera S. Martini. Item duo Nos-
comia, unum sub titulo S. Remigii, alterum sub
invocatione B. V. Marie.

Anno 1544. post pugnam Crisolensem*, in qua His-
pani seu Casarci desideratis suorum 12000. uniusque
tormentis bellicis ac impedimentis omnibus à Gallis
sub Duce Bobonio fusifere, hi urbem hanc occu-
paverunt, eisque munimenta demoliti sunt. In
bello, quod sub finem præteriti sæculi viguit, mul-
tum etiam afflicta fuit, ac penè moenibus suis in-
data est.

Ager ejus inter Pedemontii fertilissimos recensetur,
vitis et fontibus intersecatur, aërem habent saluber-
rimum, campi ejus sunt speciosissimi, præta amoa-

* Crisola: Crisoles:
Vicus est supra col-
lem positus in Co-
mitatu Astensi
4. milliariis a Cla-
rasco distans.

navirent, resbo omnia ad sunt, que illius incolatum hanc injucundum et gratum efficiant.

Urbem hanc unicum Tractu suo an. 1250. Thomas II. Comes Segusinus titulo emtionis acquisivit, qua postmodum, ubi Comites isti defecerunt, ad Duces Sabaudie devoluta est. Nunc est attributio Unaria junioris cujundam Sabaudie Ducum. Piciis, qua ab illa nomen habet ac Cariniaca dicitur.

get Castan Pontis
Cateris

3° Montis Calerium, Mons Calerius II: Moncaligori, Moncaliseri, Moncalier, et Monale:] Appidum in monte ~~positum~~ ad Dexteram Cadi ripam Rithum milia-ri germanico versus Austorum ab Augusta Taurinorum.

In eo multae sunt caedae voluptariae, inter quas eminent ea, qua Principis sunt. ~~Ex his dicitur hanc urbem~~ ~~Et massam hanc esse~~ Hinc Appido impendit Arx in qua an. 1731. Rex Sardiniae Victor Amadeus II. unicum Coniuge sua Marchionissa de Sancto Sebastiano, cui 12. Augusti an. 1730. motus ipsius marito Marchione de S. Thoma primo Suevum Statuum Administratores nupserat, in fine filii sui Caroli Emanuelis custodia mandatus fuit, ac postea Ripulas perduxit.

3° Ripula, Rivolinum I: Rivoli:] Urbis enigma unicum are sita partim in Summitate partim in declivitate colis amoeni 6. miliaris Italicis versus Occiduum ab Augusta Taurinorum sita, in via, qua e Gallia et Sabaudia in Italiam ducit. Collis, in quo Urbs haec posita est, omnis generis fructus affluentat producit. In utroque illius parte occurrunt amplissimi campi ~~partim pascuam~~ cujus quibusdam per intervalla distincti colibus, qui fructus, frumentum et vinum abundantat proferunt.

Urbis haec, quamvis parva admodum sit, tamen insulis est frequentissima, ut in qua eorum 8000. circiter numerentur. In ea etiam sunt tres Ecclesiae, inter quas una est Collegiata. Dominici, Carmelitas, et Capuini hic quoque Conventus habent. an. 1690. Galli Urban hanc unicum are sua in cineres redegerunt. an. 1732. Rex Sardiniae Victor Amadeus II. hic bene custoditus diem supremum obiit.

Circumjacens Tractus ab ea nomen habet, quem an. 1707. modo dicitur Sabaudia Duc in Marchionatum evertit, atque Comiti Barenis, quod Augustam Taurinorum adversus Gallos, qui illam obsidebant, egregie defenderit, numeris loco in feudum tradidit.

4° Pinarolum et Bignerolum | Pignarolo, Pignarol; Bignerol: Urbs in aditu Vallis Bernina ad Clusonium flumen sita 3. miliaribus germanicis ad Idrivum ab Augusta Tauvinorum sub 27. gr. 49. min. longitudinis et 44. 42. latitudinis. Olim nominis vile Oppidum fuit, quod Thomas Sabaudia Comes muniri cepit, atque Pademontii, in cuius aditu jacet, propugnaculum fecit.

Urbs haec equidem angusta est sed tamen populosissima. Illam unacum suo Tractu an. 1040. vel 1042. Adelaide, seu Adelasia | Alia: | Ulrici Manfredi Comitis Segusini filia et haeres unica, iunctis cum Ottone Sabaudia Comite nuptiis, ad Bonum Sabaudiam traduxit.

Anno 1536. Franciscus I. Gallia Rex illam subegit, ac penes Suevos suos mansit usque ad an. 1574. quo Henricus III. illam Sabaudia Duci restituit. Anno 1630. 20. Martii Galli demum illam potiti sunt. ac tenuerunt usque ad an. 1696. quo omnibus his munitionibus nudatam, et exciso, quod ei à montis vertice impendebat, Castro, Victori Amadeo Sabaudia Duci reddiderunt. Anno 1704. illam novis munimentis instruere coeperunt, at interrupto hoc ipsorum molimine, an. 1705. post praelium, quod prope Augustam Tauvinorum initum fuit, et in quo ipsi fusi sunt, Dux Sabaudia demum illam recepit.

In ea sunt bina Collegiatae Caelicae, multaque Religiosorum et Monialium Coenobia, et non procul ab ipsa visitum opulentum virorum Monasterium quod B. V. Mariae ab Adelaide an. 1064. fundatum. q. dicitur

5° Savilianum, Saviglianum | Savigliano; Savillan, Savillans: | urbs exigua sed comta, Caput provinciae, cui nomen tribuit, ad Narcam seu Merulam | Maire; Maire: | flumen sita Claravum inter et Salutias urbes illi ad Occidentem et huic ad Orientem 5. circiter miliaribus ab utraque, et totidem ad Aquilonem à Cuneo. Antehac ad primè munita fuit, et galis illam tenuerunt ab an. 1690. usque ad an. 1696. quo illam Dux Sabaudia, pace cum ipso iuncta, restituerunt. In ea est opulentum Benedictinorum Monasterium sub titulo S. Petri.

6° Trossanum | Trossano: | Urbs cum Arci, et Sedes Episcopi Tauvinensis Metropolitae Suffraganei, 4. miliaribus versus orientem à Saviliano, et 10. ad Aquilonem à Cuneo. Gregorius Papa XIII. qui ab an. 1572.

usque ad an. 1585. Ecclesie rebus prospuit, illam fecit Episcopalem. In ea S. Iuvenalis memoria perquam celebratur. An. 1236. muris cineta fuit. An. 1536.

Carolus Sabaudia. Dux cum Gallis, qui paulo ante eam occupaverant, eripuit. A copiosis et sanis fontibus, qui circum ipsam sunt, nomen accepisse videtur, velut Gonsanus diceretur. Eiusno Tractui nomen tribuit.

7°. Benna seu Bagenna | ~~Bennas~~, Benne, et Bena | Urbs angusta unicum vetori et munito Castro in confinis Montisferrati prope Tanarum flumen sita 4. circiter miliaribus Italicis versus Orientem à Trofano, et 5. versus Austrum à Clavano. Quidam arbitrantur eam esse veterum Anguetam Baggienorum seu Baticenorum. Vicina ipsi regio ab ea Ager Bennensis | Il Benese | nuncupatur.

8°. Cuneum | Cuneo; Coni | Urbs angusta sed munita in radice montis supra collam et ad ripam Sturae posita 11. miliaribus Italicis ad Austrum à Trofano.

Ambitu suo 700. circiter populus continet. Brivium an. 1120. excitata fuisse dicitur. An. 1382. Amadeo VI. Sabaudia Comiti sponte se subiecit, et ob specialium suam erga eum fidelitatem eumque privilegia obtinuit. Varias Gallorum sustinuit obidiones. Franciscus I. Galliarum Rex frustra eam obsedit; at an. 1641. Comes Harcourtius | De Harcourt | eam subegit. an. 1691. Gallius Belli Dux De Fenquieres se infesta ab ea recepit. Illi adiacens regio ab ea nomen habet.

9°. Mons Regalis seu Mons Vici | Mondovi | Civitas Caput provinciae, ~~provinciae~~ vini, Castaneorum, et elegantis Marmoris praeditis, et cui nomen tribuit. Sita est sub Alpibus ad Eleum | Ello | fluvium 12. miliaribus Italicis ad Orientem à Cuneo. Venustior illius pars montem occupat, altera 500. passibus à radice montis distans quatuor velut Urbes exhibet. Duale palatium, Universitatem à Papa Pio V. fundatam, et Episcopum habet. Incolarum numerus est circiter 11000. Saluber hic spirat aër, et praeter optimum formentarium solum pinguis adsunt parva.

Civitas haec excitata dicitur ea aetate, qua Ligures Marchionatum Salutiarum et Cevani, necnon vi-

cini populi foedus inter se se pepigerunt, scilicet an. 1232.
quod quidem Inscriptio quaedam supra portam Sacelli S. Anto-
nii de Padua in Cathedrali Eulesia lapidi insculpta prodit
his verbis:

MCCXXXII. die X. exeunte Augusto Refi-
cata fuit Terra Montis Regalis.
Des gratias MCCXL. die XV. Augusti
aedificatus est locus Fratrum Mino-
rum in Monte Regali post XIV.
annos ab obitu D. Francisci.

9 que antequam
Cathedralis fieret
patronum habuit
S. Franciscum,

Verum haec Inscriptio potius de Civitatis hujus am-
pliatione intelligenda est, quam de illius omnimoda
et recenti aedificatione; nam longo jam ante tem-
pore scilicet an. 1038. Montis hujus vestra ~~jam~~ habi-
tatores habuit, et an. 1200. ingens huius Incolarum
multitudo fuit, quos Italia tumultus adduxerant,
praesertim ex Ducatu Mediolensi, postquam Impera-
tor Fredericus I. cognomento Obobardus an. 1162. illi-
us Metropolim audivisset ac solo exprophet. Haec
novarum Coloniarum adventu Civitas haec ampliari
debuit, ita, ut muri ipsius integram montem circumerant;
eorum quadam adhuc supersunt vestigia.

Civitas haec diu libera fuit. Tandem orta inter
Cives discordia ad sibi deligendum Principem, qui ei
Dominaretur, illam adegerunt, ac primum se anno
1347. Sabaudia Principibus tradidit, tum subsequen-
tibus annis varii Principes in ea imperarunt, in-
ter quos ultimus fuit Robertus Rex Neapolitanus
qui an. 1343. a viris accepit, tum, quod ajunt, Joan-
na ipsius filia et haeres unica hujus Civitatis Incolas
in veterem libertatem offeruit, qua tamen foni ipsi
haud diu datum est, veteri enim inter eos recurren-
te discordia an. 1396. sponte vacante Amadei
Sabaudi Archiepiscopi tutela se se commise-
runt; et ab eo tempore Sabaudia Principibus lem-
per mansere subiecti.

Sacra in Cathedrali Eulesia ultra 50. Eulesias-
tici administrant, videlicet 14. Canonici, 12. Sa-
cellani seu Vicarii, et 24. Clerici Seminaria.

Præter Cathedralem et aliquot Parochiales Eule-
sias, varia huius numerantur Religiosorum Domicia,
scilicet, Jesuitarum Collegium, duo Augustinians.

NB & 10.º *Cavasinum* unum Monasteria, unum Reformatorum, Non Reformato-
 rum alterum; unum Dominicanorum; Duo B.º. Mino-
 rum S. Francisci, unum Conventualium, Paucorum
 alterum, Capucinorum unum; Duo Carmelitarum,
 unum Calcatorum, Dinalceatorum alterum: et qua-
 tuor Monialium, nempe: Ordinis S. Benedicti, Cis-
 tertiensis, S. Clarae, et Capucinarum.
 Hujus Civitatis Episcopatum fundavit Urbanus Papa VI.
 ac Metropolitanam Mediolanensem Ecclesiam subiecit; ve-
 rum ubi an. 1515. Leo Papa X. Taurinensem Episcopa-
 tum Archiepiscopatum fecit, tum ab illa avulsus hinc
 Subjectus est. Illius Diocesis 20. miliaria longae et
 aliquot miliaria longa est, et totidem ferme lata,
 Ultra 37. Urbes et Arces, ac 54. Parochiales Ecclesias
 complectitur: redditus vero Episcopi summam 4000.
 munerum argenteorum aequant.
 Urbs haec durante Saeculo XVI. bello partim à Gallis
 partim à Germanis devastata fuit. Ne autem in
 posterum populosa haec Civitas sine defensione esset,
 Emanuel Philibertus Sabaudia Dux supra montem,
 ubi Cathedralis Ecclesia statit, arcem excitavit,
 eamque elegantibus propugnaculis munivit. NB
 11.º Hic addimus Ocellum | Enilles: | Oppidum mu-
 nitum | quidam Urbem dicunt: | prope Dorian Ripariam
 in confinis Delphinatus situm 2. miliaris à Occiden-
 tem à Segusio. Antehac ad Tractum Brigantensem
 Brianconis: | in Delphinatu pertinebat, proinde
 Galliae Regi subieciabatur: ab an. 1708. 12. Augusti
 Dux Sabaudia Victor Amadeus II. illud obtulit ac ob-
 tenuit, cui an. 1713. in pace Ultrajectensi in perpe-
 tuum relictum fuit unam ex Tractibus Brigant-
 tiensis parte, quae quantum ad res Ecclesiasticas Epis-
 copis Taurinensi et Salutarum parit. Vid. dicta
 Lib. 2. c. 9. §. 2. n. 258.

26.

§. II.

De Valle seu Marchionatu

Segusino.

Vallis seu Marchionatus Segusinus vel Segusianus
 | Val seu Marchosato di Susa; La Vallée seu le Mar-
 quisat de Tuse: | iuxta longitudinem suam à Curo-
 ad Livonotum porrigitur. Finitimus est ad Septen-
 trionem Valli seu Comitatus Mauriana; ad Orien-

tem Provincia Taurinensi seu Pedemontio proprio; ad
Meridiam Vallibus Clusonia et Berrina, necnon Territo-
rio Casmanolensi; et ad Occidentem Alpibus.

Ejus longitudo est 24. latitudo 8. miliarium: videtur
tamen, quod olim longè amplioris fuerit ambitus, ac ve-
ri simile est illum sub Longobardis Regibus maximam
provinciarum sub Alpibus sitarum partem, quam nunc Pe-
demontium vocamus, sub nomine Marchia Segusina
complexum fuisse; Marchia enim, quas Longobard-
rum Reges erigebant, amplissima erant.

Septentrionalis ipsius plaga arida, inhabitabilis, et
inaccessa est ob montes præaltos Cenebra et Cinisii
ramos, quibus velut tegitur.

Ordo seu Otto Sabaudia Comes Adelbrade Segusi-
ni Marchionatus herede in uxorem ducta illius post
sepionem adeptus est; ac deinceps sub illius titulo ab
an. 1032. Comites Sabaudia Marchiones Italiae dici
voluerunt.

Olim Segusini Comites jure gaudebant eundem mo-
netam, ac adeo potentes erant, ut Reges et Impera-
tores, cum in Italiam noliri volabant expeditio-
nem, illorum amicitiam et subsidium ambiverint.

Filia suum Sabaudia nata maxima ad hunc
Marchionatum jus habebant. at ubi Victoris Ama-
dei II. an. 1696. primogenita filia Duci Burgun-
dia nupsit, tam ipsa, quam maritus ipsius necnon
ipsamet Rex galice juri huius renuntiare debue-
runt. *hic notatur*

10 Segusium | Sura seu Suza; Suse: | Urbs Caput
Marchionatus, cui nomen tribuit, olim Sedes Mar-
chionum Segusinorum. Sita est prope Montem Ceni-
sium ad ripam Doris Minoris seu Riparice ubi Ceni-
sius seu Cinisella in eam iniecit, 10 miliaris ad
aquilonem à Binariolis, et totidem ad Caserum ab
Augusta Taurinorum.

Tempus, bella crebra et incendia, que sustinuit,
idius originis et fundatoris notitiam nobis eripere:
Vetus tamen est, eamque Scriptores antiqui
inter celeberrimas et antiquissimas Alpium Urbes
recensent. Plinius lib. 3. c. 20. de Cottis Alpibus
et illarum Incolis dixerens Segusinorum meminit,
quibus Urbem, que Segusis ab ipso vocatur, tanquam

Metropolim assignat. Apud quosdam Auctores Segusium nominatur, apud alios Segusio. In Inscriptio-
ne Imperatorum Maximiani et Diocletiani honoribus
dicata Secusia nuncupatur: Ordo Splendidiſſ. Civi-
tatis Secusia. Apud Grotarum* haec legitur
natus: Inscriptio: Genis. Municipi. Segusini. Julius. Mar-
hibetur Antuer- cellinus. V. C. Ex. Voto. posuit. Ammianus Marcellinus
pica 3. Octobris an. 1560. Per- scribit Segusionem, ac memorat propè hujus Urbis
gratis variis pro- muros Cottii Regis, qui in ea sedem habuit, tumulum
vinis et Uni- extare. In Itinerario Antonini et Tabula Beutin-
veritatibus tan- geriana etiam Segusio notatur, at in Itinerario
dam Heidelber- Hierosolymitano Secusium legitur. Plurique Aucto-
re subrebit, res Segusium vel Segusiensium Civitatem scribunt.
atque ibidem Quisdam Italiae clarem et belli jamam eam voca-
Profesor et Bi- bliothecarius fuit. Celebris etiam inde fuit, quod Marthio-
Tandem an. 1627. natus, cui nomen tribuit, et qui partem Longobardia
20. Septembris et Liguria complectabatur, Metropolis facta sit.
in villa sua po- Verum quemadmodum ab antiquo splendore suo, sic
pe eandem Urbem et ab arumnis, quibus afflicta et penè obtrita fuit,
è rivis exiecit, nota est. Ipsius in confinis Gallia et Sabaudia
et 3. Octobris Hei- inter montes Cenabram et Cenisium situs illam belli
Delbaram ipſius furoribus semper caposuit. Bellovesus et Breucus,
corpus delatum necnon Carthagineus in Italiam inrupturi hac
est, ac ibidem in viam amiserunt, ac simul atrociter caecum hosti-
tumulatum. lia. ~~Flavio Valens Imperator, qui post~~
Scripsit inter alia ~~postquam Italiae Thrasianam fecerat~~
Thesaurum Ins- Constantini M. copia, devicto Maxentio, circa an.
criptionum. ch. 311. in his partibus Maxentio, Urbem hanc fun-
ditus exierunt. Flavius Valens Imperator
postmodum illam Jemio et vicina Oppida devastavit.
Gothi similem sub Regno Theodorici Italiae Regis in Galliam moventes devastationem
fecerunt. Vandali pacem aequare barbaricam.
Nec tamen hic finis malorum fuit; multa enim à Longobardis hæc sub Amulphabane et Rodano
versus Galliam transentibus Ubs hæc perpeſta
fuit. Saraceni quoque circa an. 900. Itali-
am invasivi Segusinam vallam populati sunt om-
nia ferro et igne miscentes, nec Urbis huic peper-
erunt. Verum funestissimum omnium inſolu-
tionum illud fuit, quod ei Imperator Fridericus.
cognomento Obobardus, cum à Germania in Itali-
am ~~movisset~~ an. 1154. moveret, attulit; in cine-
res quippe ab eo redacta est una cum Tabulario

sive, ut ajunt, Archivo simulque veteribus suis monumentis, in quibus Urbis origo continetur, contineretur. Tandem Civium inter se discordia malorum et miserrimum cumulum ei adjevit: enimvero ante 300. et amplius annos bina factiones in eam exorta sunt, inter quas diuturnum et crudela bellum fuit, quo incolis adeo undata est, ut nulla deinceps spes affulserit eam pristino statui restituendi, unde illius moenia, prout nunc videntur, coartare necessum fuit.

Anno 1630. Galli eam occupaverunt, ac optimis propugnaculis munierunt: postmodum, pace cum Sabaudia Duce conclusa, eidem illam restituerunt.

An. 1690. Dux De Catinat Gallii exercitus Dux qd ea potitus est, quam Rex Galliae tenuit usque ad an. 1696. quo eidem Duci Sabaudia demum reddita fuit.

An. 1704. Dux De la Feuillade vel negligentia vel proditione illius Praefecti eam obtinuit; at an. 1707. Sabaudia Princeps Eugenius Casarei Exercitus Supremus Dux eam recuperavit.

q post praelium prope Stafastan Monasterium vicinum huius Urbis initum, in quo Sabaudi profligati fuerunt,

Inter varias Urbis huius antiquitates recensetur Ecclesia B. V. Mariae, in cuius campanili foras Tordens visitur; unde traditio est, illam olim fuisse Neptuni Templum. Item pretiosus marmoreus Arcus triumphalis, cui temporis una et Barbarorum furor peperit: conjectura est eam a Cottio Rege, vel a sibi subiectis Urbibus in honorem Augusti Imperatoris fuisse creatum. In aditu Suburbii videntur ruinae alterius marmorei Arcus triumphalis, qui in honorem Julii Caesaris 50. ante Christi ortum annis excitatus fuisse dicitur: civis saeculo XVI. illum diruerunt, et ex illius lapidibus pontem supra Torem struxerunt, cuius temerarii facti poenos Carolo III. Sabaudia Duci dederunt. Cum an. 1660.

quinquaginta circiter ab hoc Arcu passibus rusticum quidam terram fodere, tumulum quadratum latitudinem duos pedes altum, et exterius calatis figuris ornatum invenerunt; in eo erant cineres et alia quot penè putrefacta ossa continebat. ad singulos illius quatuor angulos singulae lampades testaceae posita erant; aderat etiam numisma aureum quod ex una parte caput Imperatoris referebat lauris ornatum, et ex altera Deam Vestam,

es sequi
criptio
monibus
Civi
ntur
y. Mar.
nellum
Urbis
mulum
Bentia
mris
Aute
i. quat
voca.
rbio-
barba
kt.
ic
fuit,
ha
in bell
canus,
hae
hota.
post
ort
an.
ifun
ator
ras-
rii
mem
nem.
enior
dono
ha
ali-
t om
per-
hota-
ust.
ali-
ine-
ario

minime rubiginosum erat, sed ita nitens, ac si primum
 unguisset; item Scaetorum Cassarum ibidemque mar-
 moreum; unde conjectura est Bedivius vel Regis
 cuiusdam Sepulchrum fuisse. Suspicavimus fuisse
 Cottii Regis tumulum, eo quod Ammianus Marcel-
 linus, prout supra retulimus, aperat huius Regis tumu-
 lum e Segusii moenibus conspici posse; at huic opi-
 nioni obstare videtur numisma Domitiani quod
 in eo fuit; vix enim credibile est Regem hunc Au-
 gusti Imperatoris, qui an. Chr. 37. e vivis excepsit,
 amicum et foederatum aetate Domitiani, qui pri-
 mum an. Chr. 81. Imperium adiit, adhuc fuisse su-
 perstitum. Minus dici potest fuisse Domitiani
 Sepulchrum, utpote qui, teste Suetonio, prope
 Romam via Latina tumulatus fuit.

Antiquam Segusii magnificentiam et Splendo-
 rem produnt veteres Inscriptiones, quae ibidem adhuc
 supersunt: hinc unicam atteximus, quae sub omnis
 Theodosium Gratiani Imperatoris inventa fuit, ac
 modo in Monasterio S. Iusti appensa est:

Salvis D. D. D. N. N. N.

Valente, Gratiano, et Valentiniano

Theodosius Gratianus

Dudum coeptas et omissas

Q. Mag. Alpinum Cottiarum Praefectus

Extruxit

Et Usui Segusiano Reddidit Civitati

Sirmam et Sirtulas Idem,

Aquam Idem, ne quid vel
 utilitati vel Urbis Deceret

Commoditati.

Segusii extant tria Ecclesiastica aedificia, quo-
 rum spectatissimum est Monasterium S. Iusti,
 quod largitate Marchionum Segusinorum erat
 opulentum. Olim illud incolere Monachi
 Benedictini, quibus successere Canonici Regulares,
 qui nunc illud adhuc possident, ac Abbatem
 habent, ut vocant, Commendatarium. In he-
 jus Monasterio Ecclesia asserantur Corpora SS.
 Iusti Martyris, Monachi Abbatis Sancti Benedicti
 Discipuli, qui ab eo missus in Galliam ibidem ex-
 tenuit Coenobio, cui annos 40. praefuit, Monas-

ticam disciplinam mirè propagavit; Hugonis Episco-
pi Lugdunensis Caroli M. filii nothi, et Stephani
Protomartyris, quæ an .i 652. ibidem inventa fuere.
Item, quod quidam ajunt, brachium S. Bartholomæi
Apostoli, et brachium S. Remigii Remensis Episcopi,
cujus tamen integrum corpus, præter pollicem pedis
dexteri, demis afferari dicitur; quædam ossa S.
Laurentii; pollex S. Blasii Episcopi et Martyris;
et particula ossæ Conis Scrotatoris nostri Jesu Christi.

Reliqua duo Ecclesiastica ædificia sunt Cono-
bium S. Minorum S. Francisci ab eodem S. Francis-
co ad instantiam et preces Beatricis Guidonis seu Wil-
helmi Comitis Genevensis et Thome I. Comitis Sabau-
dia conjugis erectum: in eo summa cum veneratione
ostenditur pars vestis ejusdem S. Francisci: et
Monasterium Capucinorum à Carolo Emanuele I. Sa-
bandia Duce fundatum.

Olim per multa numerabantur Segusii Ecclē-
siae, nempe SS. Petri et Pauli, SS. Jacobi et Phi-
lippi, S. Saturnini, S. Martini, S. Marcellini,
S. Ewarii, S. Christophori, B. V. Maria, S. Eusebii,
S. Constantii, et S. Juliani: ea quarum numero
facile intelligitur, quanta amplitudinis Urbis hæc
fuerit. Harum Ecclesiarum pleraque in con-
diti Frederici Anobardi incendio perierunt.

Hæc Urbis ærem habet saluberrimum, necnon amoenis
et fecundissimis montibus et collibus cingitur,
qui eidem tantam fructuum et præcipue vini co-
piam subministrant, ut vicinis provinciis de his pro-
videre valeat. celebrantur hæc præcipue elegan-
tia et saporis optimi mala, quæ diu ac perinte-
grum annum servari possunt, atque in magna copia
ad externas regiones deportantur. Ager ipsius va-
riis fontibus et fluvii præsertim Doria et Cenisio
seu Quisclâ irrigatur, qui duobus agrum saluber-
rimam suppeditant, et solum efficiunt fertilissimum.

Ei ad aquilonem in alto colle seu potius duobus Saxo
impendet ara munita, quæ Propugnaculum, seu, ut
ajunt, Fortalicium S. Mariae Segusinae nuncupa-
tur; Propugnaculo hæc aliud munitissimum id est
en eminentiori adhuc rupe inninet Brunettum.
[Fortè Brunetto: dicitur. Paulo Superius occur-
rit Mons Rupimelon [Roccamelon; Rochemelon:]
quem plerique Geographi omnium totius Italiae mon-

montium esse altissimum volunt. In illius vertice. Olim
magnificum Templum fuit Jovi dicatum: modo ibi-
dem catat. circa B.V. Mariae Effigies seu Statua, quae
miraculosa dicitur, ad quam fideles peregrinantur,
et specialiter singulis annis quinta Augusti magno
numero conflunt.

Cives Segusini Negotiationi vacant. Singulis heb-
domadibus ad minimum semel mercatum celebrant
populosissimum, et 21. Septembris Nundinas, ad quas
non modo ex vicinis provinciis, sed et ex Italia et Gallia
mercatores quamplurimi conveniunt; ad idas quoque
ex vicinis montibus tanta pecorum, praesertim bovum
copia adducitur, ut interdum illorum 5000. nume-
rentur. Commersium, quod Segusinum Ita-
lis et Galis exercant, efficit, ut utramque linguam
perfectè ediscant et loquantur.

2.° Novalicium, Novalisium, et Novalicis; No-
valere, Novaleso, et Novalez; Novalaire; Appi-
dum sub Cinis monte ad ripam Cinisella seu Cinisii
fluminis; Cinis; positum 6. miliaribus ad Aquilonem
à Segusio.

In eo occurrit Monasterium Benedictinum à Fro-
donis Gallia Regii sanguinis Principe fundatum. Olim
ad illud multa Italia, Franconia, et Hispania Bene-
dictina pertinerunt et Subjecta fuere. Tam amplis
favebatur redditibus, ut 500. Monachos aleret; verum
ubi Longobardi an. 575. in Galliam moventes hanc atti-
gere plagam Monasterium hoc penitus caederent
tomidatis plerisque illius Monachis, qui ex iis horum
Barbarorum furori se subdiderunt, Augustam Tauri-
normum se recipere, ubi usque ad an. 756. perstite-
rent: tunc primus Segusinus Marchio nomine Abbo
devastatum illorum Monasterium restauravit, no-
visque proventibus dotavit, quos Carolus M. cuius
filius nothus Hergo postea Lugdunensis Episcopus
ibidem Monachum induerat, magnopere auxit,
eisque SS. Cosma et Damiani, necnon Valerici cor-
pora donavit.

Postmodum irruentes Saraceni
devastato Coenobium istud devastarent, tuncque Mo-
nachi cum Alberti Eporediensis Marchionis Bre-
matum; Brema; Launedinae Oppidum in ejusdem
Ordinis Monasterium translatis sunt; cumque
brevis post illorum Coenobium recens excitatum fuisset,
illud ipsi repetierunt, ibique sub cura Prioris

Abbati Bremetani subjeti dixerunt usque ad finem
saeculi XVI. tunc enim proprii nati Abbates Bremetani
subjeti dixerunt. Narrant quidam, quod,
cum Monachi isti nemini nisi Summo Pontifici sub-
epta contenderent, ipsorum reditus Trevis, Gires adjecti
fuerint, ac super iis Administrator constitutus sit.

3.º Javanum s. Giavanno; Javan: s. Urbs ad ripam
Sangonis s. Sangoni: s. fluvii Rta non procul ab Au-
gusta Taurinorum versus Occidentem. De ea nihil
memorandum occurrit, nisi quod venusta sit et
comta edificata.

4.º Avigliana seu Villiana s. Avigliana, Avigli-
ano, Vigliano; Veilana: s. Urbs ad Toriam Ripa-
riam in colle posita 10. miliaribus ad Occidentem
ab Augusta Taurinorum. In historia celebra-
tur a victoria, quam papa ibidem Gabi an. 1630.
de Cadumontis, quibus Hispani juncti erant, repota-
vit. Venusta est, necnon civium privilegiis
a Sabaudia Ducibus impetratis superbit. 13. hic
ponenda est Carnaniola. §. III.

De Marchionatu Juvencensi seu Eporediensi.

Marchionatus Juvencis seu Eporediensis s. Il Mar-
chato de Juca; Le Marquisat d'Juvex: s. alius
ab ubertate Canabris, quod solum ejus affluenter pro-
fert, Canapitium s. Il Canavese; Le Canavois: s.
dictus; situs est juxta Toriam Majorem sive Bal-
tham, quae ibidem a Canis sive potius a Thracia
ad Aronotum seu Ghociniam perficit. Finitimus
est ad Septentrionem Duratui Augustano; ad Ori-
entem Tractui Vocellensi; ad Meridiem Monti-
ferrato; ad Bado; ad Occidentem Cadumontis proprio
seu Provincia Taurinensi. Inest tamen est
nec adhuc definitum, an ~~esse~~ antiquitus eodem,
quos nunc, habeat limites.

Marchionatus iste proprie initium habuit sub Imperio
Caroli Magni, qui post profligatum Desiderium Lon-
gobardiae Regem ejusque Regnum sibi apostem Geros
vocavit Marchionatus Segusinum sibi et hunc Juv-
ensem seu Eporediensem, quos populi transalpini, quos
sibi subiecerat, in officio continerentur.

Reponendus prius Juvencis seu Juvencis Marchis
fuit, cui, ut videtur, potestati sui suspensus usque ad

13.

5.º Carnaniola, Carnaniola, et Carnagnolia
s. Carnagnola; Carnagnol: s. Urbs 13. miliaribus
ab Augusta Taurinorum distans, Caput Territorii, unino-
men imperio. Nomenque diminutivum est Carna-
nia s. Carnagna: s. vicini Oppidi, quasi parva Carnania
diceretur; cum enim vicinorum locorum incola hunc
locum ad negotiationem opportuna situm invaserunt,
ad illum convenit, neque factum est, ut male filia
caderet.

Etate Marchionum Segusinorum, Urbs haec unum huc
Tractum jam titulo Comitatus gaudebat; ibidemque Brinsge-
vites tandem Carnaniola Comes vocatus fuit, donec ipsi in re-
gimine succederet.

Extincta Marchionum Segusinorum prosapia, cum Gabi
et Casari saeculo XVI. in Cadumontis inter se habundaverunt,
priores Carnaniolam univocant, atque illis, quae jam ca-
tabat, propugnacula auerunt, et cum proteritis saeculo idem
domi occuparent, ejus Suburbia, quod inanimatis nocent,
audivunt, quorum locus 800. ab Urbe passibus, nova fuerunt ca-
ritata. In ea et ejus Suburbis circa medium proteriti
saeculi 6500. Incola in numerati filiae.

Carolus Emanuel an. 1588. cum Gabia bello intestino dis-
cooperaret, Urbanam occupavit. Postmodum vi pacis an. 1601.
conclusa Urbs haec Domini Sabaudia unum Marchionatu Seg-
usino relicta fuit, ceteris ab ea Franca lris illis, quae prius
in Borussia et Hungaria possidebant. In 1691. Galicam
obsederunt et obtinuerunt, quam deinde Sabaudia Prin-
ceps recuperavit.

Hujus Urbis Ecclesia parochialis admodum ampla est, ha-
bet Capitulum, quod duodecim Canonici a Papa Diato IV.
an. 1472. instituti componunt: in ea reliquia S. Plinii a
Joanne de Monte Rotundo Capucinorum generali huc a
Sardinia perlata operantur. R. Augustinia huc et
am adunt, quorum Ecclesia speciosissima est. Adest
quoque Xenodochium. R. Capuini, et Minores de
Obervantia extra muros sua habent Coenobia.

In Carnaniola Territorio occurrit etiam Monaste-
rium postoricensibus an. 1130. fundatum, et a Marchi-
onibus Segusinis aliisque viris Nobilibus largi dotatum.

Carnaniola singulis septimanis Mercatus celebratur,
ac ibi a Delphinatibus, Mercenibus ac gemmanibus litte-
ribus Mercatores conveniunt. Solum ejus vic-
tualia, limum, Canabrum, et sitam affluenter pro-
fert.

Andoimur ultimum Juvenisem Marchionem, quem Italici
 principes in Comitibus an. 1002. Capua celebra-
 tis in Italia Regem elegerunt; verum Imperator
 Hensius II. Bavarus cognomento Bius cum exercitu
 superveniens illum usurpato throno deiecit, nec non
 Capua in Regem Italia coronari se fecit.

Anno 1248. Marchionatum hunc ab exactio-
 ne Andoini seu Andoini, vel ibi ~~Stjepan~~ ~~Stjepan~~ tracta
 immediata ad Imperium devolutum Fredericus II.
 Imperator Thoma Sabaudia et Mauriana Comiti
 in recognitionem prostratorum sibi obsequiorum dona-
 vit, quam donationem quatuor post annis Wilhelmus
 Hollandia Comes adversus eundem Fredericum Impera-
 tor factus confirmavit. Haec tamen donatio, obinten-
 ta Montisferati Marchione non nisi post 60. annos
 effectum hunc sortita est; tum enim Comes Sabau-
 dia Amadeus cognomento Magnus filius
 et ipsius Patris Philippus Ahaja Princeps in his se-
 ultis deditibus primum ibi possessionem adepti
 sunt, et ad posteros suos transmisserunt. Notatur hic
 deumant

Jurea sive Jurea Baltea | Jurea, Jurea, alia
 Lamporeggio; Juree seu Juree: | Urbs Caput Mar-
 chionatus, qui modo communiter Canapitium vocatur,
 sita ad Dorian Majorem sive Balteam flumen quod
 ibidem ponte lapideo, ducitur inter binos colles 25.
 milliaribus ad Aquilonem ab Augusta Taurinorum,
 sub gr. long. 28. m. 28. lat. 49. 17. Murata est, ei-
 que imminet Arx fortissimis instructa propugnaculis.
 Habet Episcopum Archiepiscopi Taurinensis Suffraga-
 neum. Apud Veteres vocatur Eporodia, Eporo-
 dia, Eperodia, Eperoda, Epora, Eporca, Eporjas,
 Eporadia, Eporodia, Eporodia, Eporogia, Hippo-
 regia, et Jureja, atque urbs Salapiorum.

* Vallejus Baternus Vetusissima est, narratque Vallejus Baternus
 lus Historicus la- cimus floruit sub lib. 1. c. 16. Romanos sub Consulatu Marii et Valerii Flac-
 Impervatore Tibe- ci huc Coloniam misisse. Plinius lib. 3. c. 17. memorat
 rio. Scripsit 11. li- Eporodiam autem Romani quos perfectè habuisse.
 bris, quorum pluri- Strabo lib. 4. p. 205. ait Salapios, postquam à Cesare
 que interierunt, bre- Jureti fuerunt, Eporodiam ductos, missa ibique sub hos-
 seu historiam. à ta venditos fuisse. Brutus epistola ad Ciceronem
 diligentia in notan- hujus urbis meminit, ut et Antoninus in suo Itinuario.
 dis epochis, et à Sty-

Sucessu temporis Eporchia nomen in Eboriam mutatum est, loelegantia laudatur; quo Aimoinus et ipfius Continuator Annalium Gran- at etiam vulgatus, quod Tiberis et Se- via usi sunt. Alii Chronologista Iporchiam, Ipo- riansem civitatem, et Eboriam Supperunt, ac nomen, quod Tiberis et Se- istud multoties mutatum fuit, donec tandem ex ventum est, ut Jurca seu Jurca Dixeretur Civitas haec dicta fuerit, quod novissimum ipfius nomen est.

Sive illius antiquitas sive venustas spectetur, memorabilis est, non tamen ita populosa ac olim fuit, nec ultra sex animarum millia continet. Doria, qua illam alluit, rapida est, lapides et unius arcus ponte jungitur ab Agilulfo Longobardorum Rege an. 500. restructa. Ajunt ambrosius hujus fluminis ripas olim arboribus fuisse ornatas, variisque palatia extitisse, quae virilibus Juolarum bulis sevastata fuerunt.

Anno 1513. post reportata de gadis prope Norviam an. 1512. victoriam in patriam redeuntes 400. gabos, quos captivos secum ducebant, in Doria submerserunt. Anno 1559. gallicorum Castro supra profectus Brispicius factis conditionibus eam obtinent. An. 1641. a gal- lico Comite de Harroust in vanum obsessa fuit. An. 1704. 28. Septembris autem post hostium gravem obsi- dionem gallicis cessit, qui illam munimentis suis penitus induravit, atque an. 1707. ubi universam Italiam deserere coacti sunt, ea illa quoque repperunt.

§. IV.

De Ducatu Augustano.

Ducatus Augustanus, seu Vallis Augustae | Ducatus, seu Val' di Aosta, sive Val' d'osta, vel simpliciter Aosta seu Agosta; Le Duché seu La Vallée d' Aoste vel d' Aouste, aut simpliciter Aoste, vel Aouste: | Nomen habet à Civitate Augusta Pro- toria Salaporum Metropoli. Ejus Longitudo est oviter 35. milliarium Italicarum à Bardis | Bardis videlicet, urbe seu franco S. Martini in confiniis Canapiti- tii usque ad montem Joris | Montjon | qui nunc Mons S. Bernardi minor vocatur. Limites habet ad Orientem Ducatum Mediolanensem et Territorium Bugellense | Il Biellere | ad Meridiem Canapitium, ad Occidentem Tarantariam seu Tractum Trospina- cum, et ad Septentrionem Vallesiam.

Barbis et omnis generis fructibus abundat. Doria Major seu Baltea illum perfluit, cujus littora arces, Turres, et robilium, qui in eo numerosi sunt, ades voluptaria occupant.

Olim Salapii regionem hanc involuerat, quos Barbis

28.

Scarpotius Terentius Varo devicit ac Juream, ubi jam Colonia Romana instituta erat, perductos sub hasta vendi fecit: illorum 36000. fuisse memorant.

Jam à pluribus saeculis sub titulo Ducatus seu Vallis Augustae Duci Sabaudia parat, sicut, quod ajunt, ab eo tempore, quo Adelheidis Segusina Ottoni, et ipso mortuo, Arnaldo ipsius patri circa an. 1032. nupsit, atque ad Domum Sabaudicam illum transtulit.

Pleraque monumenta, quae in hac Valle occurrunt, Imperatoris Augusti mentionem faciunt.

Illiis, quia plerumque adeo simplices sunt, ut ferè nunquam ex suis Vallibus pedem afferant; vicque sibi persuarum habent, proter suam, alibi etiam aliam occurrere regionem. Bene omnes Strumas habent, quibus etiam ipsorum equi, Canes, &c. sunt instructi, quarum procul Dubio aqua causa est; iis tamen ita sunt asueti, ut non inventas arbitrentur.

Ducatum hunc Septem Vallibus compositum Senatus regit, cui Episcopus Augustanus praesidet.

* Mandamentum Sub illo sunt quatuor Mandamenta* seu Territoria; et ab ipsis sententiis ad Consilium Camberiacense fit provocatio.

in mediis avi-
documentis i-
dem significat
ac Districtum
Territorium,
seu Dynastiam.

Olim in hoc Ducatu ingens nobilium familia-
rum numerus fuit, ac hodie adhuc multi
ibidem nobiles sunt, qui Baronum et Comitum
titulis superbiunt. Occurrit hic

1° Augusta Praetoria seu Salassorum | Aosta, Agosta; Roste seu Roste; | Civitas Sedes Episcopi Archiepiscopi Tarantasia Suffraganei, loco ameno sub Penninis et Grajis Alpibus, quae hic junguntur, ad Toriam Balteam sita Decem justis milliariis Germanicis versus Orientem ab Augusta Taurinorum.

Nomen habet à Romanorum Civium et Praetorianorum militum Colonia, quos Augustus Imperator huc miserat Salassis à Terentio Varone devictis ac verum expositis substituendos. Hoc nomine apud Ptolomeum, Titum Livium, Strabonem, Antoninum, Dionem, et alios Scriptores venit; quod ipse Deinde toti Valli seu Ducatui imperavit. Qui-
dam tamen volunt, eam antiquitus Cordelem.

à Cordelio Staticelli filio, alii, quod velut jama fuerit, per quam transiere, qui à Germania vel Gallia in Italiam profecti sunt, Ostium dictam fuisse volunt, quin tamen opiniones suas ulla antiquitatis monumento fulciant.

Ubi Labasente Romano Imperio Barbari Italianam vastavere, Civitas haec primùm Gothorum, Deinde Longobardorum jugum subire coacta est; ubi horum regnum finem accepit, in potestatem Gallorum et Burgundionum venit, ab iis ad Marchiones Juveniles seu Eporedienses devoluta est, qui Germanorum Imperatorum in his Italiae partibus Vicarii seu Praefecti erant; tandem ea potiti sunt Comites Mauriani et Sabaudia.

Civitas haec equidem latè magni ambitus est, veteribusque muris, pluribus in locis dirutis cingitur, nec tamen populosa est, paucisque domus et palatia in ea numerantur, et eorum loco extra muros occurrunt elegantes horti et agri. In ea varia supersunt antiquae potentiae Romanae, et veterum illius Incolarum opulentiae monumenta, ut reliquiae marmorum Arcuum triumphalium, Amphitheatrorum, Edificiorum, in quibus judicia saecrebantur, turrium, pontium, portarum, et viarum publicarum; quae omnia quamvis temporis edacitate quodammodo devastata sint, tamen adhuc admiratione sunt digna. Pleraque monumenta, quae in hac urbe occurrunt Imperatoris Augusti meminerunt. Inter alia haec legitur Inscriptio marmoris insculpta.

Imp: Caesari Augusto.
Pontifici Max. Cos. XIII.
Trib. Pot. XXIII. Patri. Patr.

Euleria Cathedralis ab antiquitate et amplitudine sua spectabilis est B. V. Maria, et S. Grati, qui primorum illius Episcoporum unus fuit, dicata. In ea viginti duo Canonici Regulares Ordinis S. Augustini raro exemplo officia divina peragunt; sub se habent quinquaginta duos Sacerdotes, et sex pueros, qui Chorales vocantur, et musicam docentur. Magna etiam reliquiarum copia in illa aservatur, praecipue autem reliquia S. Grati, quibus specialis honor exhibetur. In magnifico Sacello et magni pre-

tia thesauri argentea recondita sunt. Corpus S. Irenaei, manilla S. Joannis, Spina corona Senatoris nostri Jesu Christi; necnon plurima pretiosa aurea et argentea vasa.

Præter Ecclesiam Cathedralam alia adhuc hæc extat Ecclesia Collegiata sub titulo S. Ursi, qui unus veterum hujus Ecclesie priorum fuit, et cujus corpus etiam in eleganti thesauri argentea aservatur. Vasa, ornamenta, et res sacra, quæ in ea sunt, tum propter vetustatem suam, tum propter sumptuositatem magni sunt pretii: Specialiter hæc adest Crux argentea tam insoliti ponderis, ut nec in Italia, nec in Gallia similis haud invenitur.

Hæc etiam tres parochiales Ecclesie numerantur, bina Collegia, quibus viri Ecclesiastici præsumt, in quorum uno Humaniora, in altero Theologia docentur: Franciscanorum Coenobium, in quo præsertim cujus templo quamplurima offenduntur peribustrium utriusque sexus personarum marmorea Mausolea: duo Monialium Conventus; Xenodochium, in quod pauperes suscipiuntur. Patres Capucini etiam extra muros habent Monasterium.

Ante Civitatis portam occidentalem orientalem occurrunt reliquiae Amphitheatri, quod miræ magnitudinis fuit. Augusta Brevetoria est locus natalis S. Anselmi quondam Cantuariensis in Angliâ Episcopi.

2° Amavilla |: Anevillè:| Oppidum seu Urbs exigua ad Doriâ sita non procul ab Augusta cum titulo Baronatus. In plerisque tabulis Geographicis omititur. Infra illam prope parochialem S. Leodegarii Ecclesiam in imo vallis ponitur miræ magnitudinis, quem Juvola Bontem E vocant; unico constat arcu stupenda altitudinis, supra profundissimum amnem constructus est. Cæsar Avilius sub Imperio Augusti illum extrui curavit; à quo forte Urbs hæc nomen suum sortita est.

3° Bardum |: Barde, Bard:| Oppidum seu Urbs angusta ad ripam Doriâ Balles in Confiniis Canapiti sita 10. miliaribus Italicis ad Carum ab Inuvia. Ei innidet Arx probe munita, quam an. 1704. Galli obtinuerunt.

4° Jovetus Mons |: Mont-Jovet, Montjovet, et Montjoni:| Urbs munita Tilly |: Tilly:| ad Carum, at non

procul à Doria Baltea posita. Mandamento seu Praefectura nomen tribuit.

S.V.

29.

De Tractu Vercellensi.

Tractus seu Ager Vercellensis, vel Verellense Dominium: Il Verellense; le Verellois: limites habet ad Orientem Ducatum Mediolanensem; ad Meridiem Montemferratum, et partem Astensis Comitatus; ad Occidentem Canapitium et Tractum Bugellensem; ad Septentrionem vero eniquum Mafferrani Principatum.

Olim pars fuit Ducatus Mediolanensis; at anno 1429. Philippus Dux Mediolanensis illum filiae suae Mariae Anades VIII. Sabaudiae Duci nuptura in dotem dedit; quidam scriptores tamen ajunt eundem Philippum huic Anades tractum hunc cepisse in recognitionem obsequiorum militarium sibi adversus Venetos et Florentinos praestitorum. Ager iste Canapitis quidem angustior est, sed tamen populosus et fertilis. Quidam sub isto etiam Bugellense territorium comprehendi volunt, qua de re postea. occurrit hic

1.º Verella, Verella: Verelli; Verell, Verell, Verelly, et Verelly: Civitas Episcopalis totius Agri Caput, cui et nomen tribuit, sita est in confiniis Ducatus Mediolanensis ad Sesiam seu Sissiam, olim Sebitem et Bassam, fluvium 12. milliariis Italicis ad Orientem à Santhia. Munitissima est et venusta, latas et pulchras habet plateas, magnamque illius forum circunt edes ~~innumeras~~ porticibus instructa. Basilica civilis, fons intermedius, et Praefecti Galatium sunt praecipua illius ornamenta. magna campanilium multitudo, qua ei ~~appropinquantibus~~ appropinquantibus obijciuntur, spectabilem efficiunt; at secundum amplitudinem suam haud satis populosa est. Vetustatem illius vel inde colliges, quod illius jam meminere, Ptolomaeus l. 3. c. 11. qui eam Libicis attribuit, Plinius l. 3. c. 17. qui illam Salis sive Saluvius ortum suum debere ait, Tacitus l. 1. c. 70. qui illam munitissimis in Transpadana Municipiis adnumerat; Itinerarium Antonini,

Episcopalis

in quo Verellis et Vergabenorum municipatur, a via
 viâ Milano Viennam versus collocatur, cum per Al-
 pes grajas iter fit Novaram inter et Invcam 16. milia-
 riis ab illâ et 30. ab itâ. S. Hieronymus Ep. 17. qui
 etiam Verellis scribit, in Liguria illam collocat
 sub Alpibus, atque illam olim potentem fuisse,
 at sua aetate semivertatam jam fuisse, non paucos in-
 tantat numerasse incolas. In Annalibus S. Bestini
 habetur nomen Verellis indeclinabile fuisse, ibi enim
 haec leguntur: Quibus obviam mittens inter Verellis et
Epiroediam.

Civitas haec vetus nomen suum servavit, ac hodiecum
 adhuc Verella municipatur; nomen hoc idem signifi-
 care videtur ac Veneris Cellam, quod ipsa à Venere, cum
 unum filio suo Utro Troja huc venisset, exiitata
 fuisse dicatur, vel quod in hac ora olim Templum
 Veneri dicatum extiterit. à Verella Invcam us-
 que magnis sumptibus Canalis effusus est, cuius ope
 ambo fluvii Sessia et Doria conjuncti fuerunt.

Ei imminet Castrum, seu, ut vocant, Citadella,
 propugnaculum fortissimum.

Verella sub Romanis floruit, Metropolis erat Li-
bicorum Gallia seu Italiae Transpadana populorum,
 quibus Dumbræ in Ducatu Mediolanensi confines erant.
 Successu temporis varios habuit Dominos. aliquando
 etiam tempore Respublica fuit, postea sub Ducum Me-
 diolanensium potestatem venit, ac tandem Ducum
 Sabaudia facta est. Carolus III. Sabaudia Dux à
 plarisque suis, dominis et possessionibus pro gallos
 expulsos huc plerumque usque ad an. 1553. quo mor-
 tuus est, substitit. Ducissa Sabaudia ut plurimum
 etiam huc demorata fuit.

Quantum ad belli negotia, quotiescumque Duxi Sabau-
 dia cum Hispanis hostilitates fuere, Civitas haec mult-
 tis calamitatibus obnoxia fuit, usque autem an.
 1598. Hispani post gravem obsidionem illam obtinuer-
 unt, sed in pace pyrenaea an. 1659. Gallos inter et Hispan-
 nos conclusa Duxi iterum restituta fuit. Anno 1704.
 in Successione Hispanica bello Duxi Venduvinensis (Vend-
 ôme) gallicarum copiarum Duxi illam positione
 praefati natione gadi, et qui propter Duellum, quod
 habuerat, patriam deserere coactus fuerat, 20. julii ob-
 tinuit, atque munimentis suis nudavit. At an. 1756.
 caesis prope Taurinum gadiis Urbis haec ad Duxem rediit.

Anno 1050. celebratum hic fuit concilium à Leone Papa IX. adversus Berengarium, in damnatus fuit & quo liber Johannis Scoti, ex quo Berengarius heresim suam hauserat.

Episcopatus Verobensis antiquissimus est. Episcopus subest Archiepiscopo Mediolanensi. S. R. I. Principis et Comitis titulum gerat, et à Duce Sabaudia tanquam Pademontii Principe instituitur. Caterum Episcopatus hic duas Cathedralas habet Ecclesias, unam, qua S. Maria Majoris dicitur, atque intra Civitatis muros sita est, alteram, qua S. Eusebii dicitur, ac extra muros posita est; prior hac longè antiquior est, modò tamen Collegiata titulo duntaxat gaudet; in ea sunt septem Canonici, qui in quibusdam Solemnitatibus unam Ecclesia S. Eusebii Canonicis in Brevepione procedunt, atque quartam partem efficiunt. Eidem etiam inseruntur Duo Decem Titulares Sacellani, et alii Ecclesiastici: illius pavimentum opere marmoreo historiam Judith exhibet.

Alteram, qua modò sola Cathedralis est, patronum habet S. Eusebium, qui circa annum 340. hujus Civitatis Episcopus factus est et an. 371. vel, ut alii volunt anno 375. coelis inestus est. Quidam referunt illum ab Ariis lapidibus obrutum fuisse, unde et cum 85. Martyribus annuerant; quod tamen alii in dubium adducunt. In illa corpus ejus, ut et Amadei Sabaudia Ducis Beatorum albo inscripti quiescunt.

Hanc Ecclesiam quatuor marmoreae columnae sustentant, et in ea aservatur Evangelium S. Matthaei et Marci ab ipso S. Eusebio conscriptum, argenteis laminis oblaqueatum est, in quibus varia historia delineata sunt. Idem Berengarius Italia Rex jam ante 800. et amplius annos huic Ecclesiae donis dedit.

Sita est propè Urbis muros, cui Episcopale palatium jungitur. Eidem ultra centum Ecclesiastici deseruiunt, inter quos 24. sunt Canonici, 16. Beneficiati, 30. Titulares Sacellani, 1. rituum Magister, 2. Sacristani, 3. Custodes, 2. Clerici, et 30. Ecclesiastici, qui Seminaristae sunt.

Præterea Verobella duodecim numerantur Ecclesia parochiales, 8. virorum et mulierum Monasteria; tres Abbatis; tres Praepositurae; duo Brevintus; tria Ophanotrophia; quinque Nosocomia;

et viginti una laicorum Confraternitates seu Congregatio-
nes. Jesuita hic superbium habent Collegium. Ec-
clesia S. Andrea Canoniconum Regularium ^{tribus} pul-
chris et memorabilibus campanilibus instructa est.

~~Dioecesis Verellensis, ad quam ad huc Casale~~
~~pertinet~~

Dioecesis Verellensis, quae olim, et cum Casale adhuc
ad eam pertinebat, longe amplior fuit, quam nunc sit,
iuxta longitudinem suam ad 40. et iuxta latitudi-
nem ad 35. milliaria Italica porrigitur, et complec-
titur usque 184. Arces, Oppida, et Urbes. In 17. Vi-
cariatus distribuitur; ac in ea 613. Ecclesiae; 28.
Virorum, et 20. Monialium Monasteria; 16. No-
conia; 4. Montes pietatis, et Seminarium Cleri-
corum, necnon 131877. Incola numerantur. Reditus
Episcopi summam 3500. aureorum aequant. Epis-
copatus hic multis privilegiis, praesertim ab Impe-
ratore Ottone III. auctus est, inter quorum pro-
cipua recensetur illud, quod an. 999. Roma expe-
diri iussit.

2° Gattinara urbs ampla et Comitatus tribus
milliaris quadrantibus à Verella ad Sesiam flui-
um in confinis Ducatus Mediolanensis posita. An-
tiquitus Catulara nuncupata fuisse dicitur.

3° Santhia, Santia, S. Ya, et Sancta Agatha,
urbs exigua 14. milliariis versus occidentem à Verella, et
20. versus occidentem ab Inverca. Olim admodum mu-
nita erat, sed munimentis suis nudata fuit. Franciscus
II. Dux Mutinensis 14. Octobris an. 1658. post diu-
tinum morbum in ea vitam ponit. apud Cives vi-
get Commercium.

4° Crescentinum et Crescentium s. Crescentino, Cres-
centin: Urbs exigua et munita ad Badum supra col-
lem in confinis Montisferati, et regione Verre sita,
20. milliariis ad orientem à Turino versus Casale.

Princeps Thomas et Marchio de Leganez illam anno
1639. obsederunt, et pacis conditionibus obtinuerunt.
Hispani in ea praesidium habuerunt usque ad an.
1642. quo illam eidem Principi reliquerunt. Anno
1652. demum Hispani illam occupaverunt, quam eodem
anno Comes de Verona Sabaudus Bellidux illis iterum
eripuit. Cum an. 1705. Galli Veniam obsiderent,
Dux Sabaudiae hic opportune castra habuit, unde ope-
ratur super Badum expugnari semper obsequis succurrere
poterat.

S. VI.

30.

De Tractu Bugellensi.

Tractus Bugellensis seu Gaumellensis, vel Laumel-
Censis: Il Biellera; le Biellois: Licit pars sit Domini
Vercellensis, et ad illud pertineat, tamen quia Specialis,
licet exiguus, est districtus à Vercellensi proprio distin-
tus, hinc etiam Specialiter à nobis expendi meretur.

Limites habet ad Septentrionem Alpes; ad Occidentem Du-
catum Augustanum; ad Orientem Tractum Vercellensem,
et Maserani Principatum; ad Austrum Carapitium.

Antehac 28. Bayos et Arces complectebatur; sed post
novam Bedemontii provinciarum divisionem modo
42. continet. Ab anno 1379. Duci Sabaudia parat.
Hic notatur duntaxat

Bugella, Gaumellum, seu Laumellum: Biella seu
Biela: Urbs admodum vetus et populosa, Caput Tractus,
cui nomen tribuit. Sita est sub montibus ad Cervum
[Cervo:] fluvium 10. circiter miliaris versus Septen-
trionem ab Inverca, et totidem à Maserano versus Oc-
cidentem.

Nomen habere dicitur ab Arboribus, quos Itali Bio-
gli nominant, quae in magna copia hic crescunt. Qui-
dam tamen arbitrantur, illam à Romano Bruto hic,
~~urbem~~ ac veluti Bruti cellam vocatam fuisse.

Olim eidem tam quoad saecularia quam Ecclesiastica
Dominabatur Episcopus Vercellensis: verum an. 1379.
Amadeus VI. anno 1379. consentiente Urbano Papa VI.
illius et totius Tractus saeculare Dominium obtinuit.

Bugella speciosa sunt Ecclesia, in quarum una cele-
bris B. V. Mariae effigies asseratur, ad quam multa fi-
unt fidelium peregrinationes. Circa 7000. imo
eorum Urbs haec complectitur.

S. VII.

31.

De Maserani Principatu

Maserani Principatus: Il Principato di Maserano: |
exigui admodum ambitus est. Solum habet in confinis
Ducatus Mediolanensis inter Bugellensem ^{et} Vercellensem
Tractus. Ibi ejusdem nominis Princeps supremo Do-
minatur Imperio Summa Sedis cliens fiduciarius, seu,
ut ajunt, fundatarius ex prosapia Ferrerorum.

Olim ad Ditiones Episcopatus Vercellensis pertinebat,
quae Cardinali Ludovico Fieschi, illarum tunc temporis

Administratori, ejusque fratri Antonio Fieschi 29. Maji an. 1394. à Bonifacio Papa IX. esse fuerunt in feudum Sancta Sedis: et quia hac cessio ejusdem pecunia summa facta fuerat, hinc, post mortem Cardinalis Antonii Fieschi et ejus successores illas possederunt usque ad Ludovicum Fieschi, qui unicum filiam suam Beatricem Philiberto Ferrerio de Bugeda nuptiis tradidit unicum hoc Mafferani Principatu; unde est, quod Mafferani Princeps se Ferrerium de Fiesco nominet. Notatur hinc

1° Mafferanum |: Mafferano; Mafferan: | Urbs cuiusque, Caput Principatus, à qua nomen habet. Sita est 6. miliaris ad orientem à Bugeda, et 16. ad Eura-Aquilonem à Jura.

2° Cevacorum |: Cevacore seu Cevamora: | Oppidum in confinis Ducatus Mediolanensis ad Casaram fluvium positum 7. miliaris ad orientem à Bugeda. Munitum est et egregia arte protegitur, necnon titulo Marchionatus gaudet.

32.

S.VIII.

De Astesano, seu Comitatu Astensi.

Astesanum, seu Comitatus Astensis |: Il Astesano, seu la Contea d' Asti: | ad occidentem confinis est benemontis propriis; ad septentrionem vero, orientem, et Meridiem Monteferrato iungitur. Et etiam ad orientem solent Crana Marchionatus, et Tractus Clarascensis. Olim Respublica fuit; postmodum autem ad Duces Mediolanenses, deinde ad Auralianenses devolutus est. Tandem anno 1529. Franciscus I. Galliarum Rex illum Imperatori Carolo V. cepit, qui illum Duci Sabaudia tradidit. Notatur hinc

1° Asta seu Asta Compaja |: Asti; Aste: | Civitas Episcopalis sub Metropoli Mediolanensi ad Tanarum in quem Borbus influunt in confinis Montisferati sita 12. miliaris versus Septentrionem ab Alba, novem ad Africum à Nivâ Paleâ, quindecim versus Meridiem à Casale, et Scadeim ad occidentem ab Alexandria. Satis magna est pulchra et munita.

Olim Civitas haec admodum potens fuit, adeo, ut aliquoties pluribus annis continuè feliciter adversus Montis-Ferrati Ducem et ipsius foederatos bellum gesserit. In Successionis Hispanicae bello modo Sabaudia, modo Galli illam potiti sunt; hi ultimi an. 1705. eam tenebant; cum autem mense Septembri ejusdem anni Belidues Galli consultum duxissent ex Aquis Statellis

1: Aqui: | praesidium abducere, proinde hujus Urbis Praefecto
 hac de re mandatum mitti iussissent, ex errore in dicto
 mandato loco Aquarum Statekarum Astae nomen scrip-
 tum fuit: inde factum ut Asta Praefectus illam deser-
 uerit, quam statim post Dux Sabaudia praesidio mi-
 nivit. Galli adhuc eodem anno illam demum occu-
 pare tentarunt, at re infecta ab ea recedere coacti sunt.
 Sequenti tamen anno post trium hebdomadarum ob-
 sidionem 13. Julii illam obtinuerunt; verum post
 pugnam Taurinensem eodem anno mense Novembri
 Casurii illam occuparunt praesidio in captivitate abduc-
 to.

Hujus Civitatis Incola ab humanitate et Comitate lau-
 dantur, qua de re extat hic versus:

Civibus humanis decorata est Asta fidelis.

2°. Vercua, Verruca, Verruca, et Veruca: | Vercua;
Verue, Verruc: | Urbs supra collem sive saxum prope
 Babrum posita Taurinum inter et Casala s. circiter mil-
 liaris ab utraque, in confinis Montis-Terenti, mu-
 nitissima est. Olim Ducatus Mediolanensis fuit, at
 an. 1531. Carolus V. Imperator illam unum Comitatu
 Astensi Sabaudia Duci Carolo III. donavit.

Annis 1625. 1639. ~~ad~~ ~~ad~~ Hispani, Galli, et Sabau-
 di multum desiderarunt, quò illa potirentur. An. 1625.
 Hispani post plurimum mensium obsidionem tandem
 sub finem mensis Novembris re infecta ab ea recedere
 coacti sunt. Anno 1639. inde Hispani illam

occupaverunt, at post tres annos iterum ~~illam~~ resti-
 tuere debuerunt, tuncque Galli illa potiti sunt usque
 ad an. 1653. quo vi peculiaris conventionis illam Caro-
 lo Emanueli II. Sabaudia Duci restituerunt. An.

1657. Gubernator Mediolanensis Marchio de Caracena
 illam ore proditoris cujusdam intercipere tentavit, at
 proditor detecto et in Valis suspensus, re infecta ab ea
 recepit. Anno 1704. Galli sub Duce Vindocinensi

1: Vindome: | à 14. Novembris usque ad 9. Aprilis anni
 obsidione illam preperunt, ac tandem obtinuerunt;
 at anno 1706. post proelium Taurinense ad Ducem
 Sabaudia rediit.

3°. Clavarium, ~~Cherarus~~, ~~Chierarus~~ | Clavarium
 1: Cherarus, seu Chierarus; Cherarusque: | Urbs ampla et
 munita in confinis Comitatus Astensis à quo pendat
 inter Sturam et Tanarum fluvios, ubi ambo conflunt,

octo miliaris paulo versus Africum ab Albâ posita. Si
immineret Castrum vetus, estque Metropolis satis ampli Trac-
tus, qui ab *ipfa* nomen habet, et de quo mox plura dicemus.

Ipsius nomen quidam deducunt à claritate aëris, alii
autem, quod fere verisimile est, à ~~Veteribus~~ *Veteribus* *Castro* *Ca-*
raro, *Cajararo*, seu *Carararo* vetari quodam Castro, cuius
in Bullis Eugenii Papæ III. anni 1153. qui fuit ultimus illius
vita, et in Bullâ Adriani IV. ~~illius~~ *Sorospo* quam pro
Anselmo Astensi Episcopo edidit, mentis fit, illius nomen
derivant, arbitranteque Urbem hanc ex videribus huius
Castri excitatam fuisse, illiusque nomen aliquanto mu-
tatum servasse.

Circa an. 1220. urbs facta est. Cum enim tunc temporis
Astenses ac bellum adversus Albenses gererent, hique,
praesertim qui in Arcibus et domibus campestribus demo-
rabantur, ab hostium suorum grassationibus haud tuti
essent, hinc ad confluentem Sturae et Tanari locum ele-
gerunt, in quo qui facile muniri posset. Igitur ibidem
urbem excitaverunt, illamque moenibus cinerunt, ac
pro illius aetatis ratione et um munierunt, quae deinde
sequentibus temporibus Arce, seu, ut ajunt, Citadellâ,
et propugnaculis arte recentis confectis aucta est.

Vix excitata tunc jam potens facta est adeo, ut
adversus Astenses et Albenses, qui illam infestabant,
libertatem suam egregie tueretur. Anno 1277. opportu-
nis conditionibus pacem cum ipsis conclusit, in qua Urbs
libera fuit agnita. Postmodum se Germanis Im-
peratoribus subiecit; à quibus avulsa variis deinde
Dominis perit; donec tandem Carolus V. Imperator Sa-
miliae Avelianensi exoptam Carolo III. cognomento
Bono Sabaudia Duci unicum Comitatu Astensi an.
1531. dedit.

Urbs in bellis Domus Austriacae inter et Borboni-
cam saepius tentata fuit; ac tandem in pace Cameraci
an. 1559. conclusâ, ejus possessionem retinuit Ema-
nuel Philibertus Caroli filius, penes cuius haec spes
adhuc usque diem manet. Anno 1631. Hinc pax con-
clusa fuit inter Imperatorem, Papam, Reges Galliae
et Hispaniae necnon Ducem Mantuanum, quo ideo
Pax Claracensis vocata est. An. 1640. Hispani
frustra Claracum obsederunt.

In hac Urbe septem numerantur Ecclesiae parochia-
les, quarum quatuor intra muros, cetera extra illos
sunt. In illarum vetustissima, quae S. Petri dicitur,

operatur corpus S. Virginii Martyris, à Papa Urbano VIII. eidem donatum. In ea etiam numerantur tria Conobia Dominicanorum videlicet, Carmelitarum, et Franciscanorum de Observantiâ. Moniales S. Clarae etiam hic habent Conventum. Adhuc etiam quaedam privata Sacella, item Nosocomium, Mons pietatis, p.

Clarasi 7000. animarum numerantur, Nobiles, Mercatores, Artifices, p. Incola egregie ad studia et militiam sunt comparati, Immensò desiderium suam, ad quam omnium rerum abundantia illos trahit, vincere velent.

Supra memoravimus Urbem hanc Metropolim esse Tractus, cui nomen tribuit. Tractus ista cujus Diameter est 9. circiter miliarium, confinis est ad Septentrionem Provincia Chierensi seu Cariensi | Chieri, Quiers: | ad Orientem Albanano, ad Austrium Gontisano | Gossano: | et ad Occidentem Territorio Saviliano. Alii limites ejus ita constituntur, ut Superius Tractum Romanolensem et partem Comitatus Astensis; ad Dexteram Duratum Montes Trevati et territorium Cuneense; ad Sinistram vero Tractum Savilianensem attingat.

Tractus iste vicinis agris fertilitate ne minimum cedit. Blaviticis frumentum profert in abundantia, et colles, qui gratum efficiunt alternamentum, vinetis huprobunt. Sunt etiam damenta tan ad agriculturam, quam ad mactandum idonea. Fluvii illum perfluentes, trutas copiose suppeditant, et quandam piscium speciem, qui in Longobardia Temoli, et in Sabaudia Umbre vocantur. Air in eo spirat purus et saluberrimus.

4.º Cevanum | Ceva, seu Ceba, et Seba: | Urbs munita ad Tanarum lita 20. circiter miliaribus Italicis ad Orientem à Cunes, cum orae in supra posita. Nomen tribuit Tractui, qui ab ipsa Marchionatus Cevanensis dicitur, atque ultra viginti Urbes et Oppida complectitur, estque illius Caput. Antiquitus Ceba vocata fuit, sub quo nomine illius meminerunt Btomanus, et Plinius Hist. Nat. l. ii. c. 42.

Olim proprios suos Marchiones habuit, qui eam unam exiguò districtu suo an. 1195. Astensibus vendiderunt, an. 1531. Carolus V. Imperator illam et Territorium suum Carolo III. Sabaudia Duci dono dedit.

Anno 1543. Galli frustra illam per aliquot menses obsederunt, An. 1636. Mauritius Princeps pro-

ditione illam obtinuit. Anno 1639. Marchio Pianezza sine magno labore eam occupavit, Arcem vero, quod praesidium in eâ se egregiè defenderet, non tam citò subjugare voluit. An. 1649. Hispani invito conatu illam obsederunt. An. 1584. Ubs haec (Cavetta): Chiavetta; exigui propè eam fluentis fluvii inundatione magnum passa est damnum; et postea aliis afflicta fuit infortuniis, unde hactenus nulla sumit incrementa. An. 1731. mense Octobri Secunda conjux prioris Regis Sardiniae Victoris Amadosi II. huc custodite mandata fuit.

S.IX.

33.

De Provincia seu Tractu Caiensi, vel Caiensi.

Provincia seu Tractus Caiensis vel Caiensis: Terra Di Chieri, seu Quiers:} confinis est ad Orientem Comitatus Astensis; ad Austrum agro Carmaniolensi; ad Occidentem Pado, et ad Septentrionem à quo à provincia Taurinensi separatur; et ad Septentrionem Montis-Tremati Superiori. Ad Comitatum Astensem pertinet.

1.º Cairi seu Caium: (Chieri; Quiers:} Ubs 50 milliaris Italicis ab Augusta Taurinorum versus Orientem posita, Caput Tractus seu Territorii, cui nomen tribuit.

Creditur ubi illa esse, quam Plinius Caracambotentiam vocat Polentiam inter et Forum Fulvii.

Qui contendunt illam Caium dictam fuisse à Cara Numerii filia, quo huc nata fuerit, vel à Casaribus Carinis et Caro, nullo antiquitatis testimonio opinionem suam fulciunt. Equidem concedi potest, eam esse antiquissimam, quoniam ipsius vetustas fictarum historiarum fuit illiniatur. Multa in illa Romanorum civitatem redolentis, nulla tamen monumenta ante annum 1154. expressè illius meminere; tum enim Imperator Fredericus I. cognomento Anobardus seu Barbarossa, inter ~~obtinuit~~ ~~indignus~~ ~~indignus~~ hujus ubi incolis, quod mandatum ipsius, quo illis preceperat, ut Domino suo Montis Tremati Marchioni, quantum par erat, obedirent, contumaciam habuissent, puniturus, Verella cum exercitu ad illam veniens, Civibus, qui ad montana fugerant, vacuum invenit, et incendit divitis illius turribus. Ipsa vero mox è suis cineribus surgens, pulchrior, quam antea fuerit, excitata denus est.

Post quinque annos idem Imperator, cum Occimiani
Montis Ferrati Oppido esset, Urbem hanc unicum suo Districtu
Carolo Episcopo Taurinensi, qui partes ipsius contra Papam
tuebatur, dedit, et cum Milo Cardanus ejus Successor, illam,
quam cupiebat, Subjectionem apud illius Incedas hanc in-
veniret, dicitis, quas excitabant, turribus illos ad fidei
juramentum sibi prestandum adiecit: verum brevi post
res in antiquum statum reducta fuerunt, Cariumque
coloniae aeternum magnus vius evasit, quem Incola moe-
nibus ac munitis instructum Urbem pro illius sta-
tis ratione satis munitam effecerunt, qua Taurinen-
sis Episcopi Dominatu contenta Respublica evasit, his-
que propriis Legibus regi coepit exemplo plerumque
Longobardia Urbium, quae tunc temporis propriis sibi
constitutis Legibus belli pacisque jura tuebantur.

Tandem Speciales Dominos habere coepit, inter
quos fuit Joanna Regina Neapolis, et ab ea ~~1344~~
Anadai Sabaudia Comitis et ejus Consanguinei, qui
Achaja Princeps vocabatur, facta est, ~~1344~~ quibus le an.
1344. dedit.

Urbis in salubritate colis amoenissimo et salubri loco
posita est. versus Septentrionem et Occidentem colles,
vinctis et frugiferis Arboribus contexti illam cingunt,
versus Austrum et Orientem vero mundissimum habet
in pulchram planitiem adspectum, et quia ipsius
locum omnia ad vitam opportuna et commoda affluen-
ter profert, hinc Incola suavem et iucundam vitam
agunt, nec tamen, quemadmodum alibi perquam
longe evasit, sunt desidiosi, sed linca, Lanca et Bom-
bycina textilia conficiunt, quae alio asportantur.

Cariones etiam ad studia et scientias, militiamque
omnino sunt comparati, ~~per se~~ paucique Urbes sive
in Sabaudia sive in Piedemontis numerantur, quae tot
togae sagaque celebres viros produxerint ac Carium. Nu-
merus Nobilium familiarum, quae in ea sedem fixerunt,
adeo magnus est, ut saeculo proterito ibidem 22. Equi-
tes Melitenses numerati sint, poter eos, qui Malthea
vel alibi fuerunt.

Urbis haec muro, turribus et fossa ad antiquum morem
comparatis cingitur, et ad eam per sex portas aditus pa-
tet. Olim ei impendebat Castellum Rochetta dictum,
adebant etiam tria alia propugnacula, unum supra,

cetera duo infra urbem posita, quo omnia belis grassantibus amisa fuere. In ea 13000. animarum numerantur.

Princeps hujus Urbis Ecclesia S. Maria De Scala nuncupatur, estque Collegiata: creditur fuisse Templum Minerva dicatum. Varia quoque in ea occurrunt Monasteria, ut Dominicanorum; Franciscanorum; Clericorum Regularium S. Pauli alias Barnabita dicti; Presbyterorum Oratorii S. Philippi Neri; Monialium Annuntiarum; Cisterciensium; Ordinis S. Clare; Dominicanarum.

Jesuita hic etiam habent Collegium, in quo Novitiatum habent, et scholas pro juventute. B. P. Capucini extra muros habent Conobium. Adest etiam Nosocomium, in quo orphani aluntur et peregrini suscipiuntur: itam alia Domus, que Eleemosynaria dicitur, in qua pauperibus victus et vestimenta tribuuntur.

2°. Montis Calerium, Mons Calerius, et Castrum Montis Calerii: Moncaglieri; Moncalier, et Moncale: Oppidum in monte ad Dexteram Raderipam situm, miliarium Germanico versus Austrum ab Augusta Taurinorum.

In eo multa sunt aedes voluptariae, inter quas eminent ea, que Principis sunt.

Hinc Oppido impendit Arx, in qua an. 1731. Rex Sardinia Victor Amadeus II. unam conjugem suam Marchionissam de Sancto Sebastiano, cui an. 1730. 12. Augusti mortuo ipsius marito Marchione de Sancto Thoma primo suorum Statuum Administrato imperat, jussu filii sui Caroli Emanuelis custodia mandatus fuit. Postea Ripulas perductus est, ipsa vero Curanum.

3°. Villa nova Astensis: Villa nova d'Arti, Villa Nuova d'Arti, Villa Nova dell' Artagiana, seu Villa Nuova dell' Artagiana: Urbs parva sed populosa et bene munita Taurinorum inter et Asta posita 4-miliaribus Germanicis versus Occidentem ab Asta.

Initio ex ruinis variorum exiguorum locorum à Civibus Astensibus aedificata fuit, atque idcirco Villa Nova nomine insignita. Anno 1634. Galli frustra illam obsederunt, ut et in Successionis Hispanicae bello,

34.

S.X.

De Comitatu Niciensi.

Comitatus Niciensis: La Contea di Nizza, Le Comté de Nice: Cis Alpes, que Italiam à Gallia separant, situs est, ac olim Gallia Narbonensis; postmodum Provincia: Provence: passus fuit; unde po-

tius ad gallicam spectare videtur, quam ad Italiam. Nobis vero, quia nunc Bedemontis adjectus est, illum inter hujus Principatus provincias recensere placet.

Limites ejus sunt ad Septentrionem Marchionatus Segusinus; ad Orientem Bedemontium proprium; ad Meridiem Mare Mediterraneum; et ad occidentem Provincia. Eius ambitus ab Oriente ad Occidentem est circiter octodecim miliarium germanicorum; à Septentrione vero ad Meridiem tredecim.

Comitatus iste an. 388. à Provincia disjunctus fuit, cum scilicet illius Incola Amadeo VII. Sabaudia Comiti sponte sua se subjecerunt, obtenta ad id à Ladislao Rege Neapolis et Provincia Comite prius licentia.

Quamvis regio hæc præ altis montibus intersecatur, tamen vini et olei fertilissima est.

Sub nomine Comitatus Niciensis intelliguntur omnes illæ provincie, quæ in illo continentur, scilicet Comitatus Niciensis proprius, Comitatus Tenda, Comitatus Bolacensis, et Principatus Barinonensis; quos singillatim expendimus.

De Comitatu Niciensi proprio.

35.

Comitatus Niciensis proprius jacet inter Marchionatum Segusinum, Comitatum Tenda, Statum genuensam, Mare Mediterraneum Provincia, et Comitatum Bolacensem. Occurrit in eo

1. Nicia, Nizia, seu Nicaa ad Varum; Nizza seu Niza, et ad distinctionem Nicia Montis Serrati Nizza di Provenza; Nice, Nice de Provence: | Urbs in confinis gallicæ et Italiae ad Varum flumen, et Alpes et Mare sita sub gr. long. 27. m. 50. lat. 43. m. 38. Caput totius Comitatus.

A Phœnicis Mafilia conditoribus excitata, et Nicaa nuncupata dicitur. at Leander Alberti*, qui illam Niciam appellat, contendit, quod à Nicia Laërto Etruria dicitur conditam fuisse. Verum omnes antiqui et recentiores geographi hujus Urbis constructionem Mafiliensibus, et non Etruriis adscribunt. Turpiter etiam halmunantius, qui eam ex ruinis Cemelani celebrata quondam Urbis subortam fuisse ajunt. nam Nicia juxta Sidonium Apollinarem urbs hæc stetit usque ad eam ætatem, qua Longobardi in gallicam inruptionem fecerunt; et Nicia jam ætate Ptolomæi inter celeberrimas Urbes numerata fuit. Est Sedes Episcopalis, ajuntque jam Apostolorum tempore S. Nazarium in illa Evangelium

* Leander Alberti Ordinis S. Domini-nici Alumnus, natus perhibetur Bononia 11. Decemb. an. 1479. Inter alia, quæ edidit, Opera, an. 1550. Italiae Descriptionem huius publicè fecit, et an. 1552. Ephemerides, in quibus ea recenset, quæ ab an. 1499. usque ad an. 1552. digna memo-

rata in Italia ac-
ciderunt. Obiit eo-
dem an. 1552. vel
sequenti.

praedicasse, ac in primis Christianorum persecutionibus ali-
quot illius Episcopos martyrii coronâ decoratos fuisse.

Postquam ista oratio est per scripta duxerit
invenit hanc inscriptionem.

Amphitheatrum, quod in ea est, Inscriptiones, et alia Ro-
manorum monumenta illius testantur antiquitatem,
ceterâ Romanis fuit in delitiis, tum quod Sabulanis aere
gaudeat, tum quod solum ejus pulcherrimis intersectum
collibus omnes fructus, quae in Italia cresunt, etiam
proferat.

Antiquitus Subjecta fuit Praetibus Provincia Comitibus,
qui simul Reges Neapolis erant. cumque Ladislaus
Dunarchius [Dura] 1220 et Ludovicus II. Dux Andegaven-
sis de Regno Neapolis et Praetibus Provincia Comitatus in-
ter se decertarent, ipsa partes Ladislai adversus Duxem
Andegavensem amplexa est; ac finito post sex annos
bellis, idem Ladislaus eidem facultatem tribuit, sibi
quem vult, excepto Ludovico Andegavensi, Dominium
aligendi: obtentâ hac facultate Amadeo VII. Sabau-
dia Comiti an. 1388. se subiecit, eique fidelitatis jura-
mentum praestitit, sique Princeps iste superius to-
tius Niciensis Comitatus Dominus factus est.

Nicia propugnaculis instructa est, eique à praecep-
to Sans dora immoretur munitiones; cuiusque por-
tum habet, ad quem tamen non nisi Saphos appellari possunt.

Anno 1543. à Francisc. Galliarum Rege, et Turcis
sub famosa Barbarossa Algeriani Monarchâ terra ma-
riusque obsessa fuit et occupata, sed Arrem haud obtine-
re valuerunt, hinc Urbe capitata et in cineres redacta
recesserunt.

An. 1691. Galli eam obtinuerunt,
et an. 1696. Dux Sabaudia restituerunt. An. 1706.
mense Februario iterum à Gallis occupata fuit et mu-
nimentis nudata, et anno sequenti, Sacerdotum
exercitu in Provinciam irruente, ab eis deserta;
an. 1708. redeuntes peritis eam demoliti sunt. Anno
1744. se Gallis et Hispanicis dedere coacta est, at ite-
rum eam decessere coacti sunt.

In Eulera Cathedrali quiescit Corpus S. Hospicii,
qui non procul a Villa Franca Promittam egit, et an.
581. mortuus est.

Post devastationem Conales
urbis corpus S. Pontii Martyris huc delatum est, ibi-
que Carolus M. Coenobium edificavit, quod ipsius no-
mine insignivit. Saulo X. pars hujus Sancti Corpo-
ris Tomerian [Tomieris] in Occitania delata est,

qua deinceps Pontisopolis, Pontisopolis Tomerica, et Franum
S. Pontii Tomerianum | S. Pont de Tomières | en igni-
us nomine appellata est.

Præter Eclesiam Cathedralē Niciā quamplures an-
tiquæ Eclesiæ numerantur, nempe S. Virginis et Mar-
tyris Reparata, S. Dominici, S. Francisci, S. Augusti-
ni, S. Jacobi, S. Rochi, S. Crucis, S. Sepulchri, S. Suda-
rii, S. Spiritus; Monialium Ordinis S. Clara, Monia-
lialium Visitationis, et Monialium Cisterciensium;
Semitarum, P. B. Minorum Ordinis S. Francisci, Au-
gustinianorum Discalceatorum, Theatinorum,
item quatuor Ordinum mendicantium; præter in-
gentem Nosocomiorum pro pauperibus et agrotis fun-
datorum numerum.

Episcopus Niciensis Suffraganeus est Archiepisco-
pi Ebrodunensis. Saeculo V. Episcopatus Cemelensis
hunc Episcopatum adjunctus fuit. Universa Diocesis
40. urbes complectitur. Olim ampla Suburbia
Niciæ iungebantur, quorum nunc non nisi rudera
conspiciuntur. Urbs ipsa ab antiquo splendore suo pro-
fus defecit.

2° Propè Niciam in monte extat Vicius Cimiaz dic-
tus, ubi olim celeberrima Civitas Cemela antitiffa
dicitur. Plinius eam vocat Cemelion, atque se-
den fuisse populorum, qui Vesdiantii appellabantur,
Ptolomæus scribit Cemelalem, illiusque incolas Ves-
diantios nuncupat. Antoninus ponit Cemelalum
tanquam primum in Gallia, qui occurrat, cum ab Ita-
lia, hyperato Alpium apicæ, iter fit Arelatē ver-
sus, Cornu.

Olim urbs Episcopalis fuit. Tomo I. Conciliorum Galli-
corum p. 136. legitur Decretum Hilari seu Hilarii Ba-
pæ, qui ab an. 461. usque ad an. 467. velus Eclesiæ
præfuit, quo Sedem hanc cum Niciensi coniungit;
et in V. Concilio, quod an. 549. Arelatensi habitum fuit,
invenitur Magnus Eclesiæ Cemelensis et Niciensis
Episcopus. S. Pontius hic circa an. 283. sub Imperato-
re ~~Maximiano~~ Diocletiano Martyrium subiit, et Urbis
hujus Patronus factus est. Post illius excisionem, qua
Saeculo VI. ~~visitatus~~ à Longobardis et Saxonibus,
vel Gothis et Vandalis; vel, ut alii volunt Saeculo
VII. vel VIII. à Saracenis facta est, corpus S. Pon-
tii Niciam delatum fuit.

Cemela antè suam devastationem Metropolis fuit

et Sedes ad Mare Adriaticum Praefecti, nec tunc Nisia nisi Op-
pidium erat. Ex Inscriptionibus et Sepulchris, quae
ibidem adhuc extant, apparet Romanos huc fuisse de-
moratos. Veterem huius Urbis magnificentiam et
splendorem produnt permagnum Amphitheatrum,
magnum aquaeductus, et diviti muni Templi Apollini-
nis, quae omnia adhuc supersunt.

30. Villa Franca | Villa Franca; Ville Franche: |
Urbis exigua ad Mare Mediterranei litus in radice
montis et ino Sinus, cuius longitudo est circiter duorum
milliarium, latitudo quadrantis miliarii, sita, ~~in~~
^{longa gallica} ad Orientem à Nisia. Portum habet
satis celebrem, quem ~~approposito~~ ^{protegitur} bina
Arces munitione Montis Albani et S. Hospitalii prote-
gunt. Latini urbem hanc Portum Herullis vocant,
quidam vero arbitrantur eam esse veterem Tropeam,
sive Tropheam Augusti.

Anno 1295. primum Urbis haec excitata fuisse dici-
tur. An. 1415. hic conveniunt Imperator Sigis-
mundus, Ferdinandus Aragoniae Rex, et Petrus de
Lima, qui se Benedictum XIII. Papam vocabat;
item an. 1538. Imperator Carolus V. Paulus Papa III.
et Francisus I. Galliarum Rex. ~~et~~

Anno 1691. Galli urbem hanc occupaverunt, et
anno 1696. vi pacis Augustae Taurinorum conclusa
Duci Sabaudiae restituerunt. An. 1705. Galli
denovo illam subegerunt, et an. 1713. in pace
Risvicensi eidem Duci reddiderunt.

36.

De Comitatu Tenda.

Comitatus Tenda | Il Contat di Tenda: | limites habet
ad Septentrionem Territorium Cuneense; ad Orientem
Montisvici provinciam, et territorium Genuense; ad
austroem Comitatum Niciensem proprium; et ad Sei-
dentem eundem Comitatum vel potius Bolaeum.

Comitatus iste amplius est, nec tamen ob montes plu-
rimos, qui in eo sunt, multos numerat incolas.

Olim illam possedit vetustissima et celeberrima
familia Lascaris, quae materno sanguine ab Impe-
ratoribus Constantinopolitanis traxit originem, donec
tandem ad Duces Sabaudiae pervenit.

Victor Amadeus II. Rex Sardiniae, cum an. 1730.
~~coronam deponeret~~ coronam depositam summas
Status suos filio suo Carolo Emanuele cepisset, ti-

tulum Comitatus Tenda asumpsit. In eo notatur
Tenda [Tende:] Urbs caigua, Metropolis Comitatus, cui
nomen tribuit; ad Scateram ripam Rojas [Rojas] fluvii li-
ta 3. leuis gabieis ad innotum à Cuneo, cui impendit
castrum munitum. Non procul ab ea sunt fauces seu an-
gustia, qua ab ipsa fauces Tenda nuncupantur [Le Col de
Tenda:] qua pars sunt Montis Appennini.

De Comitatu Bolaensi.

37.

Comitatus Bolaensis [Le Comtat de Bozlis; le Comté
de Bueil:] Situs est Provinciae inter et Comitatum Ni-
censem proprium, complectitur Tractum illum, qui iuncta
Varum fluvium ad Alpes interiores, jacet; estque pars re-
gionis illius, quam Provinciales Terras novas [Les Ter-
res nouvelles:] vocant. Olim proprios habuit Comites.

In eo notatur

Bolaum seu Boleum [Bozlis; Bueil, seu Beuil:]
Oppidum unicum Castro in monte positum et in con-
finiis Provinciae ad Varum fluvium 3. milliariis
ad Orientem ab Intervallibus [Entrevaux:] Provin-
ciae urbe.

De Comitatu Barinonensi.

38.

De hoc Comitatu seu caiguo Principatus Sufficienter
regimus lib. 2. c. 10. §. 17. n. 126. ubi etiam annota-
vimus illum anno 1713. in pace Ultrajectensi à Victo-
re Amadæo II. Sabaudiae Duce Galliarum Regi relic-
tum fuisse, hincque demum Provinciae adjectum fuisse.

§. XI.

39.

De Vallibus Valdensium.

Valles Valdensium [Les Vallées des Vaudois; Le
Val de Valdes:] Inter Alpes et in confiniis
Delphinatus posita sunt. Quatuor numerantur,
scilicet Lucornensis; Angronia [Angrogne:] ab
Angronia fluvio, qui illam perfluit, sic dicta; Be-
rousa [Berouse:] et Sancti Martini. Nulla in his
vallibus occurrunt urbes.

Incola earum Valdenses nuncupantur, quod re-
liquia sint Saeculi XII. Haereticorum, ^{et Petro de}
Cris et Menatore ipsorum Patriarcha qui à Petro
Valde Cive et Menatore Lugdunensi ipsorum Pa-
triarcha Valdenses nuncupati sunt. Haec Secta
Valdensis isti adhererunt usque ad Saeculum XVI.
quo Buccius, Oecolampadius, Boga, et Farelus Cal-
vinistas fecerunt.

* vid. Bosmet
Variat. Lib. II.
n. 71. et pag.

Alias etiam Barbati | Barbets | nuncupantur, vel à promissis barbis suis, vel à braciorum suorum, quos Barbas vocant, nomine. Regi Sardinia, ubi bellum gerit, loco copiarum irregularium sunt, ac Casareis Fluraris et Banduris fortitudine animi haud cedunt!

~~Subsectio III.~~

~~Ducatus Montis Ferratis~~

~~Montis Ferratis.~~

~~Ducatus Montis Ferratis, sive Ducatus Ferratis, sive Ducatus Ferratis.~~

Proter has quatuor valles, adhuc alia eundem Valdensium occurrit, paulo ab his remotior et Panarolis ad Eumum posita, nempe Bragelana Valis | Bragelas, Bragelato | seu Chusonia, à Chusonia flumine illam perfluente, nuncupata; eidem vicinus est Virus, qui Fenestrella | Fenestrelles | nuncupatur, quem Reu Galia, cum vallem hanc adhuc possideret, muniri fecit, ut illam adversus Sabaudia Ducem, cui Perusam et Binarobium eidem confines urbes munitas ceperat, tutam praestaret; quam tamen in pace Ultojectensi unacum Sita Valle eidem Sabaudia Duci restituit.

40.

Subsectio III.

De Ducatu Montis Ferratis, seu Monte Ferrato

Mons Ferratus, Mons Ferrax, seu Ducatus Montis Ferratis | Il Ducato di Monferrato, Le Duché de Montferrat, seu le Montferrat | versus occidentem et Septentrionem Bedemontis velut clauditur, et ad Meridiem Genuesi Republica, ad orientem vero Ducatus Mediolanensis confinis est. Longitudo ejus ad 24. miliaria, et maxima latitudo ad 13. porrigitur, quamvis in medio, ubi ex una parte Comitatum Astensem, ex altera vero Tractum Alexandrinum attingit, vix miliaris germanicae quadrantem latus sit.

Nomen habere videtur à ~~his~~ vocabulis Mons et Ferrax, quia penè totus Montibus et Collibus constat, qui omnes frumenti et vini sunt feracissimi. In quinque provincias distribuitur, scilicet in Territoria Trinense, Albense, Casaleuse, et Aquense, nempe Marchionatum Spi-nensem. Fluvii, qui illum perflunt, sunt Barbus et Tanarus. In eo 60. et aliquot urbes nunc-

rantur, necnon aliquot centena Arces et Baci. Cæ-
 terum Regis hæc ubique juvenunda est et fertilis, vine-
 taque et agri frutiferi colles, præsertim cirium Albam
 et Casale contegunt, quamvis nec vina nec frumenta
 in tantâ copia proferant, ut ad exteras provincias eorum
 pars devecchi possit. Præter panni lanci et bombycini
 commercium via aliud huius viget.

Antiquitus Mons Treveratus pars Liguria fuit, ac tre-
 centis circiter ante Christi ortum annis in Romanorum
 potestatem venit, quibus an. 568. Longobardi eum eri-
 puerunt, ac tenuerunt usque ad an. 773. quo ad Fran-
 cos et proinde Imperatores Carolingia Regis devolutus
 est, qui illo usque ad an. 900. potiti sunt: enim-
 vero post illud tempus, æque ac alia Italia provincia
 variis Principibus, qui perperam sibi Imperatoriam
 dignitatem arrogarunt, obedire coactus
 est. At Imperator Otto I. illum horum iniquorum
 possessorum servitute liberavit, ac an. 967. in Mar-
 chionatum erexit, et Alramo, vel, ut alii illum
 nominant, Alerano, qui unus è Magni Wittekindi
 Saxonie Principis posteris fuisse dicitur, in feudum
 tradidit; penes uijus Sueffores permansit usque ad
 Joannem I. cognomento Justum, qui an. 1305. impro-
 bes obiit. Ei successit Theoborus Comnenus Balao-
 loqus ipsius Sororis Jolanta seu Violanta filius, quem
 ac Andronico II. Orientis Imperatore pepererat. Illi-
 us posteræ provinciam hæc tenuerunt usque ad an.
 1533. quo ultimus Marchio Joannes Georgius, qui
 prius Casale Episcopus fuerat, è vivis evasit, ante-
 quam cum Julia Frederici Regis Neapolis filiâ
 nuptias celebrasset. Post ejus mortem ratiõne
 Sueffionis magna contentiones ortæ sunt: Caro-
lus Sabaudia Dux se optimum ad eam jus habere con-
 tendebat vi conventionis Theoborum Comnenum I.
 supra laudatum inter Simonem Sabaudia Comitem
 initæ, vi cujus, ubi ejusdem Comneni manulam
 posteritatem deficere contigisset, ad Domum Sa-
baudicam devolvi debebat: At eidem se opposuit
Dux Mantua Fredericus II. coquod defuncti Joan-
nis Georgii Margaretha ex fratre neptem Mar-
garetham haberet conjugem. Lite hæc ab utroque
 competente ad arbitrium Imperatoris Caroli V. relin-
 quita, hic an. 1536. pro Duce Mantuano sententiam
 dicit; adversus quam cum Dux Sabaudia protesta-

7
85
tus fuisset, ab eodem Imperatore rescriptum obtinuit, quo
jus suum illarum omnino ipsi servabatur, adversus quod nul-
la unquam praescriptio movere posset; nec tamen id impedi-
re voluit, quin Dux Mantuanus in sibi adjudicata hujus
Marchionatus possessione maneret. Cui successit filius
epus Franciscus, cui accepta in conjugem Catharina Im-
peratoris Ferdinandi I. filia, illius possessio
plene confirmata fuit.

Anno 1573. Imperator Maximilianus II. Marchio-
natum hunc in Ducatum erexit, anprope tamen re-
servatis juribus, quae Duci Sabaudiae in illum compete-
bant. Post mortem Francisci III. qui an 1582. obiit,
nec nisi unam filiam Mariam ex Margaretha Caroli
Emanuelis Sabaudiae Ducis filia susceptam post se reli-
quit, ad illam Ducatum hunc devolutum esse contan-
dit ~~epus Franciscus~~ Carolus Emanuel ejus Avus, at ei obstitit
Ferdinandus defuncti Francisci frater ac ope Repu-
blica Veneta illius possessionem adeptus est. Ille et
fratre suo Vincentio II. sine ullo herede defunctis iterum
his recedunt; unumque ~~Ferdinandus~~ ^{Carolus} Dux Nivomen-
sis Frederici II. Mantuae Ducis et Montis Ferrati Mar-
chionis Nepos, tam suo, quam conjugis suae Mariae
Francisci III. supra memorati filiae nomine hujus
Montis Ferrati Ducatus possessionem assumpsit, an-
no 1627. ~~assumpsit~~ adire vellet, obnuntiavit ei Dux
Sabaudiae, invitoque cum Hispanis foedere, eorum
produxit, ut si pacis an 1630. Ratisbonae conclusa
idem Dux Nivomenensis ei Urbem Albam, Trinum
et ~~Montis Ferrati~~ Territorium, cujus proventus 18000. au-
reorum summam aequarent, cedere deberet; quae
tamen summa postmodum intercessu Cardinalis
Magarini ad quindecim Ducatorum, seu, ut ajunt,
Thalerorum millia seducta fuit. Haec conventio
anno sequenti Casarii Decree confirmata fuit.

Res in hoc statu permansere usque ad annum 1702.
quo ultimus Mantuae Dux octo Successionis Hispanicae bello, quod Regis Galliarum partes amplectens fuisset, ab Imperatore Leopoldo I. proscriptus fuit, ac
an 1708. improles obiit; tumque omnia ipsius Domi-
nia et possessiones Imperatori tanquam Supremo illa-
rum Domino subiecta fuerunt. Postmodum Impe-
rator Carolus VI. totum Montis Ferrati Ducatum
Duci Sabaudiae in fendum Imperii tradidit, frustra
obstitentibus Vastadae Principibus tanquam Mantuae
Ducum posteris.

Duces Lotharingia jam pridem jus sibi ad Ducatum
Montis Ferrati competere contenderunt, quod, ubi Du-
catus iste ad Dominum Nivernensem pervenit, anno 1630.
per arbitros examinari et definiti debueret; at quia id
minime factum est, hinc Dominus Lotharingia proter-
sioni sua semper institit, cui tandem, accepto in illius
compensationem anno 1723. Silesia Principatu Teu-
no, remittitur. Modò singulas hujus Montis Fer-
rati Ducatus provincias seu Territoria expendimus.

41.

§. I.
De Territorio Trivensi.

Territorium Trivense | Il Territorio di Trino | infe-
riori sui parte Badum et Territorium Casalascense; su-
periori vero ad bina latera Comitatum Vercellensem attingit.
Quidem circa Oppida et vicus complectitur.
Hic notatur duntaxat

Trinum, Tridinium, Tridinum | Trino; Trin; |
Urbis milliari versus Septentrionem à Cauda, duobus à
Ponte Stura* versus Casalem, et septem vel octo ad
occidentem à Casale. ~~Urbis~~ Urbis ista, et antehac
oste novâ munita à duobus caenis fluvii irrigatur.
Ei imminet Arx munita. An. 1631. si Tranta-
tus Carolensis Duci Sabaudia relicta fuit. Duam-
ta bello nunc ab his nunc ab illis occupata fuit.

Dux Sabaudia Carolus Emanuel II. illius muni-
mentum partim neglexit, partim dirui fecit.

§. II.

De Territorio Casalascensi

Territorium Casalascense | Il Casalasco; le Casa-
larque; | ad Septentrionem, Occidentem, et Occidentem,
et Austrum Pedemontii provinciam, et ad Orientem Du-
catu Mediolanensi clauditur. In eo notatur

Casale S. Evasii, item Bonvicomagum | Casal,
seu Casale di S. Evasio; Casal de S. Vas; | Urbis ampla
ad Badum in amoenâ plantis sita 15 leuis gallicis ad
Euro-aquilone-mensem à Turino. 14. ad Africum à Me-
diolano, et 20. ad Casurum à Geniâ sub gradu long. 30. m.
23. lat. 44. m. 57. Metropolis est totius illius Duce-
tus Montis Ferrati Tractus, quem olim Mantua Ducas
possederunt.

Creditur esse Veterum Industria, quam antiqui hi-
quos à proterfluenta aune Bonvicomagum, seu Bon-
vicomagum et Bonvicomagum appellarent. An.
730. Luitprandus Rex Longobardorum illam restau-
ravit, et Imperator Otto II. qui rebus Imperii praesertit

* Ponte Stura | Ponte
Stura; | Oppidum
ad Sturam flumi-
nem ubi in Badum
incidit, situm quin-
que circiter millia-
ris à Casale. An-
te hoc munitum
fuit.

42.

ab an. 973. usque ad an. 983. illam unam suo Tractu in Marchionatum venit, ac postmodum filia sua Alterica natis, quos ipsa Alterico Saxoniae Duce pepererat, tradidit.

Habet Sedem Episcopalem Metropoli Mediolanensi subiectam à Sixto Papa IV. an. 1474. ad instantiam Wilhelmi Palaeologi Montis-Ferati Marchionis erectam.

atque ab eo tempore facta est etiam Sedes Marchionum, cum prius Occimianum⁴³ residerent. Jam à pluribus

* Occimianum
Sedem Occimianum
1. Occimianum vel
Occimianum: Op-
pidum ad fluvio-
lum Granam pon-
tum 2. Milliaris
ad Euronotum à
Casale; Olim Sedes
Marchionum Mont-
feratensium.

Saculis amoenus et opportunus ipsis situs illam populo-
sissimam effecit.

Antehac admodum munita fuit, necnon an. 1590. Vincentius Mantuae Dux ei Castrum adiecit, quod hu-
cuspae temporis variis propugnaculis ita auctum est, ut
inter munitissima propugnacula locum meruerit.

Galli usque ad Hispani, ubi in Italia bellum ipsis fuit,
semper annuam curam adhibuerunt, quos sibi urbem
hanc assererent. An. 1629. 1630. et 1640. Hispani

in castrum illam obrederunt; tandem an. 1652. illam gal-
lis, qui in eâ praesidium habebant, eriperunt, ac Duce
Carolo III. reddiderunt. An. 1681. Carolus IV. Mantuae Dux
illam Regi Francia vendidit, qui eam munitioribus
auxit. An. 1693. Goederati illam frustra obse-
derunt, at an. 1695. post 13. dierum obpressionem illâ poti-
ti sunt eâ tamen conditione, ut munitioribus arc-
tur. An. 1705. illam de novo munitioribus Galli coeperunt,
et an. 1706. Dux Sabaudia eam illis eripuit.

43.

§. III.

De Territorio Albensi.

Territorium Albense | Il Territorio d'Alba: | ad Sep-
tentrionem, Occidentem et Austrum provinciis Bede-
montii, et ad Orientem Aquisini Territorio clauditur.
Occurrit

Alba Pompeja | Alba; Albe: | urbs ad Denteram
Tanari ripam sita 7. miliaris Italicis versus Euro-aqui-
lone-mecum à Claraco. Est Sedes Episcopi Metropoli-
tans Mediolanensi subiecti. Est quoque patria Inno-
centii Papa I. qui Pontificatum adit an. 402. Im-
perator Bertinax, qui an. Chr. 193. per duos Intercat men-
ses Imperium tenuit, propè hanc urbem natus est in loco,
qui Villa Martis appellabatur.

44.

§. IV.

De Territorio Aquisini.

Territorium Aquisinum | Il Territorio d'Aqui: | limi-
tes habet ad Aquilonem Comitatum Aquisinum et
Territorium Casalascense; ad Ortum Tractum Alan-

andrium in Ducatu Mediolanensi; ad Austrum Domini-
um Genense, et ad Septentrionem Marchionatum Spinensem,
et Territorium Albense. Notatur hic

Aqua Statella, seu Aqua Statellata vel Statella seu
Statellorum |: Aquis vel Aquis: | Civitas Sedes Episcopi
Mediolanensis Metropolitanus Suffraganeus ad Septentrio-
nalem Bormia fluminis ripam lita 21. miliaribus Ita-
liis ad Euronotum ab Asta, et 38. ad Austrum à Casale.

Vetus est, eiusque meminere Plinius lib. 3. c. 5. ubi
illam Aquas Statiliensium appellat, et in Liguria po-
nit. Strabo lib. 6. p. 217. ubi illam Aquas Statellio-
rum nuncupat.

Statilienses seu Statellii Liguria populi Alpes involua-
runt; eos Titus Livius lib. 48. Statellates nuncupat.
Ab his Civitas haec eximitata fuit, quae hactenus vetus no-
men suum retinuit, quod partim à montanis populis
partim à salubribus, quae in ea sunt, aquis seu thermis
auget. Mirandum, quod ex his effervescentibus aquis
prodest herba summe viridis, quae diu servatur.

Haec in Successionis Hispanica bello multis afflictis
et penè oppressa fuit calamitatibus. In Successio-
nis Austriaca bello Gado-Hispani an. 1745. illam occu-
paverunt, at anno sequenti à Sabaudis recuperata fuit.
Gadi iterum illa potiti sunt, quam munitionibus
munitam deseruerunt.

Georgius Memela, quem Historia Vicecomitum
Mediolanensium |: Visconti: | et varia alia Opera cele-
brem effecerunt, atque an. 1894. Mediolani hyemum
diem obiit, Aquis natus perhibetur, utque patriam
suam honoraret, Statilius cognominari voluit.

S. V.

45.

De Marchionatu Spinensi.

Marchionatus Spinensis |: Il Marchesato di Spigno: |
non procul à gemensium confinis secundum Avaram
|: Tora: | fluvium latus, atque Aquarum et Albae
territoriis cinctus. Est immediatum Imperii feudum.
Illum Jan. 1709. occupavit, et an. 1723. ab Impera-
tore emit. An. 1730. Coniux demortui Regis
Sardiniae et Ducis Sabaudiae Victoris Amadei Mar-
chionatum hunc sibi emit, unde et Comitissa Spi-
rensis vocata fuit. Notatur hic

7 Dux Sabaudiae

Spinium, Spinum |: Spigno; Spin: | Oppidum Ca-
put Marchionatus, cui et nomen tribuit, ad exiguum

Tractum
Altera
trahit
municipi
m. Wil-
tractum
homon
bribus
popul
v. 1890.
D. hu
aut, ut
ent:
fuit,
stun
Hypen
ham gel
Duc
tus de
midu
obab
la pol
manc
ant
Sep-
te-
tur.
am
aqui.
nti-
muc
An =
T. m.
cou
mi-
st
Ala.

fluvium, qui non procul abes in Borniam seu Bornidam
invidit, Aquas Statellos inter et Savonam Republica
gemensis urbem positum, octo miliaris, Italicis ad austrum
ab Aquis, et viginti duobus ad septentrionem à Savona.

Ibi antehac exstitit Axa munita, quam sub finem
Sauli proteriti Ducis Sabaudia copis eviderunt.

46.

Subsectio IV.

De Principatu Onelia.

Principatus Onelia | Il Principato d'Oneglia | Un-
dique gemensis Republica termino cingitur, et à
q usque Mari Bornasium Oppidum sub Appennino monte situm
porrigitur. Tribus Vallibus constat, suntque
Vallis Onelia | Val d'Oneglia | Vallis Mari seu Ma-
rii | Val Mayo | et Vallis Patra lata | Val Della
frala | quas breviter singulis SS. expendimus.

47.

S. I.

De Valle Onelia.

Vallis Onelia | Val d'Oneglia | incipit ab Urbe
Onelia et desinit prope fontes Imperii | Imperiale |
fluminis, estque continuus hortorum, Arborum et
q pertinent, arborum series. Olim Vallis haec ad Episcopum
Albigannensem | Vescovo d'Albenga | qui ei in
temporalibus usque ad an. 1298. Dominatus est, tum
enim, quod gemensibus, Albintimeli | Vintini-
glia | Comitibus, aliisque vicinis, qui ei saepius nego-
tium faciebant, obistere imparem se sentiret, con-
sensus Pope Bonifacii VIII. idam Nicolas et Frederico
fratribus et Babilani de Doria gemensis Patrii fi-
lius partis conditionibus tradidit. Idam posteri idam
q Sabaudia Duci Emanneli Philiberto | Saeculo XVI. vendiderunt, penes
eius Domum ad hanc usque diem permansit. Notatur

Onelia seu Unelia | Oneglia | Onelle | Urbs
in littore Maris gemensis ad Imperium | Imperiale | flu-
rium Cortem Mauritium inter et Dianum litta sub
gr. long. 28. m. 43. lat. 43. m. 53. Caput totius Oneliae
ipsum in planitie, qua vadem
attingit optimis olivis, superbiuntem.

Metropolis est totius Principatus. Novis moenibus
cingitur. Plures habet speciosas ut et domus, quas
Aquis sustinent, et quia munita non est, ubi bellum
vixit, saepius occupata fuit et recuperata. Ci im-
pendebat olim Castrum munitum, quod gemenses ad-
versus Ducem Sabaudia beligerantes eviderunt, ut et ali-
ud vetustius, quod versus septentrionem paulo ab Onelia

remotius situm erat. Ajunt ibidem urbem extitisse, cu-
jus Incola illa relicta ad Maris litus se contulerint, atque
coloco vesederint, ubi nunc Onelia existit.

Versus Orientem ab Onelia Mons occurrit, qui in Mare
porrigitur et Promontorium efficit, quod, cum inter urbem
hanc et Dianum positum sit, modo Onelia modo Diani
Promontorium appellatur, item Promontorium viride
|: Capo Verde:| appellatur, est mons in numeronem desi-
nans specula rotunda instructum; paulo inferior extat
Anachoretae cella unicum turri.

Onelia portum habet. Trieres, quae huc appollantur
500. ab eo populibus in anchoris consistunt, ubi aqua quin-
que vel 6. orgyis profunda est cum fundo resoso. Na-
ves, quae olea onerantur, paulo remotius in mari ana-
rent, ut, cum opus fuerit, citius vela facere possint.

Principium Incolarum commercium consistit in oleo,
quod in Galliam, Belgium, Angliam, per transvehitur.
In Successionis Austriae bello an. 1744. 6. Junii
Galli et Hispani Oneliam occupaverunt à Piedemontis
sponte ipsi relictam, nec tamen eam tenere valuerunt,
sed demum Piedemontis relinquere debuerunt. anno
sequenti hujusmodi tempore idem Galli et Hispani ite-
rum in illius vicinia adfuerunt.

§. II.

De Valle Mari seu Marii

Valis Mari seu Marii |: Val di Maro, seu Marro:|
Nomen habet à Mario. Urbe seu Oppido, à quo secundum
Imperii |: Imperiale:| fluminis rannum à S. Lazaro us-
que ad eodem, qui S. Bernardi dicitur posita est, ubi
Valli Bivarii jungitur.

Valis hanc, ut et ea, quae Petra late |: Val' Isella
brela:| dicitur olim ad Albiganenses Comites per-
tinebat; ab his ad Lascaves Tenda Comites, deinde ad
Renatum Sabaudia nothum Regii palatii in Gallia
Magistram, qui Annam Lascavam |: Lascaris:| unicum
Comitis Tenda filiam uxorem duxerat, pervenit, qui
duas duntaxat filias post se reliquit, Renatam videlicet,
Jovioli Marchionis de Urse conjugem, et Henrietaam,
quae Carolo à Lotharingia Duci Comonensis nupte-
rat, à quibus idem Sabaudia Dux Emanuel Philiber-
tus binas has valles obtinuit datis eisdem in Piedemont-
tis aliis dominis an. 1575. et 1579. Tum anno 1620.
omnes haec tres Valles simul conjunctae fuerunt, ita, ut de-
inceps simul unum Principatum efficerent, duxit

48.

* Pierium Urbs emi-
qua ad ripam Aros-
nica fluminis sita.

Bomundum
ipublica
iis ad lita
Savonia
l finem
Derunt.
aglia:| m
, et a
nte lita
tque
i hu m
della
b Urbe
periale
rumet
opum
i i i
st, tum
Natum
i, neq.
ret, in
adriaco
tu gi-
i illam
pens
tatur
Urbe
le: flu-
Sub
bria.
idem
bus
ues
bellum
i i i
et ad
alio

Marium |: Mare seu Mars:| urbs exigua vel oppidum
Cajus Vallis, cui nomen tribuit, ad ripam Imperii fluminis po-
situm 10. miliaribus Italicis ad Castrum ab Onelia. Titulo
Marchionatus gaudet.

§. III.

49.

De Valle Petra Lata

Valis Petra lata |: Val della Petra:| ad Occidentem
Vallium Onelia et Maris Petra est, ac Costum Mauriti ad
Austrom, et Dulcedum |: Dulcedo:| oppidum versus Sep-
tentrionem attingit, que ambo sunt ditionis Genuensis.

In his tribus vallibus seu Principatu quinquaginta tria
Oppida et Vici, necnon quatuordecim animarum milia
numerantur. Incolarum duo milia in aciem educi
possunt.

Ad Ducem Sabaudia simulque Regem Sardinia per-
tinet quidam nominis Insula, de qua agemus, ubi de
Insulis, que sub Italia nomine veniunt, nobis sermo
erit.

Sectio II.

50.

De Republica Genuensi.

Respublica Genuensis |: La Republica di
Genova:| ampla Italia provincia limites ha-
bet ad Austrum Mare Mediterraneum; ad Orien-
tem Hetruriam, et Ducatum Massam; ad Occiden-
tem Principatum Monachiensem, Comitatum
Niciensem, et Alpes Tenda; ad Septentrionem mon-
tes Apenninos Ven Ducatus Mediolanensem, Mon-
tis Ferrati, Parmensem et Mutinensem.

Dividitur in duas partes scilicet in Oram Orienta-
lem |: Riviera di Levante:| et Oram Occidentalem
|: La Riviera di Ponente:| ibi à Genua totius Rei-
publice metropoli ac in illius medietate posita usque
ad Hetruriam et Ducatum Massæ fines porrigitur: Alte-
ra ab eâ Civitate usque ad Principatum Monachi-
ensem, et Comitatum Niciensem protenditur.

Totius hujus provincie, et prout ambas hasce
partes suas complectitur, longitudo ab Oriente ad
Occidentem est circiter 140. miliarium Italicorum,
at ejus latitudo Mare inter et Apenninum angustifi-
ma est, quippe quod ibidem nominis littora et ali-
quot vales, præsertim versus Savonam et in Ora Oc-
cidentalî propè confinia Montis Ferrati occurrant.

Ipsius Ora Orientalis autem et versus Brunnium | Brunnio: | latior est, necnon versus Garinum | Gari: | et Noviam | Novi: | Urbs trans Apenninum sita ad 25. miliaria porrigitur.

Iuncta mare et ad ejus littora solum habet equidem multis rupibus obsequium sed tamen fertilissimum, quod magna Incolarum sollicitudine adeo cultum est, ut unicum elegantibus Villis et domibus campestribus, quo ibidem, praesertim prope Genuam, occurrunt, Urbs unica dici possit. At ubi à Mari longius recedit, ac montana occupat, sat male colitur, si ea loca, quae trans Apenninum et versus Garinum sita sunt, exquirantur.

Respublica Genuensis olim longe potentior fuit ac multo plura habuit Dominia, quam nunc possideat: ad eam enim pertinere bina platea in Urbe Jerusalemâ et totidem Jafa Palestina Urbe ad Mare Mediterraneum sita; Smyrna celeberrimum ~~Emporium~~ Asiae Emporium, Para Urbis Constantinopolitana amplum Suburbium, Lesbos Insula, Ligonum in Hetouvia, p.

Ceterum semper variam sortem experita est, multisque fatis obnoxia fuit. Varia bella tum intestina, tum externa adversus Pisanos, Venetianos, Regem Aragoniae Alphonsum cognomento Superbum sustinuit. Varios quoque Dominos habuit, atque modo Regi Francia, modo Utriusque Sicilia Regi, modo Duci Mediolanensi, modo Montis Ferrati Duci, p. paruit; alternatim etiam in idâ Aristocratia et Democratia tenuit Principatum. Tandem in omnemodam libertatem se asseruit, et nunc penes Duam, qui singulis duobus annis nuntatur, et Optimates, qui Senatum constituent, rerum Summa versidet.

Apud ceteros Italos genuenses satis male audiunt, ac de iis istud circumfertur adagium: Montagne senza legni, Mare senza pesci, Huomini senza fede, Donne senza vergogna. id est: Montes sine lignis, Mare sine piscibus, homines sine fide, mulieres sine pudore. Verum adagium istud ad litteram haud est sumendum; ibi enim, quemadmodum alibi, integerrima vita homi-

nes, et animia pietatis mulieres reperuntur. Ter-
ritorium Gemense varios etque elegantes fructus pro-
fert, ut cedromela, mala aurca, mala granata, Vinum,
Oleas, in quibus optimum oleum exprimitur; nec ipsi
deest fumentum.

Hac de Republica Gemensi generatim, modo binas,
ejus partes seu Ora binis paragraphis expendimus, qui-
bus Principatum Monachicem, qui illius Oram Oceanum
talem attingit, adjungemus.

81.

§. I.
De parte seu Ora Orientali Reipub-
lica Gemensis.

Partes seu Ora Orientalis Reipublica Gemensis, quod
jam supra notavimus, à Civitate Gemà ad Heloni-
am usque et Duatum Massam porrigitur. In ea no-
tari merentur.

1° Portus Delphinii | Porto-Fino, Porto-Fine, vel
Simpliiter Fine: | Oppidum seu Ubs exigua cum por-
tu maris 15. usque 20. miliaribus Italiis ad Orientem
à Gemà. ~~Orbita~~ 60. vel 80. lapidea domus in ea nu-
merantur duntaxat. Ad latus Portus exornatur
reliqua vixusdam olim validi muri, et in rure pre-
rupta Cartorum.

2° Rapallum | Rapallo: | Ubs parva cum portu
maris ad amplum sinum, qui ab ipsa Rapalli Sinus,
| Golfo di Rapallo: | vocatur, sita milliari Gem-
ensis ad Euro-Aquilonem à Portu Delphinii.

3° Libarna, Labonia, et Lavania | Lavagna: | Ubs
exigua ad ostium Lavania | Lavagna: | fluvii, à quo no-
men habet sita duobus miliaribus Gemensis ad ori-
entem à Rapallo. Olim spectabilior fuit quam modo
sit, atque proprios habuit Comes à provincia Fienno-
rum.

4° Sevesta Figulorum | Sestri di Levante: | Ubs
exigua 6. vixit miliaribus Italiis ad Duonotum
à Libarna distans. ~~antiquior spectabilior fuit, quam modo
sit, et in ea residet Episcopus Genovensis, et
domus habet, quibusdam parvorum genovensis
hanc etiam communitatem. Sestri tunc linguam habet, quae
Insulam exhibet, sita est, ac ab ipsa Sevesta Bronu-
torium vocatur, sita est. Ante hac spectabilior
fuit, quam nunc sit. In ea residet Episcopus Bronu-
ensis; et Dominiani habent Genovium parvum qui-
dam, sed speciosum et commodum. Italis dicitur~~

Sestri di Levante seu Lepante, id est, Seveta Orientalis, ad
 distinctionem alterius urbis à genua 6. miliaris disti-
 ta, qua Sestri di Ponente, id est, Seveta Occidentalis

5. Portus Veneris | Porto Venero: | Oppidum satis vile,
 et angustum ac pauper, Urbis nomine tamen decoratum,
 in declivitate colis, in ejus summitate species quadam
 munimenti conspicitur, nempe in aditu, ~~hinc~~ et ex-
 tremitate Promontorii Occidentalis Sinus Spedia po-
 situm 25. circiter miliaris versus Euronotum à Se-
 veta. Hinc 66. Ordinis S. Francis, quos Recollectos
 vocant, habent Conobium. Ad litus maris extant
 adhuc veteris muri cujusdam rudera, unam portam.

Inter bina Spedia Sinus Promontoria propius
 tamen ad illud in quo Oppidum situm extat, sita est
 Balmaria seu Balmaia Insula, in qua, ut ajunt,
 visuntur adhuc rudera Monasterii S. Veneri.

6. Spedia seu Spetia | Spazza, Spazza, Spazza,
 Speis, Spetia, Spetia, Spedia; l'Espere: | urbs parva
 in confinis Principatus Massa infertili et amara
 solo posita, quod Gemensibus ansam dedit ibidem aedes
 voluptuosas, excitandi; quatuor miliaris ad Septen-
 trionem à Porto Veneris, et Septem ad Occiduum à Se-
 veta distat. Nomen tribuit Maris Sinui inter Or-
 genam fluvii versus Orientem, et Portum Vene-
 ris ad Occidentem colorato, in cujus uno ipsa sita est.

Sinus iste versus Septentrionem porrigitur. Urbem
 hanc egredientibus objicitur Oppidum Eriis Portus | Le-
 vice: | dictum, de quo non plura; et Castellum S. Mariae,
 à quibus adversus Piratas protegitur. In medio
 hoc Sinu ex aqua salina salit fons aqua dulcis, quam
 navigantes sibi providere possunt. An. 1733. vi-
 ginti et aliquot majora tormenta bellica hinc in maris
 littore colorata fuerunt, quo ab omni insultu tutum
 pararetur.

7. Erix, Eriis Portus | Lerice, Lerice: | Oppi-
 dum seu Urbis ad Orientalem partem Sinus Spetiae
 è regione Portus Veneris sita tribus miliaris ad Oc-
 cidem à Seveta, et totidem à rudibus Luna
 quondam Romanorum Urbis. Hinc Luca et Massam
 venientes, et gemam profecturi ~~hinc~~ navem conscen-
 dere solent. Extra Urbem aqua adeo profun-
 da est ut verum Portum efficiat; si impendat ve-
 tus Castellum, in quo aliquot tormenta bellica sunt

collocata, quo, ubi Barbaria Piratae huius mare infestant, explodi solent, quo quisque sibi ab illis curare valeat.

8° Luna nova, Sergianum, Sargianum, Sarcina, Serazano (Sargana; Sarlane:) Urbs ad Magram seu Maram fluvium in confinis Hetruriae sita 6. milliariis ad Euronotum à Spetia. Valida moenia habet, quo fossa cinguntur, et Castrum quatuor turribus instructum. Ei quoque è ruinae colle aliud imminet Castrum Sarlanella nuncupatum, quod Castrum patria Lucensis celeberrimumque Saeculi XIV. Heros gibelinorum partibus additus huius Urbis simul et Lucensis necnon trecentarum circiter Italia Urbium, Arcium et aliorum locorum Dominus exstitit. Post illius mortem, quo accidit 3. Septembris an. 1328. aetatis huius 47. Carolus VI. Galliarum Rex Urbem hanc obtinuit, post ipsum Mediolanensibus paruit, deinde Florentinis, quibus à Carolo VIII. Galliarum Rege erepta est, ac postmodum Genuensibus vendita, quae penes quos haecenus remansit.

9 postmodum tamen ad Florentinos rediit; tandem Cosmus I. Magnus Hetruriae Dux eisdem illam, recepto pro ea Liburno Portu, qui ad illas pertinebat, reliquit,

Urbs haec ortum suum debet ruinae antiquae Romanorum Urbis Luna. Habet Sedem Episcopalem à Papa Nicolao V. an. 1450. à Luna devotata huc translata.

9° Bruniacum, Brugnatum (Brugno et Brugno:) Urbs angusta et paucos continens Incolas, quod salubri careat aere, in Aprunino monte ad Votram seu Veram fluvium, qui postea Maura innescitur sita 9. milliariis ad Castrum à Spetia posita.

Vetres Scriptores illam Brumadum, Brumum, et Brumiadum vocaverunt. In ea fuit Monasterium Benedictinum à Longobardis Regibus fundatum et opulentissimis proventus dotatum, quod Innocentius Papa VI. an. 1333. Episcopatum fecit. Idem equidem Gregorius IX. Episcopatum Nolensi junxit; at Innocentius IV. an. 1243. ob ponderantes rationes deinde ab eo sejunxit, et ab eo tempore quilibet eorum Episcopatus suum proprium habet Antistitiam.

10° Torrillia (Toriglia:) Oppidum seu Vicus 10. leuis seu milliariis Italiis à Genua distans cum titulo Marchionatus. Doriensi familia parit, estque feudum Imperii.

11° Clavianum, Caverum, et Caverinum (Chiasari:) Urbs in planitie sita ad Oestium Lariani fluminis, et propè Mare sita, 25. milliariis ad Orientem à Genua, et 5. à Rapado. In ea viget Commer-

eium, illamque Mercatus et Nundina, quae in ea celebran-
tur, celebrem efficiunt. A Gemensibus circa annum
1167. excitata dicitur, et unum postea à Catalaunensibus
emisa fuisse, demum illam restaurarunt. Est locus
natalis Innocentii Papa IV. qui ab an. 1243. usque ad
an. 1254. Eclesia clarum tenuit. Illius Imola (Ca-
varenses); Chiavaresi; inuicantur.

S. II.

52.

De Parte seu Ora Occidentali Rei-
publicae Gemensis.

Partes seu Ora Occidentalis (Riviera di Ponente;) Rei-
publicae Gemensis, à Geminae illius Metropoli, ut supra
dictum, usque ad Principatum Monachiensem et Coni-
tatum Niciensem porrigitur. In ea occurrit

1.º Gemina: Genoa, Genona; Genes, Genes;) Anpla
et Spectabilis Civitas, Sedes Archiepiscopi, et tota Europa
celebratissimum Emporium; in maris litore ac partim
in colle partim in planitie posita, cum famosissimo Por-
tu; totius Reipublicae Gemensis Metropolis, cui et
nomen tribuit. Totius Regionis centrum ferme occu-
pat; in longum ab Oriente in Occidentem multum porri-
gitur ac vixit semicirculum afficit, at eius latitudo satis
angusta est, ut quae versus Septentrionem à montibus,
qui secundum longitudinem ei incumbunt, et versus me-
ridiem Mari vacentatur. Ambitus eius est quinque
milliarium, validisque muris et optimo vallo cingitur.
Per quinque portas ad illam patet aditus, quae magnis
tormentis ballis sunt instructa, versus Septentrionem
à montibus protegitur.

Antiquissima est, ut quae iam Hannibalis famosissimi
Carthaginensium Heros extiterit, prout non dicemus.
Titus Livius lib. 28. in fin. et lib. 30. illius occasione se-
cundi belli Punici meminit; postmodum facta est
Romanorum Municipium, quod patet ex quadam
veteri Inscriptione, in qua legitur Decur. Gemina.
Valerius Maximus* lib. 1. c. 6. et Pomponius Mela lib.
2. c. 4. illius quoque faciunt mentionem.

Circa illius Originem, et à quo excitata fuerit, nihil
certi habetur; hoc duntaxat vetera monumenta de illa
prodidissent. Cum Magon Hannibalis frater classem
in Italiam duxisset Gemnam occupavit ac penitus ex-
cidit. Spurius Lucretius reicus illam excitavit, pe-
nasque Romanos fuit usque ad eversionem Occidentalis
Imperii; tunc enim Gothorum, qui Italiam occuparunt,

* Hannibal natus
dicitur Olympiade
133. 2. Urb. Condita
507. M. 3737. ante
Chr. 247. Natus
Olymp. 149. 3. U.C.
572. A.M. 3802.
Ante Chr. 182. sta-
tis sua an. 68.

* Valerius Maximus
patria Romanus
vixit sub Tiberis
Augusti in Imperio
Lunefore. Scripsit
novem libris memo-
rabilia famosiora Ro-
manorum et alio-
rum praestantium

vironum ~~nonnullis~~, facta est, donec Naves novum, quod arceant, Regnum
 quos Tiberis Impera- Sabrestit, et eorum loco Longobardos in Italiam vocavit.
 tori nuncupavit, inter Rotharis ipsorum Rex German devastavit; et postmodum
 alia scripsisse dicitur. Carolus Magnus datus condidit, ac Franca Regno ad-
 quando obierit, igno- junxit, sub quo ei speciales Comites profuerunt. Illorum
 ratur. Varii enim diti tamen opus istud primus Audemarus nomine Saracenos profligavit, et
 ibi aliquid dicit, quod Caricam Insulam occupavit. Saulo X. Sara-
 stulo humili et affe- cuni illa obtenta omnes mares occiderunt, ac eorum
 tatis enaratum fit mulieres et sololes in Africam abduerunt. Ab
 idusque dicitur hanc partem postmodum se recedat, ibique incola-
 lum ut. aut potius hoc jactura postmodum se recedat, ibique incola-
 III. radoleat. Attadimtis ad negotiationem animis dicitur facti
 non non solum ea sunt et potentes, indeque arrogantis pleni Comites
 Blutarcho et galis, suos turbaverunt, ac ad Reipublica conditionem de
 sed et magis ad hunc ~~corruptis~~ Civitatem suam cohererunt. Postmodum variis
 ac pluribus horum belis cum intertinis tum eorum implicata fuit, ac modo
 librorum locis com- hunc modo illi Principi se subdidit, quod sup. n. 50. jam
 partum fit, cele- memorarimus; trina vice Regibus galis paruit, sili-
 bram vironum hunc cet Carolo VI. Ludovico XII. ac tandem Francisco I. a
 atate Tiberis sa- cibus Dominatu Andreas Doria Nobilis genensis et Clavis
 ris Libris exempla, galica Prefectus, liberavit: hic enim ob susceptas injurias
 et memorabilia ab alienato a galis animo, ad partes Caroli V. Impera-
 tam Graecorum toris galiarum Regis hostis infensissimi transit, accep-
 quam Romanorum tisque ab eo aliquot turrimibus German occupavit,
 facinora conyulose. indeque ejactis galis, illam pristina libertati resti-
 forte accidit, ut tuit, quam haec tenus sollicita custodivit.
 Julius Paris, vel Anno 1584. Ludovicus XIV. Franca Rex hunc Reipu-
 ut alii volent, Ja- blica, quod labefactata, ut ajunt, neutralitate, quam
 marinus Nepotia- sponderat, Hispanis turrimibus dedisset, atque alias
 nus opus hoc aliis ad hunc pro ipsis pararet, necnon Tieschorum familia,
 amplissimum in propter Comitatum Lavaniensem, quem ipsa jam die
 compendium, quod sine addiderat, satisfacere remerit, inferens, in-
 modi pra manibus genti missa Classe German globis seu obis igniariis
 habemus, redege- 1. Bombes:) infestari curavit, qua occasione Pala-
 rit. tium Ducale aliaque multa magnifica aedes in
 cineres redacta fuerunt; tandemque idem Rex eo
 illam adegit, ut Duem suum unacum quatuor Se-
 natoribus ad ipsius Aulam mittere ~~ca~~ debere, qui
 delicti sui veniam precarentur.

Post mortem Imperatoris Caroli VI. Reipublica
 haec postquam aliquot annis bello, quod tunc in Ita-
 lia exortum est, se non immiscisset, tandem galis-
 rum et Hispanorum partes amplexa est: tuncque Aus-
 triaci gallo-Hispanis in fugam actis German versus
 Castra movere; illorum adventu perterriti Germanenses
 eidem Legatos obviare misere, qui oblati Civitatis
 clavibus omnia quaeque se illis Germanes subminis-
 traturos promitterent, rogarentque ut Civitas sua ab en-

capitatione immunitatis servaretur: pactis igitur conditionibus Austriaci Genuam potiti sunt; at cum iis huiusmodi exanti stare sed Genuenses minime promissis viderentur, an. 1747. motu advenis ipsos seditione ad arma conveniunt, Austriacosque, qui in urbe possidii loco erant, adorti enterbarunt, ac in eos, quos comprehendere poterunt, summa barbarie et crudelitate saevierunt, illorum viros à fenestris precipitarunt, innocentes infantes parietibus abierunt, infirmos ab Austriacis relictos immisericorditer trucidarunt. Austriaci postmodum urbem hanc obsederunt, at in casum eorum labor fuit, an. 1748. 3. Junii semis redeuntes aliquot huius rei publicae loca occupaverunt; at eodem anno pax Aquisgranensi conclusa fuit, cuius Genuenses plenam suam libertatem obtinuerunt.

Genua commercium viget magis quam in urbibus aliis Italiae urbe, mercesque suas, praesertim bombycinas, in omnes mundi partes transmittit. Superba vocatur, rei immerito, ut quae inter praestantissimas non modo Italiae, sed et totius Europa urbes recenseri mereatur, vel ob plurima magnifica palatia, quibus exornatur. Amphitheatrum exhibet. Plateas habet angustas, aedificia in sublimi parietibus et sex usque septem contignationum, forte propter Solis ardorem, utique quodammodo temperatur. Rheda paucis in locis adhiberi possunt, unde quisque pedesive, aut sella gestatoria uti cogitur. Plateas sumtuosissima palatia alioque aedificia exornant, atque ita sunt instituta, ut porticus referre videantur. Platea nova (Strada nuova) speciosissima est et magnificentissima, cui proximè aequat ea, quae Balbi dicitur. In hac Civitate pens est, qui duas à se invicem separatas eminentias non procul à vicis Sassano versus Euleriam S. Mariae loco eminenti sitam jungit, constat uno minori et tribus majoribus aribus tanta altitudinis, ut sub ipsis quatuor usque sex contignationum aedes existant, illius altitudo ad 80. usque 90. pedes computatur, latitudo 10. et longitudo 60. usque 70. passuum est. In eâ 37. parochiales et Collegiatae Ecclesiae, 17. Monasteria, et 2. Nosocomia numerantur. Inter Ecclesias praecipue celebratur ea, quae Annuntiationis dicitur, quam Franciscani administrant. Metropolitana S. Laurentii nuncupatur; amplitudine ceteras omnes superat, at pulchri-

tudina S. Ambrosii, qua Janitarum est, et Annuntiationis
Euleris palmam cadit. Varia in ea sunt Sacella, inter
qua numeratur Sacellum S. Joannis Baptista, in quo cine-
res ipsius recondi dicuntur. Inter rara, qua in illa aser-
vantur, Discus ostenditur, in quo Herodias ejusdem S. Joan-
nis Baptista caput matri sua. attulisse dicitur, item inesti-
mabilis pretii vas Smaragdium, quod illud ipsum esse ajunt,
in quo Senator noster cum suis Discipulis Agnum Cascha-
lem comedit; at quis evadat Christum tam pretioso vase uti
voluisse.

Genus nivos versus orientem Bisagnis | Bisagno seu
Besagno: fluvius veteribus Trivitor dicitur prope Torilliam
ex Apennino monte fluens abluit, ac in Mare mediterra-
neum incidit; ~~atque~~ solido ponte Urbi jungitur.

Portus ejus ad partem australem omnino coarctatus est;
in eo sunt exigui Scopuli, quibus, ubi procella oritur,
intutus fit. Ventus ab Austro flans initio illum quo-
que intutum efficiebant, at mole sumtuosa ei occursum
est. Ad dexteram et prope Pharus, jacta est moles,
qua Africus arcetur. In magno portu includitur mi-
nor Barsena dicitur, in quo Reipublica tirames quies-
cunt. Portus ipse ad milliarem et paulo amplius porrigitur;
catena claudi potest, illumque punda et propugnacula
defendunt.

Pharus ad occidentalem plagam portus sita est prope Sub-
urbium S. Petri de arena. In illius Summitate nocte
35. et juxta numerum navium et classium, qua Mare
luciant, quandoque plures ardent, ne à portu eas abstrere
contingat. Magnificis aedificiis cingitur, quo theatri ejus-
dem speciem exhibent.

Genenses rem nauticam optimè callent, cujus experi-
menta sapienter probaverunt. Frequens ipsis est commerci-
um, habentque plura textilium opificia. Praecipua illo-
rum merces sunt textilia lineae, heteromalla Damascena
varis figuris et coloribus intexta, Dentium, chirotheca,
Salgama, fruges, oleum, cascus Barmensis, &c. Ajunt
ultra viginti mille familias in texendis pannis bombyci-
nis Genus occupari.

In hac Civitate duorum generum sunt nobiles familiae,
Veteres, Siliat et novae; priorum 28. numerantur, in-
ter quas quatuor praecipue numerantur, nempe Grimal-
dorum, Tricorum, Spinolarum, et Loriarum; cetera-
rum 437. recensentur. Praeter Loriensem et Spi-
nolensem caeteras nobiles familiae sine ullo nobilitatis

luis projudicio negotiationem exercent.

Genuea Regimen Aristocraticum est ac precipue penes Nobiles familias veteres et novas residet: Principatum tenet Dux, qui coronam auream in capite et sceptrum in manibus tenet propter Regnum Corsicamum: illius auctoritas major non est quam Ducis Venetorum; singulis duobus annis mutatur; ei semper assistunt octo Senatores, qui Gubernatores: Governatori: vocantur; illorum duo in Ducali palatio per trium mensium spatium morantur, quorum officium pariter per duos continuat annos durat, tumque Procuratores fiunt, suntque vel perpetui, si nunc jam Ducali dignitate antea decorati fuerint, vel temporarii, subiacet ad duos annos, et horum duo etiam per tres menses in palatio Ducali morantur suntque supremi proventus in palatio Ducali morantur suntque supremi proventus Status inspectores. Magnum Senatum constituent 400. viri partim Nobiles partim cives. Senatus minor constat 60. Nobilibus. Ad sunt quinque Syndici, ad quorum iudicium Dux et alia Magistratus persona post expletum officium vocari possunt. Adest etiam Ararium S. Georgii, in quo quilibet pecunias suas vel multas vel paucas tuta collocare potest, quarum usus accurata percipit.

In aditu domamentarii rostrum seu ferream instrumentum nunc inficium conuertitur, quo olim navium pro- ra comabantur. In ipso domamentario ultra 450000. Sileporum aperantur, ac instrumentum, quod 120. brevissimorum Sileporum fistulas continet, quarum 40. simul explodi possunt; item varia quarundam Matronarum Genuesium lorica, qua an. 1301. sub Papa Bonifacio VIII. ad cruciatam seu expeditionem in Terram Sanctam una pervenerunt.

Peregrinus arma flammantia, si qua penes se habet, Civitatem ingressurus ad illius portam deponere tenetur, qua ~~admittitur~~ denuo exiens, mediante honorario, recipit. Nuli etiam peregrinus absque licentia scripto tenus ab urbis Decretario data ultra quatuor dies in ea commorari datum est. Nuli, nisi peregrinus et octo primarius Senatoribus, licet ultra unum habere famulum. Nobiles foemina vestes infernas amplis circulis superinduitas gestant; viri vero Nobiles pro lubitu vestiuntur, communiter pullum amictum et pallium gestant, nec ipsis permittitur intro urbis muros usum gestare. Nobiles maritata mulieres sibi a pluribus Nobilibus deserviri faciunt; hi illas quoque versus ducunt, in via ipsarum

bellam gestatoriam antecurrunt, in introitu Eulicia eis aquam benedictam porrigunt; verbo omnia externa Amationum obsequia illis exhibent, à Gemensibus Ciibei vocantur.

Hujus Reipublicae copiae militares domesticae 4000. hominum non superant, quibus praest Bellidux sub¹⁰ habens 40. Centuriones, qui ex Nobilitate assumuntur et singulis annis mutantur: cetera vero constant 500. Helveticis, 300. Italis, et 500. Corsicanis, praeter 600. Praetorianos et Duos custodes. Ex Civibus et cohortibus provincialibus sex hominum milia educere in aciem valet, quibus, ubi bellum ingruit, plures adhuc jungere, vel à his forderatis Sappetias petere potest. Reipublica feudataria, scilicet Principes Doria, Mafra Carava, Marchiones Spinola, Comalini, Nieschi equestres copias suppeditare solentur. Vis ejus maritima ultra sex Triemes haud superat, equidem esse deberet quadecim Triemium, et usque triginta ravium Gallicarum praeter Lembos minores. Anno 1729. Civitas haec fortis liber et omnibus nationibus communis declarata est. In ea usque 15000. animarum numerantur. Illius patronus est S. Joannes Baptista.

2°. S. Patris de Arena | San' Pietro d' Arena; S. Pierre d' Arena: | celebre Civitatis Gemensis Suburbium ad maris litus inter magnam Phorum et Ponteveronum fluvium, qui ibidem mari immergitur, situm. Alteram Gemam Siccam, adeo amplum et superbum est; profecto ubi simile in toto terrarum orbe haud invenitur, ut quod magnificentis palatiorum et sumptuosorum instructis palatiis, non hostis ad amoenitatem et delicias comitis superbiat. At in Austriaca Successionis bello ab Austriacis ingentia summa passum est.

3°. Cogoretum | Coquero, Coqueto, et Cogoreto: | Vicius Gemam inter et Savonam, 10. miliaribus ad Orientem ab hac, et 15. ad Occidentem ab illa positus unicum exiguum portu, ex eo duntaxat celebris, quod in eo natus sit Christophorus Columbus, seu Colon, piscatoris ejusdem filius et professione Lanificus, cujus tamen Antenati Nobiles fuerunt, qui an. 1491. Americam seu novum orbem primus detexit.

4°. Novia | Novi seu Nove: | Urbs angusta, olim Duacis Mediolanensis, modo in Septentrionali plaga Status Gemensis in monte sita 6. miliaribus ad austrum à Terdona. Circa medium saeculi XVI. Gemenses inter Italiam tumultus illum occupaverunt. In praeterito Successionis Austriacae bello, se Regi Sardinia ultro subiecit.

Celebratur à Cambii commercio, quod in eâ exercetur. ad Mendinas enim, quæ singulis annis primâ Februarii celebrantur, convenire solent famosissimi et præcipui Italia, Germaniæ, et Franciæ Numularii, qui Cambii Altera-
ret, quas præ manibus tenent, rationes sibi invicem reddunt.

5° Gaviium | Gavi, Gavia: | urbs parva ad Lemum | Lemus: | rivum in confiniis Ducatum Montis Ferrati et Mediolanensis sub Apennino monte Genuadinter et ~~Tosca~~ Tendonam sita, 20. circiter miliaris ad Aquilonem ab illâ, et 12. ad Anitrom ab istâ. Olim munita fuit, at postmodum illius munitiones diutè fuerunt.

6° Savo, Savona | Savona: | Urbs Maris Ligustici sita 18. miliaris ad Euro-aquilone-mesem à Naulo, præcipua post Germanam totius Reipublicæ civitas. Habet sedem Episcopalem Metropoli Mediolanensi subiectam, quæ jam primis Christianismi temporibus initium hauri se dicitur. Ampla est et coninnè edificata, vicus habet satis latos et ad lineam ductos, quarum latera magnifica palatia et præciosa domus ornant.

fortum habuit elegantem ab uno, vel, ut alii volunt, duobus Castris, quæ adhuc extant, protectum: illum Germanenses destruxerunt, aut saltem præcipuum ire curaverunt, ne videlicet cum hac Urbe commercium partivicegerentur.

Anno 967. Otto I. Imperator cognomento Magnus, qui ab an. 936. usque ad an. 973. rebus Imperii præfuit, illam cum toto districtu Tanarum* inter et Orbam** fluvios contento Adalvamo primo Montis Ferrati Marchioni tradidit in feudum, ab his Marchionibus ad Carottos† de Carotto: | qui illam an. 1345. ab Imperatore Carolo IV. tanquam feudum Imperii obtinuerunt, pervenit: hi postmodum illam cum suo districtu Genuensibus ceperunt.

Anno 1616. Civitas hæc validis munitioibus aucta fuit. An. 1727. Dux Sabaudia aliquot civium collusione adjunctus illam intercipere voluit, at re detectâ collusores penas dederunt, usque servata est. An. 1745. Angli admotâ ad illam classe caniguaris globis et oblis infestaverunt ita, ut inde permulta ades in flammâ abierint; id ab ipsis factum, quod Genuenses neutralitate, quam servaturos se poponderant, Hispaniæ Regina, Hungaria et ipsius foederatorum, inter quos Angli numerabantur, hostibus se junxerunt. Anno 1746. 18. Decembris, post aliquot dierum obsidionem

* Tanarus. Se es vid. l. 11. n. 1. 3.

** Orba, Urba, et Urbs | Urba, et Orba: | fluvius in Monte Apennino et Genuensi territorio oritur, inde postea Ducatus Montis Ferrati perfert, tum in Ducatum Mediolanensem cursum dirigens hinc Alexandriam | Bonmidæ | Bonmia: | fluvio immingitur.

†† Carotti Marchiones fuerunt Finalii | Finali: |

Sabandi illam obtinuerunt, captis in ea quinque Gemen-
sium phalangibus.

Savona praeter Eclesiam Cathedralam, quae S. Ma-
ria nuncupatur, et quam undecim Canonici et Inode-
cim Sacellani administrant, adhuc tres parochiales
numerantur, ac tam intra quam extra urbem tre-
decim virorum et quatuor Monialium Coenobia, ali-
quot Nosocomia, et multa Laicorum Confraternita-
tes. Adhuc opificia Bombycina. Multa
etiam Salgama huc conficiuntur.

Savona est patria Sixti IV. et Julii II. Summorum
Pontificum, quorum prior ab an. 1471. usque ad an. 1484.
res Ecclesiae moderatus est, alter vero ab an. 1503. usque
ad an. 1513. Quidam tamen contendunt eos Alba
Donilia | Albigola: | qui vicius est mille passibus versus
Orientem à Savona distans, natos esse.

Circum Savonam solum optima colitur, ac omnis spe-
cisi fructus affluenter, praesertim citrea Linonia, et
Byra Bergonia, profert.

7.º Naulum | Noli: | Civitas ad maris litus Savonam
inter et Trinalium posita 9. circiter miliaribus ad Afrum
ab illa, et 7. ad Euro-aquilona-mesem ab ista. A Genua
et Savona Incolis excitata fuit. Innocentius Papa IV.
qui ab an. 1243. usque ad an. 1254. Pontificatum tenuit, hic
Episcopum Metropolitanum Genuensem subiectum instituit.
Quidam hanc institutionem Alexandro Papa III. qui ab an. 1159.
usque ad an. 1181. Ecclesiam gubernavit, tribuunt. Ca-
thedralem Ecclesiam administrant unus Archiepiscopus
et sex Canonici praeter alios sacerdotes, et clericos.
Unicum est hic virorum Monasterium, et unica Laico-
rum Confraternitas. Universa Diocesis Incolae, urbes
et quinque alia loca in octo parochias distributa Incolae
complectitur.

Naulum Portum habet non modo ab amplitudine sua
sed etiam ab emolumento, quod ex eo capiunt Incolae, mul-
tum spectabile. nec tamen illis ea nunc facultates sunt,
quae olim ipsis fuerant; enimvero antehac in hac Ci-
vitate multi erant Mercatores opulentissimi, qui
beneficio temporis multum immuniti sunt, eoquod
ipsa ~~pro~~ vigentibus Genuensium discordiis et bellis
varis temporibus multa adversa sustinuerit, ac im-
parab ab exercitu Alphonsi V. Arragoniae et I. Neapolitani
Regis capitata fuerit. Has Nauli calamitates qui-
dam adscribunt maledictioni cuiusdam ipsius Episcopi,
qui cum Incolas abstrahere non valisset, ne Infideli-

7.º Naulum XV.

bus arma et alia hujusmodi adhaerent, divinam illis iram
minitatus est.

8° Trinalium, seu Trinarium |: Trinal, seu Trinale: | Ubs
ad Littus Maris posita Septem miliaribus ad Africum
à Naulo, cum portu. Moenibus cincta est; proximè
ei impendit Castellum in rupe positum, cujus aditum bi-
na propugnacula tuebantur. Et etiam Caput Marchio-
natus ejusdem Secum nominis, qui à Mari ad Apen-
ninum usque porrigitur.

Urbem hanc unicum hoc Marchionatu Marchiones
de Carotto per plura saecula possederunt, tandem anno
1599. Hispani, quò eis ab Hispanià Neapolim et Medio-
lanum versus iter facilius fieret, ab ipsis illam eme-
runt.

Initis hujus saeculi, quo Successionis Hispanica bellum
ortum est, Soderati Urbem hanc pro Archiduce Carolo
occupaverunt, quam ipse unicum districtu hoc pro
diodecim centis florenorum milibus anno 1713. Gem-
ensibus vendidit. An. 1743. in Tractatu Wor-
matiensi Regiam Hungaria inter et Regem Sardiniae
concluso, illa huic omnia jura, quae ipsis et Domini sua
in Urbem hanc et illius Marchionatum competebant,
aut competere valebant, omnino cepit, data ei foud-
tate illam à Gemensibus, numerata prius illis pecu-
niae Summa illa, quam patri ipsius Carolo Imperatori
VI. pro eadem Urbe et illius districtu Soluerant, redimendi,
ac ejus possessionem accipiendi; quod ubi Gemenses
residerunt, huic cessione, qua ipsis omnino illegitima
videbatur, totis viribus obstiterunt, et quò sibi hujus
Marchionatus possessionem tutiorem praestarent, rup-
ta, quam hactenus servarant, neutralitate, Gallorum
et Hispanorum partes amplexi fuerunt.

In hac regione ubique purus et saluberrimus aër;
unde etiam ibidem commercium Italianum vel maxime
florat.

9° Albi, Albia, Albiga, Albigaunum, Albingan-
num, Albium Ingaunum, vel Alba Ingaunum |: Albon-
ga, Galliae Albanicae: | Ubs cum portu Oneliam inter
et Trinalium sita 12. miliaribus ad Africum à Trinalio
et 9. ad Euro-Aquilonem ab Onelia. Turres, quarum ali-
qua adhuc superant vestigia illius produnt antiquitatem.

Inquantumlibet in amoenâ planitie ad montes usque
porrecta, et 500. circiter passibus à Mari sita colorata,

ejus aer tamen saluber haud est, unde de illa adagium istud: Albenga plana, se fosse lana, si dimendar abba Diana, id est, si Albia plana salubris esset, mereretur vocari Diana.

Est Sedes Episcopalis, atque ^{inter} illius Episcopos recensetur Quintinus, qui Eusebii Mediolanensis Episcopi ad Leonem Papam cognomento Magnum, qui ab an. 440. usque ad an. 461. Pontificatum gessit, Epistola subscripsit, qua hujus Episcopi Epistolis inserta est: item Gaudentius, qui Concilio Romano sub Hilario seu Hilario Papa S. Leonis Successore celebrato interfuit.

Prope ipsam oritur piscosus laeus nomine Ravenna; et in regione illius in mari jacet parva Insula, quae ab ipsius nomine Albia [Albenga] nuncupatur. Cuius ager oleis consitus est, et colivita colitur.

10.º S. Remuli vel S. Remigii Fanum, item Villa Martutiana [San Remo] Urbs in fertilissima ~~est~~ et à suis elegantibus oleis celebrata valle posita unam cuiusque partem, Oneliam inter et Vintimelium 14. milliariis ad Aprinum à priori, et 9. ad Esuro-Aquilonem à posteriori. Plateas habet angustas sed tamen aliquot palatium et Speciosis Civium aedibus ornatas. Solum habet cedromalis, Chrysomalis et oleis feruendi finium ac ita amoenum, ut Italia paradisus vocetur; non modo horti Cedromalis, Chrysomalis et Palmis repleti sunt, sed et plantities ubi et mari interjecta huiusmodi affluenter profert.

In ultimo Successione Austriaca bello multum afflictata fuit, ac modo ab Austriaco-Sabaudis, modo ab Hispano-Gallis occupata fuit.

* Haec an. 1760. in- binus.

ante annos aliquot* Cives, quod se à Gemensibus immediatis suis Dominis ultra aequum premi, ac privilegia sua et immunitates labefactari sentiant, ad Imperatorem confugerunt tanquam Supremum et Directum suum Dominionum; eorumque causam suscepit illius Supremum Imperii Consilium Aulicum, et ad Gemenses dehortatoria cepediri fecit, quibus ipsi spatis, cum civibus longe diutius agere coeperunt, ita ut eorum quamplurimi diis illorum vexationibus se subducturi Oneliam se reserperint. Litem hanc Superiorum bellum, quod totum Germanicum Imperium adhuc affligit, sitisse videtur, forte ubi Imperio quies reddita fuerit, eam reserperint continget.

11.º Vintimelium, Vintemelium, Vintemilla, Intemelium, Intemillium, Albintemelium, Intimelium, Entimelium, Alburn, Albintimelium [Vintimiglia, seu Ventimiglia] Urbs antiqua et populosa ad Maris Celtus portu ~~portu~~ nigra portu et ostium Bibara.

et porta porta cum castris portu, octo miliaris ad Oriem-
tam à Monacis. Habet Episcopum, qui jam saeculo
VII. Archiepiscopi Mediolanensis Suffraganeus fuit. Est
etiam Caput Comitatus ejusdem nominis.

Circa illius originem multa fabula circumferuntur. Id
certum, eam sub Dominio Romanorum, ac tunc calabrem fuisse.
Postmodum eandem sortem, ac alia Italia Urbes, exper-
ta est, necnon Gothis, Longobardis et Francis paruit, ut qua
inter urbes et Domina, quibus Longobardicum Regnum consta-
bat, quod sibi Otto Magnus Imperator an. 962. sibi asseruit,
revertatur.

Sub finem Pauli X. proprios habere
cepit Comites, qui post destructum bellum illam Genu-
ensibus cedere saluerunt retenta sibi ^{tamen} maxima Comitatus
parte. Post 40. annos ad Ducem Andegavensem Carolum per-
venit. An. 1388. Ducis Sabaudia Amadai VII. et brevi post
Ducis Genuensium facta est, quam hodie adhuc possident.
Circumjacentem vero regionem, qua modo in Brincipatum eva-
ta est, possident Comites Vintimalii.

In ultimus Successionis Austriacae bello nec Urbs haec quietem
habuit, cum enim Philippus Regis Hispania filius 1. Junii
an. 1745. à Nicæa exercitum suum movisset, huc stativa ha-
bit, ac septem annona apothecas evexit, quas 16. ejusdem
mensis hostes perinde evertit.

In hujus Civitatis Cathedrali Ecclesia coluntur reliquiae
S. Blasii. ad sunt etiam digitus S. Nicolai, et manibus S. Ca-
tharinae. Extra muros B. Minores de Observantia ha-
bent Conventum.

S. III.

De Brincipatu Monacii seu Monachii

Brincipatus Monacii (Id Brincipatus di Monaco & alias
etiam Monachii seu Monachicensis) De Brincipato di Mona-
co:| exigui est ambitus, limitesque habet ad occidentem et
Septentrionem Comitatum Niciensem, ad Orientem Vinti-
malis Brincipatum, et ad Meridiam Mare. ad Grimaldos spectat.

Dum sub Imperio, ac postmodum sub Hispanorum tutela
fuit, qui in illius Metropoli praesidium habuerunt.
Istud honoratus II. Monacii Brinceps an. 1641. Iolo, et
opem ferentibus Gallis cepit, necnon Regis Gallia-
rum tutela se huncque Brincipatum commisit, in cuius
fauoris praemium annuam pensionem, Regis S. Spi-
ritus et S. Michaelis Ordines, Legionem pedestrem, nec-
non Brincipatum Valentiniensem* ab eodem Rege acce-
pit. ab eo tempore in eadem Metropoli semper exti-
tit praesidium Gallicum.

Alii dicunt Ducem Antonium Grimaldum libere se
in Regis Galliae tutelam dedisse. Iterum alii memo-

53.

* Brincipatus seu Du-
catus Valentiniensis
in Delphinatu situs
est. De eo agimus
lib. 2. c. 9. S. B. n. 264.

vant Ludovicum Grimaldum Regi Gallie Principatum
hunc pro aequalis pretii possessionibus cepisse & ab
hoc vel eo factum videtur, quod legamus ipse post ipsius
mortem, qua an. 1701 accidit, Principatum hunc in ipsius fa-
milia permansisse, illumque adhuc anno 1731. Antonium
Grimaldum possedisse, quo eodem anno 20. ^{ma} Februa-
rii sine marita prole defuncto, ejus unica filia et heres
Hippolyta Jacobi Francisci Grimaldi e Gallia fami-
lia de Thonigny oriundi conjux illius possessionem adiit.
ipsa eodem anno 29. Decembris etiam e vivis sublata illius
maritus ejusdem Principatus Administrationem susce-
pit, et usque ad majoritatem filii sui Honorati Camilli
Leonori, qui ei an. 1720. 10. Septembris natus fuerat, ges-
sit.

Hic notatur

10. Monocium, seu Herulis Monocii Portus, item
Herlemannius Portus, alias etiam Monachium: Mo-
naco, Gallie Morques, vel Morques: Urbs Caput Prin-
cipatus, a qua nomen trahit, ad Maris Gementis occi-
dentale litus supra Saxum in mare porrectum et natu-
ra sua munitionem posita 9. miliaribus ad Africum a Vinti-
melia, 6. ad Eux-Aquilone-Merem a Villa Franca, et
9. a Nicæa, sub gr. long. 27. m. 2. lat. 43. m. 39.

Hic olim Templum fuit Herulis Monocii, a quo Urbs
nomen accepit. Hujus loci meminit Virgilius lib. 6. v. 851.
atque:

Aggeribus locer Alpibus atque Arce Monocii
Descendens - - - - -

Urbs vel maxime momentosa habetur, quod in aditu
Maris Provinciae, ac proinde in confinis Gallie sita
sit. Infra illam occurrit Portus, de quo Lucanus
lib. 5. v. 405. et leg. sic canit:

Quæque sub Herulesa Lavatus nomine portus
Urget rupa cava pelagus; non Corus in illum
Dus habet aut Zephyrus: Solus sua litora turbat
Circius, et tutâ prohibet Statione Morocii.

Ei impendit Arx in altissima prærupta rupe po-
sita, ad quam Maris fluctus alidunt. Galli in illa
semper numerosum habent præsidium.

Igitur Urbs et Arx in angusto et separato montoso
et stupenda altitudinis Tractu, qui Amphitheatri in
mare porrecti figuram exhibet, sita sunt. Angustus
hic Tractus aquis raris cingitur ac veluti peninsulam
efficit, ad latus duntaxat mons Urbi inninet, qui et
ei dominatur, quo fit, ut illius munitiones non tanti as-

timentur, quanti, si abisset, aestimarentur. Ubi an. 1707.
Eugenius Sabaudia Princeps in Provincia inivit, Galli
urbem hanc deseruerunt. An. 1746. Austriaci illam
occupaverunt.

20. Menton | Menton, Mentone: | Urbs exigua ad Ma-
ris litus Monocium inter et Vintimeliā sita tri-
bus miliaris ad occidentem ab hoc, et quatuor ad Euxum
ab illo. ab anno 1346. Monociensi Principatui ad-
iuncta est, quo scilicet Carolus Grimaldus huius nominis est.
et cognomento Magnus Provincia | Provence: | Guber-
nator et Clavis Genensis Praefectus illam emit.

In ea est Salis Sequestratorium, quo toti regioni pro-
videtur. Adhuc etiam tres Arces una supra mon-
tem, altera in Urbe, et tertia ad Maris litus, in qua
sunt caubria ad propulsandos piratas, qui subinde haec
littora infestant. In Oppido seu Suburbio sunt Capu-
cini, in Urbe S. Minoris, Verobacti, necnon Ecclesia
parochialis, qua S. Michaelis vocatur. Insula idio-
ma loquuntur ex Italico et Provinciali | Provenzal: |
compositum, quod vix intelligitur.

Sectio III.

De Ducatu Mediolanensi

Ducatus Mediolanensis | Il Ducato di Milano, seu Il
Milanese: | limites habet ad Septentrionem Helvetiam
et Aethiam seu Grisonum regionem; ad Orientem Rem-
publicam Venetam, Ducatus Carnienses et Mantua-
num; ad Meridiem montes Apenninos, et Republi-
cam Genensem; et ad Occidentem Cademontium et
Ducatum Montis Fervati. A Septentrione ad Me-
ridiem ad 80. ciriter miliaria porrigitur, et ab Orien-
te ad occidentem ad 60.

Postquam Imperator Carolus M. an. 774. Longobardo-
rum Regno finem imposuisset, tunc Ducatus iste Regni
sui Imperii sui pars esse coepit, eique Praefectos cons-
tituit, qui postmodum potentes effecti Mediolani
Dominorum titulum assumerent; primus fuit Al-
bion, qui Saudo. vixit. Ipsius Successores parum
nobis sunt noti usque ad Theobaldum Vicecomitem
| Visconti: | ab ipsius filio Matthaeo et Successore,
qui circa an. 1294. post Imperii in Italia Vicarius fuit,
Dominorum Mediolanensium Chronologia incipit. Joan-
nes Galvaneus Junius ex ipsius Successoribus primus Dux
fuit an. 1395. et e vivis sublatus est an. 1402. Cui
ipsius filii Joannes Maria, et Philippus Maria, quo-
rum unus post alterum Ducatum hunc tenuerunt, nul-

54.

* Antiquitus Insubria
ab illius Incolis Insub-
ribus seu Insubris vo-
catus est, quorum Me-
tropolis Mediolanum
fuit. Sunt, qui velint,
Insubriam illam den-
tari Ducatus huius
partem continen-
tisse, qua Ticinum
inter et Albiā collo-
cata est.

q Vicecomes | Visconti: |

Cas legitimas Soboles post se reliquerunt, unde post ulti-
mi mortem, que accidit an. 1447. Ducatus Mediolanen-
sis variorum Principum ambitionis objectum fuit, quo-
rum aliqui, quod illis opportunum esset, alii vero jure
illum sibi competere tuebantur: fuerunt autem Fri-
dericus IV. Imperator, Veneti, Alphonsus Rex Neapo-
lis, Ludovicus Dux Sabaudia, et Carolus Dux Aualianen-
sis tanquam filius Valentinae Ducis Joannis Galeatii filie.
Mediolanenses adversus omnes hos competentes, quorum
aliqui arma ceperant, se suamque libertatem ali-
quanto tempore tuiti sunt; at cum se tot hostibus tan-
dem aliquando succubituros presentirent, sibi an. 1468.
Franciscum Sfortiam strenuum militem et virum ad ma-
gna natum, ~~Franciscus et Dominus elegit~~ qui Ulti-
mi Ducis Philippi Mariae filiam notham duxerat, in
Principem et Dominum elegerunt.

Ludovicus XII. Galliarum Rex Ducis Aualianensis filius
et Valentinae Ducis Joannis Galeatii filie nepos hujus avia-
ria in Ducatum Mediolanensem jura renovavit, ac inde
creato bello, quod Longobardiam usque ad obitum Fran-
ciscae Sfortiae Ducis Francisci Sfortiae II. qui accidit an. 1536.
Diri devastavit. Tum Carolus V. Imperator hujus
Ducatus tanquam feudi ad Imperium devoluti ~~imperiali~~
filio suo Hispaniae Principi Philippo investituram
tradidit, siquae Hispaniarum Corona adjectus est.

Orto sub initium praesentis saeculi XVIII. Successionis
Hispanicae bello Philippus Audegavensis Ludovici XIV.
Galliarum Regis ~~fratris~~ nepos, quem Carolus II. Hispania-
rum Rex per testamentum, venum ac supposititium,
sibi in Regnum suo Successorem designarat, 18. Junii an.
1702. Mediolanum venit, ubi a subditis fidelitatis
sacramentum sibi, ut ajunt, homagium ^{sibi} praestari iura-
vit: at ubi an. 1706. Gallius exercitus prope Augus-
tam Taurinorum à Caesaris et Sabaudis sub Victore
Amadeo Sabaudia Duce et Principe Ingenio opus consan-
guines ingentem accepit cladem, tum hi Ducatum
hunc occuparunt, siquae ad Domum Austriacam re-
dit valente Sabaudia Duci illius Tractibus humel-
lino et Alexandrino, necnon Vallibus Sepianis.

Anno 1733. in bello, quod Polonicum vocarunt, Galli,
Hispani, et Sabaudii iecto adversus Carolum VI. Imperato-
rem foedere, Ducatum hunc adorti, totum subegerunt,
qui postmodum in pace an. 1735. 3. Octobris Vienna
in Austria conclusa eidem restitutus fuit exceptis
Tractibus Destonensi et Novariensi, qui Duci
Sabaudia traditi fuerunt.

In Ducatu Mediolanensi permulti numerantur

Lacus, quorum praecipui et maximi sunt Lacus Major seu
 Locarnensis, Comensis seu Camarensis, et Lucanus
 seu Ceresius, de quibus jam supra hic n. v. i. 2. et 4.
 differimus. Ultra 40. illum perflunt fluvii, quo-
 rum praecipui sunt Abdua, Bonmida, Ollius, Padus,
 et Ticinus, de quibus sup. loc. cit. n. III. i. 3. 4. 5.

Ducatus iste inter pulcherrimos et amplissimos totius
 Europae Principatus recenseri meretur, cujus pretium eo
 majus est, quod Incolae rebus ad vitam necessariis adeo
 abundant, ut etiam longe distitis aequae ac vicinis re-
 gionibus eas providere possint, unde Italiae Paradisus
 nuncupatur. Frata et viteta herbam copiosius quam
 alibi usquam habent ita, ut in Laudensi et Laumel-
 lino territorio ter vel quater in anno utrumque foeni-
 scium tam aestivale quam autumnale institui possit,
 quae etiam huic res pecunaria et praestantissima, et In-
 cola praesertim ex caseis et lacte magnum faciunt com-
 pendium. Agri frumentum speciatim Oryzam, Vi-
 neta optimum vinum praecipue in Comensi, Novari-
 ensi et Laumellino tractibus effluenter proferunt,
 praeterea vitetis herbarum Cicerum Comensem Lacum
 et alibi per multa olea, et ad alendos Bombyces
 Mori servantur: multum quoque mellis et cere in
 exteras regiones exportatur. Sylvae omnis speciei
 feris, et fluvii necnon Lacus piscibus abundant.
 In montibus effodiuntur Amethysti, Carburculi,
 Crystalum et Marmor album.

Incola equidem possent ingenio, at non ita viraci,
 ac ceteri Itali: sunt laboriosi, et ad studia aequae ac
 ad mercaturam idonei; vituperantur tamen quod plus
 aequo rationibus suis serviant, omniaque ad usus suos
 convertant.

Ducatus Mediolanensis communiter in tredecim
 partes seu tractus aut territoria distribuitur, suntque
 Mediolanense proprium, Capiense, Laudense, Co-
 monense, Comense, Comitatus Angleria, Valles Ses-
 siana, Territorium Novariense, Viglebancense, Lu-
 mellicense, Alexandrinum, Destonense, et Bo-
 biense. Ea singulis §§. expendimus.

§. I.

De Territorio Mediolanensi proprio.

Territorium Mediolanense proprium sive Milanense
 proprium: totius Ducatus centrum occupat inter Comen-
 sa versus Septentrionem; Laudense versus Orientem;

55.

Copiense versus Meridiam; et Novariense versus Occi-
dentem ~~ad~~ ~~Mediolanum~~ ~~sitam~~ est. Notatur in eo

1° Mediolanum, seu Mediolanum Insubria; Mila-
no; Civitas antiquissima unicum castro munitissimo
totius Duatus Metropolis, cui nomen tribuit, Sedes que
Archiepiscopi, ad Olanam et plures exiguos rivos, qui per
duos canales in Adriam et Ticinum influunt Ita, 15. mil-
liariis ad Austum à Comis, et 18. ad Septentrionem à Ca-
pia, sub gr. long. 29. m. 3. lat. 45. m. 14. Itali illam
Magnam nuncupant, nec immerito, enimvero non so-
lum inter maximas, sed et pulcherrimas totius Orbis Civi-
tates recenseri meretur. Siquam ferre rotundam
exhibet, eique Castrom est quod annulo caput. Eius am-
bitus ab 10. circiter miliaria porrigitur, nec minus quam
50000. Inolanum complectitur.

Circa eius originem et nomen ~~hinc~~ Joannes Henricus
à Oflaumeon in suo Mercurio Italico pag. 594. hæc
memorat: "Mediolanum, inquit, "Urbs Cisalpina
"Gallia maxima, ab Etruscis, qui Apenninum trans-
"gressi hæc loca longè lateque obtinebant, condita fuit,
"autaque à Galis ita, ut conditorum nomen ac gloriam
"ipsi consecuti sint; quorum Ducem Bellocum fama
"est tanta Urbis fundamenta; ærentem conspexisse apertam
"partem naturalibus setis, partem aliam molli et can-
"didis velare obtactum; idque pro bono ac fausto omnia
"accipisse, et à Spica agri, qui medicus lanam tectus fue-
"rat, Mediolanum urbem nuncupasse; quamquam hi-
"bant alii eum non ostenti hujus, sed sitis rationem hæ-
"buisse in imponendo nomine, atque à vernante Agro
"urbem Celtica hæc lingua Mayland, aut, quod nar-
"rant alii, Mitteland vocitasse, quia inter duos nobi-
"les fluvios Ticinum, Adriamque media posita esset.

* M. Valerius Cato
patria Romanus
et vir conditus,
cujus meminit Dico-
tonius lib. de Idust.
Gramm. Scripsit
inter alia opera
Delicias Erudito-
rum, et gloriam
sui temporis. Gram-
maticam Romanæ In-
vent, ac valent præ-
torum Princeps ha-
bitus est.

"Cato* auctor est à Tuscorum Duce conditam vocatamque
"Olanam, postea ab Insubrium Rege Medo amplifica-
"tam, ut hujus conditorisque memoria nomine ipso con-
"servatur Mediolanum dici coepisse. Ceterum
"quæ ante conditam eam condendamque potius magis
"deora fabulis, quam in corruptis verum gestarum me-
"moris traduntur, ea nec refutare nec affirmare in-
"animo est. Datur hæc vania antiquitati, ut insolitis
"verum eventis atque miraculis primordia Urbium au-
"gustiora faciat.

Constat Mediolanum primitus sub Gallorum imperio,
hæc urbem hæc condiderunt, hæc jam conditam amplia-
riat, diu fuisse, quibus Romani eam eriperunt, in
qua varii Imperatores sat longo tempore demorati sunt,
ut Trajanus, qui ibidem palatium habuit, Hadrianus,

ambo Antonini, ac speciatim Theodosius et Constantinus. Theodoricus Gothorum Rex, et Pipinus Italiae Monarcha hic vitam posuerunt. Gothi in Italiam irrupentes, illam occupaverunt, quos Belisarius eiecit; verum sub Vitige eorum Rege an. 539. redeuntes urbem hanc de-
 mus subegerunt, ubi 30000. vel ut alii memorant, 300000.
 hominum gladio et fame perierunt. Tandem Longo-
 bardi illam obtinuerunt, ac possederunt usque ad tem-
 pora Caroli Magni. Post statum huius Imperatoris
 Civitas haec unicum ad ipsam pertinentibus Romanis
 Romani Imperii portus facta est, tantaeque divitiarum
 et potentiae sumit incrementa, ut aliis Italiae
 Urbibus metum inieceret.

Memoria proditum est Urbem hanc, etiam postquam
 Imperio ab Imperatore Carolo Magna adjuncta fuit, semper
 turbulentiſſimam et contumaciſſimam extitisse; pos-
 tuiſſe haud mirum est, quod multis calamitatibus et cladi-
 bus afflictata fuerit; enimvero bis et quadragesies obſeſa
 fuit, ac ter et vicies expugnata vastata et spoliata de-
 coribus ornamentisque illis, quibus à Romanis, cum
 ea potirentur, enivlta fuisse scribitur. Inca enim
 postea Trajani, quod primum diximus, Regiam, immoſſe
 fuerunt Arena, Theatrum, Hippodromus, Amphi-
 theatrum, Neronis, Nerva, Maximiani Imperatorum,
 aliaque Balnea, Pantheon, innumeraque alia pu-
 blica et magnifica aedificia. Ultimam ei calami-
 tatem attulit Imperator Fredericus I. Anobardus, qui
 Imperii rebus praefuit ab an. 1152. usque ad an. 1190. ac
 primum bis refractariam bis in ordinem redegit; cum
 denique Civas abjecta, quam sibi dignitas Imperatoria
 vindicant, observantia Beatricem huius Imperatoris
 conjugem, quam curiositas in hanc eorum urbem abesse
 rat, nullo retroversum impositam data ei in manibus
 fieri loco huius bestiae cauda, per totam civitatem cir-
 cundarent, tunc ibidem erat, Imperatoris
 praesidio, ab eo praescripta fuit, ejusque emidium de-
 tum. Igitur motis ad eam castris, post arduam duo-
 rum annorum obsidionem anno 1162. tandem expugna-
 tam, totam, relicta sunt totas tribus Ecclesiis, sola
 sequavit, locumque, in quo ipsa steterat, vomere aper-
 tum in perpetuum excavationis signum Sale consecravit.
 Narrant aliqui ex captivis Civibus illis vitam
 fuisse donatam, qui multi, cum Imperatoria insidere
 conata fuerat, natibus barium fierent, quorum ta-
 men multi potius mortem subire voluerunt, quam huius
 animalis odii turpem exhibere salutationem. Quira-
 sidus fuisse Alexandri Papa III. cui cum Frederico gra-

res erant simultates, impulsu anno 1167. Civitatem hanc vicinis opem ferentibus recens excitavit, ac eundem Imperatori deinceps multum negotii facerent. Postmodum, et ubi Henricus VI. Imperator Frederici I. Successor, qui ab an. 1190. usque ad an. 1198. Imperii clavum tenuit, liberum ipsis fecit, sibi, quem velent, eligendi, qui ipsis et regioni sua praeset ac Dominaretur, variis habuere Dominos et Dues.

An statim huiusmodi Praepositos appuerint, vel potius aliquanto adhuc tempore se ipsos reaverint, id nobis clare est. Superius huc n. 54. Albionis cuiusdam meminimus, qui jam Saeculo X. Mediolani Dominus fuisse dicitur, cuius tamen Successores usque ad Theobaldum Vicecomitem (Vicomiti) nobis ignotos esse fuisse sumus. Proxi igitur, quantum scimus, Mediolani Domini et Dues fuerunt hi Vice Comites, quibus Sfortia successerunt, post ipsos Hispanica Reges, ac tandem hodierna Domus Austriaca. vid. sup. n. 54.

Mediolani adest percelebris Universitas. Porro jam Romanorum aetate in hac Civitate studia vel maxime flourerent, prout ex Plinio liquet lib. 4. cap. 13. item Inscriptione, quam refert Grotius, in qua Ubi haec Novarum Athenarum nomine insignitur, atque dicitur quod Antoninus pius aqua ductum, quem Hadrianus pater ipsius in Novis Athenis coeperat, consummavit et dedicavit: Aqua ductum in novis Athenis coeptum à Divo Hadriano Patre suo consummavit. Dedicavitque. Antoninus quoque illam hisce versibus celebrat lib. de claris Urbibus:

Mediolani mira omnia: copia rerum;
Innumera cultaque domus; faunda virorum
Jugenia, et mores lati. p.

Mediolani rapit in admirationem magna Ecclesiarum et palatiorum copia. Sibi sunt 11. Collegiatae Ecclesiae, 71. Parochiae, 30. Monialium et 30. Monachorum Genobia, 8. Canoniarum Regularium, 32. Collegia, et 26. Ludi litterarii pro pueris. Ecclesia Metropolitana pro se sibi inter caetera Ecclesiastica aedificia primas vindicat, octavarum mundi miraculum aestimatur. B. V. Mariae dicata est; in Urbis centro posita est; illius fundamenta à Joanne Galeacio Vicecomite Mediolani Duce an. 1386. q. primo
q. iusta fuerit: 7 Stupendum opus, cuius altitudo est octingentorum cubitorum, Longitudo ducentorum quinquaginta, Latitudo centum triginta. Ne dum perfecta est, habentique etiam nunquam in opere fabri, ut Sprobit, si sit quoque locatibus operis voluntas, à tandem absolutum viri. Spatio- sam à fonte arcem habet, quod olim Comitum fuisse

in quo pueri juveniles agerent lusus, dicitur. Proxima sunt
 inde Archiepiscopii splendidum; hinc Gubernatoris, ut vo-
 cant, amplum quidem et laeis conclavibus patens, sed à
 vetustate male affectum palatium; quo labes pluri-
 mas civium domos foedit, ut dici possit Mediolanum
 caeteras quidem Italiae Urbes amplitudine et numero
 populi vincere, pulchritudine tamen privatorem
 aedificiorum vince à multis. Excipiunt publica et Tem-
 pla praesertim, quae cum quibusvis certare queant.

Mediolanum omni aetate antiqua nobilitatis fa-
 milias continuit, quae Romanae usque flouerunt; quae
 vos etiam protulit Licentiarum virtute tota Europa
 celebratos, ut Valerium Maximum, quantum ad his-
 toriam; Alciatum, Decium, et Jasonem quoad Jus
 Romanum; Cardanum in Philosophicis; Paniguarum
 Lam et B. Hrese in Arte Oratoria; Bonacium res-
 pectu Juris Canonici; et Octavianum Ferrarium quan-
 tum ad litteras politiores.

Mediolanum etiam quin-
 que Summos Pontifices dedit Ecclesiae; scilicet, Alex-
 andrum II. qui Ecclesiam gubernavit ab an. 1051. usque
 ad an. 1073. Urbanum III. qui ab an. 1185. usque ad an.
 1187. praefuit. Coelestinum IV. qui ab an. 1241. usque
 ad an. 1243. Pontificatum tenuit. Pium IV. qui ab
 an. 1559. usque ad an. 1566. Ecclesiam laevum tenuit; et
 Gregorium XIV. qui sedit ab an. 1590. usque ad an. 1591.

Varia etiam Concilia Mediolani celebrata fuere;
 primum ibidem coactum est an. 344. adversus Arianos,
 aliqui dicunt anno 347. huiusmodi celebratum fuisse Concili-
 um. Aliud sub nomine Mediolanensis secundum
 an. 380. adversus Photinum, Ursacium, Valentem,
 et Arianos. ~~an. 380. adversus Photinum, Ursacium, Valentem,
 et Arianos.~~ an. 451. in quo dog-
 ma de Verbi Divini incarnatione confirmatum fuit.
 an. 679. adversus Monothelitas. an. 1287. et 1291.
 propter expeditionem adversus Infideles. Res hic omit-
 tendum ibidem, quod an. 355. ab Imperatore Constantio
 Principe Arianorum in quo Arianorum praevalevit factio
 et Catholicis Antistites unanimum Legatis Apostolicis in-
 clementer omnino habiti sunt.

S. Carolus etiam huiusmodi Concilia Provincialia cele-
 bravit, scilicet an. 1565. 1569. 1573. 1576. 1579. 1582.
 et 1584. circa disciplinam Ecclesiasticam, p.

2.º Marignanum, Molenianum, Melignanum, et
 Titanus Mons; Marignano, Marignan; Ubs exigua
 inter Mediolanum, Bapian et Landum posita et ab his
 aequaliter fere distans ii. nempe miliaribus Italicis. an.
 1513. Francisus I. Galliae Rex non procul ab ipsa Helve-
 tios fudit, caesis eorum 16000. ~~et captis multis et decesserunt~~

q familia Triveltio-
 rum, de Medicis, et
 Sfortiarum totius
 Italiae sunt illus-
 tissima; ~~habetis in hisa~~
~~totasque abstrin~~ qua-
 rum Palatia ibi-
 dem videntur,

q coactum fuit,

Spartion dicitur *Mediolanensis*. Anno 1524. vicissim eodem in loco Galli ab Hispanis eadem accepimus. Haec Ubs titulo Marchionatus Superbit, necnon Marchionibus de Mediciis parat.

3° Biora, gallice Bicoque, Castellum unicum vicario 3. miliaris Italiae ad Septentrionem à Mediolano. ubi an. 1521. Galli à Caesaris fusi fuerunt.

4° Casanum | Casano: | Oppidum cum aere ad Ibrum | Ad Da: | fluvium 20. circiter miliaris versus Orientem à Mediolano situm. Propè illud praelium inter fuit an. 1705. Casaros sub Principe Eugenio inter et Gallos sub Duce Vendominensi. utriusque sibi victoriam adscripserunt.

5° Agniadelum | Agnadello: | Vicus Laudum inter et Bergomum 12. miliaribus Italiae ad austrum ab hoc, et 10. ab illo. An. 1509. Ludovicus XII. Venetianos fudit propè hunc vicum devicit. An. 1705. eodem loco Casaros inter et Gallos aquo Marte pugnatum est.

6° Montia, antiquitus Olnea, Nodicia Modetia, et Mogontia | Monza seu Monta: | Ubs angusta in ampla planitie ad ripam Lambri | Lambro: | sita undecim circiter miliaris versus Aquilonem à Mediolano. Theodericus Gothorum Rex illa restauravit, et Theodelinda Longobardorum Regina speciosam Ecclesiam in honorem S. Joannis Baptistae in illa castrari curavit, quam et largi dotavit, ac inter alia eidem magni pretii Saphirum, Gallinam oris inhabitantem, et varia vasa, omnia aurea donavit. S. Gregorius Magnus etiam varias reliquias illi misit, quae ibidem in praetoris thesauris apparentur, specialiter Corona Crystalina, quam Regi Agilulpho Theodelinda marito transmisserat. Ibidem etiam ostenditur Corona, qua olim Imperatores in Longobardia Reges coronabantur; dicitur ferrea, propter interiorum illius circulum, qui ferreus est.

Non procul ab hac urbe Mediolanum versus situm est pereleberrimum Ordinis Cisterciensis Caravallense Monasterium. Ecclesiam habet speciosissimam in cuius choro Monachorum Sedilia ita artificiosa sculpta sunt, ut similia via in tota Longobardia inveniantur. In illius coemeterio locus ostenditur, in quo cetera quodam Guilielmina, quae an. 1281. ^{14 annos} ~~discessit~~ ^{sanctitatis} ~~obsequio~~ ^{obsequio} ~~postquam per multos annos decessisset, in fama sanctitatis obsequio fuit exaltata, quam aliquot adhuc post obitum suum annis retinuit: at ubi illius detestatorum abominabilis doctrina pauli acerrime examinata fuit, deprehensus est, illam strigem fuisse, quae pestibus et fascinationibus suis populum dementasset, sibiique apud ipsum hanc sanctitatis opinionem conciliasset: hinc anno 1300. Cadaver ipsius è terra effossum manu Carnificis~~

combustum est. Illius Discipuli tuebantur ipsam esse Spiritum
Sanctum, qui in carne apparisset. Ante universalem mor-
tuorum resurrectionem, ipsam resurrectionem ac in conspectu
Discipulorum suorum in coelum ascensuram. Certam
quendam Maeyredam, quam soluti Vicariam suam in
terris reliquerat, supra illius tumulum Missam celebratu-
ram; in Sede Romana sequebamur, omnesque Cardinales Ro-
mi expulsum, ac deinde quatuor illuminatas personas
selecturas ad novum conscribendum Evangelium.

7° Varerium, Varisium, Varatium, et Baratium: Vare-
la seu Vareis: Venustum et inodis frequens Oppidum, in
quo multa tentilia Combyina conficiuntur, non procul à
fontibus fluvii Pitum 13. miliaris versus Occidentem
à Comis, et duobus versus Septentrionem à Gaviratis lacu
Lagodi Qivira: quidam volunt illud fuisse Vium Varonis
antiquorum, unde et nomen ipsius derivant. Si imminet
Mons, supra quem est Templum in quo extat mirandosa
B. V. Maris effigies.

§. II.

56.

De Territorio Bapicensi.

Territorium Bapicense seu Bavense: Il Territorio di Ba-
via, seu Il Bavesano, item Il Pavese: limites habet ad
Septentrionem Territorium Mediolanense propinuum, ad
austum Bobianse, ad Orientem Laudense, et Occiden-
tem Tractum Lunelicensem. Notatur in eo

1° Bapia, Bapia Flavia, olim Ticinum: Bavia:
Civitas Territorii seu Principatus Bapicensis Metropolis ad ri-
pam Ticini fluminis: Ticino seu Ticino: sita 16. millia-
ria ad austrum à Mediolano, et 5. vel 6. ad Septentrionem
à Como, sub gr. long. 24. m. 7. lat. 44. m. 58. Eius am-
bitus est 3000. passuum, visque 2000. Juvalarum continet.
Amoenâ plantis cingitur, unde illius Territorium propter
fertilitatem suam Ducatus Mediolanensis nuncupatur Hortus.

Galli paulo post excitatum vel restauratum ab ipsis Me-
diolanis, Civitatem hanc condiderunt, ac à præterflu-
ente Ticino flumine Ticinum vocavere. Illos ex ea
pepererunt Romani, ipsique medio sæculo V. vicissim
à Gothis capulsi fuerunt. Ubi Odoacer Gothorum Rex
an. 476. vel 477. funditus illam evertit, inodis faculta-
tem postmodum concepit. eam denuò excitandi, et quò ut
facilius exaguerentur, eos ab omni tributo et vectigali ad
quinque annos immunes fecit; tum hi, eodem loco, ubi prius
steterat, construxerunt, atque antiquato priori ipsius Tici-
ni nomine Bapianam, nempe per litterarum Syropem Batiam
piorum Dixera ad celebrandum illorum Civium erga pater-
nam Civitatem amorem, qui Ravennam usque profecti sunt,
ut Domitoris misericordiam et clementiam implorarent.

Intra annos aliquot ad eam venustatem et magnificentiam pervenit, ut Alboinus Longobardorum Rex, qui an. 568. illam in suam potestatem redegit, in ea Regiam suam fixerit, ac Regni sui Metropolim dixerit; quae titula, postquam ultra viginti Reges in ea residerunt, unum ultimo suo Rege Desiderio, quem an. 774. Carolus Magnus Regnum privavit exivit, et ipsa privata est.

Postmodum variis calamitatibus et infortuniis afflictata fuit. Otto I. Imperator an. 951. inelamenter admodum illam habuit. An. 1304. incendio penè tota incinerata abiit. Ipsius Civium cum Mediolanensibus bella an. 1359. ultimum exitum ei minata sunt. Deinde variorum Tyrannorum praeda facta est, antequam nempe in Mediolanensium Quam potestatem venisset. Anno 1527. Galli Deceus, quodante duos annos prope hanc Urbem occupaverant, ubi à Caesareis proelio devicti fuerunt, ipsorumque Rex Franciscus I. captus, ultiori illam adeò devastarunt, ut antiquum splendorem suum hactenus recuperare non valuerit, idque eo minus, quòd sequenti statim anno bis occupata fuerit. Tandem Hispanis cepit. Anno 1555. Galli, Sabaudi, et Mutinenses adversus Hispanos foederati illam duorum mensium spatio frustra obsederunt. Anno 1706. in Successionis Hispanica bello foederati sub Sabaudia Brinijze Eugenio post arduam obsequium illam potiti sunt. Anno 1733. in bello Polonico Regi Sardiniae se dedit, et anno 1736. vi pacis an. 14. 35. Vienna in Austria conclusa Imperatori Carolo VI. restituta est. An. 1746. in Successionis Austriacae bello Hispani illam occupaverunt, et postmodum Austriae illam relinquere coacti fuerunt.

Capiam, quae, prout memoravimus, olim venustissima et magnifica fuit, crebra et graves calamitates, quibus afflictata fuit, ad ita vilam conditionem redegerunt, ut qui eam contemplatur, haud imaginari sibi possit, illam plusquam viginti Regum Sedem, ac ipsorum Regni Metropolim fuisse. Plateas equidem habet, veritas patentesque, domus vero humiles, nec ad reliqua Italiae morem populatas.

Illam tamen adhuc ornat percelebris Universitas à Carolo Magno an. 791. fundata, et à Carolo IV. Imperatore an. 1361. innovata et pinguis redditibus ditata; cui postmodum juncta fuerunt varia Collegia Studiosa juventutis commode creata, inter quae eminent Pontificium a Papà Pio V. et Borromaeum à S. Carolo Mediolanensi Archiepiscopo constructa, et fundata. Necdum enim conservaverunt bona littera, quae in hac Civitate, quantum in ulla alia Italia Urbe, quondam vixerunt.

Capia est Sedes Episcopalis vetustissima, ut quae jam

Apostolorum astate Summis exordia, S. Petrus Apostolorum Prin-
 ceps quippe S. Gyrum ibidem primum Episcopum constituit.
 Illius Antistes, quem olim Mediolanensis Archiepiscopi
 Suffraganeum fuisse ajunt, non modo Summa Sedi imme-
 diata subiectus est, sed insuper variis privilegiis usque pres-
 tantibus, et pro aliis Episcopis, prerogativis fruitur. More
 Archiepiscoporum pallium gerat, ipsique Coma profertur,
 Dominia Palmarum et ceteris festis Paschalis in agro
 candido equitat, in Conciliis oecumenicis, quibus ipse Sum-
 mus Pontifex assistit, ad ipsius Decorem sedet, et quod
 adhuc magis est, in Decretalibus legitur, idque etiam re-
 fert Baronius, idem jure potiri Archiepiscopos Ravennatem
 et Mediolanensem unam ipsorum Suffraganeis ad Synodum
 convocandi. Haec jura et privilegia a Summis Pontifici-
 bus concessa fuerunt, praesertim a Hormida, qui ab anno
 514. usque ad annum 523. Eclesiam regit, necnon a Joan-
 ne VIII. qui Papatum tenuit ab an. 872. usque ad an. 882.
 Hormidas ipsi Pallium concessit, cetera forte Joannes VIII.

Illius Diocesis est admodum ampla, et quantum ad
 longitudinem ad 75. miliaria porrigitur, latitudo ejus
 autem est 50. miliarium Italicorum. In eo castra Ca-
 piam, 154. Eclesia, 2. Praepositura, 21. Virorum et
 4. Virginum Coenobia numerantur.

Bapia patet Eclesiam Cathedralam, qua vetus, de-
 pressa, obscura, et obliqua est, varia alia numerantur
 ac Monasteria, ut Canoniceorum Regularium Ordinis S.
 Augustini; Eremitarum ejusdem Ordinis; Dominicans-
 rum; Carmelitarum, S. Francisci Recollectorum; Ca-
 pucinorum; Jesuitarum; p. Monialium Ordinis S. Clarae;
 S. Anastasia; S. Sabina; S. Joannis Baptista; S. Agatha;

In Eclesia Cathedrali hactenus monstrant famosi illius
 Holandi, cujus res gestas Ariostus* Etonico carmine elegan-
 ter cecinit; tanta magnitudinis est, ut nequidem Gigas eam
 quater valeat; ~~maius esse videtur~~, equidem instar hactenus
 forum habet proficuum, sed adeo vasta et provera est, ut
 nec a Holando, nec a mortalium quovis unquam lata fue-
 rit; quidquid proinde vulgus de ea fabulatur, malus esse
 videtur.

Ante hanc Eclesiam in foro equestris Statua conspicitur
 conspiciuntur prostanti aete ex aere fusa, quam dicunt rio-
 micam esse Antonini Pii, vulgus Regiola eam nominat,
 quod nomen, quia Solis orbis quondam obversa stetit, illi
 inditum fuisse conjicitur. Brinium Ravenna ipsa fuit,
 narratque post cuiusdam Carli Magni opibus regnum
 Longobardorum Capuenses Ravennam, inimicam tunc
 urbem, capere, et opini instar spolia Statuam hanc
 domum attulisse, et publico loco, ut publicum esset tam
 ornamentum, quam nobilis victoriae monumentum, sta-
 tuisse.

* Ariostus (i. Ludovicus) patria Ferrariensis, nec-
 non celebris haec aetate
 poeta ~~scripsit~~ scripsit
 Italiae scripsit Epos
 famosi Holandi, quem
 Italiae Orlando furio-
 sa vocat, Carli Magni,
 ut ajunt, ex sorore Ber-
 tha nepotis, etsi nulli-
 bi legatur eidem Carolo
 M. sororem fuisse, quae
 Bertha vocaretur.
 Ajunt Ariostum hunc in
 elaborando hoc suo com-
 mento viginti annos
 impendisse. Obiit 13.
 Julii an. 1533. annos
 natus 69.

In Ecclesia S. Petri in Caelo aureo | Caelo d'oro: quod, ut vari-
simile est, idem ornata structura fastigium inauratum sit,
communiter nuncupata, à Luitprando Longobardorum Rege
in aemum eidem juncto Augustinianorum Coenobio condita qui-
esset Corpus S. Augustini, quod an. 506. ab Hippone Africa
urbe in Sardiniam delatum initis Pauli VIII. idem Luit-
prandus inde huc asportari curavit. In quodam hujus
Coenobii peristylia angulo videntur tumuli aliusque Suffol-
ciae in Anglia Dnis, et cujusdam Lotharingia Principis,
qui ambo in famoso Papiensi proelio anno 1525. Casarum
inter et Gallos inito occubuerunt.

Papiae varia celebrata fiere Concilia: ut an. 850.
in quo Episcopi viginti quinque Sanctiones circa res Ecle-
siasticas et seculares ediderunt, quas Imperatores Ludovi-
cus et Lotharius confirmarunt. An. 855. in quo de
Disciplina Ecclesiastica tractatum fuit. An. 876. Ca-
rolus Calvus post susceptam Romae Imperii Coronam huc
universalem conventum habuit, in quo ipsius electio
ab Imperii Episcopis et Optimatibus confirmata fuit.
Leo Papa IX. an. 1049. Synodum Papiam congregavit
adversus Simoniacos. An. 1076. Episcopi, qui à par-
tibus Henrici IV. Imperatoris stabant huc habere Conven-
tum, in quo Gregorius Papa VII. damnatus est, qui prius
ibidem Romae excommunicatione pecculerat.

Papiae est patria Joannis Papa XVIII, qui an. 1003. electus
per quinque menses Pontificatum tenuit, item
Balduus Fisoni, et Andreas Alciatus juris Consultus
in illius Universitate vel maxima floruerunt, et Hieronymus
Cardanus, quam multa Opera decem voluminibus compe-
hensa celebrem effecerunt. Hæc etiam celebris Severinum
Boëtii vici Consularis, quæ Theodoricus Ostro-Gothorum
in Italia Rea. Boviciana Carasi infectus, anno 524. vel
alii volunt 526. 23. Octobris ætatis septuaginta
interit quod illum cum Imperatore Justinio, cui infans
erat, litterarum commercium habuisse suspicaretur, an-
no 524. vel, ut alii volunt, 526. in Turri, quæ dicitur ipsi-
us nomine Turris Boëtii appellata est, ac etiamnum
adhuc superest Coenobio Annuntiationis propinqua, con-
cludi, ac demum post sex mensium carcerem 23. octo-
bris annum ætatis sue 71. æquentem capite plesti iussit.
Narrant de eo, quod cum totis diuturna captivitate
taberneret, jamque animam ageret, haustu vini sub-
stantiam in collibus, iuxta Bonapheam annem noti-
vitas recepisse, firmatoque adversus parentia mole ani-
mo osium fuisse divinum illud de Consolatione apus-
culum. Eius corpus in Ecclesia S. Petri quiescit in so-
lido sepulchro, quod nulla re, quam geminis Epitaphis
spectabile est, quod huc legisse fors non pigabit
Lectorem:

Mæonia et Latia lingua clarissimus, et qui
Consul eram, hinc perii missus in exilium.
 Alterum:
Quisquis in hoc Superos templo submissus adoras,
Deique tuo fundis pectore in astra preces.
Hæc præcæfinita clamat lapis iste: Venito;
Carmina nec pigeat leuæ, quid ista velint.
Hic est, quem spectas, tumulus, quo condita Diui
Sancta Severini molliter ossa iulant.
Vir fuit hic quondam hominæ satus Urbe, propego
Mæonia quam precis animauerit avis.
Torquatum audais quam panam sumere nati
Hæc uiniuum patria, verus adegit amor.
Felix et locero, falia et conjugæ casta,
Proleque cum gemina Consul in Urbe fuit.
Sanguine non tantum titulisque insignis Avorum,
Quantum virtute hic ingenioque fuit
Huic equidem cunctas animum demittere in artes
Doctrina Studium curaque magna fuit.
Dixere longa mora est, quot scripserit ille libellos,
Atque refara suo nomine quemque labor.
Quos inter fidei plures munimina nostra
Conditur in rebus pagina sacra tuis.
Sed tamen immeritus fati agitatus iniquis
Pro meritis penas suppliciumque tulit
Nam Theodorici tunc Itala regna tenentis
Dum bene nequitiam domat et imperium
Infelix opibus dignoque exutus honore
Suppiter à patria pellitur exul humo:
Morsus, agens, nulloque fugam comitante suorum
Mœonia non fausto contigit ista pede;
Atque isthæc reliquos vita miserabilis annos
Exagit, stabili tot mala mente gœrens.
Hic tenebris foedoque abstrusus carcere ditat
Solamen proprii dulcia laboris opus.
Nec tamen hic satiata feroræ touis ira tyranni,
Hæc etiam sacra morte parire iubet.
Impia funestus peragens mandata latellæ,
Sanctum lethifero* secuit ense caput.
Nec mora Deposito terreni corporis usu,
Quæ meruit, libæ spiritus astra subit.
Qui nunc Sanctorum numero turbaque receptus
Magnaque Martyrii præmia laudis habet.
Laudibus ac toto nomen celebratur in orbe
Perpetua famam posteritatis habens.

at mi
 tum h
 Rege
 ita qui
 Africa
 Luit
 hujus
 Suffe
 per,
 casar
 550.
 as labe
 Lubor
 quo de
 176. Ca
 um h
 etio
 fuit.
 ant
 à per
 muru
 prin
 lect
 t, ite
 1771
 mper
 vrinæ
 horum
 1775
 1776
 an
 is ip
 um
 con
 to
 it.
 tis
 ab
 ti
 mi
 us
 bt
 s
 it

20. Castellanum Papense Coenobium 1: La Costosa
 di Pavia: 1 Extra Pavia muros incipit Vivarium à
 Joanne Galeatio quinquies mille passus quoque verum
 patente muro lateritio, cuius adhuc extant reliquiae,
 clausum, in quo Firmianus, I. Gallorum Rex an. 1525.
 infelici proelio victus à Casarianis et captus fuit. Ibi-
 dem quinto à Pavia milliari passis extra viam papibus
 Castellanorum Coenobium frequentibus cinetum arbori-
 bus, velut à nemore amirat, ab eodem Joanne Galeatio
 Vicecomite ac primo Insubrium Duce fundatum et ex-
 itatum, non minus pietatis sua quam potentia opum-
 que suarum monumentum. ~~Amplius~~ Elegans est et
 superbum, caeque amplitudine ac magnificentia adifi-
 catum, ut pauca similia reperire sit. Arcem post-
 eus milliaria ambit columnis suffulta et plumbeis la-
 minis tecta. Circumcirà disposita Monachorum adi-
 cula sunt, ipsa quoque plumbo intecta. Templum
 ejus in Coenis formam, ut omnia ferè paulò vetera
 Italia templa, constructum est. Testudineam ha-
 bet intrinsecus atque forinsecus columnatam: tectum
 plumbeum cum geminis etiam columnatis ambulantibus,
 quod circum adem extrinsecus ducitur. Frons praeser-
 tim niveo marmore tota oblecta, Statuis atque imagi-
 nibus ita splendide ornata est, ut nihil ad Deus ma-
 jestatèque ejus addi posse videatur: arcus, quos vas-
 tissima è lapide structa columna fulciant, picturis
 illustrati. In Sinistri cornu angulo ara est aenea
 Biblicas historias pulcherrime exculptis imaginibus
 referens. È regione conditoris Galeatii canotaphium
 consistit sculptum è Pavis marmore, ubi iconicum
 ejus simulacrum varisque gestae et provinciarum ab ipso
 gubernatarum insignia spectantur cum elogis, quae
 Schradenus* pròidem vulgavit. Intima Templi 1: Chorum
 tium Halberstadien- vocant: 1 ad stuporem ornata. Quocumque vertantur oculi,
 sis, scripsit Monu- oculos obit insolitum et eximium aliquid, quod suspicia-
 menta Italia anno tur. Haec, pars vilissima, vario marmore loricata line
 1592. in fol. edita Hal- admiratione haud conspicitur. Subsellia affabre sagmen-
 menstadii. et alia tata insculptis Divorum imaginibus insigniuntur; pa-
 quaedam, quae in The- ristes marmorum crustis operis, varicoloribus interposi-
 sauro antiquitatum tis columnis variantur. Altare ipsum è perisphino ala-
 et historiae Italia, boratum marmore variis ac pretiosis lapidibus Statuis-
 p. tom. 7. continen- que velut. In Cimeliaribus lignea armaria corpu-
 tur edito Lugduni tur ob eximiam sculpturam merito spectanda, in quibus
 Batarorum an. 1722. tur ob eximiam sculpturam merito spectanda, in quibus
 sacra sepelien servatur digna tanto Templo. Adest eti-
 am B. V. Maria Opuntia sacellum preciosissimis pic-
 turis et aemulis, ut illa, exculptis, et marmoreo pav-
 imento conspiciuntur.

* Schradenus 1: Lauren-
 tius Halberstadien-
 sis, scripsit Monu-
 menta Italia anno
 1592. in fol. edita Hal-
 menstadii. et alia
 quaedam, quae in The-
 sauro antiquitatum
 et historiae Italia,
 p. tom. 7. continen-
 tur edito Lugduni
 Batarorum an. 1722.

Narrant Franciscum I. Galliae Regem à Casarianis
 captum in hoc Monasterium ductum fuisse, et cum
 Eclesiam intraret, Monachos in choro hunc versum ex ps.
 118. Coagulatum est sicut lac cor eorum; ego vero legem tu-
am meditatus sum et confitebor altis voce cantasse: et infim-
que cum eisdem alta voce versum sequentem canisse:
Bonum mihi, quia humiliasti me, ut dicam justifi-
cationes tuas.

Peregrini et viatores hospitium
 in hoc Cenobio saltem una nocte gratis hospitari possunt,
 quos Monachi comiter suscipiunt.

3° Voghera, Viguesium, Vignaria, Voqueria, Vicharia
 | Voghera: | elegans, amena et munita Urbs ad sinistram
 Staffora fluvii, quam quidam veterum Joriam esse dicunt, ripam
 ita 12. circiter miliaris versus Africum. In Itinerario
 Antonini Vicus Joria nuncupatur. An. 1642. Galli
 eam occupaverunt, et brevi post deseruerunt.

§. III.

De Territorio Laudensi.

Territorium Laudense, seu Laudensidager, item Comi-
 tatus Laudensis | Territorio di Lodi, seu Il Lodigiano, vel
 Il Lodigiano: | cuius regio secundum Abduam | Abda | fle-
 men posita, limites habet ad Orientem Cremonense et
 Cremense, ad Septentrionem Mediolanense proprium,
 ad Occidentem Papiense, et ad Austro-Occidentem
 Anstorum Ducatum & Carentia. Fertilissimum est et
 Incolis frequentissimum. In ultimo Successione Austria-
 ca bello à Galis et Hispanis multa perpassum est. Nota-
 tur hic

1° Laudum vetus | Lodi Vecchio: | ad Silarum seu Si-
 larum | Silaro seu Silero: | flumen situm oppidum 13. cir-
 citer miliaris ad Euro-Aquilone-Masem à Papiâ. Olim
 celebris Urbs fuit à Galis Bojis condita est tempore, quo
 Tarquinius Priscus Roma, qui annis Urbis Condita 139.
 ibidem in Regem assumptus fuit, imperabat. Veteres eam
Laudem Pompeji, seu Laudem Pompejam dixerunt,
 quod ab ipso restaurata fuerit. Onuphrius Bavinius me-
 morat Cn. Strabonem Pompejum Magni Pompeji aurum
 Romanam Coloniam in eam adduxisse, ac postmo-
 dum Julium Caesarem Romana civitatis iure donasse
 Pupiniana tribui adnumerandam, prout ex anti-
 quis quibusdam lapidibus apparet. Alii lapides po-
 sunt Imperatorem Tiberium, ut et Drusum illam
 aedificiis ornasse.

Saulo XII. Mediolanenses Urbi huius opulentiam suam
 invidentes illam excidendi consilium inierunt, quod et

57.

* Onuphrius Bavini-
 nius patria Veronensis et Monachus
 Ordinis S. Augusti-
 ni, vir magna eru-
 ditionis, et celebris
 antiquarius, nec non
 Bis Papa IV. Impera-
 toribus Ferdinando I.
 et Maximiliano II.
 nec non Philippo II.
 Hispaniarum Regi
 specialiter charus fuit.

vivere deest Panormi in
Sicilia an. 1568. aetatis
suae 39. Scripsit inter
alia De Civitate Rom.
De Imper. Rom. De
Antiquis nominibus
Rom. De Triumpho.
De ludis Circensibus.
De ludis Saecularibus.
Descriptio Urbis Romae
Vitas Summorum
Pontificum à Bla-
tina incipit con-
scribi incipit con-
tinuavit.

excanti sunt, dispersisque in varios vios Involis severe inhibue-
runt, ne vel unquam ad eam domo excitandam animum
adjicerent, aut à locis ipsis ad habitandum designatis disceder-
e praesumerent. Mox igitur huius nominis oppidum est
in via, quae Capiam dicitur iterum, quod, prout initio memo-
ravimus, Laudum vetus nuncupatur Comiti Masserato-
Subiectum. In eo nummi, Inscriptiones, et alia anti-
quitatis ipsius vestigia reperuntur.

2°. Laus Pompeja Nova, Laudum Novum, seu Laudensis
Civitas [Lodi, et Lodi Nuovo:] Urbis ampla et munita
ad Sinistram Abdiae [Abdia:] ripam sita 25. miliaribus ad
apud Evonotum à Mediolano, et totidem ad Euro-Aquila-
na-Masem à Capia, necnon 18. ad Septentrionem à Bla-
centia, sub gr. Long. 30. lat. min. 27. Lat. 45. m. 8. Et
impendet Castrum itidem munitum. Illius ambitus
est 2000. passuum, ac 20000. Incolarum complectitur.

Quinquaginta post exilium à Mediolanensibus Lau-
dem vetus annis Imperator Fridericus I. ab ipsis offensus,
quò eis patens indignationis suae signum praesberet, urbem
hanc, non quidam eo, quo prius extiterat, loco, sed tribus
miliaribus ab eo versus Orientem miliaribus, Italianis
ad ripam Abdiae fluminis domo amovit, variisque praes-
tantissimis privilegiis decoravit; vi quorum ipsa dein-
ceps sub Imperii protectione sine libertatem suam tuta
est: postmodum sibi Dominum, qui eam gubernaret,
praesuit, ac tandem Ducibus Mediolanensibus se sub-
iicit.

Civitas haec prospatibus per Italiam grassantibus per Ita-
liam Gualforum et Gibellinorum Factionibus necnon
Gaborum bellis multis afflicta fuit calamitatibus; Gallis
totà Italiae cunctatis in Hispanorum potestatem venit,
penas quos nonnullis nonnullis manet, donec sub initium
hujus Pauli Goderati illam unam reliquis Mediola-
nensi Ducatu Archiduci Austriae postea Imperatori
Carolo VI. offererunt.

Solum habet amoenum, sterosis fertile, ac omnibus
rebus abundans. Idem varii fluvii et canales irrigant,
quo fit, ut usque quinquies puta et vicia secari possint.
Magna etiam buccorum pecorum copia ibidem alitur, inde
celebrem efficiunt Civitatem hanc asquinti, qui in ea con-
ficiuntur casei, qui tantae magnitudinis, ut unius 4.
usque 5. centenarium sit. Haec etiam ostrea seu porcel-
lania nonnulla elaborantur, quo pulchritudine favanti-
na aequant. Fluvii optimos pinas suppeditant. Aër huius
quoque spiritus optimus, et clima temperatum est, aqua salu-

bis et limpidi. Laudi varia, eaque prima Nobilitatis familia numerantur. Abbas Episcopus Archiepiscopi Mediolanensis Suffraganeus. Inter Ecclesiasticis aedificia, proter Ecclesiam Cathedrali, et Collegiatam S. Laurentii specialiter videri meretur ea, qua Inuonata |: Dell' Inuonata:| vocatur, in qua asseruatur miraculosa B. V. Mariae imago. Laudi etiam 14. Monachorum et 12. Monialium Monasteria, 8. Ludi litterarii, varia Novocomia, et alia loca Sancta existunt.

S. IV

58.

De Territorio Cremoneensi.

Territorium seu Ager Cremoneensis |: Il Territorio di Cremona, seu Il Cremoneese:| iuxta Padum, qui illud ad Austrom à Ducatu Parmensi separat, situs est. Confinitur versus orientem Ducatu Mantuano, ad Septentrionem Agro Briviano, ad occidentem Laudensi et Cremensi territorio, et ad Austrom Ducatu Parmensi, à quo, ut dictum, Pado separatur. Vitis et fructibus fertilis est; rebit Insula ubique aquis cingitur, variis occidentem namque fluit Serius seu Sergius |: Serio:| et Abdua |: Abda:| ad Septentrionem Ollius |: Oglio:| et ad Austrom Padus |: Po:| Universim ferme 300. Urbes, Oppida, Aras et Pagos complecti dicitur. A nobis huc notatur

1.º Cremona, Caput territorii, cui nomen tribuit, Sedes Episcopi Mediolanensis Archiepiscopi Suffraganei, necnon Universitatis ab Imperatore Sigismundo creata; sita in amplâ planitie proximè Pado flumini cui per Ollii Canalem jungitur, qui ipsius fossam, cujus ambitus est circiter 5000. passuum, implet. Antiquissima est, atque olim ad Cenopolum, implet. manos gallica populos, qui in galliâ Cisalpinâ resederant, pertinuit. Inter Colonia Romana, qua huc adducta fuit, cum Hannibal in Italiam irrupisset, prout testatur Polibius lib. 3. c. 40. et Vellejus Paternulus lib. 1. c. 14. Antiquitas jam ex loco patet, quo nunc est, scilicet infra confluentem Padi et Abdua. Opulentam et Negotiatricem fuisse ait Tacitus Hist. l. 3. c. 19. et 32. In bello civili sub Augusto multum afflictata fuit; atque Virgilius Elog. 9. v. 28.

Mantua vae misera nimirum vicina Cremona

Durante civili Vitellii bello cepitata fuit à Flavio, quod refert Tacitus loc. cit. c. 33. et 34. at Vespasianus illius in Imperio Successor omnem conatum adhibuit, quo illam restauraret. Quidam arbitrantur illam à Gallis Senonibus anno ab U. C. 445. excitatam fuisse.

* Vitellius post mortem Ottonis Imperatoris, qua accidit an. chr. 69. à germano enervito Imperator dictus est. cum mensibus octo et diebus quinque impe-

rapit, Animum con-
salutatem suam mota
adversus ipsum Seltio-
ne intabentus est.

* Turris haec primum
an. 1187. aedificata est.

Narrant Joannem

Papam XXIII. et

Sigismundum Impe-

ratores unacum

Gabrino Hondulio

no vico haleratifi-

no hanc turrim as-

candisse, quem deir-

da possituerit, quod

ambos à summo in-

immo non egerit

paucipites, hili-

et raro horum in-

ve illius memoria

quod posteros cale-

brata fuisset.

An. 630. Sclavi et Longobardi illam exciderunt. Anns

1184. Fredericus I. Imperator eam denuò constanti curavit

monium turri, qua omnium totius Europa turrim altis-

sima existimatur, ac ob id inter hujus Orbis partis mira-

cula recenseri solent, Sabere contendunt Itali; non ta-

men sine exaggeratione haec omnia ab ipsis proferuntur.

Ab eo tempore gubernatores proprios habuit; postmodum

Gallis, deinde Venetis, ac demum Mediolanensibus Duci-

bus paruit. Anno 1648. Franciscus Dux Mutinensis Gal-

licis et Sabaudis copiis adjunctus longâ satis obidione. illam

praesit, nec tamen obtinuit. Anno 1702. 28. Januarii

Sabaudia Princeps Eugenius Stratagemate uno aliquot

caesariis phalangibus illam intravit, et ex ea Villaregium

supremum Gallie in Italia exivit, Ducem captivum ab-

duxit. An. 1733. Gallo-Sabaudi illam occupaverunt,

et an. 1735. 25. Augusti Caesariis denuò restituerunt.

Cremona vicus habet latus et rectos, magnifica aedificia

pulchra, et magnificas Ecclesias, quarum postea Cathedra-

lem 45. numerantur. adhuc etiam 25. Monachorum,

et 18. monialium Conobia; 30. Confraternitates Laico-

rum, plura Nosocomia, Orphanotrophenum, et duo Elec-

mosinaria, item opulentus Mons pietatis. In Templo

S. Petri, quod ad Canonicos Regulares pertinet, aservatur

Corpus S. Mariae Aegyptiaca, qua post transactam in omni

libidine juventutem tandem seorsum egit poenitentiam.

2° Biviale: Bivigghione, Bivigghione, vel Bivighe-

tone, et Bivighione: Urbs angusta, ad Abduam seu po-

stius Serium flumen exiguum, qui paulò infra illam Abduam

immergitur, sita 10. circiter milliariis, versus Orientem à

Cremona. Munitissima est, sigis inmisit Castrum

à Philippo Maria Vicecomite Mediolanensi Duce exci-

tatum. Hic Franciscus I. Galliarum Rex, postquam in pra-

lio Capienti à Caesariis captus fuit, detentus est donec in

Hispaniam abduceretur. Anno 1706. post praegravam

Taurinensem, in qua Galli Savietis fuerunt, Caesari Urbem

hanc pacis conditionibus obtinuerunt. An. 1733. Gallo-

Sabaudi post gravem obsidionem eam potiti sunt. Anno

1746. denuò à Gallo-Hispanis occupata fuit, quam brevi

post Austriaci recuperaverunt.

3° Casale Major: Casal Maggiore, seu simpliciter Casal:

Urbs exigua propè Padum in confiniis Parmensis et Man-

tuanæ Ducatum sita 14. milliariis versus Orientem à Cre-

mona et 6. ad Aspium à Sabulona. Populosa est,

et aliquantulum munita, sed locis ab aquis summa pati-

tur. Cum Saulo XV. Duce Mediolanensi Philippus Ma-

ria cum Venetis belligeraret, multa passus est, ac à Fran-

176
circa Carnagnola Bellidua Veneta penè devastata fuit.
Titulo Principatus gaudet, et ad Marchionem de Salva-
tara pertinet.

§. V.

59.

De Territorio Comensi

Territorium seu Ager Comensis | Il Territorio di Como,
seu de Comasso | limites habet ad Orientem Territorium
Bergamense, ad Austrum Territorium Mediolanense pro-
prium, ad Occidentem quatuor Praefecturas, quos Helvetii
in Italia possident, ad Septentrionem Grisones et Vallem
Telinam. Solum ejus, quod alibi jam memoravimus,
fertilissimum est, optimum vinum suppeditat, permuta-
ta Oliva et Mori in eo seruntur, Ayes mella fundunt
affluenter p. *Occurrit*

1° Comum | Coma | urbs munita et incola frequens,
maximè are itidem munitissima, Sedes Episcopi Patri-
archae Aquileensis Suffraganei, sita ad australem angu-
lum lacus, qui ab ea Comensis dicitur, et de quo supra n. V.
j. disserimus. 6. miliaribus ad Orientem à quatuor Itali-
is Helveticorum Praefecturis, et 25. ad Septentrionem à Me-
diolano. Abduca mediam perfluit.

Quidam censent illam à Gallis, cum sub Brenno* in Ita-
liam irrupissent, aedificatam fuisse. Alii vero longe anti-
quiorum ei tribuunt aetatem, illius quippe ortum à Comero
Dapheti filio, qui brevi post diluivium in hanc oram venit,
derivant. Quicquid ea de re sit vetera monumenta pro-
dunt illam esse antiquam, ac olim adeo potentem esti-
tisse, ut etiam adversus Romanos bellaret, à quibus tandem
excisa fuit; postmodum restauratam et Norum Comum dic-
tam Julius Caesar novis incolis instruxit; sequenti tamen
auro iterum simpliciter Comum vocata est. Imperator
Fredericus I. an. 1158. Civitatem hanc, postquam paulò ante
excisa fuisset, vicinis excitavit non quidem eo praesè loco,
quo prius steterat, et auro septenti munitioribus aedificavit.

Sub initium saeculi XVI. Duante beato Italico Carolo V.
Imperator an. 1520. captam inelenter admodum habuit,
quod à Gallorum partibus steterat.

Innocentius Papa XI. qui ab an. 1676. usque ad an. 1689. ve-
lus Ecleria praefuit; Poëta Corcilius Statius, qui circa an.
M. 3705. A. U. 475. A. C. 279. vixit; Plinius Junior, qui lu-
cem hanc aspiciere coepit A. C. 62. et an. chr. 113. annos natus
51. vel 52. iterum deseruit; Paulus Jovius calabris Historio-
graphus annis 1483. natus, denatus an. 1552. 11. octobris ~~1552.~~
Benedictus Jovius prioris frater natu maximus, calabris
etiam Historiographus, qui sub finem saeculi XV. floruit,
atque ad 73. annos vitam produxit; aliique viri celebres

* Brennus celebris
gallorum, per po-
tius Senonum Gallia
populorum Dux
circa annum mundi
3593. ab Urbe Con-
stita 363. ante Chris-
tum 391. cum validis
exercitibus in Italiam
irrupisse dicitur.

Comum habuere patriam. Antiquis Comum à suis ferri fo-
dis notum etiam fuit. Civitas haec Novum Comum quo-
que vocatur, ad distinctionem Veteris Comi quod ab ea semi-
milliari distat. Ex Novo Como Paulus Jovius ortum duxit,
unde seipsum non simpliciter Comensem sed Novo-
comensem nuncupat.

2° Buffianum | Buffiano, Busciano, et Busciano: | anulum
Oppidum seu Vicius situs ad septentrionalem ripam Lanis, qui
ab ipsa Lanis Buffianus | Lago di Buffiano: | nuncupatur.
Veteribus Eupilis dictus est. Ex eo Lambro | Lambro: | flu-
vium, qui paulo supra Placentiam in Padum incidit, ortum
habere asserit Plinius lib. 3. c. 19.

3° Lecum | Lecce: | urbs exigua et aliquantum munita
eo loco sita, quo Abdua à Lanis Comensi erumpit, ac statim
exiguam Lanum velut efficit, qui Lanis Leucensis | Lago di
Lecce: | dicitur, in confinis Agri Bergamensis 10. circiter milli-
aris versus Orientem à Como. An. 1531. Dux Alexander
Gonzaga illam obsedit et obtinuit, ac sub initium sequentis
anni pace constituta Francisco Sfortia Duci Mediolanensi
restituta fuit. An. 1733. Gabo-Sabaudi illam occupa-
vere, et an. 1736. in pacis vicinia an. 1735. combusa Impe-
ratori Carolo VI. reddita fuit. Incolis frequens est, Ab-
duaque et proditus Lanis in illa commercium florere fa-
ciunt.

4° Arx fontana | Fortis di Fuentes: | ad septentriona-
le litus Comensis Lanis, ubi Abdua in idem influit in confi-
nis Grisonum et Valis Telinae posita, 30. milliariis versus
Aquilonem à Como. Hispanus Comes de Fontibus | Fuen-
tes: | illam anno 1602. excivitavit, atque nomina sua in-
quiri, eo fine, ut non modo Grisonibus aliisque vicinis
forum quoddam esset, sed et liber per mediam Grisonum
regionem in Tyrolin et alias Austriacas provincias tran-
situs poteret. An. 1733. Gallieis foederatis se sedes
coacta est.

60.

§. VI.

De Comitatu Angleria.

Comitatus Angleria | La Contea d'Anghiera: | si-
tus est ad radices Alpium inter Helvetiam et Valle-
liam versus Septentrionem; Territorium Mediolanen-
se et quatuor Helveticas Praefecturas versus Orientem;
Tractus Vercellensem et Novariensem versus Austrum,
et Ducatum seu Vadem Augustanam versus Occiden-
tam. Regio haec an. 1397. ab Imperatore Venes-
lao ad Comitatum evecta est, in gratiam Galearii III.
fertilis est et admodum populosa. Occurrit hic

1° Anglera seu Angleria | Angheria seu Angera: |
 urbs angusta unam Speciosam Arce ~~est~~ est regione
 Arona à qua Lacus Verbano seu Majori separatur, ad cuius ri-
 pari orientalem sita est 34. circiter miliaris versus caurum
 à Mediolano. Quidam ajunt illam nomen suum accepisse
 ab ejus conditore Anglo Hectoris filio et Trojani Arca poste-
 ro. Alii ab Anglis Saxonibus, qui saeculo VI. unam Longobar-
 dia in Italiam venerunt, illud eam habere contendunt. Alii
 denique volunt nomen hoc idem significare, ac Urbem ad
 Glaream Lacus Verbani sitam, eo quod in glareis solo et
 ad Lacus Verbani latus posita sit. Wenceslaus Imperator
 an. 1397. astate Marchionum et Ducum Mediolanensium
 illam cum his tractu in Comitatum creavit.

2° Sertium seu Sertum | Serto: | Urbs, Emporium ele-
 gans Emporium, titulo Ducatus insignita ad sinistram Ti-
 gini ripam, ubi ex imo Lacus Verbani cornu erumpit sita,
 4. miliaris ad Austum ab Anglera. Opinio est eam idem
 locum esse, quem veteres Romani Sextas Calendas voca-
 verunt, quia regulariter Sexto ejuslibet mensis die hie
 diis suis, praecipue autem Herculi et Mercurio sacrificare
 solebant. Urbs haec cum his districtu ad familiam
 Doriensem pertinet, quam Hieronyma Doria uxor Pau-
 li Doria filia et heres Philippo Spinola nupta, ad illius
 prosequiam transtulit.

3° Arona | Arona seu Arona: | Urbs cum optimo portu
 et Arce munita, in qua natus fuisse dicitur S. Carolus Bo-
 romaeus, quem an. 1610. Paulus Papa V. in Sanctorum
 numerum retulit. Sita est ad occidentale Lacus Majoris
 latus in confiniis Territorii Novariensis 2. miliaris ab Angle-
 ria, quae in ipsi adverso Lacus hujus latus posita est,
 et 16. à Novaria versus Aquilonem, nempe 14. versus
 Africum à Mediolano.

Anno 1674. incendium perpeffa est, quo magna illius
 pars in cineres redacta est, nec ari paritum fuit. Urbs
 haec magnam incrementi sui partem acceptam refert cultui,
 reliquias quem reliquia SS. Gratiani et Felicii: |
 Gratignan et Felini: | sub an. 980. Bena huc abata
 et in nova Benedictinorum Monasterio collocata hie con-
 ciliaverunt. S. Carolus Borromaeus an. 1550. hujus Mo-
 nasterii Abbas factus, per duodecim annos eidem profuit,
 ac tandem Jesuitis illud dedit.

Arona unam his districtu ad Borromaeos pertinet,
 eorumque familia senior Aris gubernator est. Ea abs
 Comite Obigone an. 984. condita fuisse dicitur. Illam

medio Saeculo XVII. Sabaudus Princeps Thomas cum valido exercitu gallico frustra obedit. An. 1706. eandem auxilium adversus Gallicam foederati, an. 1734. gallicis intra paucos dies illam obtinuerunt.

4° Domodunella | Domo d'Oscala, Domo d'Oscella, et Domo d'Oscula: | Ubs angusta in unum Castello sita sub Alpibus ad Toram fluvium 7. miliaribus ad Septentrionem à Vocognia | Vocogna: | Vetus est et Caput Vallis oscellae | Valle d'Oscella: | quae Domus nomen accepit ab Eulisia, quae in illa existente. Nomen Oscala vel Oscella vero jam Ptolomaeo notum fuit, atque Lepontiorum Metropolis fuisse dicitur.

Di.

S.VII.

De Vallibus Sefianis.

Valles Sefiana seu Vallis Sefica | Val' di Sefia: | Plerumque à Latinis in plurali nuncupantur, quod aliquot sint, Itali vero illas in singulari Val' di Sefia, seu Val' grande di Sesia vocant. Sic di-

* Sesia, Sefia, Sefia, Sefis, Sefites, et Sicida oritur in Alpibus ad confinia Vallaria, vallem, cui nomen impertitur, perfluit, ac post Pedemontium intrat Ducatum Mediolanensem curans infra Casale Montisferati Urbem Cardo im-

* Merula | Georgius celebris Saeculi XVI. Historicus patria Alexandrinus. per 40. annos tam Venetis, quam Mediolani juventutem docuit. obiit Mediolani an. 1594. Scripsit Philologia Libros X. Antiquita-

untur, quia secundum Sefiam seu Sesiam* | Sefia vel Sefia: | flumen, quod veteres Sepitem, Sepim, Sicciam et Seugam vocarunt, sita sunt, ad Austrum Comitatus Angleria, et in confinis Pedemontii. Anno 1707. Carolus VI. Imperator eas Duci Sabaudiae cepit, quae penes illum adhuc sunt. In his occurrit notandum,

1° Sefitas Burgo | Borgo di Sesia: | Oppidum ad Sinistram Sefia fluminis ripam in confinis Verallensis Comitatus, ad quam olim pertinebat, situm est 9. miliaribus ad Septentrionem à Vercellis, 12. versus occidentem à Lacu Mediolanensem lago seu Maggiore, et 20. ad Casum à Novaria. Bella curans infra Casale Italia illud satis notum fecerunt.

2° Varallium | Varallo seu Varal: | Ubs parva et munita, ad Sinistram Sefia fluminis ripam sita. Merula

lib. 2. c. 11. illam vocat Varadem Alpinarum gentium celeberris Praefectura Municipium. medio miliaribus ab ipsa in amoenis monte catat, magna devotionis locus Nova

S.VIII.

De Territorio Novariensi.

Territorium Novariense | Il Territorio di Novara, vel Il Novaresse: | cuius est ambitus et limites habet ad Septentrionem Vallibus Sefianis, et Comitatum Angle-

ria; ad Orientem Mediolanense proprium, ad Austrum Ter-
ritorium Viglabanense, et ad Occidentem Pedemontium.

Territorium hoc vi preliminarium pacis Vienna anno
1735. 3. Octobris subscriptorum Regi Sardinia relictum fuit.

Notatur hic

1° Novaria seu Novara | Novara | Ubs Satis ampla et mu-
nita ad Albonam | Albogna | Sita 12. miliaris versus Aus-
trum à Sentis. Est Caput Territorii, cui nomen tribuit, et
Sedes Episcopi Metropolitana Mediolanensis Suffraganei. Pla-
nitiam occupat, quam eniuit arenosum et steri-
le solum. Ei imminet à colle Castorum munitionum.

Vetustissima est, jamque Antiqui illam Novariam ap-
pellavere, ejusque fit mentio in Inscriptione, qua Roma
afferatur

C. Livius C. F.

Justus.

Novaria. Mil.

Cho. III. Pr.

D. Licini. Milit.

Ann. XVIII.

Vix. An. XXVII.

H. S. E. T. F. I.

Liber De Originibus, qui Catoni adscribitur, memorat,
Civitatem hanc antiquitus Ariam, Libyam, et Leonti-
nam fuisse vocatam. Quidam ajunt ab Eltis Trojano
Veneris filio illam fuisse fundatam, ac ab eo Novariam
nuncupatam, quod ibidem Templum excitavit Veneri
dicatum. Plinius vult eam ex ruinis Vestacomanis
in regione Vorontiorum fuisse edificatam.

Illius Episcopatus antiquissimus est, ajuntque jam-
tunc cum S. Barnabas Apostolus Bergomi et Briaia
Evangelium predicaret, ibidem etiam hic, utpote locum eis
vicinum, fuisse delatum, plerisque incolis à quodam
Presbytero, cui nomen Laurentius fuit, ad fidem Chris-
tianam adductos fuisse, cujus Discipulus fuit Gauden-
tius primus Novariae Episcopus.

Ecclesia Cathedralis propter multas marmoreas co-
lumnas et Statuas, et varia Opera Arca, et Sacellum,
quod Argentum vocatur, videri digna est. Illius Capitu-
lum componunt 32. Canonici, quorum praecipui sunt
Propositus, Archidiaconus et Archipresbyter. Praeter
illam Novaria 17. Parochiales Ecclesiae, 11. virorum
et 7. mulierum Coenobia, alioque Aedificia Ecclesiasti-
ca numerantur.

tes Vice-Comitum Me-
diolanensium. Descrip-
tionem Montis Vesuvii,
et Montis Ferrati. &c.

Tota Diocesis ad 80. miliaria secundum latitudinem por-
rigitur, et secundum latitudinem ad 15. et in ea 20000.
animarum numerantur. Episcopus opibus pollet, epis-
que jurisdictionis secularis admodum ampla est, ne non usque
ad lacum Verbanum protenditur, unde cum foras equitat an-
te cinetus est.

In hujus Civitatis Castris Ludovicus Sfortia an. 1508. ab
Helvetiis, quos in auxilium vocaverat, per prodicionem cap-
tus, Gallis traditus, et ab his in Graniam adductus est, ubi
et obiit. Cum an. 1515. idem Galli Maximilianum
Sfortiam Mediolanensem Ducem, unacum Helvetiis auxi-
liariis suis hic obsiderent, hi non modo illos ab aggressionem
repulerunt, sed eruptione facta illos profligarunt ac in
fugam egerunt. Postmodum Franciscus I. Galliarum
Rex reportata an. 1513. prope Maximianum de Helvetiis vic-
toria, an. 1515. Novariam credidit et obtinuit. Anno
1522. idem Rex in Italiam, unde pulsus fuerat, iterum
rediens urbem hanc tertiam impressione facta occupavit.
anno 1706. mense Septembri Sabaudia Principi Eugenio
Caesari caecitatis Supremo, Belliduci se dedidit, post-
aliquanto tempore à Gallis possessa fuerat. An. 1734.
foederati Galli Hispani et Sabaudi illam occupave-
runt.

Inter eruditos viros, quos Novaria protulit, amice-
rantur Albinus Silo celebris Augusti Imperatoris
aetate orator, et Petrus Lombardus Episcopus Pari-
sienis, qui Sexto XII. Theologiae Scholasticus Magis-
triarum appellatur, et Saulo XII. Theologiae Scho-
lastica fundamenta jecit. Episcopus Parisiensis fuit
an. 1159. vel 1160. et obiit an. 1169. quod ipsius Epita-
phium in Ecclesia S. Marcelli prope Parisios, in qua se-
pultus jacet, existens testatur.

2° Borgomanerum | Borgomanero: | urbs caetera
inter Sentium, et Septimam Burgum posita, 8. miliaris
versus orientem ab ista et 6. ad occidentem ab illo. Impe-
rator Carolus V. illam velut ad Imperium devolutam
Sigismundo II. Atestensi | Este: | Marchioni in repara-
tionem dammis, quod ei tanquam hujus Imperatoris parte,
tranti Ferraris Dux Galis addictus intulerat, tradi-
dit. ab eo tempore specialis quaedam Atestensium
Ducum familia ab hac urbe nomen gestavit, cum prius
Santi Martini | San Martin: | cognomen haberet.

3° Osta seu Horta oppidum vel urbs parva, ad orien-
talem ripam lacus, qui ab ea Hortanus vocatur, et

cujus longitudo à Septentrione ad Meridiem est 9. circiter miliarium, latitudo ab Oriente ad occidentem duorum. In ea eatat Insula, quae S. Juliani dicitur. Ubs Episcopo Novariensi parat.

63.

§. IX.

De Territorio Viglabanensi.

Territorium Viglabanense: Id Territoris di Vigevano: Angustum est, nec ultra 14. vel 15. lora oppida vel pagos praeter Civitatem, à qua nomen habet, complectitur. Clauditur Territorium, ad Orientem Mediolanensi proprio et Capiensi, à quibus Ticino separatur; ad Meridiem et Occidentem Laumellino; et ad Septentrionem Novariensi. Titulo Comitatus gaudet. Hodò Regi Sardinia parat ab an. 1743. quo illius possessionem ab Hungaria Regina obtinuit, quam jam anno 1708. pertenderat. Notatur hic duntaxat

Viglabanum, Vergemium, Vigevanum | Vigevano: Ubs. Sita est non procul à Ticino flumine 13. circiter miliaris ad Euronotum à Novaria in solo ita amoenò, ut varii Mediolanenses Duces in aetatis temperata in illa sanari conueverint. Territorio nomen tribuit.

Ei insuperat Ara in superposita et variis vestigiis propugnaculis. Olim Vicus Veneris appellata fuisse dicitur; veteribus moenibus et turribus cincta est: cui tamen impendit Ara in rupe posita et variis instructa propugnaculis. An. 1645. Galli sub ductu Thoma Sabaudia Principis illam occupaverunt, at an. 1644. in hyeme Hispani Duce Velada recuperaverunt. An. 1658. Mutina Duci caput. An. 1745. Gallo-Hispani capti sunt.

Clemens Papa VII. ad instantiam Francis II. Ducis Mediolanensis an. 1529. in hac Ubs Episcopum instituit, et Ecclesia S. Ambrosii, ampla et pulchra, Cathedralis facta est, quam 18. Canonici, quorum praecipui sunt Praepositus, Archidiaconus, Primicerius, Cantor, et Theologus; insuper adsunt duo Mansionarii, duo Levitae, quatuor Sarcinarii, et totidem Titulares Sacellani et decem Seminarista. Praeterea huc numerantur bina Parochiales Ecclesiae; quinque Virorum et unum Virginum Conobia; tria Novoromia; et Mons pietatis; 1358. familiae et universim 8000. circiter animarum. Ubs hac aequè in secularibus ac Ecclesiasticis Episcopo suo subest, qui Suffraganeus est Metropolitae.

Mediolanensis. Ager ejus praestantibus Moris conatus est.

Ita ut procul ab ea videretur remota Diata, quae unquam sibi adiuncta Oppido Vila Sfortiaca | Sfortiaca: | nuncupatur sub finem saeculi XV. à Ludovico Sfortia Duce Mediolanensi excitata.

64.

9. X.

De Territorio Lunellinensi.

Territorium Lunellinense seu Laumellinense vel Laumellina | Il Territorio Di Lunello, seu la Lunellina: | Secundum Padum situm est, à quo in duas partes inaequales dividitur. Confine est versus Orientem Territorio Papiensi; versus Austrum Destanen- si et Alexandrino; versus Occidentem Monti Fervati, specialiter Casalemi et Venellensi Territoris; et ad Septentrionem partim Comitatus Viglebanensi, et partim Ducatus Mediolanensi. Territorium hoc Imperator Josephus I. nomine fratris sui Caroli III. Hispaniarum Regis postea Imperatoris Duci Sabaudia cepit.

Notatur hæc

1.º Laumellum seu Lunellum | Lunello vel Lau-

* Gonia | Gogna: | mello: | Oppidum seu Vicus ad Goniã* | Gogna: | fluvius emigens fluvius vici-
ter prope Laumellum
Verbanum seu Majorum versus Romanam, inde Territorium Novarense et Laumellinense perfluens non procul à Franco S. Nazarii in Padum incidit.

um positus versus ~~Romanam~~ s. miliaris versus Austrum à Mortaria. Antiquitus Urbs fuit Libicorum seu Libuorum regionis, quae Insubrica pars fuit. Ptolomæus lib. 3. c. 5. huic populo duas Urbes tribuit Venellas minorum et Laumellum. Vetera Itineraria illius meminere; Antoninus in his illam in viâ à Verellis versus Laudum collocat. Tabula Peutingeriana inter utramque Cutias ponit 13000. passibus à Verellis, et 12000. à Laumello. Cutia nunc Cogoa in Itinerario Jerusalemitano ad Cutias nominatur.

Laumellum Territorio suo huic nomen tribuit, quando autem ea Urbs Oppidum seu Vicus factum sit, id nobis est ignotum. cum adhuc Urbs erat Sedes Regum Longobardorum fuisse dicitur.

2.º Valentinum, Valentia Valentinarum | Valenza, Valentia, Valenzia, Valenza: | Urbs non procul à Pado et in confinis Montis Fervati et Territori Alexandrini loco eminenti posita cum Castro munito, 7. miliaris ad Afrum à Laumello. Inter optimas et munitissimas Ducatus Mediolanensis Urbes recenseri meretur.

Anno 1635. Galli sub Marescallo Crequis | Crequi: |

auxilium ferentibus Sabaudia et Parma Ducibus illam obse-
derunt, sed post 40. dierum obsidionem et 50. assultus, eadem
Suppetias ferentibus Hispanis, re infecta ab ea recedere
coacti sunt. At anno 1656. felicior fuit Franciscus
Mutinae Dux, nam post ferme undecim hebdomadam
obsidionem illa potitus est, quater post annis scilicet
anno 1660. in pace Pyrenaea Hispanis restituta fuit.
Anno 1745. Gallo-Hispani illam occuparunt, et anno
sequenti deseruerunt.

3° Bremnum |: Bremne, seu Brema: | Oppidum ad
confluentem Rudi et Sapia in confiniis Montis Frenati
positum 5. miliaribus ad Cursum à Valentia. Propter
illius inter paludes situm illud Galli subititium saeculi
potenti occupatum munitionibus instruxerunt. At
an. 1638. Hispani illud obsederunt et obtinuerunt, necnon
demoliti sunt.

4° Mortaria |: Mortara, Mortare, et Mortere: | Ubs
munita et populosa es loco, ubi Carolus M. Diethericum
Longobardorum Regem devicit, 15. miliaribus ad Sep- & ad sinistram Albona
tentrionem à Lamello sita. Quidam memorant locum
hunc olim Forum Peregrinorum, alii Pulchram Sibra-
cam nuncupatum fuisse. Alii denique Castrum seu
Oppidum hic collocant Mortarium dictum, quod sim-
de Urbs factum Mortaria nomen appunxit.

Anno 1655. Mutinae Dux Franciscus cum Gallicis co-
pis illam obsedit et trium hebdomadam spatio obtinuit.
Postmodum an. 1659. in pace Pyrenaea Hispanis resti-
tuta fuit. Anno 1701. Galli illam occupaverunt,
et anno 1706. Casareis sub Sabaudia Principe Eu-
genio relinquere coacti sunt.

65.

§. XI.

De Territorio Alexandrino.

Territorium Alexandrinum |: Il Territorio di Alef-
sandria, seu Il Alessandrino: | Latis angustum est,
eique incumbunt ad Orientem Territorium Destonen-
se; ad Meridiem et occidentem Ducatus Montisfer-
rati; et Septentrionem idem Ducatus et Tractus
Lamellinensis.

Anno 1708. ab Im-
peratore Josepho I. de consensu fratris sui Caroli III.
Hispaniarum Regis Duci Sabaudia relictus est. Hic
duntaxat notatur

Alexandria Statiellorum, seu Alexandria Pallaa
|: Alexandria della Baglia: | Ubs ~~parva~~ ad Tanarum
fluvium, qui mediam perfluit sita 4. miliaribus ad Aus-

trum à Valentia, sub grad. long. 28. m. 30. lat. 44. m. 44.
Sed et quæ Episcopi Mediolanensi Archiepiscopo sub-
jecti. Anno 1178. à Mediolanensibus excitata fuit,
ac in honorem Alexandri Papa III. à eius partibus contra
Fredericum I. Imperatorem habant, Alessandria ipsius
nomine insignita, et Alexandria unoccupata. Ajunt
eundem Imperatorem ex hoc magno nomine ludibrium
facientem illam Alexandriam Baldam id est, Strami-
neam vocasse; verisimilius tamen est eam hoc nomi-
ne dici, quod Inole ligni penuriam habeant, cujus defectu
ad palus puerum suum coqueere tenentur.

Item Fredericus illam per sex menses frustra ~~illam~~
obedit. Idem Idem Gallis sub Duce Mutinensi
an. 1657. obvenit. at an. 1706. 21. Octobris illam Sa-
bandia Princeps Eugenius Bellidus Casareus obtinuit.

Episcopatum illam fundavit Alexander Papa III. —
12000. Incolarum continet. In ea etiam acquisitionis
operis dramata exhibentur.

S. XII.

66.

De Territorio Tortonensi.

Territorium Tortonense | Il Territorio di Tortona,
sive Il Tortonese; | Titulus Comitatus insignitum est;
limites ejus sunt ad Septentrionem ea pars Lamelli-
nensis tractus, qua trans Padum et ad illius dextram sita
est; ad Orientem Territorium Bobiense; ad Meridiam ter-
ritorium Genense; et ad occidentem idem, et Alexan-

q. Anno 1756. Impe-
rator Carolus VI. vi-
paciis Vienna anno
1739. conclusa Ter-
ritorium hoc cedere
debruit Regi Sardi-
nia.

drinum. q. Notatur hic
10 Tortona, Dasthon, Daston, Terdona, Testona,
Tetrionensis civitas | Tortona; | Urbs ad Scipiam in di-
am | Scivria; | fluvium 18. miliaribus ad orientem ab Alex-
andria in fertili planitie posita. Antiqua est; eam
Plinius lib. 3. Dasthonem vocat, Strabo, Ptolomæus et
Antoninus Dasthanam. Quidam ajunt illius funda-
tores fuisse Ligurios, alii Gallos, à quibus initio Anti-
lia postmodum Tardona dicta fuerit. Olim Roma-
norum fuit, postea ad Longobardos, Francos, Impe-
ratores Germanos, denique ad Duces Mediolanenses
pervenit. Evincinet Castellum in monte positum.

Imperator Fredericus I. an. 1155. in gratiam ba-
piensium illam à fundamentis excidit; at à Mediola-
nensibus Dennis excitata fuit. An. 1706. Heredita-
rius Hapsburg-Casaleensis Princeps, qui postea Rex Suecæ fuit,

illam occupavit. An. 1734. 6. Februarii Gallo-Sabaudis se dedi-
dit, atque unam suam districtum an. 1736. Regi Sardinia
in perpetuum relicta fuit. In ultimus Successionis
Austriacae bello Hispani an. 1745. illam demum subege-
runt, at anno sequenti deserere coacti sunt.

Dertona est Sedes Episcopalis, jam sub ~~Adriano~~ Tra-
jano, qui ab an. Chr. 98. usque 117. Imperium tenuit,
fundata. In area palatii Episcopalis varia veteres
Inscriptiones conueniunt. Ecclesia Cathedralis
honoribus B. V. Mariae et S. Laurentii Martyris dicata est.
antehac in colle sita erat, sed extructa ibidem propug-
nando an. 1554. in ipsa Civitate, vicinis è fundamentis
excitata fuit; in illius aditu occurrit sandapila ante
tempus aliquod è terra effossa variis calatibus operibus
ornata, inter quae est historia canis Chaëthontis.
In ea sunt 22. Canonici. Proter cum Dertona me-
merunt 6. Parochiales Ecclesiae, quarum una est Colle-
giata, unum Oratorium, unum Nosocomium, 9. Mo-
nachorum et 4. Monialium Conobia, multaque Lai-
corum Confraternitates; et 5000. animarum.

Dioecesis satis ampla est, ac usque ad 180. miliaria
Italica porrigitur, namque centum circiter hominum
milia continet.

2^a. Serravalle, Serravalle, Serravalle;
Oppidum ad Lavam Sripia; Serriva; fluvii sit in con-
finis Gemensis Territorii situm 8. miliaribus ad Aus-
tonem à Dertona. Nomen tribuit exiguo districtui,
qui velut in Territoris gemensi includitur. Ei im-
minet Castrum in monte positum antiqua arte mu-
nitum, et quod olim velut propugnaculum Territo-
rii gemense inter et Ducatum Mediolanensem sol-
licitè custoditum fuit.

Anno 1642. Urbis haec in potestatem Gallorum venit,
quam tamen breviter deseruerunt. An. 1706. Casarii
illam occupaverunt. Anno 1706. disputatum est, an
non Oppidum istud sub Terris Langarum comprehendere-
retur. Illud Imperator Carolus unam districtum pro
Regi Sardinia cepit, ea tamen conditione, ut si pro-
bantur illud nunquam Dertonenis tractus partem
fuisse, ab ipso restitueretur. An. 1745. Hispani mo-
tis ad illud Castrum primò Castrum obsederunt, quod post
ineffectatam octo dierum defensionem gubernator accepta
occasione unam praesidis clam deserens Hispanis non nisi

* Terra seu Gauda
Langarum seu Lan-
dorum, item Regio
seu tractus Langhorum,
vel simpliciter Langha
[Le Langhe:] sunt
ista quaedam Imperii
Gauda, qua ab Avenosa
et deserta planities, qua
Langha vocatur, no-

man adepti sunt. à mon-
 ta Apennino et fluvio
 Tanaro, Orba, et Stura
 usque ad confinia Rai-
 publica gemensis por-
 rigitur. communi-
 tas bifariam dividitur,
 nempe in Superiores et
 Inferiores: Superiorum
 Metropolis est Alba,
 Inferiores vero ad mari-
 diam Acta. Bedemon-
 tie urbis sunt posita.
 Regio hac fertilis est
 et populosa, necnon
 58. hujusmodi fauna
 continet. Tho. I. Im-
 perator totum hunc
 Landanum Tractum an.
 967. primo Montis Fer-
 rati Marchioni Adel-
 rando tradidit, et Ca-
 rolus IV. Imperator an.
 1255. hanc donationem
 ratam habuit, reser-
 vata tamen Imperii
 in hac terra Suprema
 potestate. cum post-
 ea Sigismundo Duce
 Mediolanensis Philip-
 pi Maria Montis
 Ferrati Marchioni
 Joanni Jacobo Balas-
 logo unacum aliis his
 ditionibus hanc Lan-
 danum Gauda cingisset,
 illorum post mortem
 an. 1443. partem partem
 magna penes Ducem
 Mediolanensem re-
 manit. An. 1690.
 Dux Sabaudia Victor
 Amadeus ab Impera-
 tore Leopoldo I. feul-
 tatem obtinuit hanc
 omnia Gauda tanquam
 Imperii Subfanda
 sibi afferendi, idque

agros aliquot et vberatos milites reliquit, quod illud
 ulterius tueri haud valuisse. In hujus Oppidi seu Ur-
 bis Tractu sunt ferri fodinae, ex quibus Incola quastum fa-
 ciunt. Enim lamina, qua hic conficiuntur, magni as-
 timantur.

§. XIII.

De Territorio Bobiensi.

Territorium Bobiense | De Territorio di Bobio, seu Il Bo-
 biese: | ad Austrum Territori Capiensis, cujus pars esse vide-
 tur, jacet in confinis Ducatus Parmensis et Reipublicae
 Gemonensis. Ocurrit
 Bobium: Bobia, Bobbio, Bisbio, et Boli: | Urbs ad
 Trebiam fluvium in planitie montibus cincta et confi-
 nis Parmensis Ducatus sita 34. milliariis ad Turonotum
 à Dextera. Ortum suum S. Columbano Mona-
 cho Hyberno acceptum refert. Sanctus vir iste Agri-
 Brigantius, quod sup. l. 4. c. 10. sect. 7. n. retulimus, ab
 Ethnicis Incolis pulsus an. Chr. 673. in Italiam ad Agi-
 culphum Regem Longobardorum veniens, ab Adrianismo
 à conjugis sua Theodelinda Garibodi Bojarie Regis seu
 Ducis filia ad fidem Catholicam conversum se recepit,
 à quo benigne susceptus facultatem obtinuit, quovunque
 Regni sui loco vellet Sedem suam figendi: ille in hac con-
 et Trebiam fluvios intra montes Apenninos sitam
 Eulasiam restauravit, ac viciniam eam adificatis
 Eulasiatricis Domiciliis Monasterium fundavit, in
 quo cum eadem aliquandiu profuisset, Sanctissime
 obiit an. Chr. 615. relinquens post se Successores Ab-
 bates Attalum, Bestulphum, Bobolem, &c. Tum
 advens, quod illa aetate fieri connumerat, hujus Genon-
 bii Monachorum vita Santimoniam illanti, prope illud
 constructis Domiciliis resident, quae Successive temporis
 adeo creverunt, ut Urbem efficerent, qua nomine,
 quod ipsum à Bobio flumine accipit, dictum est
 Bobium Bobianse dictum augetur, Bobium vocata est.
 Postmodum S. Henricus Imperator hujus nominis II.
 an. 1014. vel 1015. in ea Episcopatum fundavit pri-
 mitus Archiepiscopatu Ravennatensi, et demum
 anno 1133. ab Innocentio Papa II. Sedi Metropolitana
 Gemonensi Subjectum.

Sectio IV.
De Ducatu Parmensi.

Ducatus Parmensis: Ducatus di Parma, seu Il Parme-
gians: nomen habere videtur à Parma fluvio, qui è
Monte Apennino, in quo oritur, fluens ibidem à Valle Ma-
ra separat. Confinis est ad Orientem Ducatus Muti-
nensi, ad Meridiem Reipublica Genuesi et Valli Ma-
ra, ad Occidentem et Septentrionem Ducatus Mediola-
nensi. Longitudo ejus ab Occidente ad Orientem est fer-
mè 60. Latitudo à Septentrione ad Meridiem 43. millia-
rium Italicorum.

Solum habet amoenam et fertile; Agrorum et vineto-
rum cultura, necnon, propter amplexum virtutum ele-
gantiam, res pecuariae incredibiliter prosperantur, ac
Casei Parmenses tota celebrantur Europa, tantamque
lactis copiam alicubi vacca subministrant, ut qui illa-
rum quinquaginta possidet, quotidie pinguem centum
librarum conficere valeat caseum. Adhuc quoque divi-
tes Salina, quae pulcherrimum Sal proferunt. Occurrunt eti-
am salubres aquae minerales. In variis locis fortissimum copis-
se colligitur ut et Colicanthum seu, ut ajunt, Vitriolum.
prope Barbum in gypsi et creta venis sexangula crystal-
la inveniuntur; item hinc inde quaedam Patrofacta, inter
quae praecipua sunt Ventalia. Veris montes Apenninos
occurrunt ferri et aris fodina.

Principatus iste post Occidentalis Imperii in Italia exis-
tendum iisdem fatis obnoxius fuit ac Ducatus Mediolanen-
sis, adeo ut una eademque utriusque sit historia. Post
Gothos Longobardi è Germania penetrantibus in Itali-
am à Narate vocati, ibidem Regnum instituerunt, quod
haud amplius subsistit, quamvis Regis, quam ipsi possidebant,
ab eorum nomine hodie dum adhuc Longobardia vocetur.

Evrsa per Carolum Magnum Longobardorum Monarchia
ajunt hujus Principis largitate Ducatum Parmensem eti-
am inter alia Dominia ad Romanum Pontificem perve-
nisse. Luchinus et Joannes Matthaei Vicecomitis: Vis-
conti: filii et Galeatii I. Mediolanensis Ducis fratres
à Benedicto Papa XII. qui Avinione sedebat, et ab an. 1334.
usque ad an. 1342. Eulanium gubernavit, ~~illius~~ perpetui
Ducatus hujus Vicarii constituti fuisse dicuntur, quorum pos-
teri, abdicato Vicariorum titulo, in ejus absolutos Dominos
se eraxerunt. Mortuo Philippo Maria Vice Comitum prosa-
pia ultimo et Duce Mediolanensi, Ducatus Parmensis sub
nova Mediolanensium Reipublica Dominio mansit, at brevi
post in potestatem Francisci Sfortia raptae venit, qui

68.
an. 1709. Imperator
Josephus I. cum Mon-
tis Trivati Investitu-
ram huius Ducis tribue-
ret, confirmavit: nec
tamen has confirma-
tio tenit respectu pri-
vatorum, qui hujusmo-
di Feuda possidebant,
ut qui se ei subdere
venissent; unde sequen-
ti anno 1709. ad illo-
rum instantiam ab Im-
peratoris Curia decre-
tum prodit, quo haec
Langharum Feuda tan-
quam immediata Im-
perii feuda declaraban-
tur; usque in eo statu
mansit, usque ad an.
1736. quo vi pacis Ca-
sareminter et adver-
sus ipsum Goederatos
iusta, illa omnia
eidem sicut Imperii
Feuda aperta fue-
re.

à Mediolanensibus in Ducem suum assumptus, illorum via nata
 Reipublica finem fecit. Is Ducatum Parmensem etque
 ac Mediolanensem Summo imperio ac sine ulla sive ad Regem
 sive ad Imperatorem subjectione ~~possedit~~ regere coepit, eâ hili-
 cet ratione, qua prius Vice Comites illum possederant. ~~Ei an. 1468.~~
 Suesepit filius Galeatii Maria, qui post 10. annos per asapi-
 nium è vivis sublatus est relicto sub tutela fratris sui Ludo-
 vici Mauri filii octonni; hunc ille venens sustulit, ut
 sibi soli imperium offerret, quod ut eò firmius esset, horum
 amborum Ducatum Investituram ab Imperatore Maxi-
 liano I. ~~investituram~~ petiit et obtinuit: at Ludovicus XII.
 Galliarum Rex, cui ob Valentiam aviam suam Joannis
 Galeatii Vice Comitis quondam Mediolanensis Ducis filiam
 Ducatus ~~Medio~~ iste de jure competere videbatur, ~~superiori-~~
~~no~~ cum exercitu ~~superioribus~~ an. 1499. superveniens illum
 occupavit, Ludovicumque Maximum Sfortiam Novaria
 Habitationum prodicione captum in Galliam an. 1500. abdu-
 xit, ubi et mortuus est. Tum idem Ludovicus una etiam
 sibi Ducatum Parmensem offeruit, et an. 1505. illius aequè
 ac Mediolanensis Investituram ab eodem Imperatore postula-
 vit et obtinuit. Verum hac Investitura non obfuit, quia
 Maximilianus Imperator et Julius Papa II. quibus Gallorum
 in Italia imperium omnino invicem erat, ~~seum~~ invicem an.
 1511. foedus adversus ipsos pepigerunt, ~~quos~~ prope Ravennam
~~idem~~ adorti fuerunt, ac totâ Italiâ cœtulbarunt: tum
 Julius Papa Ducatum Parmensem Sedis Apostolicæ ~~ostis~~
 offeruit, ac Maximilianus Sfortia Ludovici Mauri filius
 Ducatus Mediolanensis possessionem adeptus est. Anno
 1513. è vivis excepsit Julius Papa Suesepitque habuit
 Leonem X. duobus post annis ~~anno~~ subititium hiliat anni
 1515. eandem viam arripuit Ludovicus XII. Ei Suesepit Fran-
 cisus I. cui, cum à Valentia de Vice Comitibus etiam
 ortum duceret, idem quoque ac antecessori suo in Duce-
 tum Mediolanensem jus erat; hinc primo Regni sui an-
 no ducto in Italiam exercitu illum occupavit Leonem
 Papam X. quoque ut sibi Parmensem Ducem cederet, co-
 egit. Verum post pugnam Bapientem, in qua idem Francisus à
 germanis fuit et captus fuit, Maximilianus Sfortia
 Ducatum Mediolanensem denuò recepit, et Ducatus
 Parmensis ad eandem Romanam rediit, quem ipsa possedit
 usque ad annum 1545. quo Paulus Papa III. illum Petro
 Ludovico Ferrario filio suo primogenito, quem ei conjuga
 sua, antequam de Euleria manijaret, peperat, tradidit
 per modum feudi Sedis Apostolicæ obligati; illiusque
 posteri sub eadem ratione illum possederunt. at post-

quam anno 1732. mense Januarii Antonius Ultimus
 Parmensis Dux sine herede vitam posuit, tunc Caro-
 lus Elisabetha Edwardi Parmensis Principis et dicti
 Antonii fratris natu maximi jam anno 1693. ante Rai-
 muncium pat. II. patrem suum defuncti filia unica et
 Philippi V. Hispaniarum Regis conjugis filius primoge-
 nitus hujus Ducatus possessionem adiit, cuius vivente
 adhuc dicto Antonio Parmensi Duce, eventualem, ut
 ajunt, Investituram veluti feudi Imperio subiecti ab
 Imperatore Carolo VI. frustra obtenta Summo Pontifi-
 ce, jam acceperat. Idem deinde vi pacis an. 1738.
 18. Novembris Vienna constituta idem Carolus Hispania-
 rum Princeps dicto Imperatori cepit, ratentis sibi,
 quo durante Bado Bolonio an. 1734. Subegerat, Nea-
 politano et Sicilia Regis. Denique post Suevico-
 nis Austriaca bellum in pace Aggersgrani an. 1748.
 18. Octobris conclusa Hungaria Regina Philippo
 memorato Elisabetha Hispaniarum Regina filio
 natu secundo hunc Ducatum cepit, reservato tamen
 ad se. vel posteros suos illius reversionis jure, casu quo
 idem Philippus vel Neapolitanum vel Hispanicum
 Regnum adipisceretur, aut etiam sine masculo here-
 de illum à vita decedere contingeret.

Ducatus Parmensis communiter in quatuor partes
 distribuitur, 1° in Ducatum Parmensem proprium;
 2° in Ducatum Placentiam; 3° in Ditionem Bu-
 xetanam; et 4° in Vallem Tari. Has partes singu-
 lis paragraphis expendimus, quibus addere placet
 Vallem Mava; Principatum Massa et Carara;
 necnon Territorium seu Republicam Lucensem;
 ac Vallem Casfinianam. §. I. 69.

De Ducatu Parmensi proprio.

Ducatus Parmensis proprius 1. Id Ducato proprio di-
 Parma: limites habet ad Septentrionem Padum,
 qui illum à Ducatu Mediolanensi separat; ad
 Orientem Ducatum Mutinensem; ad Meridiem
 Vallem Mava; et ad Occidentem Ducatum Pla-
 centiam. In eo notatur

1° Parma Civitas totius Ducatus Metropolis in
 planitie, qua illius aditum efficit amoenum, et ad
 veterem viam Romanam, qua Arminia vocabatur, sita,

26. miliaris ad Euronotum à Comonà; 39. ad Apyrium
à Mantuà, totidem ad Caurosum à Mutinà; et 58.
ad Euronotum à Mediolano; sub gr. long. 28. M. 30. lat. 44.
m. 50.

Antiquissima est, semperque nomen suum retinuit, et
Romani sive ante sive post Augustum illam Barvam
vocavere. Eodem, quo Mutina, tempore scilicet cir-
ca Annum U. C. 589. A. Chr. 184. sub Consulatu M.
Claudii Marcelli, et Quinti Fabii Labronis Colonia
Romana facta est.

Paulatim est, et ampla, ipsiusque
ambitus est quatuor miliarium. Vicos habet rectos et latos,
mediam Barva fluvius perficit, ac in binas partes dividit.
In eà aer saluberrimus spirat ita, ut haud pauci illius in-
cola ad 120. et 130. annos vitam protraxisse memorentur.

4 Supra Barvam
fluvium Stati

A Castro munito protegitur, quod ope Lapidei quatuor
arcuum pontisq. Palatio Ducali, quod amplum et magni-
ficum est, et cuius Theatrum ~~parvum~~ celebre est, jun-
gitur.

Barva est Sedes Episcopalis antiquissima, ut qua jam
saeculo Ecclesiae primo Statim dicitur. Idem Gregorius
Papa XIII. saeculo XVI. Metropoli Bononiensi à se noviter
erecta subiecit, cum prius sub Ravennatensi fuisset;
Orator Eulensem Cathedralam, qua magnifica est, in
haec Civitate quamplures aliae, sunt et utriusque hanc
Monasteria numerantur.

Adstantiam celebris Universitas à Duce Raimundio
I. an. 1599. fundata: item amplum Collegium, in
quo Praenobiles Juvenes in Grammatica, Humanioribus,
Rhetoricâ, Philosophiâ, Mathematicâ, Geographiâ,
Historiâ, Theologiâ, Jure civili, Feudali, et Canonico;
in linguis Germanicâ, Gallicâ, Italicâ, et Hispanicâ;
item in Musica, Pitturâ, Architecturâ militari, Salta-
toriâ, Gladiatoriâ, equitatione, p. instituantur, ab
eodem Duce an. 1500. erectum.

Barva an. 1502. Synodus Episcoporum celebrata fuit.
apud eam in perpetua memoria esse debet conventum
proclium, quod an. 1734. 29. Junii Casaros inter et
Gabo-Sabaudos ad illius muros initum fuit. In suc-
cessionis Austriacae bello Gabo-Hispani Barvam oc-
cupaverunt, at an. 1746. 22. Aprilis propriam illam
Austriacis committendum, illam relinquere coacti sunt
unacum, quod in eà habebant, presidio. ~~quod in eà habebant, presidio.~~
~~quod in eà habebant, presidio.~~ ~~quod in eà habebant, presidio.~~

bonis vitiis quibusdamque in partibus suis amissis, in quibusdam
 obediens in rebus in quibus in eorum rebus patet,
 et ad ea vitiis quibusdamque in partibus suis amissis.

2° Colonium | (Colono) | urbs caequa ad Padum sita
 duobus miliaris versus Septentrionem à Parma. Du-
 ces hic habent aedes voluptarias, quibus hortis junguntur,
 quos Rex Franciscus Francicus per pulchre ornavit, et
 ubi Solis ardor maximus esse solet, in eis demorantur.
 Olim munus fuit, modo venusti, quibus virgines,
 horti illam amoenissimam efficiunt. Non procul ab ea
 est et celebre et magnificum S. Martini Ordinis Cisterciensis
 Monasterium. Cartusiani quoque semi ab ea miliaris in
 via Mutinam versus amplum habent Coenobium, pulchros
 hortes et saltum. Narrant Fridericum II. Imperatorem
 sub initium anni 1218. cum exercitu in Italiam venisset, et dum
 Parmam sibi venientem obviare pararet, hic Castra meta-
 tum fuisse ac in urbis formam digressisse, sigis Victoria no-
 men indidisse; dimque, contentis obsequi, Galconis Auenpae
 tempus tenent, Parmenses junctis sibi Coloniensibus con-
 tentes ea urbe exercitum illius obsequi ingenti clade afficere,
 Castrisque ipsius potitos fuisse, ac ea incendisse, necnon ipsius
 Sceptum, Coronam, Sigillum et Archium illis in praedam
 capisse. id 12. februarii ejusdem an. 1218. factum fuisse di-
 cunt. Quibus rebus haec memoraunt apertum consuetudine
 quatuordecim annis postea hunc hunc factis ob-
 munitant illi, quod velint Fridericum tunc temporis adhuc
 in Germania versatum fuisse, ac primum an. 1220. in Ita-
 liam profectum fuisse.

3° Castrum S. Secundi | San Secondo | urbs venusta Tarum
 inter et Padum fluvius sita 10. miliaris ad Curum à Bar-
 ma. Olim Mediolanensibus subiecta erat, verum an. 1266.
 sponte se Parmensibus subdidit.

4° Rossena urbs et Comitatus in confiniis Ducatus Mutinen-
 sis et ab eo ad Septentrionem, Orientem, et Meridiam stragus,
 et ad occidentem à Lentia seu Intia | Longa | fluvio irrigatus,
 urbs 15. miliaris ad austrum à Parma distat.

S. II.

70.

De Ducatu Placentia

Ducatus Placentia | Il Ducato di Piacenza | limites
 habet ad Orientem Ducatum Parmensem proprium, ad Sep-
 tentrionem et Occidentem Ducatum Mediolanensem,
 et ad Meridiam de Republicam Genuesem. Padus,
 Trebia, et Nova illam irrigant. adhaerent etiam Stanni et
 Ferri fodinae, Salinique fontes, ut et Vitriolum. Hic aquae
 ac in Parmensi Ducatu excedentes Casci conficiuntur, quae
 in omnes Europa partes deportantur. Inter hujus regionis
 Petrefacta Dentalia pra aliis venusta sunt. Notatur

1° Placentia | Piacenza: | Ubs Caput Ducatus s. vel 600. passibus ad Austrum à Pado lita 35. miliaris versus Can-
 rum à Parma sub grad. long. 29. m. 30. lat. 44. m. 52. in ama-
 nâ et optimè cultâ regione. Per quinque portas ad cam-
 patet aditus: si jungitur Suburbium, ad quod per fluvium
 Refluentem | Refrictor | terminatur. Pulchra est ampla et Inso-
 lis frequens, quorum circiter 28000. numerantur, inter quos his
 mille Ecclesiastici sunt. Plateas habet rectas, quas ma-
 gnificè palatia et aedes speciosa ornant. Aliquantum mu-
 nita est, campis satis validum Castrum protegit. Nomen
 habere dicitur a grato ipsius lita, vel à magnificis pala-
 tiis, rectis et latis vicis suis, quibus grata fit illius habitatio.

per latas

Est Sedes Episcopalis ab Eugenio Papa II. post initium Saeculi
 IX. erecta, et primum Metropoli Mediolanensi, deinde
 Ravennatensi, tandem à Papa Gregorio XIII. Bononiensi
 subiecta. Proter Ecclesiam Cathedralem, quae magni-
 fica est, quamplures aliae Placentiae numerantur, et varia
 Monasteria, ut Canoniconum Regularium S. Augustini;
 Benedictinorum, Dominicanorum, Carmelitarum, &c.
 Adest etiam Universitas.

Urbanus Papa II. hinc an. 1094. seu 1095. 4. Martii Conci-
 lium habuit, in quo Rancides Henrici IV. Imperatoris con-
 iux adversus ipsum queras suas deponit. Pariter nego-
 tium, quod inter Philippum I. Franciae Regem et uxorem
 ejus Bertradam vertebatur, confectum est; necnon Gre-
 corum Imperatori Alexio Comneno, quem Saraceni mini-
 mum premebant, supplicia promissa fuerunt; ac denique
 quaedam viri disciplinam Ecclesiasticam stabilita fieri.
 Innocentius Papa II. à Gallia rediens hinc etiam an. 1132.
 Synodum celebravit, in qua Antipapa Anacletus ana-
 themate perculsus fuit.

Placentia olim Romana Colonia fuit. Eam Annibal
 Carthaginensium Belli Ina occupavit et incendit. In
 Romanorum civili bello Cinnus et Marius ~~ob~~ potestibant.
 ante Consules Romani illâ potiti sunt. ~~an. 1745~~
 Septembris An. 1745. 9. Septembris Hispani admoti ad
 hujus Civitatis muros, qui ad partem Padi paulè sunt depre-
 ves, lalis illam obtinuerunt, ac postea Castrum, in quod
 profectus manuum praesidio se receperat, obsiderunt ac
 13. Septembris obtinuerunt. 16. Junii an. 1746.
 Gallo-Hispanos hinc fuderunt Austriaci.

Placentia est patria Papae Gregorii X. qui ab an.
 1271. usque ad an. 1276. Ecclesiae rebus praesuit, et Raphaelis
 Fulgoni celebris saeculi XV. Juris-Consulti.

2° Rottofredum | Rottofredo: | Viues 6. miliaris versus occidentem à Placentia distans calabri à Victoria quam an. 1746. 10. Augusti Austriaco-Sabaudi de galle-Hispanis reportarunt. Situs est ubi Tidoneus et Trebia fluvii angustum terrae tractum efformant. Hujus Victoria fructus fuit occupatio Placentiae facta ab Austriacis.

3° Nibianum | Nibiano: | Urbs exigua ad Tidonem seu Tidonem | Tidone: | fluvium posita 12. miliaris ad Africum à Placentia. Jam antiquitus unam Rocca delio Zefa et alijs vicinis locis Imperii feudum fuit.

4° Castrum S. Joannis | San Giovanni: | Urbs exigua cum Castro non procul à Bado Sita 10. miliaris versus occidentem à Placentia. An. 1701. Galli illam aliquantum muniterunt.

5° Roncalia | Ronzaglia: | venusta planities ad ripam Padis haud procul à Placentia versus

De Ditione Buxetana.

Ditis Buxetana | Lo Stato di Busseto: | Exigua regio in triangulo posita inter Ducatum Parmensem versus orientem, Placentiam Territorium versus austrum et occidentem; et Baddum versus Septentrionem, qui illam à Territorio Cremonensi separat. Olim ad Marchiones Bavaricos pertinebat, unde et hodieum adhuc in plerisque Tabulis Geographicis Status Bavaricus exprimitur, illam postmodum idem Ducibus Parmensibus vendiderunt, à quibus Ducatui Placentiae adjecta fuit. Ocurrit hic

Cremonam collocata in Historia Saeculorum XI. et XII. celebris. Et enim aetate Germani Reges, quoties Romanum Imperii coronam à Papa recepturi proficiscerentur, in illa unicum suo Comitatu subsistere solebant. Quamprimum huc advenisset Rex, illius longa perlicia in altum erigebatur, ejus apicem lorica occupabat; ad eam Caduceatorum, ut ajunt, Heraldus omnes Clientes, fiduciarios, vel, quod vocant, Vasallos convocabat primò nocte apud Regem ac ubi acturos, et qui illorum contra Regis voluntatem emanabat, vultus capitis declarabatur, prout sub Friderico I. id experti sunt Episcopi Halberstadiensis et Bremensis. Tunc in his Roncalia Campis Reges ortas, in sua absentia lites dijudicabant; Italis

1° Buxetum | Busseto: | urbs angusta ad Longeram rivum sita, 2. miliaris versus austrum à Bado, et 18. versus orientem à Placentia.

2° Curia Major | Corte Maggiore: | mediocris Urbeula ad Lardam fluvium sita 16. miliaris ad orientem à Placentia.

3° Florentiola | Fioventuola, Fioventuola, Fioventiola, Fioventuola, et Fioventuola: | Urbs insperiosa planities sita 6. miliaris versus occidentem à Burgo S. Domini, et 19. ad orientem à Placentia. In ea extat celebris Ordinis Cisterciensis Monasterium de Sila dictum.

Antiquior est ex quo labor sine fidestatis manerunt Antoninos in his ditionibus

4° Burgo S. Domini, S. Domini seu Domini | Borgo San Donnino, San Donnino, San Donnino et San Donnino: | Urbs cum Castello 18. miliaris ad occidentem à Parma, et 20. versus orientem à Placentia distans. Est Sedes Episcopalis à Papa Clemente VIII. an. 1601. erecta et à Paulo V. metropolitani Bononiensi subiecta.

Urbs haec vetus est; ejusque sub nomine Tridentia me-

leges dabant, quam minere Livius, Vellejus, Plinius, Antoninus, et alii. In Mar-
 vania ab Henricis et tyrologio Romano a. D. VII. Id. Oct. vocatur Julia simul-
 Friderico I. huiusmodi que dicitur S. Dominum, à quo ipsa nomen habet, in ea Mar-
 in Longobardis fura tyrium subripse: unde verisimile est Tridentiam Coloniam
 Gendali hodiernum forte fuisse Julii vel Augusti Casaris. Olim in ea celebre
 adhuc leguntur, in fuit Monasterium, quod Fridericus II. Imperator Saeculo XIII.
 ter quas celebratus devastavit.

Authentica Habita
 Cod. Ne filius

§. IV.

De Valle Tari.

propatris an. 1158.

vel potius an. 1157.

à Friderico I. Anno-

bardo instinctu bino-

rum Iuris Professo-

rum Bononiensium

Bulgari et Martini

expedita.

veteribus diploma-

tibus, praesertim in

Constitutione Cas-

li Crassi de expeditio-

ne Romana plani-

ties huiusmodi Campus

Pungale, Curia,

Sedes vel quies Gal-

lorum seu Franco-

rum nuncupatur,

quia huiusmodi huius-

modi huiusmodi, ante-

quam Romani ve-

nissent, in eo sub-

sistere acquiescere

solebant.

43.

Vallis Tari | Val de Taro | exiguus Principatus sub
 Apennino monte ac in confinis Reipublicae Genensis
 situs. Olim Frischorum fuit, à quibus titulus her-
 editatis ad Landos | Landi | pervenit, qui Vallis Tari Prin-
 cipatus dicti sunt; verum jam à permultis annis Luci-
 Carnensi parat, qui ab hereditibus illius emitt. No-
 tatur huius

1° Burgus Vallis Tari | Borgo di Val di Taro | Urbis
 angusta cum Castro munito, Principatus Metropolis
 35. miliaris ad Austum à Genova, et 25. ad Orientem
 à Bobis.

2° Bardinum vel Bardum | Bardi | Urbis exigua seu Op-
 pidum unum Castello munito in vixte parvula intra
 montes ac prope Cannu | Cno | vicum, 25. miliaris
 versus meridiam à Placentia, et totidem ad Occiden-
 tem à Parma situm. Ei speciale territorium adijcitur,
 quod Marchionatus Bardensis nuncupatur; ipsosque
 ipsiusque Sedes fuit ejusdem nominis Marchionum,
 qui ea familia Landorum | Landi | fuerunt, à quibus
 ad Lorienus | Loria | translatum fuit, ac tandem emtio
 nis titulo Ducatus Carnensis illo potitus est.

§. V.

De Valle Maera

Vallis Maera | Valle di Magra | Sita est inter
 montes Apenninos versus Septentrionem; nomen trahit
 à Maera | Magra | fluvio, qui in Apenninis montibus
 ortus illam perficit. Limites habet ad Orientem Ducat-
 tum Mutinensem; ad meridiam Principatum Massa;
 ad Occidentem Territorium Genense; et ad Septentrio-
 nem Ducatum Carnensem. Longitudo eius ultra 11.
 miliaria hanc porrigitur, et latitudo ad 6.

Ad magnum Aetonia Ducem pertinet, praeter Marchio-
 natum Forbinorum seu Troffam novam, qui propriam

habet Dominum, et Minutianum urbem^{quo} cum duobus vel tribus pagis, ad Rempublicam Lucensem pertinet, occurrit

1.º Pons Tremolius | Pontremoli vel Ponte Tremoli: | Ubs, qua creditur esse Veterum Aqua, ad Mavam | Magna: | fluvium in confinis Ducatus Parmensis et Reipublicae Gemonis sita 27. miliaribus versus Septentrionem à Massa, Caput Vallis. Nomen habet ab ejusdem nominis Saltu, quem veteres Marcium Saltum nuncupaverunt, ubi Quintus Marcius Consul Romanus ab Aquanis Liguriae populis et Urbis hujus Quotibus carus fuit.

Admodum nuntiata est, quam optimum castrum protigit. Antehac Franorum familia fuit, quibus saeculo XVI. Hispani cum eriperent, et centum ferme post annis Heordinando II. Magni Hatourica Duci vendiderunt. Hic an. 1737. 8. Jan. Casarci et Hispani Belliduces mutua Cypionis utriusque Siciliae Regnorum, et Magui Hatourica Ducatus neuron Parmensis et Blacantia Ducatum Acta inter se se commutarunt; ac Urbis ista primus locus fuit, cujus possessionem Casarci arripuerunt.

2.º Heordinorum vel Fossa Nova | Fos. di. Novo: | Ubs angusta Caput ejusdem nominis Marchionatus Sitionis Malaspina familia Massam inter et Aquam sita tribus miliaribus versus Orientem à Mava fluvio, et quatuor versus Occidentem à Sargiano. Hic olim creditur fuisse Fossa Capiviana, qua in Itinerario Antonini simpliciter Capiviana vocatur.

3.º Minutianum | Minuciano: | Oppidum munitum inter Vallem Maera et Corsinianam situm in confinis Ducatus Mutinaensis 25. miliaribus ad Africum à Ponte Tremolis seu Aqua. Unacum duobus vel tribus pagis sibi vicinis pertinet ad Rempublicam Lucensem.

§. VI.

74.

De Principatu Massa et Carara.

Principatus Massa et Carara. | Il Principato di Massa e Carara: | Enigma Regis in Agro Lucensi* | Lunegiana: | limites habet ad Orientem parvum quemdam Tractum ad He-turiam pertinentem, et ab eâ per Lucense Territorium Separatum; ad Austrum Maris Hatouricum, ad Occidentem

* Lucensis Ager, ab antiqua Romanorum Ube Luna, ex cujus orinis Sergianum excitatum est, nomen trahit;

Situs est juxta Marsam
fluvium usque ad ejus
ostium. Olim urbis lu-
na territorium est. mo-
do in binas partes divi-
ditur, major versus Ori-
entem ad Principem
Massa; minor versus
occidentem ubi Sargia-
num ad Republi-
cam Gemensem per-
tinet. In hoc agro
occurunt fundatorii
Imperi, quos Sabau-
dia Princeps Eugenius
in Successione Hispani-
ca bello iterum Impe-
ris subiecit.

Republicam Gemensem; et ad Septentrionem Vallem
Maera. Est feudum Imperii in quo etiam Provincia
succedunt. Idem Richardus Malaspina ip-
sus heres unica celebratis sub Julio Papa II. qui ab an. 1503. us-
que ad an. 1513. Etruriam gubernavit, cum Laurentio Cibo nep-
tis ad ejus familiam traduxit. Ab ea ortum ducit Al-
benius, sub quo regio haec ex Marchionatu ad Principa-
tum erecta fuit. Eadem familia duos summos Ponti-
fices Ecclesiae dedit, nempe Innocentium VIII. Bonifacium
IX. qui ab an. 1389. usque ad an. 1404. et Innocen-
tium VIII. qui ab an. 1484. usque ad an. 1492. Pontifica-
tum gesserunt.

Contenditur hanc Ciborum familiam à Grecia in Ita-
liam venisse, necnon quendam Eduardum Gem-
residisse, ipsiusque Successores ibidem, ut et in Hetero-
ria et Regno Neapolitano amplas acquisivisse possessio-
nes. Ultimus Massa Dux et Carrara Princeps Alderon-
dus, qui fratri suo an. 1715. in regimine successit, anno
sequenti 1716. Camilli II. Novellariae Principis filia nup-
sit; obiitque an. 1731. 18. Augusti relicta filia, quae
Mutinensi hereditario Principi matrimonio copulata
ad ejus familiam ambos hos Principatus tradidit. Nota-
tur hic

1° Massa seu Massa Carrara Urbs angusta quidem
sed pulchra et inaeolis frequens sita in planitie tribus
milliariis a Mari Etrusco, et 12. versus Orientem à Sar-
giano. Ei impendit munitum Castrum. milia-
ris circiter ab ea occurrit marmoris latomia, è qui-
bus Princeps haud exiguum facit compendium.

2° Carrara, Carrara, item Carrera, Urbs exigua in
colle sub monte ad Laventziam rivum sita 4. milliariis
à Mari Mediterraneo, et 10. versus Orientem à Sargiano
Massam versus. In monte sunt elegantes Marmoris
Latomia. Titulo Principatus gaudet.

3° Laventza urbs parva sed venusta et jucunda ad
Mare Ligustinum et ejusdem seu nominis fluvium, qui
ibidem in illud influit, sita 7. milliariis ad Africum à Sar-
giano posita.

75.

§. VII.

De Republica Lucensi.

Republica Lucensis seu Lucensis | La Repubblica
di Lucca seu Lucca, vel De Luchese: | veteris Etruria
provincia exigua, limites habet ad Septentrionem eam

Carfiniana partem, quo Truci Mutinensi et Magna Etruria Truci part; ad occidentem Principatum Massae et Mare Etrussum; ad Austum Tractum Bisamum, et ad Orientem Lacum Biantinum, Bisaniam fluvium et Territorium Britorome. Diameter ejus ex una parte est 31. miliarium, et ex altera 25. et multo adhuc plerumque si remota loca ad illam pertinentia sub eo comprehendantur. Sita est sub 30. gr. Long. m. 35. Lat. 43. 40. m.

Regio haec cum montosa sit, Sufficiens vinum incolis subministrat, non item frumentum, ut quod nec etiam quantum ad mediam anni partem eis opus est, seppeditat; unde illud aliunde mari curant advochi. Oleas profert affluenter, ex quibus oleum exprimitur tota Europa celebratum; item Lupinos, Faveas; castaneas, quibus vestiti versuntur, Liniisque in abundantia, necnon milium, parvas Cedromala.

Lucenses semper ad bonum et aequitatem propensi necnon erga alienigenas et peregrinos integri sincerique apud omnes audiunt. Libertatis suae a multo res illam adversis mille apultus prudentes terti sunt, et hactenus solliciti custodierunt. Communiter pulchre amictu, ditiores bombycini, sed sine fastu, vestiuntur. Mulieres etiam omnino modeste vestiuntur.

Sevici commercium apud ipsos frequens est ita, ut quotannis ultra quadringenta Sutorum seu, ut ajunt, Phalerorum millia ex eo divendito illis obveniant. Habent Officium abundantiae, quod a privatis personis pecunias ad unam quinquencem auget, ac in Belgio, Anglia, p. frumento omnique mercium genere negotiatur, unde magnum Reipublicae compendium videt.

Imperatorem tanquam Protectorem suum agnosant, et Reipublicam constituent, quam soli Nobiles regunt. Illius Caput Vexillifer | Galfoniere | nuncupatur, cui novem Senatores, qui Seniores et Excellentissimi nominantur, assistunt; hi singulis duobus mensibus unum Vexillifero mutantur, ceterisque alii pari numero succedunt. Universa haec Reipublica a magno centum viginti Nobilium Senatu regitur, qui singulis annis mense Martio mutantur; hi omnia momentosa Reipublicae negotia definiunt. Impero adest etiam minor triginta seu virorum Senatus; hi post sex menses, quibus ipsorum durat officium, sibi Successores deligunt, p. Notatur hic

10. Luca seu Luca, gallice Luques: | Urbis totius Rei-
 publica Metropolis, cui et nomen tribuit. Sita est in
 parva plantis amoenis collibus, iuncta ad ripam Serchii
 * Serchius, Serchius, Sarnus, parva plantis amoenis collibus, iuncta ad ripam Serchii
 tus, Serchius, olim Bos fluminis 5. miliaris versus Septentrionem à Biso. Am-
 tus, item Osario, An- bitus ejus est trium duntaxat miliarium, at aedes habet
 Per seu Auser vete- in sublime porcitatis, satique magnus est Insularum
 rum. in plagâ austra- ibius numerus, Platea ejus recta sunt et plerumque
 li Ducatus Mutinensis a in Apennino hata lata nonnongentibus, Strata lapidibus, quibus temper-
 rians à Septentrione munda lavatur.
 in Austro fluit ac Antiquissima est, opinanturque aliqui illam nomen
 Carfiniam valem ^{de} habere à Lucis Lucemone Tuscorum Rege, atque ab
 indi Lucemone, ^{agrum} ipso primum Lucemoniam fuisse nuncupatam; alii di-
 tum occidentalem Agri- uent eam à Sutorum aurocorum à turribus pendicentium
 Bironi plagam perficit, Splendore appellatam fuisse; alii alia comminiscuntur,
 ac tandem ha uentis quo omnia sunt incerta. Id extra omne dubium est
 miliaris supra Anum illam, ut dicimus, esse vetustissimam, quippe quam
 Mari Strucis immer- gatur. Soepius regem Domitius Titus Calvius, qui A. M. 3071. U. C. 411. A. C.
 te inundat, et ha hâ 283. Roma Consul fuit, obsedit. Illius meminit Sto-
 inundatione vicinis Comans lib. 3. c. 1. item Cicero, Plinius, et Agathias de
 lois ingens Sannus bed. Gothor. à Turis anno à creatione mundi
 infect. at contraver- 3236. 39. ab Urbe condita astate Sennacherib et Ezechia
 Tum piscium delipii - Regis Juda excitata fuisse dicitur, à Turis sub Roma-
 nus est prosertim Car- norum postestatem venit, qui ibidem 188. annis ante
 pionum et Tonta- Christi ortum Colonia instituerent, postquam prius
 rum. tam in bello Ligustico, quam Hannibalis expeditione
 seu in Italian inruptione Inolis mudata fuisse. Post-
 modum Gothi illam subegerunt, quibus circa medium sa-
 culi VI. crepta fuit à Narsete Justiniani Imperatoris
Bellidura, quam quindam post annis Longobardis a
 se in Italian successis tradidit, penes quos remansit
 usque ad exitum saeculi VIII. tum enim Carolus Magnus
 ea potitus est. abeo tempore Imperatores Germanos
 tanquam Supremos Dominos suos agnoscerent debuit plerum-
 que agnoscere debuit, quamvis hi potestatem suam in
 eam non semper exonerunt. Intra illam occupavit
 quidam Bonifacius, qui Beatrici Henrici III. Impera-
 toris, qui ab an. 1024. 1039. usque ad an. 1056. vobis Im-
 perii profuit, filias nupsit, atque rate huc, gomy
~~sinserunt hunc propositum~~ famosa Mathildi unam plu-
 ribus aliis Hatouia Urbibus amplisque possessionibus reli-
 quit. Etate Honorii Papa IV. qui ab an. 1285. us-
 que ad an. 1287. Pontificatum tenuit, Luca, quod voluit
Itali, Libertatem suam ab Imperatore Rudolpho I. pro
summa 12000. aurocorum emit; quod si non potius fal-
 sum est, saltem de omnimoda à Supremo Imperii Ger-

manici Dominici exemptione, aut subtractione haud intelligi
 debet. Nec diu Luca sua libertate fuit datum est,
 enimvero quidam Ugentis, quem Itali Ugentione Sella
Saggiola vocant, illam suppreffit, cui à civibus exacto
 suavit celeberris Castrovecchio (Castrovecchio) Castrovecchio
 post ejus mortem Imperator Ludovicus Bavarus, qui ab an.
 1314. usque ad an. 1346. Imperio praefuit, exactis militibus fi-
 lio, Lucensibus quendam Germanum Comitem, ab Italico de
Conte Bonaro vocatum, praefuit; at via Italianam dese-
 ruat, cum ipsius milites ob non solutum, quod ipsi
 debebatur, stipendium tumultuari coeperunt, occu-
 patamque nemine obstantem. Urbem cuiusdam No-
 bili Gemensis Gerhardus Spinola pro triginta au-
 reorum millibus vendiderunt, cui et cives sine ulla
 tergiversatione se submisserunt. Hic cum aliquam-
 diu bellum adversus Florentinos fortiter gesserat,
 ac tandem illi ultarius sustinendo impari se senti-
 ret, Lucam cum totius ferme summa pecuniarum sua-
 rum, quas Caesaris militibus exhibuerat, dispendio Jo-
 anni Bohemiae Regi tunc temporis cum exercitu in
 Italia existentem tradidit. Is post annos aliquot illam
 pro triginta quinque aureorum millibus Tommasi Roffis
 Nobilibus Rasmenibus oppignoravit, ab his, nomi-
 natim à Petro Roffo eam obtinuit Martinus Scali-
ger (Martinus de Sa. Scala) Verone Dominus, cui à
 Pisanis exacta est, quam et tulerunt usque ad ulti-
 mum Caroli IV. an. 1368. in Italianam adventum, tunc
 quippe cives exacta occasione adversus Pisanos Dominos
 hos rebellaverunt, ac hinc Imperatori se submisserunt,
 qui pristina in sua et Imperii tutelam apertis pris-
 tina libertati restituit. Equidem haec etiamnum
 sua libertatem suam amiserunt per Gentilem Suorum
Baulum Grenisium, sub quo tamen haud diu stete-
 runt, enimvero Cyprius anno 1430. una cum quinque
 filiis suis inopinatis occupatum Philippus Comit Vi-
ce Comiti Duci Mediolanensi transmisserunt, qui eos
 ad vita. finem usque ⁱⁿ casta et dura detinuit custodia.
 Equidem deinceps Luca motibus haud caruit, libertatem
 tamen suam sub Imperatorum Germanorum protectione
 et summo Imperio ad haec usque diem sollicitè custodi-
 vit.

Luca validis munimentis instructa est. Desiderius ulti-
 mus Longobardorum Rex Saulo VIII. illam munitibus par-
 tem lateritiis partim lapideis cingi curaverat; anno 1626.

Civitas in ditione undecim propugnaculis ibidem circumdatur
 qua multiplicem officium, si ceteris tacti forent. Val-
 lum, quod arboribus consitum est, civibus ambulandi loco ser-
 vit; arborum ad se spissa hinc inde cohaerent, ut qui eminus
 urbem intuentur, exiguum duntaxat nemus esse videatur,
 solus maxima Ecclesia Campanilis apex datagitur.

¶ *Luca* summi commendandum venit, quod ubi ma-
 gni aliquid momenti res definienda est, ceteri non
 minore quam 50. miliarium distantia ab illa Iomii-
 lina habentes Iuris-Consulti auerantur, qui litem bene
 dijudicent, quatenus nec amore nec odio, quibus uni
 parti pro altera favore aut nocere possent, affecti aequam
 ferant sententiam.

Luca est Sedes Archiepiscopalis ab an. 1726. quo Benedic-
 tus Papa XIII. illam ab Episcopali ad eam dignitatem cum om-
 nibus iuribus et prerogativis eidem annexis sublimavit.
 Antiquissima est, ferturque Civitatem hanc primam inter
 Etruscae Urbes fuisse, quam Evangelii lumen illustravit.
 Intra praeter Euleriam Cathedralium S. Martini parvas
 existent quinq. Collegiata et viginti parochiales; un-
 decim virorum et novem virginum Monasteria, unicum
 Seminarium, Novocomio, et Monte Pietatis. In tota
 Diocesi autem ultra septingentas et septuaginta
 duas numerantur Ecclesiae. In Ecclesia B. V. Ma-
 riae Miraculorum |: Illi Miracoli |: catat illius imago,
 quam civis summi venerantur; in ea quoque quiescit
 corpus Richardi Angliae Regis, qui Romam ad limina Apo-
 stolorum iter faciens in hac Civitate vitam posuit.

Adest etiam Academia à Civibus propria auctoritate
 fundata et erecta nec non praestantibus Professoribus in-
 structa. Praeter eam adhuc binæ Academiae seu Socie-
 tates eruditorum ibidem existunt, *Obscurorum* |: *Gl' Obscuri* |
 et *Trivulorum* |: *J. Trivulii* |: Tantus est hujus Urbis
 ornamentarii apparatus bellicus, ut ex eo ultra viginti
 hominum milia armari valeant. *Luca* ensam ges-
 tare haud licet, unde peregrinis ad eam venientibus in illius
 aditu arma, si qua habent, deponuntur obsequiis exantibus
 recipienda. Scicci commercium in ea apprime viget,
 ex quo omnis generis textilia tanta dexteritate opifices con-
 fiunt, ut inde Civitas haec *Industriosa* |: *Luca l' Indus-
 triosa* |: nomen sit adepta.

Prope illam jacet caesurae Templi ruina, quod ve-
 ditur fuisse Herculi dicatum. Inter memorabilia,
 qua visum ibidem videntur, recensetur *Bons Destrius* |: *Des-
 tri* |: quem dicunt à Diabolo creatum fuisse, et ille, qui
Burgi Novi |: *Borgo Nuovo* |: catat. Ambo ad viam, quae Mu-

tinam dicit, existunt. Hic etiam occurrit Thorma Sa-
lubres.

2°. Viaregium, Viareggium, Via Regia: Viaregio, Tor-
de Viaregio, Voreggio, Voreggio, Viareggio, et Voreggio:|
Urbis exigua vel oppidum ad latus maris Ligustici positum
14. miliaris versus Occidentem à Luca, cum exiguo Ma-
ris portu, quem aliqui Portum Regium nominant.

§. VIII.

76.

De Valle Caseroniana.

Valis Caseronia vel Casfiniana: La Valle Grafti-
guana, Garfagnana, et Casfiniana:| Sita est in
Apennino inter Ducatum Mutinensem et Remplabli-
cum Lucensem in confinis Ducatus Regianis et Valis
Marsae. Nomen habet à Templo, quod olim Dea He-
ronia dictatum erat, atque eo ipso loco stetit, quo nunc
Petra Sancta occurrit. Exigua regio hoc versimi-
liter olim appellata est Circa Heroniam, et per abbre-
viationem Caseronianum postmodum dicta fuit.

q necnon ad binas
Scribii ripas.
* Scabium, Scyrius,
Scribium, Scribium,
olim Scabium & Scy-
rius, Cyprian: p. 160
viciis australi p. 160
q. 160 scribium Muti-
ventis bratare

Ante hac potiori sua parte ad Bononienses pertinebat;
modo autem est, feudum Imperii, in eaque dominantur
Dux Mutinensis, Magnus Dux Etruria, et Respublica
Lucensis. ^{Notatur hic} A pecunia et feri latomii cele-
bratur. ^{Notatur hic}
1° Petra Sancta:| Petra Sancta:| Urbis Sedes Episcopi
Territorium Lucense inter et Principatum Massa posita
14. miliaris ad Euronotum à Massa. Est juris Magni
Etruria Ducis; crediturque esse urbs illa, quae Lucus
Heronia vocabatur.

2° Castrum Novum Casfiniana:| Castel Nuovo de Gar-
fagnana:| Urbis ad ripam Scribii lta 20. miliaris versus
Aquilonem à Luca. Ei inninet Castrum oppido mu-
nitum Mons Alphonsius:| Mont Alfonso:| Dicitur. Parti-
net ad Ducem Mutinensem.

3° Castellionum:| Castiglione:| Urbis munita juris Rei-
publicae Lucensis 25. miliaris ad Septentrionem à Luca
Distans.

Sectio V.

77.

De Ducatu Mutinensi

Ducatus Mutinensis:| Il Ducato di Modena:| amoe-
na et pulchra regio frumentis et vini fertilissima
limites habet ad Septentrionem Ducatus Mantuanum
et Rivandulanum, ad Orientem Territorium Bononiense,
ad Austrum Heloniam et Rempublicam Lucensem,
et ad Occidentem Ducatum Parmensem. Eius longi-

tudo à Septentrione ad Austrum est 56. circiter miliarium, latitudo autem ab Oriente in Occidentem fere 50.

Est. secundum Imperii; eique Dominatur Princeps Dominus Aestiva [Este:] ad quam olim etiam pertinuit Ducatus Ferrariensis, quam Summi Pontifices Romani ab an. 1598. possident; ipse Imperatorum tanquam supremum Dominum hunc agnoscit.

Incola. felicem agerent vitam, nisi tanis, vestigalibus ac variis impositionibus premerentur; nihilominus à fidelitate et submissione erga Principem hunc pro aliis Italiae populis celebrantur. ad studia sunt comparatissimi, ac imper politissimi audiunt, amoenis quoque et elegantibus, quam huius ad sinistram vicini, loquuntur Italiane; nec tamen communi rationis Italica vitis, Zelotypia videlicet, immunes sunt.

Ducatus iste octo constat Territoriis seu cuius provincis; quae sunt 1° Ducatus Mutinensis proprius seu in specie; 2° Ducatus Regiensis; 3° Principatus Carpiensis; 4° Principatus Corregiensis; 5° Territorium Frigniani; 6° pars Vallis Carferonia; 7° Comitatus Rolensis; 8° Comitatus Noviliariensis. De Valle Carferonia supra Sect. 4. §. 8. n. 77. iam differimus, ceteras modo recensitas provincias singulis §§. expendimus. *Hic etiam addere placet Principatum Mirandulanum.*

78.

De Ducatu Mutinensi proprio.

Ducatus Mutinensis proprius seu in specie | Il Ducato di Modena proprio è in specie: | In confinis Agri Bononiensis situs est, ac an. 1453. in gratiam Borri Aestivi [Este:] ad cuius familiam pluraque Ducatus ante annis jam pertinuit, ab Imperatore Frederico IV. Austriaco in Ducatum erectus fuit. In eo notatur

1° Mutina | Modena seu Modena: | Civitas Caput totius Ducatus, cui nomen tribuit, et Sedes Principis, necnon Episcopi Metropolitae Bononiensis Suffraganei, sita in amoenâ et fertili planitie ad canalum Scultanam

* Scia | Saehia: | fluvius, fontes habet in Apennino monte Carfinianam versus, in confinis Ducatum Mutinensis et Regionis Regiensis, tum quae admodum dicitur Hist. lib. 39. memorat. multa enim laude illius meminit Cicero Philipp. 5. et Appianus Alexandris illam vocat opulentam, Tacitus vero lib. 2. Urbem

| Canas: | ~~et Sciam~~ inter et Sciam: | Saehia: | fluvius 20. miliaris versus canalem à Bononia, et 36. ad Austrum à Mantua. Sub gradu longitudinis 39. et latitudinis 44. min. 39.

A veteribus Tuscis fundata dicitur, quos. Deinde galli exstularunt; his eam eripuerunt Romani, necnon circa annum 184. ante Christi adventum Coloniae dederunt, quae admodum dicitur Hist. lib. 39. memorat. multa enim laude illius meminit Cicero Philipp. 5. et Appianus Alexandris illam vocat opulentam, Tacitus vero lib. 2. Urbem

Municipalem. De illa insuper agunt, hinc inde Livius; Vallej, Paterculus lib. 2. Brutarchus in Ciceroe; Ant-
vinius in Itinerario; Suetonius in Augusto; Florus; Dion
lib. 46. Strabo, et alii veteres Historiographi.

illum Gabellum vocat. Ex
eo celebris est, quidam 1734.
15. Septembris Caesaris illo
triumviro Gallos, qui ea
adverso stabant, fugerunt.

Intestinum Romanorum bellum Urbem hanc haud pa-
rim celebrem effecere: anno quippe ab U. C. 710. Mar-
cus Antonius in ea Bonum frustra obsedit, cui tamen
anno sequenti se sponta dedit, postquam scilicet sub
ipius moenibus Histium et Canam Romanos Consules
proales, in quo ambo occubuerunt, devicisset, qui una hunc ho-
mona Reipublica ruinam transerunt; enimvero postmo-
dum dies hoc velut ultima amplissimi Senatus illius, qui
tot coronata capita, si ita loqui fas est, ad pedes suos dejecerat,
habita fuit.

* Brutus | Decimus | pri-
mum Julii Caesaris ami-
cus, postea conjuratio-
nis adversus ipsum factae
particeps. Marcum
Antonium, qui sub
potestate vindicanda
mortis Julii Caesaris,
quam Brutus et con-
jurati interfecerant,
illum persequela-
tur, fugiens ab ipsis
militibus interceptus
est.

Ubi non multo post inter Octavianum
Augustum, Marcum Antonium, et Marcum Emiliium
Lepidum Bononia Triumviratus fuit creatus, in eo
civitas haec magnam partem habuit, cumque citima
esset, multa adversa tolerare coacta est. Cons-
tantinus Magnus quoque illam, quod Maxentii partes
tueretur, in fundamentis exiit, ac postea tamen
reaedificavit, prout Inscriptio columna in subur-
bio prope S. Faustini Templum extanti insculpta
testatur.

Postmodum Gothi et Longobardi
illam adeo inlementer habuerunt, ut, quemadmo-
dum Ambrosius Epist. 8. ad Traustinum memorat, vix
Civitatis umbram retinuerit, illiusque Juola.

in vicinas urbes se receperint. Postquam vero
Carolus Magnus an. 774. caeso in Italia Longobardo-
rum regno, illas occupasset, tum dispersi Mutinen-
ses rediere, ac Jenuo urbem suam, non quidem eo, quo
prius extiterat, loco, sed aliquantum inferius in amve-
na et fertili, in qua etiamnum adhuc extat, plumi-
tie excitaverunt, qua sinefui temporis adeo populosa
potensque facta est, ut cum Bononiensibus vicinis
his beligerare valuerit.

Annis 1288. Obizzo Ates-
tina | Este | domo oriundus ipsis ac totius Ducatus ob-
tinuit dominium, quod illius successores tenuerunt us-
que ad annum 1510. quo Julius Papa II. occupata vi
Urbe haec illo dejecit, quod tamen sub Clemente VII.
anno scilicet Pontificis iste a Caroli V. Imperatoris exerci-
tu anno 1527. Romae in Castro S. Angeli obsideretur, re-
cuperavit et hactenus ad hanc usque diem retinuerunt.

Civitas haec satis ampla est et populosa necnon ultra
25000. incolarum continet. Ipsi propugnacula negligi

illicum
ca. 80.
Lomus
Ducatus
an. 1898
um lom
t. rali
lonemus
a pro al
ompa
quoque
tur ita
Deltg
is po
ius lu
tus Car
torien
tatis
Vale fo
atras
the
num.
Duc.
Agri
si ille
ty ante
utrin
at to
s, nec
ita
ltan
chid
t 36.
hatio
ti ex
ira
erunt,
um
Alex
len

videntur; ei tamen imminet Castrum oppido munitum. Plateas habet pulchras, quarum latera porticus occupant plerumque tamen depressa, angusta et inaequalia; nec adeo nec fora quidquam amoeni praeseferunt; verò, nihil in ea occurrit, ex quo conjici possit illam esse opulentam. Duale Palatium magnificentum est, nondum tamen absolutum; in eo ampla et pretiosa visitur Bibliotheca.

Mutina, quamvis in solo pingui et abundante sita sit, praeter larvaeum, quarum magna copia singulis annis Venetias et alios mittitur, via aliud viget commercium.

In ea, praeter Ecclesiam Cathedralam vetus aedificium, credimus alia numerantur; scilicet, Virorum Monasteria, inter quae praecipua celebratur Abbatia S. Petri Ordinis S. Benedicti. adhaerent etiam 14. Monasteria Coenobia; tria Nosocomia; duo Montes pietatis; Seminarium, et 11. Laicorum Confraternitates. In Collegio S. Caroli Borromei peraguntur 70. vel 80. juvenes Nobiles aluntur, ac aequae in silentiis ac exercitiis Statui suo convenientibus instituantur.

Episcopatus Mutinensis antiquissimus est, quidamque ajunt S. Apollinarium S. Petri Discipulum et Bononiensium Apostolum, qui anno Chr. 70. Ravenna Martyrium subit, primum Mutina Evangelium praedicasse; alii vero id factum fuisse contendunt à S. Dionysio Areopagita et ipsius sociis, qui ibidem Clarum primum illius Episcopus an. 103. constituentes Templum fundarunt et in honorem S. Petri Apostoli, quo nomine etiamnum adhuc hodie venit, consecraverunt. Indubium est, Mutinam jam à primâ Christiana Religione aetate Episcopos habuisse, quamvis ante annum Chr. 339. nullo eorum alicubi fiat ~~expressa~~ specialis memoria, ipsi namque, donec à Constantino Magno per Ecclesiam redita fuit, occulti steterunt. Initio Episcopatus hic Mediolanensi Archiepiscopo, et postea Ravennatensi Metropolitae subiectus fuisse dicitur, at ubi an. 1583.

Episcopatum Bononiensem Gregorius Papa XIII. in Archiepiscopatum evertit, simul eidem Mutinensem subiecit. Longitudo ejus est 100. latitudo autem 50. circiter miliarium Italicorum.

In hispania Hispanica Bello

Hoc quo vivimus Saeculo XVIII. Mutina variis fatibus obnoxia fuit. In Successione Hispanica bello Galli illam vi occuparunt Ducumque, quod Imperatoris partes tueretur, nec Philippus Andegavensem Ducem tanquam Hispania Regem agnoscere renueret, Ducatu

«*Cerari*»

his exturbarent. at ubi, anno 1707. illam Gallis Janus en-
pulerunt, tum exactis etiam ex universa Longobardia
Gallis, Dux ista ditiones suas et ~~ha~~ urbem ~~dem~~ recepit.
Anno 1734. in bello belonico idem Dux propter Gallorum
irruptionem, qui junctis sibi Sabaudis universum istius
Ducatum unamque Metropoli et Castro mense Julio occupa-
verant, obsidere Bononiaeque se recipere coactus est,
ibique manebat usque ad an. 1736. quo post Gals-Sabau-
dorum discessionem ad sua magna subditorum suorum gau-
dio rediit.

Tandem anno 1742. in Successionis Aus-
triaca bello, cum Dux Franciscus Maria, qui Rainaldo
patris suo 26. octob. an. 1737. è vivis sublato successerat,
Hispano-Gallorum partes amplexus fuisset, Rex Sar-
dinia et ejus foederati Austriaci occupata Mutina et
ejus Castro, quod 26. Junii se illis dedit, eundem Ducatum
his exturbarent, quem deinde unamque sua Metropoli
anno 1748. post pacem Aquisgranensem recepit, et hacten-
us ad hanc usque diem pacifice possedit.

Mutina est patria Jacobi Sadolati an. 1478. nati,
Successive Leonis X. Summo Pontifici à Commentariis seu
Secretis, Episcopus Corporatensis in Comitatu Avenionen-
si, Nuntius in Gallia, et Cardinalis fuit. Obiit Roma
anno 1547. Ludovici de Castelvetro, Caroli Sigon-
ii, et Gabrielis Fallopii.

2º Ruberia | Rubiera |. alias *Herbaria* urbs par-
va et oppido munita, at velut Ducatus Mutinensis, ha-
bita ad Seciam | Secchia | fluvium sita 7. milliariis
à Mutina. Est patria celebris Antonii Cordi, qui
Bononiae annos natus 70. obiit, ac sepulchros suos Epita-
phii loco hae duo vocabula inscribi voluit, Cordus eram.

3º Scandiamum | Scandiano | urbs caetera Regium
inter et Saxulum posita cum titulo Marchionatus
San. Dominii.

4º Saxulum | Salsolo | urbs ampla cum Castro
munita ad ripam Secia sita 8. milliariis versus Africum
à Mutina. Est caput Dominii, quod ab ipsa nuncupatur.

§. II.

De Ducatu Regiensi

Ducatus Regiensis | Il Ducato di Reggio | situs est
in confinis Ducatus Parmensis ad occidentem Mutinen-
sis proprii. In eo occurrunt

1º Regium Lepidi seu Regium Lepidium | Reggio, seu
Regis | Caput Ducatus, cui nomen tribuit, sita Mutinam
inter et Parmam octodecim milliariis ad caurum à priori,
et totidem ad levonotum à Parma. Sub 48. long. 32. m.

30. Lat. 44. m. 50. Munita est, eique imminet Castrum pro-
 pugnaculis instructum. Civitas haec, quae ad viam
 olim Amilianam dictam ~~proet~~ ac ripam Crustuli | (Costole) |
 fluminis jacet, antiquissima est, ac Colonia Romana fuit.
 Creditur à certo quodam Lepido excitata fuisse. à Gothis
 funditus excisa fuit, qui incolas illam deserere coegerunt.
 Postmodum antiquo splendori huc restituta fuit, atque
 populosissima est, quamvis in ea non satis salubris aura
 spirat. Fertili agro cingitur. Formam habet rotundam,
 ad Austrum ei imminet Mons Apenninus, et ad Aquilonem
 magna planities. Domos et vias habet elegantes. Est
 Sedes Episcopalis Metropolitana Bononiensi subiecta. Hic
 quondam S. Prosperus filius à S. Prospero Aquitanicus, qui sub
 Leone Papa I. Saeculo V. floruit, ac Sempelagianos ege-
 ricè confutavit, Episcopus fuit. Binae sunt in hac Civita-
 te Cathedrales Ecclesiae, una D. V. Maria, altera S. Pros-
 pero, in qua illius corpus quiescit, dicta. Praeter illas
 hic 22. parochiales Ecclesiae numerantur, 14. virorum
 12. Monialium Conobia, 11. Confraternitates laïcorum,
 necnon alia aedificia Ecclesiastica. Illius Diocesis
 ampla est, ac 238. parochias, et varias urbes complecti-
 tur. Episcopus titulo Principis gaudet.

Civitas haec anno 1289. vel 1292. Obizzo Atestino
 Marchioni Ferrarienti se subiecit: at anno
 1326. Romana Sedis facta est. Postmodum Joannes
 Bohemia Rex Imperii nomine illam occupavit; tum
 varios habuit Dominos, donec tandem an. 1409. ad Do-
 mum Atestinam rediit, penes quam haec hactenus perman-
 sit. Anno 1706. mense Augusto à Sabaudia Princi-
 pe Eugenio Galis, qui illam tenebant, cepta fuit. An.
 1734. iidem Galis urbem hanc occupavit, et an. 1736.
 deseruit.

20. Brixellum | Brixello, Bressello, seu Bristello: |
 Urbs exigua et munita unacum Arc. ad Padum sita in
 confinis Ducatum Parmensis et Mantuani. 8. miliaria-
 bus à Parma versus Mantuam sub gr. long. 32. m. 54.
 Lat. 44. m. 25. Plinius illam Coloniam Romanam
 fuit. In ea anno Chr. 69. vivere desit Otto Impe-
 rator Imperii sui mense tertio et diebus quinque, post
 acceptam nuntium clavis exercitus sui, qua Vitellius ipsi-
 us Successor illum affecit prope Brixellum hanc pro-
 cul à Cremona vicum, quem aliqui Canetum in Ducatu
 Mantuano esse volunt. Sabaudia Princeps Eugenius
 illam an. 1702. occupavit, validoque munivit praesidio.
 Sequenti 1703. Anno Dux Vindobinensis | Vendome: | 23.

Julii sandam Casareis eripuit. Est feudum Duci Man-
tuano obligatum.

30. Canusium / Canosa seu Cannosa: Arx unacum Comi-
tatu in confinijs Rossena Comitatus sita 8. miliaribus ad Apri-
um à Regio Lepidi, ac in historia celebris.

Atto Sigisfridi ingentis Eturia et Longobardia partis Do-
mini filius in hac Arce Sedem suam fixit, illamque firmis
turribus ac moenibus cinxit, et quia etiam natura ipsa
oppidò munita erat, velut inexpugnabilis habita fuit.

Anno 950. Berengarius II. Longobardorum Rex Adel-
heidem Lotharii II. an. 949. demortui, qui dum viveret,
unacum ipso Longobardis imperabat, conjugem, quae huc
ad dictum Attonem consanguineum suum, è custodia, in
qua Berengarius illam detinuerat, lapsa confugerat, et Attonem
in hac Arce ipsos Attonem obsedit; verum ab ipsis im-
ploratis Otto I. Imperator adveniens illum obsidionem
solvere coegit, sicque Adelheidem non modo liberavit,
sed et duxit uxorem. Ibidem etiam Ecclesiam et Mo-
nasterium fundavit, quod Jesu Christi coronâ spineâ,
et corpore S. Apollonii Martyris, necnon alijs tot pre-
tiosis donis ditavit, ut cum anno 1082. Mathildis ea
ab Abbate hujus Monasterii recepisset Papa Gregorio VII.
quem impense colebat, donanda, illorum pondus 700.
librarum Argenti et 9. auri fuerit inventum; quod pe-
tium ut adequaret Pontifex, varia Sacra Monas-
terio subiecit. Coenobium istud nulli Episcopo, sed Sum-
ma Sedi immediate subditur.

Mathildis unacum laudato Papa saepius in hac Ar-
ce demorari solebat. Ad eam an. 1077. Henricus IV.
Imperator absolutionem ab anathemate, quae eum
idem Papa perculerat, petiturus venire debuit. Nar-
rant eum mediâ hyeme trium phiarum et noctium spa-
tis nudis pedibus ante hujus Arcis fores stare debuisse,
priusquam ad recipiendam absolutionem intronit-
retur. Tantam injuriam ultoribus idem Imperator
an. 1092. Arcem hanc obsedit, nec tamen obtinere
valuit.

* Mathildis foeta
celebris foemina
Bonifacii Hato-
ria Ducis, qui an.
1052. exegit. è vita,
theatris Fridrici
Lotharingia Ducis
filia soboles et
heres unica postea
Gregorii Papa VII.
adversus Henricum
IV. Imperatorem
equeb. luita est.
80.

S. III.

De Principatu Carpiensi.

Principatus Carpiensis / De Principato di Carpi: ad Sep-
tentrionem Ducatus Mutinensis proprii situs est. In eo
notatur

10. Carpium / Carpi: Ubs Arce munita in remota
planitie ad Canalem Secia sita 4. miliaribus versus Orien-
tem à Corregio, et 11. ad Septentrionem à Mutinâ, Sub

gradu long. 30. m. 52. lat. 44. m. 48. Anylla est ac
in ea apprimè viget commercium.

Ab an. 1519. usque ad annum circiter 1530. Biorum
|: Bio:| familia fuit, circa cujus dominium tamen et cum
Ducibus Mutinensibus controversia fuit. Cuius sub
initium saeculi XVI. Albertus, Pius Gallis favere videratur,
ne non Casarci Urbem hanc occuparent, tandem anno
1530. Alphonsus I. Mutinae Dux exhibitis Carolo V. Imper-
ratori centum aureorum millibus, eam rem apud eum ad-
iudavit, ut illam ei provis ad iudicavit; penes cuius successo-
res haecenus permansit.

2° Fincalium |: Fincal seu Fincale:| Urbis pulcherrima
et oppidum munita in insula, quam Scultamb |: Canaro:| flu-
vius effluit, sita in confinis Ducatum Mantuani et Fer-
rariensis, 21. miliaris versus Orientem à Caprio. à Mu-
tinensibus primò an. 1213. castrata fuit. Interdum
Fincalium Mutinense |: Fincal di Modena:| ad distinctio-
nem aliarum ejusdem locum nominis Urbium, vocatur.

81.

§. IV.

De Principatu Corregiensi.

Principatus Corregiensis |: Il Principato di Corregio:| ad
Occidentem Capiensis Principatus jacet, ac Ducatu Regi-
ensi clauditur. Olim proprios habuit Principes, quo-
rum primus fuit Joannes Syrus ab Imperatore Matthia
ad hanc dignitatem erectus an. 1616. Verum sub Imperio
Ferdinandi II. adulterata moneta eum nunc insimulatus
an. 1633. quantumvis Casarci milites occasione belli Man-
tuani ipsius Castellum penitus jam capissent, mulctam
300000. florenorum damnatus fuit, quae etsi sequenti
anno ad summam 230000. reduita fuerit, illam tamen per-
dere haud potis fuit; unde factum, ut Hispaniarum Rex
Principatum hunc pro illa summa in pignus accepit, ac
an. 1635. pro eadem summa illum Franciscus II. Dux
Mutinensis reliquerit. Syrus ita Principatum nudatus
pauperem vitam egit, ac miseris obrutus vitam posuit
an. 1645. Ipsius filius Mauritius quarto post anno ini-
ta cum Duce Mutinensi conventionem, jus omne, quod illi
in dictum Principatum competebat, eidem capite recep-
tis pro eo quibusdam latifundiis, molendinis, aliisque re-
bus. Huius filius Gibertus ab Austria et Corregio ac eius
fratres conventionem hanc irritam facere conati sunt,
sub praetextu quod paterna hereditas tale sit fideicom-
missum, quod nullo modo ab alienari valeat. Notatur
hic dentanat

Corregium |: Corregio seu Corregio:| Urbis exigua sed
munita cum Castello munito Caput Principatus, cui no-

men tribuit 13. miliaris versus Occidentem à Mutina, et
 10. à Regio versus Carpium. Agrorum et hortorum fructus,
 qui in hac plaga affluenter crescant, civibus commodam
 vitam conciliant. An. 1549. Imperator Ferdinandus I.
 iure civitatis illam donavit, quod Maximilianus II. episcopus
 confirmavit, adjectâ facultate auream et argenteam
 mündendi monetam. Ab an. 1639. Hispani in ea
 praesidium habuerunt usque ad penultimam in Italia bel-
 lum, tunc enim Deus Mutinensis occasionem nactus est
 Hispanos ex ea exturbandi. In ea natus perhibe-
 tur famosus Victor Antoninus Corregius | Corregio | sic
 enim ipse vocari voluit. Lucem hanc aspexit an. 1447.
 et desavit an. 1513. In exprimendis infantum aliarum-
 que rerum imaginibus, qua specialem quandam gratiam
 et suavitatem requirunt, penicillus ipsius praecipua
 excellit.

82.

§. V.

De Territorio Triginiani.

Territorium Triginiani | ~~De Territorio di Triginiano~~
 seu Triginiani, item Triginiana | Il Territorio di Tri-
 gnano, item La Trignana | Regio exigua Sub Apenni-
 no in confiniis Agri Bononiensis et Etruriae inter Scul-
 tana | Canaro | fontes sita. occurrit hui

1° Sestola urbs cum Castro Caput Territorii 18. mil-
 liariis ad Austorum à Mutina distans. ampla est et inco-
 lis frequens, habetque praesidium et Praefectum. Anno
 1742. sub finem Septembris illam Austriaco-Sabaudi oc-
 cupaverunt.

2° Aquaria seu Aquarium | Aquaria seu Aquaria |
 urbs exigua in colle posita ad Scultenam | Canaro | fla-
 men, quod ponte iungitur 18. circiter miliaris versus
 Africum à Mutina. a salubri aqua et Theriacis suis
 celebratur, à quibus nomen habet.

3° Triginianum | Triginano | urbs, qua Territorio no-
 men tribuit. Sita est in confiniis Agri Bononiensis 22.
 circiter miliaris versus Austorum à Mutina.

83.

§. VI.

De Comitatu Rolensi.

Comitatus Rolensis | La Contea di Role | Novilariem-
 seu Comitatum inter et Misambulanum situs. Illius am-
 bitus est 6. vel 7000. populum. Est immediatum Impe-
 rii Germanici feudum. Praecipuus illius locus Rolum
 | Role | vocatur, estque Oppidum ad Barneagianam | Bar-
 neigiana | flumen situm.

§. VII.
De Comitatu Noviliariensi.

Comitatus seu Principatus aut Ducatus Noviliariensis
|: La Contea seu Il Principato è Ducato di Novellara:|
ad Meridiem Principatus Guaristallensis situs. Comita-
tum istum ab initio hujus ~~seculi~~ ^{XVIII} Junior quidam Do-
mus De Gonzaga familia possedit usque ad a Ludovico
III. De Gonzaga Mantua Marchione prognata posse-
dit usque ad annum 1728. quo hujus stirpis ultimus Ca-
millus è vivis excessit; tum soror ipsius Ficiaria Ale-
xandri Cibi |: Cibo:| Massa Principis conjuga in apertum
hoc Imperii feudum jus sibi competere contendit; verum
repulsam tulit ab Imperatore Carolo VI. qui Comitatum
istum 13. octob. an. 1737. Duci Mutinensi per Curato-
rem seu, ut vocant, Commissarium tradi fecit. Notari
meretur hic

Noviliaria |: Novellara:| Urbs angusta inter Gar-
distellam versus Aquilonem, Caprium versus Ortum, Re-
gium versus Austrum, et Verellas versus Occiduum.

Est Caput Comitatus habetque Arcem venustam, in qua
Comites illius Domini plerumque residere solent.

§. VIII.

De Principatu seu Ducatu Mi-
randulano.

Principatus seu Ducatus Mirandulanus |: Il Principa-
to è Ducato della Mirandola:| hui Ducatus Mutinen-
si adjungitur, tum quod exigui ambitus sit ita, ut
nova quadam Sectione non mereatur expandi, tum
quod modo Ducatus Mutinensis pars sit.

Situs est inter Ducatus Mantuanum ad Septentrionem
et Mutinensem ad Meridiem. Ejus longitudo ab Oriente
ad Occidentem est circiter 22. miliarium, latitudo à Sep-
tentrione ad Meridiem 8.

Vetus hujus Ducatus historia, praesertim quoad pri-
mos illius Dominos, meris scaturit fabulis. Equidem nar-
rant aliqui Euridam seu Euridicem Constantini
Magni natum et Constantini ejus filii natam, cum
quemdam Manfredum patris sui domesticum deperisset,
nee ei, ob dignam conditionem, ritu debito et conve-
nienti modo umbere posse haud confideret, unacum ipso
in Italiam difugisse, ibique non procul à Mutina
amplum emisse latifundium, atque primo partu huius tres
filios simul edidisse, quorum nomina fuerunt Pius, Pius,

at Bayado, à quibus non modo Mirandula Domini ortum duxerint, sed et regio ipsa, quam sibi Evidria comparaverat, ob insolitum ac mirandum hunc partem, Mirandula fuerit nuncupata. Haec quidem de Mirandula principum origine à quibusdam narrantur, quae tamen, cum ubi certo nitantur fundamento, fabulam quoque redolere videntur. Longè certius imò indubitatum videtur, an. 1312. Franciscum Bium Mirandula locum ab Imperatore Henrico VII. Imperii Vicarium in Italia creatum fuisse, ac ab eo omnes Successores Dominos et Duces Mirandula et Comites Concordia trahere originem, quorum ultimus Franciscus Maria Bicus cum sub initium praesentis saeculi XVIII. in Successionis Hispanica bello ad Gallorum partes deflexisset, cum Imperator Josephus Principatu suo deiecit, eidemque Duci Mutinensi pro decies centenis millibus florenorum vendidit, eique anno 1718. illius investituram tradidit; penes cujus familiam hactenus persistit, nequequam contestationibus dicti Francisci Maria Bici, qui in Aula Hispanica Supremi Regii Cubicularii munus obtinuit, iterato interpositis. Notatur hic

10. Mirandula | Mirandola: | Urbs totius Ducatus caput, principumque Sedes. Inter Ferrariam, Mutinam, Mantuanam et Concordiam sita est sub gr. long. si. m. 4. lat. 44. m. 45. in amoenâ simulque juvenâ planitie. Septem propugnaculis, lata et profunda fossâ nemora variis aliis antemuralibus instructa est; ei quoque impendit Castellum oppidum munitum, et aliud adhuc munimentum quod Rupe, | la Rocca | vocatur. In ea est Ecclēsia Collēgiata Episcopo Mutinensi subjecta, et Palatium Ducalis, quod est magnificentissimum.

Anno 1330. Urbs haec à Rinaldo Papavino Bonacorso Marchione Montis Ferrati excisa et solis aquata fuit, postquam Franciscum Bium illius Dominum unum quibusdam à suis filiis captum, carcereque mancipatum fame enecavit. Ordelitatem hanc egregie ultus est hujus Francisci filius Nicolaus Bicus, enimvero dicti Rinaldi Papavini binos filios non modo, sed et fratris ipsius Butironis Bonacorsi etiam duos filios Guidonem et Pinamontem in hanc reductos potestatem in carcere inclusit, ubi et fame perierunt. Tumque Mirandulam Jam edificavit, quam ipsius Pronepos Joannes Bicus moeni-

buscinis ac munit. Saeculo XVI. ab exercitu Julii
Caesaris II. obsessa fuit, et in Suepionis Hispanicae bello
an. 1705. Galis, postquam ab ipsis diu circumbesa fuisset,
se dedere coacta est, quam Caesaris ab an. 1702. possidebant.
An. 1735. Hispani illam obtinuerunt, et anno sequenti restituerunt.
An. 1742. Sabaudo-Austriaci eam occupaverunt. An. 1754. in festo
S. Antonii de Padua turris, in qua 230. solida pul-
vera pyris referta asperabantur, fulmine icta fuit,
quo infortunio urbs portione sua parte versa est, multa-
que animae vel interierunt, vel vulneratae fuerunt.

2°. Concordia Oppidum seu Urbs exigua ad Sauiam flu-
vium posita in confiniis Ducatus Mutinensis posita sex
milliaris versus Occidentem à Mirandula, olim pro-
pugnaculis probè instructa fuit, quibus jam an. 1534.
mutata est. Est caput Comitatus anno 1571. ab Im-
peratore Maximiliano II. in gratiam Ludovici III. vel ut
alii alii volunt, à Rudolpho II. prioris Imperatoris successor
in gratiam Frederici III. gratiam creatus, cujus frater Alex-
ander III. ipsius successor an. 1619. prius Mirandulae
Dux ab Imperatore Ferdinando creatus fuit.

86.

Sectio VI.

De Ducatu Mantuano.

Ducatus Mantuanus: Il Ducato di Mantua: limites
habet ad orientem Ducatum Ferrariensem, ad Meridiem
Ducatus Mirandulanum et Mutinensem; ad Occiden-
tem Territoria Canonense et Venetianum; et ad Septen-
trionem idem Venetianum territorium. Ejus longitu-
do ab Oriente ad Occidentem est 66. circiter miliarium,
latitudo maxima à Septentrione ad Meridiem 32.

Initio Tursi, post ipsos Galis, deinde Romani huic re-
gioni dominati sunt; his Gothi, tum Longobardi suc-
cesserunt: tandem Saeculo post Christum natum VIII.
Carolus M. illam in suam redegit potestatem, et ab
eo tempore Carolini et sequentes Germani Imperato-
res plerumque supremum illius tenuerunt dominium;
diximus plerumque, nam interdum ii, qui Im-
peratoriam et Regiam in Italia dignitatem usurpa-
verunt, eidem imperarunt. Sub finem Saeculi X.
Otto III. Imperator regionem hanc Theobaldo Atestino
[D'Este] in remunerationem officiorum sibi in bello
Italico praestitorum tradidit; huic successit filius
an. 1052. fati cedens Bonifacius, qui unicam filiam amplorum suorum

Dominiorum heredem post se reliquit famosam in his-
 toria Mathildem. Huius Henricus IV. Imperator in
 Italiam veniens Ducatum hunc ademit sibiq[ue] ac Imperio
 restituit; verum post illius ex Italia discessum Mantuani
 plenam sibi arrogare libertatem, quam tenuerunt usque
 ad annum 1114. tum enim Mathildis eos demum subegit;
 ipsa vero anno sequenti 24. Julii Benedini Ferraricensis Du-
catu Castro à vivis sublata, Mantuani pristina[m] repe-
 tire libertatem, quam sub supremo tamen Imperato-
 rum Germanorum Dominio servarunt usque ad an. 1220.
 quo Vice-Comes Sandellus supremam sibi in illos affecit
 potestatem. Post illius mortem an. 1274. Mantuani
 binos Tribunos, qui sibi imperarent elegerunt, quorum
 unus Binamons de Bonacorso | Binamonte de Buona-
corso; interempto Collega huius solus imperium adeptus est,
 ac ad hos transmisit posteros usque ad an. 1328. quo Ludovi-
 cus Gonzaga eorum ultimus Papirius Bonacorso tradi-
 duto Mantuani Dominari coepit sub Stratego | Capitano:
 nomine, in qua dignitate ab Imperatore Carolo IV.
 non modo confirmatus fuit sed et Imperii Germanici
 in Italia Vicarius constitutus est. Ab isto Gonzaga,
 qui natione Germanus, ac unus ex posteris Caroli Magni
 fuisse dicitur, Duxes Mantuani quotquot per 380. an-
 nos extiterunt, originem traxere. Igitur Urbis et Re-
 gionis Mantuanae possessores à tempore dicti Ludovici
 Gonzaga primum Strategi, postea Marchiones, de-
 mum Duces appellati fuerunt, Strategi ab an. 1328.
 quod Papirius Bonacorso à Ludovico Gonzaga inter-
 ceptus fuit, usque ad an. 1433. 105. scilicet annorum
 spatio, tunc enim Imperator Sigismundus, dum in Ita-
 lia esset, Joannem Franciscum Mantua Strategum
Marchionis titulo decoravit. Denique Fridericus
Gonzaga II. anno 1530. ab Imperatore Carolo V. Dux
Mantuanus creatus fuit. Tandem Dux Carolo IV.
 qui ab anno 1665. usque ad an. 1706. superstes fuit, de-
 mortuo Josephus I. Imperator Ducatum hunc velut q[ui] jure belli acquisi-
 tum, nempe
 apertum Imperii feudum sibi offeruit frustra rela-
 mantibus proximis defuncti Ducis agnatis Principibus
 Gonzagani Quaristellano, Sabuletano, et Custi-
lionensi, ~~quibus eas duxerat~~ praecipue autem Quar-
istellano; quibus eas duxerat huius Ducatus por-
 tionem, quas usmaria attributionis loco possidebant,
 reliquit. Modo illum quiete possidet Maria The-

resia Imperatrix Caroli VI. Imperatoris filia et heres unica.

Ducatum hunc varii fluvii perflunt et irrigant, quorum praecipui sunt Eridanus seu Padus | Post | Oblius | Oglio | Minusius | Minusio | Crustulus | Costolo | et Serchius | Senchia | qui eadem fecunditatem haud vulgarem conciliant; quae hoc initium sumit penè dici unius itinere à magnis Alpibus, in amplà planitie, in qua, propter ibius excellentiam, nihil inultum remanet. Medium perfluit Padus ab Occidente in Orientem, magnamque ei confert utilitatem. Sed et interdum haud exiguum damnum. Vinum praecipue hic adeò respondet ad spem, ut ad alias regiones copiose Jerehi possit. Vinum raris plene ad maturitatem venit, quod Padus nimis cito inmundet. Equi, qui in hac regione nascuntur, Neapolitanis aequiparantur. In ea multi Hebraei demorantur, ac Principi grave pendunt tributum; obsequio ab iis speciale hebraica lingua. Studium simulque nimis populi commodi amor, ac indecora sive in hospitis, sive amicis suscipiendis tenacitas in reliquos duos devisa se videntur. Mulieres animosa audiunt, et erga illos, qui amice cum illis conversari volunt, satis aspera et rudes.

Ducatus ista suo ambitu quosdam exiguos Principatus, quos collateralales Ducis Mantuani familia possident, suntque Guardistellanus, Sublonettanus, Bolognolanus, Sulphurinus, et Castilionensis, necnon Marchionatus Dosolensis: hi propter ~~idcirco~~ suam angustiam specialibus SS. expendi non merentur. Occurrit igitur

10. Mantua Civitas totius Ducatus Caput ad Minusium, qui ibidem lacum seu potius paludem efficit, sita iq. leucis gabicis ad Septentrionem à Parma, et 8. ad austrum à Verona, 14. ad Septentrionem à Mantua sub gradu longitudinis 30. m. 41. latit. 49. m. 11.

Ampla est et populosa, necnon 4. Italica miliaria ambitu suo continet. Plateas habet plerumque latas et rectas, necnon magnificis aedificiis ornatas. Ad eam per octo portas patet aditus. Tria ej. junguntur Suburbia. Terriorem haud vulgarem ei conciliat Axa in colle posita olim Ducum modo Gubernatoris Sedes, in qua usque 600. conclavia numerantur. Non modo palus, qua indigne ferme cingitur sed et propugnacula validissime Castellum munitissimum efficiunt. In ea forum est, quod Hungarorum vocatur, quod ab his ipsa olim devastata fuerit. Est Sedes Episcopalis olim Patriarchali Aquilejensi, modo Summa Sedi immediata subje-

4 completitur, 9

ta. Adest etiam Universitas an. 1625. à Duce Ferdinande fundata. Per multa quoque textilium bonbycinorum officina, ex quibus 30000. circiter incolarum, inter quos quamplurimi sunt Hebraei, questum plerumque faciunt, in ea numerantur.

Urbis haec est antiquissima, quidam 430. alii 670. annis ante Romam in 60. ante Trojam et 1185. ante Christi ortum fuisse civitatem volunt. Illius fundatorem quidam constitunt Ochum Dianorum Tiberii Tuscorum Regis et Thebanae conjugum, cui nomen Manto fuit, filiae Tiresiae prophetae Ethnici natae filium, quam ab Ipparcho Ippicis nomine Mantuam nuncupavit. Junta alios à Tarhonia Tyrrheni fratris adi condita fuit, ac ab Iolo, cui nomen Manto, quod idem Etruscâ lingua significat ac Dis seu Pluto quod ei specialiter dicata est, Mantuam fuisse dictam.

Plinius illam in Istria collocat l. 3. c. 19. atque eam ad Tuscos pertinisse: Mantua, inquit, Tuscorum trans Padum sola reliqua. à Veteribus aequè ac recentioribus Scriptoribus multum celebrata fuit. Virgilius Georg. l. 3. v. 12. haec de eâ loquitur:

Primum Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas
Et viridi campo templum de marmore, ponam
Propter aquam, tectis ingens ubi flexibus erat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.

Martialis lib. 1. Epigr. l. 12. ait: Mantua felix Mantua est.

Capitius Statius lib. 4. Silv. Carm. 2. v. 9. de illa haec dicit: Necat adoratos et Smyrna et Mantua Larvas

Terme Similia habet Silius Italicus lib. 8. v. 549. ubi ait: Mantua Musarum domus, atque ad Libero cantu
Everta Andino, Smyrnaeis aemula pletris.

Memoratus Virgilius Aeneid. lib. 10. v. 198. et l. 11. Mantua originem indicans ait, quod Ocho Tybris et Manto
Bythoni praefilius ipsam condiderit ac matris huius nomine vocavit; id is omnino convenit, quo supra de huius Urbis ortu memoravimus; Manto haec astem futura praedicendi novisse dicitur.

Mantua proster Eulesiam Cathedralen, quae ampla est et quinque navibus, quas columnae sustinent, constat, plura alia numerantur Eulesia et utriusque Sexus Monasteria.

Cum an. 1627. Carolus Nivernensis et Regitastensis Nevers et Rethel: in Gallia Dux Frederici II. Mantua Ducis nepos et Mariae Transisii III. illius natifilia maritus velut heres ipsius legitimus tam pro-

q. b. d. u. m. 1

prio quam conjugis sua nomina hujus civitatis ac totius Ducatus possessionem adire vellet, illi obnuntiavit. Imperator Ferdinandus II. quod Regis Galiae subditus esset; hinc an. 1629. Gallos inter, et Casares qui pro Ducis Nivernensis partes tuebantur, at Casares ortum est, in quo anno 1630. 18. Julii Casares Mantuam occupatam expilarunt, et à Castro seu palatio Ducali omnia quoque pretiosa abstulerunt. Postmodum Venati presidium in ea habuerunt usque ad an. 1662. quo, eo abducto, illam Ducis reliquerunt. An. 1701. orto successione Hispanica bello Carolus IV. Gallorum partes amplexus est susceptis eorum in Urbem hanc Decem milibus, qui in ea presidii loco essent: eodem anno Magnus Heros Sabaudia Princeps ingenius illam circumclusit, sed an. 1702. adveniente exercitu Gallico, ab ea recessit. Tandem an. 1707. pulsus ex Italia Gallicis Casarum facta est. An. 1734. in bello Bolonio Federati Gallo-Sabaudi illam quoque presidii circumseperunt, at an. 1735. 3. Octob. Ducis Vienna Austria. pacis praesidio, receperunt.

Mantua varia Eulania Concilia celebrata fuere: primum an. 835. cui praesidere duo Legati Apostolicae Sedis et in quo lis inter binos Patriarchas Forjulensem et Gradensem dirempta fuit, ac quidam in Forjulo Sedi Episcopatus Gradensi oblatus, et Forjulensi adscripti fuere. Item an. 1064. ubi Antipapa Cadaverus, quem Imperator Henricus IV. sub nomine Honorii II. Alexandro II. legitimo Pontifici opposuerat, damnatus est. Pius Papa II. hic etiam Conventum habuit, ubi de mediis bellum Turicum, quod an. 1529. inceperat, proseguendi actum est. Denique an. 1537. Paulus Papa III. Concilium generale Mantuae indixit, quod postea Tridenti celebratum fuit, cujus prima sessio habita fuit 13. Decemb. an. 1545.

Mantua dicitur patria celebris poetae Virgilii, quamvis in ea haud natus sit, sed in vico duobus miliaribus Italia ab ea lincis distans, qui Audes vocabatur, oppidum Castro prope illius vitis laqueis, et modo betula dicitur. Natus est Virgilius, inquit vetus quidam idius vita scriptor, in Pompejo Magno et M. Licinio Cons. idem Octobrium die, in pago, qui Audes dicitur, qui est à Mantua non procul. Hanc opinionem fuit Silius Italicus, dum Virgilium versus Partem Audinum munerat. Igitur Virgilius Mantuani cognomen adoptus est, quod in Mantua vicinia ortum duxerit, cum potius et proprie Audinus munerari debeat.

2° Hostilia | Ostiglia: | Oppidum cum arce ad Padum in confinis Ducatus Ferruariensis situm 10. circiter miliaribus versus Leonotum à Mantua, et 12. ad Aquilonem à Mirandola. Paludes, rivi, et fluvii, quibus solum ejus intersecatur, munitum efficiunt.

3° Franum S. Benedicti | San Benedetto: | Urbs exigua ad dexteram Padis ripam sita 10. miliaribus versus Austrom à Mantua. Inca est pensabile Ordinis S. Benedicti Monasterium à Bonifacio famosa Comitis Mathildis patre Saeculo XIII. fundatum. In praesentis bellis Urbs haec Monasterium adversa quaeque papa sunt.

4° Burgus Fortis | Borgo Forte: | Urbs exigua cum Castro ad Padum paulò supra ipsius cum Olio confluentem sita 7. miliaribus ad Austrom à Mantua, et 15. ad Aquilonem à ~~Mirandola~~ Novilana. Mantuani illam an. 1211. condiderunt. Non procul ab ea versus Mantuam occurrit amplexum et sinistram Vivarium. Canalis Fossa Magistra | Fossa Maestra: | dicitur ibidem Pado jungitur.

5° Gonzaga Urbs exigua seu Oppidum 20. circiter miliaribus versus Austrom à Burgo Forti distitum, quod idcirco notari meretur, quia ab eo Mantua Dux nomen duxerunt, imò, quemadmodum aliqui memorant, illorum Domus natalis fuit.

6° Luercia | Luçava seu Luçava: | Urbs parva sed munita ad Crustulum flumen posita quod non procul inde Pado immergitur, posita 2. miliaribus ad Septentrionem à Guardistello celebris à cruento proelio, quod Casares inter et gallos an. 1702. prope illam initum fuit.

7° Guardistellum | Guastalla: | Urbs angusta sed munita ad Padum in confinis Ducatus Mutinensis et penè in medio Mantuani inter versus austrom et Regionem versus Septentrionem sita 2. miliaribus ad Aquilonem à Luercia. Sub finem saeculi XVII. Mantua Dux Urbem hanc Gallorum expensis valide muniri curavit, verum anno 1690. Hispani illum omnia ipsius munimenta dejicere coegerunt. An. 1734. in bello bolenico Societati Sabaudis-galli in illa praesidium habuerunt.

Caput est exigui territorii, quod sub titulo Principatus proximus Carolo IV. ultimi Mantua Ducis an. 1708. sine herede defuncti agnatus, cui proinde jus erat ad ipsum Ducatum, popedit, verum et hic ~~nam~~ ~~universa~~ ~~causis~~ ~~accepta~~ ~~est~~ ~~etiam~~ sine ullo herede via jus hoc cum et Principatum Guardistellanum Mariae Theresiae Imperatrici modo feliciter regnante re-

7. conclusa

liquit, quem ipsa vi pacis Aquisgranii an. 1748. Philippo Hispania Principi unicum Ducatibus Parmensi et Placentia cepit.

Principatus Quardistellanus solum habet inmundum et fertile, cuius fecunditatem hanc parum promouent tres, qui illum irrigant, fluvii Padus, Sciliaris, Crustulus et Gania. | Gagna: |

9° Dorolum | Dorolo seu Dorsolo: | urbs angusta seu oppidum ad sinistram Padis ripam situm 4. miliaribus ad Casurum a Quardistello. si imminet Castrum, necnon titule Marchionatus gaudet, etque praecipuus Quardistellani Principatus locus.

9° Viadana urbs angusta sed munita ad sinistra Padis ripam in confinis territorii Cremoneensis, Ducatum Parmensis et Reggionis sita 9. miliaribus ad occidentem a Quardistello et duobus ad Septentrionem a Brixello. Satis amplum habet districtum, qui sub titule Marchionatus ad illam pertinet. Olim Cremoneensis Territorii pars erat, est an. 1415. Imperator Sigismundus Ducatum vel Marchionatus, cui tunc sub titule Strategii dominabatur Franciscus Gondaga, unicum hunc districtum illam adiecto gaudentius Marula et Alciatus voluit Viadanam esse veterem Vitelianam seu Vitellianam

10° Sabloneta | Sabioneta: | urbs parva sed munita unicum Castris in confinis territorii Cremoneensis 9. miliaribus ad Septentrionem a Viadana. Unicum cuiusque huiusmodi aliquot vicorum tractu titule Principatus fuerunt. Initio ad familiam Gondaganam, a qua Mantua Duxes ortum duxerunt, pertinuit, ab illa per matrimonium ad Caraffas, ab his eadem via ad Ramorum Menes Guesman propropia in Hispaniam Dominum pervenit; cuiusque filius Nicolaus Maria in proles suscepisset, ad Mariam de Guesman patris ipsius sororem devoluta est, qua Joanni Carlos de Guesman Mathyrna Sydonia | Medina Sidonia: | Duci nupta, a quo multos habuit liberos. Versus finem praeteriti saeculi ultimo huius exigui tractus possessore defuncto Hispaniarum Rex velut Supremus Mediolanensis Ducatus Dominus sibi illum asseruit. Bozzolano Principe Mantuanorum Ducum propropia omnino nequaquam contra reclamante. ubi autem Domus Austriaca Ducatibus Mediolanensi et Mantuano potita est, parum curavit, ad quemnam horum Ducatum urbs haec cum hic territoris pertineat.

11° Bozzolum | Bozzolo, Bogolo, et Bozzolo: | oppidum unum Castris ad dexteram Ollii ripam in confinis Cremoneensis territorii situm 4. miliaribus ad Septentrionem a Sabloneta. Caput est tractus, qui Principatus Bozzolanus | sive Principatus di Bozzolo: | nuncupatur, et ab ipso Ducatu

Mantuanus avulus, juniori Duceum familia attributus
 fuit, qua an. 1703. in Joanne Francisco Gonzaga defuit.
 Inde an. 1708. Imperator Josephus I. secundum hunc Guardi-
 Stellano Principi tradidit. In Suephionis Hispanica
 bello Oppidum istud propugnaculis instructum fuit.

12°. Canetum, Canedum, Babriaum, Babriaum, Vatria-
 um seu Chrediaon | Caneto | Ubs exigua et munita
 cum Castello sita in confinis Territorii Cremonensis ubi Cle-
 lium seu Clusius | Chiero seu Chiero | flumen in Ollium in-
 cidit, 20. miliaris a Mantua versus Occidentem, et totidem a
 Cremona versus Orientem. Post brevem obsidionem Casarci
 an. 1702. illam obtinuerunt.

Quidam arbitrantur Urbem hanc esse Babriaum seu Ve-
triacum veterum, ubi Ottonis Imperatoris exercitus a Vitel-
 lio fesus fuit anno Chr. 69. vid. Sup. Sect. 8. §. 2. n. 79. et 2.
 Josephus l. 4. c. 33. de Bell. Jud. illam Φραγξιαξὸν nuncupat
 sed hic est librarii error, qui pro B posuit Q et y redundat, ac s transposita est.
 legendum ergo Βυφραξὸν.

13°. Sulphurinum | Solferino, Solforino, et Solfarino |
 Oppidum in confinis Brixani et Veronensis agrorum inter
 Castilionem Stiverorum et Caprianam positum, duobus milia-
 ris ad Africum a Castilione et tribus ad occidentem a Capria-
 na. Caput alicujus districtus, qui Principatus titulo
 gaudet, ac ad quandam Gonzagana prosapia Princi-
 pam pertinet.

14°. Castilis Stiverorum | Castiglione delle Stivere |
 Ubs parva sed munita unam aera Brixiam inter et
 Mantuanam posita in confinis agri Brixani 17. miliaris
 ad Canum a Mantua. Est Metropolis Principatus,
 qui ab ipsius nomine Principatus Castilianus vocatur,
 cui idem Stipis Gonzagana Princeps Dominatur, et et
 Principatus Sulphurinae. An. 1702. mense Augusto
 Casarci pactis conditionibus ~~1702~~ Urbem hanc obtinuerunt,
 quam tamen brevi post Galli recuperaverunt. Anno 1705.
 Casarci sub hereditaria Massia Principe illam denuo ob-
 tinerunt, at Castrum tandem restitit, donec Galli-
 ces Boellidux Madavi cum 14000. Galis acerrans Casa-
 rici egit in fugam.

Sectio VII.

De Republica Veneta ejusque
 Dominis.

Republica Veneta | La Repubblica di Venezia |
 totius Italiae amplissima inter Alpes, Adriam et Si-
 num, qui ab ejus nomine Venetus dicitur, posita est.

que 413. alter Gothorum Rex et, quod ajunt, Radagisi
 Successor Alaricus Janis impens Italiae tremendum
 intulit exitium, tuncque Insulas suas repetere conti-
 nentis incola, et cum interim Barbarus hic diutius quam
 Radagisus in Italia moraretur, profugis ex ligas et can-
 nis necessarias habitationi domos adificare coeperunt.
 Patavini, qui tunc Launorum Insulis Dominabantur,
 ac in Insula, ad quam ipsorum fluvius terminabatur,
 et quae Rivus Altus [Kialto:] nuncupabatur, portum ha-
 bebant, in ea spectabilem urbem excitare decreverunt:
 hunc in finem ab ipsis missi tres Consules, qui Opus curarent.
 Idcirco an. Chr. 421. 8. Cal. April. prima urbis nova jae-
 ta fieri fundamenta, nempe Rivus Altus Civitas li-
 bera declarata. unde factum, ut intra breve tempus
 vis spatium ad illam cum ii, qui in aliis Insulis disper-
 erant, tum multi à continente varii nominis et condi-
 tionis homines confluxerint. Tamen Attila Hun-
 norum Rex, qui Flagellum Dei nominari voluit an. 453.
 à Germania prorumpens in Italiam edita miseranda
 incolarum strage praeter Papiam, Mediolanum, Cata-
 vium, et complures alias urbes, etiam Aquilejam tota
 Italia percelebrem post triennem obsidionem cap-
 tam exiit; tum trepidi hanc urbium populi à
 fumantibus tectis profugientes non ^{in modo} in Rivum Altum,
 sed et in alias Launorum, praecipue Methamancum
 [Malanoco:] Insulas cum liberis fortunisque sibi à Bar-
 baris relictis se receperunt, easque penitus compleve-
 re; et quia multa spes ipsis fuit ad propria rediendi, ibi-
 dem domos adiectis ex urbium harum hostili rabie eni-
 larum rudibus, adium sicut et palatiorum laeis et
 marmoribus novas sibi condidit domos, adeo, ut intra
 50. annos circiter Nobiles quique et Opifices commo-
 das habitationes in illis nacti fuerint; Nobiles Rivum
altum ceteri reliquas adjacentes Insulas incolere.
 Ipsis deinde à Patavinis, qui interea temporis Civitatem
 suam restauraverant, datus ex duodecim praecipuis Lau-
 norum Insulis Tribuni, qui eisdem imperarent, retento
 tamen sibi, quod ipsis competebat, in illos Dominio. Anno
 499. Tribuni successore Duce; emovero tunc idem Tri-
 buni Heraclea Launorum urbe, cujus rudera quaedam
 prope Clavis [Briave:] fluminis ostium duntaxat super-
 sunt, congregati, amovendo de consensu, quod ajunt, Pope
 et Imperatoris, abjecto Patavinorum Dominatu, Paulum
 Lucam Anafestum primum Insularum harum Ducem
 elegerunt. Tunc temporis nondum existabant Vene-
tia, sed Heraclea Sedes erat Republicae usque ad

mortem tertii Ducis Ursi Gratii, quem populus propter suam crudelitatem intercessit an. 737. interemit. Secutum est quinque annorum interregnum, quo à Nobilibus unus Magister Equitum | Maestro de Cavalieri | dictus Reipublicam administravit; atque hanc regioni is formam restituens populus uni singulis annis Duce for datus est. At hanc regionis formam postea, populus Senis Ducem habere voluit, ac Methamancii | Ma lamocci | elegit Theodorum sen Theodatum Gratium.

In hac Urbe Duces residere soliti sunt usque ad Obela rium undecimum Reipublica hujus Principem. Is dignitate sua dejectus ad Bipinum Caroli M. filium et Ita lia Regem, et cui ipsa annuum tributum pendebat, confugit; hinc ad Launos venienti is, qui Obelarii loro Dux factus erat, ad illorum Insulas aditum con gavit, id agrum foris Bipinus collecto exercitu Heracleam occupavit et evadit, tuncque ad Rivum Altum trans fertantem cives velut magnanimum Domitorem suce perunt, ubi omnibus summi imperii juribus exercitis Du ci ac Reipublica praestantia largitatis sua signa reliquit; condonato eidem enim annuo, quod illi pendere solebat, tributo, traditaque quinque miliarium in terra firma secundum Launorum littora regione, insuper liber terra concessit marique negotia facultatem concepit. Narrant, quod, cum idem Bipinus adorasset Ducem nullum sua dignitatis signum gestare adversisset, solutam è tunica sua manicam ejusdem capiti imposuerit, ac inde Ducalem Principis Veneti coronam transire ori ginem ajunt. Porro tunc Venetia initium proprie sumserunt; voluit quippe Bipinus, ut Insula Rivus Altus unacum sibi vicinis Insulis seinceps Venetia vo caretur, quo nomine tunc temporis provincia illa, quae in continente Launis proxima erat, intantat venie bat. Et haec fuerunt initia et incrementa amplissima simul ac potentissima hujus Reipublica, quae hujus Francici Regis generositate ipsa se debere fate tur et ultra agnoscit.

A prima Pauli Lucis Anafesti in Ducem electione facta anno 709. usque ad Sebastianum Zianium, qui an. 1172. Dux creatus est 38. Duces numerati sunt. Populus viva voce illum, quem hoc munere dignissi imum arbitratur, eligit. Is summam potestate imperabat; eidem Senatus subjiciebatur; nemini

administrationis sua rationem reddere tenebatur; belli
pacisque iura solus tuebatur curabatque. In his historia
memoria proditum est, eorum quamplures fratres suos
vel filios in Collegas et Successores eligi curasse.

Cum autem obsoleta haec et à nemine pendens auctori-
tas multoties Republicam in discrimen adduxisset, nec
non tumultuariae populi electiones haud raro infelicem
exitum sortita essent, aut etiam interuentis
Ducibus, sortita essent; hinc à viris sublato Principe
Vitale Michelio civium prosequi convenire de me-
dis deliberaturi, quibus confusio huic et malo obvia-
retur: igitur selecti illorum duodecim, qui ad Ecce-
lesiam S. Mari de conferentes ibidem Sebastianum Zia-
num in Ducem elegerunt: et ut in posterum eaque
populi jus eligendi Ducem adimeretur, ac Principis
auctoritas circumscripteretur, institutum est Supremus et
à nemine pendens Senatus, à quo Princeps per suffragia
ei designarentur, qui Ducem eligerent. cuius aucto-
ritas magis huius Senatus Decreto immunita fuit ita,
ut ex Republica Principe, qualis antea erat, vacua
imago et vera Majestatis umbra factus sit. Omni-
bus sine ulla exceptione Republica legibus subicitur
imò respectu ipsius speciales quaedam editae sunt, vi-
quam in multis rebus ipsius conditionis simplicis Sena-
toris conditione deterior est. Equidem in Senatu
praesidet, at Senatus definit; Senatus sine ipso om-
nia, ipse vero sine Senatu nec minimum potest; Ur-
bem egredi sine Senatus licentia haud ei licet; ex-
tra urbem non nisi privatus quidam Nobilis Vene-
tians reputatur, ac ut talis incedit, p. unde de
illo dici solet, quod sit Rex in purpura, Senator
in Curia, Captivus in urbe, Privatus extra urbem.

Respublica haec in exteriori Regiminis sui constitu-
tione Monarchiam, Aristocratiam, et Democratiam
simul exhibere videtur: Monarchiam seu Summi
Principis Majestatem ostentat in persona sui Ducis,
ut pote sub cuius nomine omnes Sanctiones, Decreta, ex-
peditiones, et negotiationes fiunt; Senatus, qui Ro-
gatorum; Praegadi; vocatur, quod olim nunquam nisi in
maximi momenti negotiis convocaretur, et qui aderant,
Suffragium dare rogarentur, perfectam exhibet Aristo-
cratiam, quippe in quo sapientissima Republica ca-
pita et Optimates supremam auctoritatem gravissima Rei-
publica negotia tractant et definiunt. Senatus ite

in primâ sui institutione 60. Senatoribus duntaxat constabat, vixim postea in 60. alii adjuncti fuerunt. Denique Magnum Consilium, quod totius Venetianæ Nobilitatis Convocatus est, necnon ultra 2500. Nobiles complectitur, cum præterea Suprema auctoritate omnia moderatur et dirigat, munera dignioribus sine personarum acceptione conferat, Senatores eligat, et confirmet, novas leges condât, abusus corrigat, p. vera Democratia imago est. Omnes Nobiles Veneti, qui 25to aetatis annum attigerunt, illius sunt membra, necnon in eis jus habent suffragii. Ad illud etiam singulis annis sorte admittuntur triginta viginti solum annorum Nobiles, et quia hæc ceremonia in festo S. Barbara fieri solet, hinc juvenes hi Senatores Barbarini vocantur.

Nobilitium Venetianorum varia sunt classes: 1^a est Nobilitium à natura | Nobiliti di natura: | suntque familia Ducum Tribunorum illorum, qui, quod supra recensimus, an. 1172. Sebastianum Zianum Ducem elegerunt, ac deo Electores nuncupantur. 2^a Est Nobilitium ex merito seu prerogativa | Nobiliti di merito overo di prerogativa: | quorum nobilitatis antiquitas 500. ferme annos æquat; illorum ultra 80. numerantur familia. 3^a Est eorum, qui nobilitatem in ultimo Crotenis bello h.licet an. 1645. emerunt; illorum nobilitas dicitur Nobilitas pretio comparata, et necessitatis | Nobilita comparata per il prezzo, e Nobilita di necessita: | 4^a est Nobilitium extra Venetias demorantium; hi sub nomine Nobilitatis Terra firma | Nobilita di terra ferma: | veniunt.

Ecclesia Venetiana suos agnovit Patriarchas Venetianum scilicet et Aquilejensem, quibus subiacent quamplures Episcopi. Catholica Religio in omnibus Reipublicæ hujus provinciis dominatur; attamen Graecis et Armenis liberum relinquitur hæc Religionis exercitium; Hebræi quoque Venetiis septem habent Synagogas; Protestantes autem occultè duntaxat divina hæc celebrant officia.

Quod ad Venetianorum genium attinet, cum cæteris Italis id habent commune, quod plerumque sint vindictæ cupidi ac irreconciliabiles; voluptati apprime indulgent, et quia plerumque proprii commodi et emolumentis gratiâ potius quam ex affectione matrimonia contrahunt, sæpe conjugibus, sive concubinas et similes officiosas creaturas superinducunt; attamen admodum zelotipi sunt, unde mulieres, quæ honestæ ac pudicæ haberi volunt, adeo velata incedunt, ut vix illarum facies videri possit; sunt etiam timidi, Superstitiosi,

et diffidentes. Iustitia annulatores videri volunt, sed plerumque nimis levi; tardi in capiendis consiliis, et in iis exequendis venis; apud ceteros Italos rudes audient; fide labiles, promissis exigis stant, praecipua illorum scientia in accurata Reipublicae sua negotiorum cognitione consistit; ceterum seri sunt, pondantes, constantes, magnanimitate generosi, demeritati; erga pauperes beneficii, in patriam fideles, et Superioribus obsequentes.

Regiones quas Reipublica Veneta possidet in tres classes dividuntur huiusmodi: 1° Terra Firma; Terra Firma: sub quo nomine in omne venit, quod ipsa in continente et iuncta Mare Adriaticum, cuius supremum dominium sibi arrogat, possidet. 2° Dalmatia unam eadem adjacentibus Insulis, et Morlachia, quibusdam locis exceptis, qua ad Reipublicam Ragusinam pertinent.

3° Oriens; Id Levante: quo comprehenduntur omnes illae Regiones, Oriens quas in Oriente possidet.

Haec Reipublica Regionum partem primam, qua Terra Firma dicitur, huiusmodi duntaxat expendimus, de reliquis alibi commodius acturi. Igitur

Reipublica Veneta Terra Firma Regionum Tractus est, qui à Mari Adriatico Occidentem versus porrigitur, ac in chartis Geographicis Dominium Venetum nuncupatur. Limites ejus sunt ad Orientem partim Mare Adriaticum partim Terra Austriaca; ad Meridiem Ducatus Montis Mediolanensis, Mantuanus et Ferrariensis; ad Occidentem Ducatus Mediolanensis; et ad Septentrionem Vallis Tellinae, Grisonum, Tyrolis et Carinthia.

Dividi solet in quinque provincias, suntque: 1° Ducatus Venetus; Id Dogado; 2° Longobardia Veneta; La Lombardia Veneta; 3° Marchia Taurinana; La Marca Trevigiana; 4° Terra Julium; Id Friuli; 5° Istria; L'Istria; quas singulis Subsectionibus et paragraphis expendimus.

Subsectio I.

De Ducatu Veneto.

Ducatus Venetus; Id Dogado; ad littora Maris Sinus, qui Veneticus dicitur, ac prope Venetias civitatem, quo ei nomen tribuit, positus est. Ejus longitudo ab ostio frontis fluminis seu potius à confinis Friuli ad ostium Athesis usque porrigitur; ac ejus lati-

tudo perquam angusta est; ad orientem quippe Septentrio-
nem et Occidentem Foro Julii, agris Tarrisino, Patavino,
no, et Peninsula Rhodigina coartatur. Venetiarum
aque ac Marani Lacunas, totumque Venetianum Sinus ab
ostis Athesis Gradum usque proximum complectitur. Vi-
datur esse glutinosa terra congeries, quam fluvii
Brantesia seu Medoanus vel Medoanus Major; Brenta;
Medoanus Minor; Bacchiglione; Athesis; Adige;
Flavis; Biave; Livenzia seu Lipientia; Liven-
za; Tajamentum olim Tilaventum Major;
Tajamento; et Isontius; Lisongo; illic ad-
vaseant. Fluvios continet Urbes, et Insulas, quas
longe modo recensamus. Occurrit igitur

1. Venetia, Venetia, Vinegia; Venezia, Gallie
Venise, et germanice Wundig; non modo hujus Du-
catus sed et totius Reipublice Metropolis et Sedes
Patriarchae, in Maris Adriatici Sinu, qui ab ipsa Vene-
tiana dicitur ~~positus~~ 6. miliaribus Italicis à continen-
te; 200. ad orientem à Mediolano; 87. ad Austum à Ra-
vena sub 32. gr. 1. m. long. et 45. m. 33. lat. partim in
Insulis partim in undis supra palos posita, ut nempe
quamplures parvas Insulas, quibus illarum maxima
Rivus altus; Rialto; insubatur, eidem propioras
fierant ac pontibus juncta Urbem componerent. cate-
rarum Regiam mundique miraculum.

Originem suam inquis fatis, quibus, post supra re-
tulimus, Lamb. V. Italia fuit obnoxia refert aseptam.
Illius ambitus est 8. miliarium Italicorum, cujus
amplitudinem produnt, quae in ea videntur, 150. ma-
gnifica palatia; 100. splendida Ecclesiae, quarum
77. parochiales sunt, et inter quas eminet ea, quae S.
Marci dicitur; 39. Monachorum, et 28. vel, ut alii
recensent, 35. Monialium variorum Ordinum Claustra;
10. Oratoria; 17. opulenta Nosonomia; 115. Turres;
93. Magni et parvi Sui, quorum praecipuus est ille,
qui S. Marci nuncupatur; 58. publici fontes seu cis-
ternae; 164. Marmorea et 23. Area Statuae;
30. vel 35. Horti; et centum octoginta civium
millia. Et quamvis nec valles nec moenibus, nec
ulis propugnaculis, nec Castris seu, ut vocant, Citadelis,
imò nec portis instructa sit, nihilominus omnium
totius Europa Urbium penè munitissima meretur ha-

haberi, quippe cuius vallum, moenia, et propugnacula
Maris recessus et accessus sunt.

Undique innumeri formae Canales illam permeant,
ac in varias Insulas dividunt, quorum quisque pontibus,
quantum necesse est, constructus est fornicatis, ut naviga-
tionem nihil impediant; quingenti numerantur om-
nes lapidei, ceteris facile praestat, qui supra majorem
canalem extractus à vicina Riv. alti ^{1: Rialto seu Riv.}
alta: regione nomen accepit; is vitreus marmore com-
positus tabernas Mercatorum viginti quatuor conea-
meratas plumbeisque tectis laminis utroque suo late-
re gestat; Urbem in binas penè aequales partes divi-
dit; 2000. formae papuum longus est, ac 50. usque 60.
latus; unicus constat arcu 90. papuum altitudinis.

* Riv. alti regio
omnium Civi-
tatis hujus regio-
num est antiquissi-
ma, huius enim
prima Urbis fun-
damenta jacta
fuerunt.

Forum, quod S. Marci dicitur, non modo propter suam
amplitudinem, sed et sumptuosa ac magnifica, quae illud
ambunt, aedificia, necnon omnium nationum concur-
sum tota Europa celebratur. Figuram litterae L. re-
fert, cuius pars minor 240. passus longa est et 45. lata,
pars major spatium occupat, quod Ecclesiae S. Marci
et S. Geminiani interjacet, 274. passus longa est,
latitudo ejus autem non ubique est eadem, superius
propè Ecclesiam S. Marci est 126. propè Saram S. Gemi-
niani aedem vero ad 89. passus communes duntaxat
porrigitur.

Inter magnifica, quae forum istud ambiunt ^{7 aedificia}
sunt S. Marci Ecclesia et Ducale palatium, quod
etiam S. Marci vocatur.

Ecclesia S. Marci est proprie Ducis Sacellum; estq;
Collegiata, illius Primicerium, qui Capituli De-
canus est ac Insulatus, ipse constituit. Suble 26.
habet Canonicos, quos pariter Dux constituit et no-
minat. Praeterea adest Seminarium plurimum
juvenum Caricorum, qui in hac Ecclesia officia divi-
na peragunt. In praecipuis Solemnitatibus, prae-
sertim in Majori Hebdomada, adhibetur Rituale, quod
cum Alexandria Rituali omnino convenit, eoquod
corpus S. Marci juxta veterem quamdam traditionem
inde Venetias translatum fuerit.

In ea bini aservantur thesauri, unus Ecclesiae ipsius,
alter Reipublicae, constant partem SS. Reliquiis, par-
tim stupendam multitudinem gemmarum, vasorum et
coronarum. Inter SS. reliquias, quae in hac Ecclesia

aperantur propinquis estimant et veneruntur. Respublica et populus pretiosum Jesu Christi sanguinem, qui in ampullas servatur ac ter vel quater in anno cum magna et speciali cerimonia et solemnitate publica venerationi exponitur propter crebra miracula, quae hac occasione fieri solent. Insuper exhibentur particula S. Crucis; Spina Corona Christi; clavis, quo bina crucis Christi ligna simul juncta et firmata fuerunt; crines et lac. B. V. Mariae; gladius S. Petri; culter, quo Christus in ultima coena usus est; columna ad quam flagellatus fuit; aliquot lapides eorum, quibus Protomartyr S. Stephanus lapidatus fuit; Virga Aaronis; Os S. Antonii de Padua; Pollex S. Marii Evangelista, quem sibi abscidisse dicitur, ne sacerdos fieret, quod eo minus indignum se arbitraretur, ~~etiam hanc reliquiam~~ item Evangelium originale hujus S. Evangelista manu propria conscriptum; Denique Armarium in quo ipsius corpus recondi dicitur. Verum harum reliquiarum pleraque aquirere a modum videntur et cautioni subiecta.

Novo, quia communis totius populi Veneti traditis est anno Chr. 829. Corpus S. Marii Alexandriae huc detulisse Mercatores quorundam, mirum videri posset, cum non nisi illius pollex aquirorum sane monumentum hic ostendatur: at, cum Augia Divitis in Germania Monachi, hujus S. Evangelistae corpus ab uno ipsorum Genobii Abbate Ducis Veneti, qui frater aut consanguineus ipsius erat, per eo, in quo conditum erat, loco clam ablatum in Augiam Divitem attulisse, ubi in thesaurea aperiretur, contendant, forte Armarium illud, quod Venetis in Ecclesia S. Marii eatat, et in quo hujus Sancti corpus repositum dicitur, omnino vacuum erit: nemini tamen auctores esse volumus, ut hoc Venetis effetur. Nos in Augia Divite auream aut saltem inauratam thesam vidimus, S. Marii reliquias autem, quae in ea recondi dicuntur, haud vidimus.

Item horum occupat Ducale palatium, quod etiam S. Marii palatium vocatur, magnum et quadratum aedificium cum tribus ad tria sua latera magnificis frontispiciis.

Armamentarium Venetianum admirantur ceteri. Ambitus ejus ad duo miliaria porrigitur; totum orientale Civitatis occupat, à qua canali separatur, qui illud ad tria latera cingit, et ad Septentrionem à lacu abluatur. Praeterea muribus, quae multis lateralibus turribus muniuntur, clauditur. Innumeram pene armorum tam pro equestribus quam pedestribus copiis, pro

4 opera

q. latus exte-
num

navibus et triremibus multitudinem continet. Principi
 ipsius portae hae magnis aureis litteris inscripta sequuntur
Salus est Civitas, qua tempore pacis De bello cogitat.

Et Regione Ducais palatii stat amplum aedificium in quo
 Bibliotheca publico bene aperta tenetur. Franciscus Pe-
 trarcha hujus librorum collectionis fundamenta jecit, auca-
 runt Cardinales Bevarion multis Mss. Graecis, Nicenus,
 Beauder, et Grimianus.

Nec hic omittendum videtur aedae architecturae Opus,
 Campanile videlicet seu turris lateritia in foro S. Mar-
 ti prope ejusdem nominis Templum posita, quam Va-
 nationi inter maxima Civitatis sua ornamenta
 reputant. In quadrum ducta ad 230. pedes in altum
 porrigitur adeo profundis immissa fundamentis, ut pene
 plus operis sub terra lateat, quam ad auras exeat.
 Duplice muro interiori cingitur, ac per amplum satis
 intermedium spatium, quod gradibus caret, gyrando
 potest ascendi ad usque Campanas, adjacentque Hen-
 ricum III. Galliarum Regem, et Fridricum Augus-
 tum I. Poloniae Monarcham agitando per eandem as-
 cendisse et descendisse. Turris haec retroacta fuit
anno 1145. In pyramidem desinit, cujus sum-
 mitatem ingens Angelus alis extensis, qui caelestis q. occupat,
 brachio mani monstrat ex qua parte ventus veniat.
 Turris haec exaltata fuit anno Chr. 1145.

Singulis annis in festo Ascensionis Domini cum in-
 quenti Solemnitate Dux Mare Adriaticum sibi, in li-
 quum perpetui in illud dominii desponsat projiciendo in
 illud annulum aureum quinque vel sex florenorum pe-
 tui, dicens: Desponsatus te Mare in Signum veri per-
petuique Domini. Hujus caerimonia origo Sam-
 lo XII. quarenda est. Cum enim Sebastianus Cibus
 [Ziani] Dux Regem Alexandrum III. ab Imperatore
 Fridrico Anobardo Urba dedique pulsum suscepisset de-
 fendendum, an. 1174. navali praelio cum hostibus con-
 gressus classem eorum devicit capto Othone Fridericii
 Anobardi filio classem Praefecto redactis in potestatem
 triremibus 60. ceteris qua profligatis qua demeris. Et
 praelio dein cum victori claspe Cibus Pontifex obviam
 factus complexusque eum aureo annulo donavit, id
 futurum inquis pignus semper Subjeti Maris.

Venatis frequens viget omnium rerum commercium,
 atque huc ex omnibus mundi plagis innumeri pene

conflant Mercatores et Negotiatores. Verbo Verbo haecemporium est totius Europae celeberrimum.

2°. Judeca | Giudeca, Ducea | Insula Venetis proxima, à qua Canali 300. passus lato separatur. Lunaticum munimentum speciem refert, quod ultra mediam 7 versus Austrum Civitatis partem tegit et è regione ipsius à foro S. Marci usque ad eam ibidem partem occidentalem porrigitur. Hanc Insulam olim Judaei habitaverunt, unde ab ipsis Judeca | Giudeca et per nominis corruptionem Ducea | nuncupata est. Ubique aequalis est latitudinis, quae 300. circiter est passuum; ejus longitudo autem duo miliaria aequat. Versus Civitatem amplum habet aggerem pluribus magnificis Templis et Tomibus, retro quas hortus sunt ad paludes usque protensi, ornatum. Septem canalibus est intersecta, qui tot pontibus aggerem demum jungunt. In ea 12. usque 14. numerantur Ecclesiae omnes venustae et pretiosis altaribus et picturis ornatae.

3°. Tropha Candia, seu Clugia | Chioggia seu Chioggia | Urbs cum portu Sedes Episcopi Venetiarum Patriarchae Suffraganei sita in parva Insula prope Canales Venetiarum versus Meridiem. Antiquissima est, illiusque sub nomine Tropha Candia meminit Plinius. Sub finem Saeculi IV. sub Clugia nomine, quod ex priori ortum est, nota coepit esse. Cum Radagaisus Gothorum vel Hunnorum Rex initio Saeculi V. Italiam terrore impleverat, permulta familia ad illam se receperunt: et ubi Attila sub ejusdem Saeculi medium Batavium devastasset, tum Clugia nova sensit incrementa. Demum Saeculo VI. Odoacro et Totila Gothorum Regibus, et anno 568. Longobardis Italiam devastantibus à vicinis populis ad illam confugientibus aucta est adeo ut ex una bina factae fuerint Urbes, quarum una Clugia Major altera Clugia Minor vocata est, quae postmodum Republica Veneta factae sunt. Anno 809. Pipinus Caroli M. filius et Italia Rex bellum gerens adversus Venetos illorum Urbes, atque etiam Clugiam caedit; postea post duorum annorum spatium constituta, reversi Clugienses binae, suas Urbes restaurarunt, necnon augustiores, quam prius fuerant, efficiere. at an. 901. illas Hunni demum devastarunt. An. 1377. Genuenses Batavinorum et aliorum sibi foederatorum copiis aucti Urbem hanc occupaverunt, quam anno 1379. Venetiani sub Duce suo Contarino recuperarunt, prius proelio navali devictis Genuensibus, in quo ultra quatuor mille Genuenses et bis mille Batavinos ferè captivos; tumque an. 1381. huic bello finis impositus est.

Cugia primum habuit in Saeculo XII. Sedes Episcopalis facta est: cum enim anno 639. Ariani Bataviam occuparent, Catholicus hujus Civitatis Episcopus à Papa Joanne IV. facultatem obtinuit Sedem suam Methamaneum transferendi; verum ubi Urbs ista an. 1100. incendio prostrata fuit, Insulaque, in qua sita erat, aqua deprimi necnon aquis contegi coepit, tunc Episcopus Cugiam, quae jurisdictionis suae erat, Sedem suam transtulit, quo tunc major adhuc accessit splendor.

Cugia Minor haud amplius extat, Major, quae superest, in longum obtunda est et 1500. passus longa; princeps illius platea ad 900. passus protenditur, illam perfluit Canalis Vena dictus, super quem undecim pontes constructi sunt partim lapidei partim sublicii, quibus binna ipsius latera junguntur. Undique aquis circumgitur, versus Austorum occurrit pons lapideus, per quem iter in minorem Insulam, ubi sunt Monasteria Franciscanorum et Capucinorum; indeque per alium pontem sublicium 150. passus longum transitus fit in Biondulum: Insulam, ubi et portus Maris extat.

Cugia portus aegre munimento protegitur, cui inclusae est turris Lupa dicta. Praeter Eclesiam Cathedralium, adhuc varia hinc numerantur Eclesiae et Coenobia tam virorum quam mulierum.

4° Methamaneum, olim Mathemaneum, seu Madonaeus Portus: Malanocco: Urbs exigua cum portu celebri et munito. Sita supra ejusdem nominis Insulam, cujus longitudo est circiter quinque milliariis Italicoorum, et latitudo 4. usque 500. passuum, in canalibus prope Venetias ad ostium Brentae fluminis.

Urbs haec, quemadmodum alia vicina, eâ aetate, qua Barbari in Italiam perreperunt, exitata est, necnon aliquamdiu Sedes fuit Ducum Venetorum, donec nempe Pipinus Caroli M. filius totam hanc oram devastare coepit, ac etiamnum Methamaneum adortus est. Postmodum turbis intestinis, binis incendiis, in quorum ultimo, quod anno 1100. accidit, praeter alia aedificia 20. parochias in cineres redactae sunt, ut et terribili terra motu penè tota periret, quodque ex ea remansit brevi post Maris fluctibus abroptum est.

Fuit etiam Sedes Episcopi Patriarchae Gradensis Suffraganei ab an. 638. quo

Baguarides Episcopus Pataviensis illam huc transtulit, quod Rotharis Longobardorum Regis mandato, ut nempe in unaquaque Civitate duo essent Episcopi Catholicus unus alter Arianus, morem gerere detrectavit. Quinam vero post ipsum hic fuerint Episcopi nullum ultra 200. annos extat monumentum. Tandem cum Ubs hac an. 1100. incendio penè perisset, et anno sequenti Insulam, in qua erat, aqua depreffisset, Sedes hac Clugiam translata fuit, prout supra memoravimus.

Hodiernum Methanaucum, quod ab eo loco, in quo vetus extitit, distat, et post illius interitum fuit excitatum, proter saecularem Praefecturam, Archiepiscopalem de-
clesiam et Monialium Conventum continet.

5° Littus [Lido:] Magnus, terra. Tractus seu Conga et angusta Insula aeris figuram referens, et Venetiarum lacunas terminans, hancque Civitatem, cui Australis est, tanquam vallum à ventorum et tempestatum impetu protegens. Ei jungitur portus Castello munitus, in quo triremes tutè consistunt.

6° Muranum seu Miranum [Merano seu Mirano:] Insula milliari versus Aquilonem à Venetiis distans, olim Altinorum et Opiterginorum^{*} Humorum persecutionem fugientium asylum: tria milliaria ambitu suo continet, et à magno quodam canali in duas partes dividitur. Ubs quo in ea existit eique nomen tribuit, necnon altera Venetia. munipari solet, Venetianorum amoenitas est. 1200. civiter passibus ad Septentrionem à Venetia distat, et quamvis ampla non sit, attamen 18. usque 20000. Incolarum continet. Venetiani in ea venustissima habent palatia, ut et hortus, piscinas elegantes, et alia hujusmodi. Ubs hac imprimis celebratur ab Opificio, quod in illa existit, vitrorum Crystallinorum et Speculorum.

7° Majorbium [Mazorbio:] Insula 5. milliariis ad Aquilonem à Venetiis distans; unicam, illamque exigentem, populosam tamen continet Urbem. Primitis Reipublicae Venetae temporibus apprime spectabilis fuit.

8° Torcellum [Torcello:] Civitas angusta supra eisdem nominis exigentem Insulam posita 6. civiter milliariis versus Aquilonem à Venetiis ad littora Marchiae Taurisanae ac prope reliquias seu rudera Civitatis Altinae.

Ob spiritum et insalubrem, qui in ea spirat, aërem paucos numerat incolas. Est tamen Sedes Episcopalis an. 636. ab Altino in illam translata, et Patriarchatus Venetianae subjecta. Ecclesia Cathedralis B. Mariae Virginis ho-

* De Altinis et Opiterginis differemus ubi de Marchia Taurisana nobis erit sermo.

nostris dicata ampla est et splendida, quam marmorea colum-
na sustentant. In ea sunt octo Canonici, qui tamen prop-
ter insalubrem aërem omnes, uno excepto, cum Sacella-
no et duobus Clericis, semper absunt, ac solummodo
diebus Dominicis et festis comparent. Ceterum in
hac urbe duo Prioratus, Cisterciensis Abbatia, et
duo Monialium Benedictinarum Conobia existunt.
In tota Diocesi una Collegiata, duodecim parrochia-
les Ecclesiae, necnon sexdecim Monialium Constra nu-
merantur. Episcopus plerumque Merani residet.

9° Meranum seu Marianum, item Meranum et
Meranus Mons: Merano: Urbs vetus et munitissima
ad lacunas, quae ab ipsa nomen habent, et in confinis
Fori Julii sita 39. miliaribus versus Orientem à Venetiis
et 10. ad occidentem ab Aquileja. Parvam velut
Insulam exhibet, ut quae ex una parte Maris Adria-
tici aquis abluatur, in alia vero paluda circumdatur.
Ei, sub nomine Provocitoris praest Nobilis Venetia-
nus, cujus officium per 16. durat menses durat.

Anno 1513. 13. Decembris Presbyteri cujusdam, vi-
Bertholdus de Morteliano: Mortegliano: nomen erat,
proditione Caesari sub Christophoro Frangipani
Maximiliani I. Imperatoris Bellidue illa potiti sunt,
ac penes Dominum Austriacam per 30. annos mansit,
quibus affluens Bertrandus Saebia illam interceptit,
tum variis Dominis parvit, ac tandem Respublica
illam à Petro Strozzii Florentino, qui eam Turcis
vendere volebat, triginta quinque aureorum mil-
libus redemit. Ferdinandus I. Imperator multo-
ties illam sibi subicere tentavit, at semper in casum.

Olim Sedes fuit Episcopi Patriarchae Aquilejens-
is Suffraganei. In hac Urbe habitus fuit Con-
ventus Haereticorum seu Schismaticorum Episcoporum,
in quo Patriarcham Aquilejensem Severum unacum
suis Collegis, qui Ravenna. tunc Concilii Chalcedonensis,
quod an. 451. sub Leone Papa I. et Marciano
Orientis Imperatore celebratum est, rejecerant capita,
in suam communionem receperunt.

10° Gradus, seu Aqua Gradata (Grado:) Urbs lu-
pra Insulam ejusdem nominis ad litus Fori Julii
posita 12. miliaribus ad Euronotum ab Aquileja et 80.
ad Euro-aquilonem à Venetiis. Originem suam
acceptam refert Attiliae Hunnorum Regis gradationi -

bus: Aquilejenses enim, devastata ab ipso Civitate sua, ad
 hanc Insulam se recesserunt. In totius usi Seriem:
 Ea etate, qua Patavini, aliique hauris finitimi popu-
 li ad Rivum Altum (Aialta) Insulam, qua modo
 princeps Venetiarum Regio est, confugerent, Aquile-
 jenses de tuto asylo, ad quod, si forte, ut postea venit,
 Barbaros in oram suam promovere contingeret, se reci-
 4 cogitare coeperunt, pere possent, hunc in finem exiguum quamdam In-
 sulam Aquas Gradatas, tunc dictam et 12. milliariis
 a sua Civitate distantem elegerunt, ad quam plures
 praestantioris notae familiae se contulerunt, in eaque
 elegans Oppidum existerunt, quod ab ipsius Insula no-
 minem Gradum vocavere. Invasione hostilis metu
 dilapsi plerique Oppidum hoc deserere, et Aquilejam
 reversi sunt paucis demorantur in eo remanentibus. At
 ubi an. 454. Attila, Dalmatiam et Istriam devastatis
 Fergestoque occupato, ad Aquilejam, ut eam obsideret,
 movit exercitum, Civis uxoribus suis ac liberis, nec
 non sacris reliquiis, et omnibus quibusque pretiosis Gra-
dum missis, ei, quantum possent, rota resistere sta-
 tuerunt; post exantlatam igitur triennalem obsidio-
 nem, cum ultra sustinendis hujus Barbari impetibus,
 quod numero admodum imminuti essent, amplius parere
 se haud esse sentirent, noctis beneficio collocaatis, quae
 illorum speciem referrent, supra muros Statuis, ipsi ad
 unum omnes navi consensu Gradum feliciter
 appulerunt. Attila se ab Aquilejensibus delusum
 ferens, aegerime, in Civitatem furorem suum exercuit,
 eaque unacum Statuis incendit ac devastavit. Haec
 ratione Gradus incolis frequens factus est. Mortuo
 Attila furoque ibius exercitu, Patriarcha Nicetas
 multique Incola Aquilejam reversi sunt, ac illam
 restaurarunt; ceteri vero, quibus libertas et servi-
 tas, aridebat qua Gradi fuerant, aridebat,
 ibidem remanserunt. Longobardorum graspatio-
 nes an. 568. Patriarcham Paulinum ad-
 gerunt, ut Eclesia sua thesauros et sanctorum reli-
 quias Gradum deferri curaret. Probinus successor
 ipsius thesaurosum horum et reliquiarum partem Aqui-
 lejam denuo restituit. Verum ubi circa annum
 580. Elias Patriarcha videret Arianam heresim
 in continente seu terra fionia nimium prevalere
 ve, Patriarchalem Sedem suam Gradum transtulit.

Inde facta fuit Patriarchatus Aquilejensis divisio, quam aliqui ad annum 600. rejiciunt: attamen Aquilejensis Ecclesia Gradensi semper proeminuit.

Post multas vicissitudines tandem an. 1374. Gradus in cineres reductus est, et ab illo tempore veterem suum splendorem recuperare non valuit. Demum anno 1450. velut alii volunt an. 1452. sub Nicolao Papa V. Patriarchatus iste à Grado Venetias translatus fuit; itaque Venetiarum Episcopus, alios Castellensis dicitur, ab hujus Civitatis regione, qua Castellum vocatur, et in qua ipsius stabat Ecclesia, dictus, mortuus Gradensi Patriarcha ultimo, Venetiarum Patriarcha factus est in persona S. Laurentii Justiniani, qui tunc temporis ibidem erat Episcopus.

Subscitis II.

De Longobardia Veneta.

Longobardia à Longobardis* sic dicta variis temporibus varia sortita est nomina, monumentisque produnt, quod Bianora, Talsina, Bojia, Gallia Togata, Gallia Cis-Apennina, Aurelia, Amilia, Gallia Cis-Padana, et Gallia Transpadana vocata fuerit. at horum nominum quaedam sunt fictitia, alia vero videtur duntaxat hujus regionis parti convenire, imò illorum aliqua certis quibusdam provinciis propria sunt, quae nunquam Regni Longobardici pars fuerunt, ut Amilia, quam Longobardi quidem aliquoties, sed semper invito conatu, sibi subijcere tentarunt.

Cum Gallia Cis-Alpina Romanorum Galliam Trans-Padanam, et Galliam Cis-Padanam completeretur, haec binae illius partes, ubi Longobardia Regnum fuit erectum, mutatae Gallia nomine Longobardia Trans-Padana, et Longobardia Cis-Padana vocatae fuerunt, ambaeque simul hinc finitima erant ad Septentrionem Alpibus, quae Italiam à Germania separant, ad Orientem quae Agro Tarrivanso, et partem Amilia; ad Austroem Apennino, qui Liguria Longobardiam à Liguria dividit, et ad Occidentem Alpibus, quae Galliam Cis-Alpinam à Gallia Trans-Alpina distinguunt. Vigentibus in Italia bellis, et revolutionibus, quae successive tam in Germania quam in Gallia acciderunt, variae Respublicae et Status

89.

* Longobardi Germanici populi Sedes habuerunt Albin inter et Oderam. à Nerete Justiniani Imperatoris Belliduce vocati sub Alboino Rege seu Duce suo an. 568. in Italiam venerunt, ibique amplius ac potentis Regni, quod sub nomine Regni Longobardorum notum est, fundamenta jacerent.

Supremi in Longobardia Regno sumerunt initium, quibus cum varia Dominia et praedia adiuncta fuerint, quae Longobardorum Reges nunquam possederunt, Status isti et Respublica cum novis his acquisitionibus sub Longobardia impropria nomine venerunt. Hodiernum igitur hanc impropria Longobardia ambitu suo continet Comitatum Niciensem, Pedemontium, Ducatus Montis Ferrati, Mutinensem, Regiensem, Parmensem, Placentiam, Mediolanensem et Mantuanum; necnon Agros Batavinum, Veronensem, Vincentinum, Brixianum, Bergomensem ac Cremonensem, qui Longobardia Veneta nuncupantur, quos praesenti Subsectione distinctis paragraphis expendimus.

§. I.

90.

De Agro Batavino

Ager Batavinus [i. e. Paduanus] regio satis angusta, limites habet ad Septentrionem Marchiam Tarvisanam; ad Orientem Ducatum Venetum; ad Austrium Peninsulam Rhodiginam, à qua Athari separatur; et ad Occidentem Agrum Vincentinum. Eius longitudo à Septentrione ad Austrium est 35. miliarium Italicorum, latitudo ab Oriente ad Occidentem 28.

Brevissima totius Italiae regio habetur, qua praesens sollicitè colitur. Occurrit hic

10. Batavicum [i. e. Padua] Batavini Agri Metropolis in solo omnium totius Italiae fertilissimo ad Brentiam [i. e. Brenta] et Meduanum minorem [i. e. Bacchiglisna] fluvios posita 18. miliaribus ad Duonotum à Vincentia, et 24. ad occidentem à Venetiis sub 45. grad. long. 44. m. et 45. lat. m. 41. Habet Episcopum Patriarchae Aquilajensi Subiectum, et Universitatem.

Antiquissima est, ut quae ab Antenore Briani Troja Regis fratris excitata dicitur, et eius Sarophaquum ante 400. et amplius annos in effodiendo iuxta ad Nolosomii fundamento inventum sit. Equidem certum est Antenorem excivam à Graecis an. mundi 2794. ante oram vulgarem 1184. Troja in Italiam venisse, ac ibidem urbem excitasse; an autem haec Batavicum fuerit admodum incertum est, nec id satis ex Sarophaquo, quod ante 400. et amplius annos repletum fuit, colligi potest, quippe quod inscriptione caret. Verum quidquid ea de re sit, nemo negat eam esse antiquissimam. Romanis iure Civitatis et pro-

proi Senatibus eligendi facultate donarunt. Attila
 illam devastavit, et postquam Narsetes illam res-
 taurasset, à Longobardis de novo fuit excisa. Ubs
 libera fuit usque ad tempora Carli M. cui, et post
 ipsum, Successoribus eius paruit. Saeculo XIII. illam
 occupavit Edzelinus, sub cuius tyrannide per plu-
 res annos gemit. Post illius mortem in ea im-
 perarunt Papa-favae: huius nominis ultimum Ge-
 leacius Vicecomes Mediolani Dominus illa capulit,
 cuius filium Respublica Veneta, quae se huic ne-
 gotio immiscuerat, restituit, ac imperator si Veronam
 tradidit; cum autem postea contra Respubli-
 cam hanc belligerare coepisset, hanc illum an. 1190.
 in captivitatem abduxit. Ab eo tempore Patavi-
 um penes illam permansit. Anno 1519. omnia
 ipsius Suburbia diruta sunt, in quibus 10. Monaste-
 ria, 6. Ecclesiae, et ter mille iuxta aedes numera-
 bantur. Respublica illius ambitum ampliavit.
 Ipsius munimenta nunquam alienas fieri momenti,
 quae adeo neglecta fuerunt, ut modo intercidant.
 Imperator admodum aet et paucos numerat incolas.
 Omnes ferè illius aedes porticibus sunt instructae,
 sub quibus tempestate pluviali commodum est ince-
 dere, verum plateas angustas et obscuras efficiunt,
 necnon famosis latrocinis, quae ibidem Qui-va-li
 nuncupantur, levamento sunt. Sane mirandum,
 quod Studiosi huius habeant impene quamque ne-
 cendi; turmatim armati incedunt, et quampro-
 ximum nox ingruit retro portuum columnas se abs-
 condunt, stupetque protervus, se per Qui-va-li
 compellari audiens, quin compellantem videat, tunc
 statim alius dicit Qui-va-la? et quin misero huic fa-
 ultas sit ultra vel retro mundi perire cogitur: hocque
Patavinum Qui-va-li? seu Qui-va-la? id est, Qui-va-li
trahit? vocatur. Saepius accidit, ut hi Studiosi igno-
 tos, vel se ipsos mutuo conficiant, velut privilegium hoc,
 quod adepti sunt, tuendi gratia. Equidem hebraeae
 facinora quotidie non perpetrantur, immo ajunt pro-
 certo illas jam jam in desuetudinem abire.

Edzelinus Bull-
Zolius origine
 Germanus Onava
Tavrisini Agri op-
 pido natus est, cu-
 jus Brovarus Alba-
rius sub finem Ca-
 uili X. cum Impera-
 ratore Ottone III. in
 Italiam veniens ab
 eo proclares terras
 et praedia obtinuit.
Edzelinus eius Bro-
 nepos strenuus mi-
 les fuit, ac tanquam
Gibellinorum Caput
 feliciter pugnavit.
 at, suo imperio subactis
Verona, Patavio, aliis
 quae Italiae urbibus im-
 mansissimus tyrannus
 evasit. Gregorii IX.
Innocentii IV. et Alex-
andri IV. anathema-
 ta in eum lata con-
 tenuit. Cum inaudi-
 isset, Patavinos ad-
 versus ipsum parare
 seditionem, eorum
 12000. qui in exerci-
 tu his militabant,
 una die nisi tradi-
 dit, pluraque alia
 condalia facinorae
 et capitales animad-
 versiones in prima
 nota viros, in sui
 Domini locis exer-
 cuisse dicitur. Tan-
 dem cum Mediola-
num obsidere para-
 ret, à foederatis
Longobardiae Brivi-

Quidam contendunt Patavinum fuisse portum
 maris, tum quia veteres Civitatem hanc velut opus

longum, et 56. latum. In eo aula est Rhomboidis figuram
 habens, cuius longitudo 124. latitudo 43. communium pas-
 sum est. In illius agro versus Praefecti palatium occur-
 rit lapis, cui haec inscripta sunt: Lapis vituperii et cessionis
bonorum. Qui sive fato sive vitio bona sua decore runt,
 atque creditoribus suis satisfacere sunt impares, ab ipsorum
 persecutione liberantur, si earum nudatis notibus super ipsum
 stantes publicè inopiam suam et pauperiam iurato decla-
 rant. Haec sollemnis et iudicialis eximonia ~~hodie~~
 celebrata fuit, à 50. et amplius annis haud celebrata fuit.

Universitatem Batavinam fundavit Carolus Magnus.
 Urbanus Papa IV. et Fredericus II. Imperator eam admo-
 dum auerunt. Olim agrum florent, at modo quasi
 deserta jacet; in ea tamen non desunt viri docti et eru-
 diti, qui ceteros huc venientes humaniter suscipiunt,
 unde evenit, quod, et si Batavia pauci numerentur in-
 sola, caeteros sint humiles, viri male perstrati, nam non
 propter suum Qui-va-li ibidem demorari periculosum
 sit, multi ceteri horum eruditorum virorum consortium
 acri deseruerunt.

Batavium est patria celeberrimi historiographi Titi
 Livii, qui sub Imperatore Augusto floruit, et anno quarto
 Tiberii Caesaris vitam in hac urbe posuit, annum aetatis
 agens septuagesimum sextum; a iunctura ipsius Sarco-
 phagum an. 1413. in horto Monasterii S. Justinae fuisse
 repertum, quod ei minus dubium videtur, quò cer-
 tum erat, Titum Livium Concordia Sacerdotam fuisse,
 nam S. Justinae Conobium. minus Templi huius divi-
 nitati sacri inaedificatum esse.

Episcopatus Batavinus antiquissimus est, ac summo
 initium susceptum refert S. Petrus Apostolorum Principi,
 qui anno Christi 46. discipulum suum S. Prodoximum
 ad praedicandum Christi Evangelium misit Batavium,
 ac ibidem primum Episcopum instituit. Ingentis
 est ambitus, et ad orientem usque ad Mare Adriati-
 cum et Episcopatum Clugiensem porrigitur; versus me-
 ridiam confinis est Diocesis Atriensi et Ferrari-
 si; ad occidentem Veronensi et Vincentini; et ad Sep-
 tentionem Tarrivina. In eo 350. urbes, oppida,
 et Castellae numerantur.

Anno 1350. Batavii à Guidone de Alveonia
 Clementis Papa V. Legato celebrata fuit Synodus,
 in qua de tollendis, qui in Ecclesiam irreperant,
 quibusdam abusibus actum est.

2° Anguillara Urbs parva unquam exiguus ejusdem
nominis tam prope Althesim 15. miliaris ad Austrum
à Batavis Rhodigium versus sita, a quo 80. miliaris
distat.

3° Arquatium |: Arqua seu Arquada |: Oppidum octo
ciriter miliaris versus Austrum à Batavis; ea res celebre,
quod ibidem pro foribus Eulasia tumultus sit Batava
ca celebris Sauli XIV. Poeta. Arctii natus 20. Julii
an. 1304. postquam in variis Gallis, Germania et Ita-
lia Louis Demorutus fuisset tandem Bataviis resedit,
atque inde huius veniens Iovium sibi comparavit, in qua
et vitam posuit, ac ejus tumulo hoc Epitaphium fuit
impositum:

Frigida Franisci tegit hic lapis ossa Petraea
Suscipe Virgo parens animam, Sata Virgine pare.
Ne praëque jam terris, coeli requiescat in arc.

4° Ateste seu Adestum |: Este, seu Est |: Urbs cuius
ad Meduacum minorem |: Paerhiglione |: flumen in confinis
agri Vincentini posita 3. miliaris ad eaurum à Mon-
telle |: Monsalice |: Castello, et 15. ad Austrum à Batavis.
Opinis est Principis Atestini |: D'Este |: qui Mutinens-
Duces sunt, ab ea nomine hunc habere. Olim fuit Epis-
copalis sub Patriarchatu Aquilejensi, at an. 1244.
Episcopatus iste desit.

91.

§. II.

De Peninsula Rhodigina.

Peninsula Rhodigina |: Bolesino di Rhodigo |: ab ipso
us inter Padum Althesim, et hujus fluvii ransum Althesinum
|: Adigotto |: dictum, ~~inter~~ qui peninsulam efficiunt, sita
Illius longitudo ab Oriente ad Occidentem est 50. et am-
plius miliarium, latitudo autem à Septentrione ad
Euronotum 20. Limites ejus sunt ad Orientem Duca-
tus Venetus; ad Austrum Ducatus Ferrariensis;
ad Occidentem Ager Veronensis, et ad Aquilonem
ager Batavinus. Provincia haec frumenti ferti-
lis est, magnamque pecorum alit multitudinem pra-
cipuas Jmolaeum Divitias.

Olim regio haec subiecta fuit Ducibus Ferrariensibus;
postmodum illam occuparunt Venetiani, penes quos
vi pacis ipsos inter et Ducem Herculm I. conclusa man-
sit usque ad an. 1509. quo ipsorum caecitas à Ludovi-
ci XII. Galliarum Regis copiis eborata haud procul
à Bergamo cladem accepit, tum enim Dux Alphon-

Sus eandem Ienuo recepit; et aliquanto post tempore Venetiani illam iterum subegerunt, et hactenus possederunt. occurrit

1° Rhodigium | Rovigo: | urbs parva Regionis caput, cui nomen tribuit, sita inter paludes 14. miliaribus ad austrum à Patavis, Ferrariam versus. In ea residet Episcopus Adriensis. Satis bene edificata est sed humil. lutea et sordida.

2° Adria seu Atria | Adria: | urbs in confinis Ferrariensibus et Venetianis in parva Insula, quam Tartarus effudit posita 50. miliaribus ad Septentrionem à Ravenna et totidem ad austrum à Venetiis. Ab ipsa Maris sinus, qui initio Mare Adriaticum, Hadriaticum, ac tandem Adriaticum est nuncupatus, nomen trahit. Modò non est nisi residuum quoddam magnae Civitatis, ac aquarum inundationibus adeò devastata fuit, ut non nisi piscatorum habitatio sit. Est Episcopalis, sed ibi Episcopus Rhodigii residet.

3° Lendinaria | Lendinara: | urbs seu Oppidum munitum 7. miliaribus versus Africum à Rhodigio positum, quater circiter mille iuolas continet, et in ea aestatis tempore spiritus aër spirat.

4° Albatia | Badia seu La Badia: | urbs caigua ad ripam Athesis seu Athesis minoris | Adigotto: | fluvii posita 8. miliaribus versus Occidentem à Lendinaria. In successione Hispanica bello, illam occupaverunt Galli, at an. 1706. ab ea recesserunt, tunc Veneti in illa praesidium habuerunt, quod Casareis loco cepit.

§. III.

De Agro Vicentino.

Agro Vicentino | Il Vicentino: | limites habet ad Septentrionem Episcopatum seu Comitatum Tridentinum, ad Orientem Marchiam Tarrisinam et agrum Patavinum, ad austrum Ienuo Agrum Patavinum, et ad Occidentem Territorium Veronense.

Ex una parte Brentesia, et ex altera flumine no-
vo | Triuna novo, seu Qua: | irrigatur; medium autem perflunt alii fluvii. Ab Aquilone ad Meridiem ad 40. et ab Oriente ad Occidentem ad 33. miliaria circuitu porrigitur, et circa 160000. animarum continet. Saluber et purus in eo spirat aër. Ubique occurrunt fontes aquae vivae, vivi, et caigui laus. Amplas

habet planities, et ipsius colles aquae fertiles sunt, ac amoeni, vineam profertur omnium totius Italiae vinorum si non optimum saltem exquisitissimum aequiparandum varii coloris et saporis. magna etiam adest copia mororum, quarum foliis Bombyces aluntur. alibi argenti ferrique fodinae offenduntur, et ubique Latonia, à quibus lapides eruntur aquae Iuri ac Istrienses, et alii aquae praestantes ac marmora Carariensia. Habetur hic etiam Argilla alba, quae in tota Italia, praesertim Faventia, adhibetur ad vera colore candido induenda et vernice obducenda. Adest etiam Sabulum, sine quo Venetis nulla possunt confici Spenulae. Multa praeva nutriuntur, inter alia multi vituli et boves quorum caro selecti saporis est. Lac, Butyrum, Casei hic etiam in majori quantitate habentur, quam alibi. Venatio praestantior est piscatione. Omnis speciei feras, Coturnices, perdices, et Phasiani adfunt affluente, et et Atagenes, qui alias nullibi in Italia occurrunt.

Prater Urbes in Agro seu Territorio Vicentino ultra 150. pagi numerantur, inter quos septem sunt celebres et incolis frequentissimi, necnon Septem Communitates, *Sette Comuni*: vocantur.

Vicentini vivacissimo pollent ingenio, sunt alacres, urbani, et ad arma, Scientias, et mercaturam idonei: at arguuntur, quod nimium vindictae cupidi sint, et quovunque deum modo injurias sibi forte illatas uliscantur. occurrit

1° Vicentia, Vicenza, Vicatia, et Vincentia, et etiam juxta quosdam Vicentia seu Vicenta (: Vicenza, Vicenz, et Vincenza:) Civitas antiquissima caput Territorii, cui nomen tribuit, et Sedes Episcopalis Patriarchatus Aquilejensi subiecta, cuius Episcopus ~~dux~~ Dux, Comes, et Marchionis titulum gestat.

Sita est ad Mediam minorem (: Bachiglione:) cui duo vel tres alii fluvii seu rivuli iunguntur, quorum unus duntaxat navigabilis est, loco ameno 18. miliaribus ad Caerum à Patavio, 30. ad Eus-Aquilone-Mesem à Verona, et 40. ad Austrum à Treviso.

Scorpionis formae figuram exhibet, ut quae magis longa sit quam lata, ejusque medium majus quam extremitates. muri illius vetusti sunt et ruinosi, quos quaedam quadrata turres protegunt. ad eam per octo portas patet aditus. Illius ambitus est quatuor miliarium. In ea numerantur 15. Parochiae. 57. Ecclesiae, quarum 14. parochiales sunt, 17. à de-

ligionis personis administrantur, quae juxta illas sua habent
 consuetudina, inter quae sunt 12. Monialium, Prae-
 terea ibidem occurrunt 11. Nocturnia, et 7. por-
 tes, et varia magnifica palatia. Incolarum
 numerus 30. usque 40000. esse dicitur, inter quos
 multi sunt Comites, qui tamen vitam colunt admo-
 dum inopem; imo Cives omnes se Comitum jure fore
 venditant, illudque in responso Caroli V. Imperatoris
 fundant, qui, cum Vicentia esset, ut se ab aliquo-
 rum quulentiorum Civium Comites creari ab ipso fla-
 gitantium importunitate liberaret, per Joannem
 de Sessa factum Hispanica lingua dixisse fertur Todos
 Contes, id est, Omnes Comites, quod Cives serio in-
 terpretati, seinceps Comites vocari voluerunt; unde
 quibus etiamnum vulgi Cives in contractum et
 similibus documentorum subscriptione se Comitem
Vicentium ~~rossi~~ | Conte Vicentino | nominat. Alias
 etiam Vicentini propter suam uliscendi libidinem
 ab Italis Assasini vocantur.

Vicentia vetustissimis Europae urbibus accensetur,
 ut quae jam 200. annis. Statissa dicitur, antequam Seno-
 nas Gallia populi, qui post trecentos circiter ab U.C.
 annos in Italiam proppererunt, illam ampliarent.
 Ajunt ab Euganeis civitatem fuisse, quos Heneti Ba-
 phlagonia populi Antenore dux populaverunt.

Certum est Romanos Vicentiam in honore et pre-
 tios habuisse, ac Romanam civitatem donasse, adeo, ut
 Vicentini ad praecipua Republicae munia, potuerint,
 et re ipsa evocati fuerint, inter quos Cassina Consul et
 Vitalii Imperatoris Bellidue fuisse dicitur. Repu-
 blica nomen cepit, floruitque, quamdiu Romanorum Im-
 perium splendorem suum retinuit, at eo labescente
 et ipsa defecit, multasque seinceps calamitates susti-
 nuit. Attila illam exiit, postmodum Gothi, Lon-
 gobardi, et Italia Regibus paruit, donec Carolus Magnus
 devicto Longobardorum Rege Desiderio illam sibi sub-
 jecit. Deinde Duxes suos et Comites habuit. Apud
 Imperatores semper fuit in estimatione, cumque
 Otto I. circa an. 964. Berengarium II. Italia Re-
 gem prole fundisset et cepisset, eibidem fratorem eligendi,
 non propter legibus vivendi facultatem et privilegi-
 um concessit. at gratam hanc quietam mutua Civium
 amulatio brevi post turbavit, civilibusque et intestinis

* Euganei Italiae
 populi, a quibus
 Euganei montes
 dicti, qui modo
 Bataveni vocantur.

Sedibus suis ab Hene-
 tis et Trojanis pulsi
 in Alpes se recepe-
 runt, ac at hinc
 inter at lacum Co-
 mansum reside-
 runt.

Discordis ad miras angustias reduta est, tandem Fri-
 Jaricus I. Imperator cognomento Anobardus seu Babar-
 roffa illam servituti addidit: verum ito cum Batari-
 nis, Veneticis, Mediolanensibus, et aliis Longobardie Civi-
 tatibus ac Principibus foedere huius Imperatoris jugum ex-
 cessit, ipsaque ab ipsis vices pacem inuit, quam Successor
 ipsius Henricus VI. confirmavit.

Tunc temporis Vicentia celebris florebat Universitas
 ab innumera paene ceterorum multitudine frequenta-
 ta: at balneum quod Saeculo XIII. Fredericus II. Impe-
 rator cum Papa Gregorio IX. habuit, illius et Urbis mi-
 nus at exidia causa fuit. Postmodum Nobiles de
 Scala, qui etiam Scaligari dicti sunt, ac Verona impe-
 rabant, venientes illam domus edificarunt; et postea
 quam variis Dominis passet, tandem anno 1304.
 Reipublice Venetae se submitit, penes quam hacten-
 us permansit.

Vicentia est patria S. Cajetani in ea an. 1480. nati,
 fundatoris Ordinis Cajetanorum, seu Theatinorum à Thea-
 ta: Christi: Apud Regni Neapolitani provincia Ube-
 ri ditionum, quod Joannes Petrus Caraffa, qui se ipsi loci
 unum junxit, ibidem Episcopus fuerit, ac primus huius novi
 Ordinis Superior.

2° Marostica Spectabile Oppidum ad Boffam flu-
 men, quod ibidem medium perfluit Situm 10. vel 11. milia-
 riis versus Septentrionem à Vicentia. Ei innascat Castel-
 lum in apice montis et inter duo Saxa positum et muro
 cinctum. Illius nomen corruptum est, ac idem esse vide-
 tur ac Marii Statis. quia olim famosus C. Marius huius
 loci fundator, à Sylla non potuit ab eo finis fieri. Alii
 vero censent locum, quem Marius excitavit, penitus ex-
 cinsum fuisse, ac hodieum Oppidum Marosticam à
 Scaligeris civitatum fuisse.

Multa huc sunt Lalaria. Inca, quae S. Francisci vo-
 catur, corpus operatior infantis Laurentioli: Loren-
 duolo: dicti, quem Iudei, antequam locus hoc pedaren-
 tur, trucidarunt.

Marostica purus spirat aer, Solum elegans est et fer-
 tile, fossis quoque omnisque generis fructus profert in
 abundantia, ac inter alios cerasa totius Italiae pul-
 cherrima. Adhuc etiam varias scaturigines aqua-
 rum et fontes. et duobus inde miliaris occurrit
 Laurus, cujus aqua, sicut in Lacunis Veneticis, variet
 et decrescit.

§. IV.
De Agro Veronensi.

93.

Ager Veronensis §. Il Veronese: | Limites habet ad Septentrionem Comitatum seu Episcopatum Tridentinum, ad Orientem Territoria Vicentinum et Batavinum, ad Meridiem Ducatum Mantuanum, et ad Occidentem Agrum Brixianum. Eius ambitus à Septentrione ad Meridiem est ferme 40. miliarium et ab Oriente ad Occidentem 92. miliarium. Fermentum, vini, olei, lini, canabis, p. feracissimus est; pecuaria, et praecipue oves incolis, quibus frequens est lana commercium, quotannis magni sunt congregrii. In es amoenus et salubris spirat aër. Versus Agrum Batavinum occurrit fertillissima 30. miliarium planities; ab Occidente ad Eurs-Aquilonam montosum est spatium 20. miliarium, et ad Euronotum 30. miliarium ambitus campi aperientur optimi; at in itinere Batavio Veronam 20. miliarium spatium multum et laxum offenditur. Planities et riveta multis vis et liquidis fontibus irrigantur, adhaerent etiam praestantes latoniae, pisces et salubres aquae. Praeterea Urbes 306. civitates VIII hinc numerantur. Occurrit etiam Lacus Beccus: | Lago di Garda: | In quo jam alibi differimus, item Mons Bardus: | Bardo: | in quo excellentes medicinales herbae colliguntur, p. Notatur hic 10. Verona ampla, munita et celebris ~~italica~~ Civitas, quam Itali dignam: | la Bagna: | vocant, totius Agri seu Territorii, cui nomen tribuit, caput, et Sedes Episcopi Patriarchae Aquilejensis seu Utinensis Suffraganei, locus amoenus posita 21. miliaribus ad Eurs-Aquilonam Mesem à Mantua, 48. ad austrum à Tridento, et 76. ad Africum à Venetiis, sub gr. long. 30. m. 50. et lat. 43. m. 43. Saluberrimo gaudet aère, cam qua perfluit Athesis, supra quam tres magni pontes Capidei strati sunt praeter alios quatuor, quibus S. Thomea Incola, quam Athesis efficit, ac Bombycinatores incolunt, civitati iungitur.

Illi imminent tria Castella, quorum unum Vetus Castellum §. Castello Vecchio: | dicitur et ad fluminis ripam coloratum est; alterum, quod S. Felicius nuncupatur montem ubi vicinum occupat, Super illud eminet Castellum S. Petri in rupe pontum, cuius pedem Athesis abruit, et quod antiquitus Dianae Templum fuisse dicitur; Civitati insidet, ac ab eo

tota Urbis amplitudo Integi potest. Verona quinque numerantur portas non modo propugnaculis instructa sed et Statuis, columnis, aliisque marmoris ornamentis decorata. In ea quadam magnifica occurrunt aedificia, inter quae eminent Praetorium seu Basilica civilis; ceterum potiores domus humiles sunt et inaequales, plateae immundae ac fere omnes angustae, in quarum aliquibus herba cresunt; nihilominus quinquaginta pene animarum millia huc numerantur.

Inter vetera, quae Verona offenduntur, monumenta, ut sunt Balnea, Aqueductus, Tempia Ethnica, Columnae, et alia, tot antiqui splendoris illius vestigia, proximè est Amphitheatrum ab Augusto vel Salten Subiffius Imperio excitatum.

Proter Eclesiam Cathedralam multa adhuc in hac Civitate numerantur, et coenobia, ut Augustinianorum, Carmelitarum, Discalceatorum, Dominicanorum, Jemitarum, Olivetanorum, Benedictinorum, &c. Episcopatus Veronensis inter vetustissimos Italiae Episcopatus recensetur, atque statim primis Christiani temporibus initia haurit. Saulo IV. S. Zeno hic fuit Episcopus, adestque Templum ipsius honoribus dicatum; in eo Lucius Papa III. natione Lucensis, qui Ecclesiae praefuit ab an. 1181. usque ad an. 1185. ac Roma pulsus huc se recepit, hucque vitam ~~perdidit~~ dum ibidem Concilium cogaretur, ponit, Sepultus jacet cum hoc Simplicii epitaphio: Opera Lucii III. Romae pulsi invidia.

Verona vetustissimis Italiae Urbibus annumeratur. Quidam volunt ab Etruscis excitatam fuisse; alii contendunt illam ortum suum Gallis debere, ac ab ipsorum Duce Brenno Brennonam fuisse vocatam, quae postmodum verò per litterarum Synecopem Verona dicta fuerit. Ad confirmare videtur Livius l. 5. c. 35. ubi notat à Gallis fuisse excitatam, qui Duce Elitorio transactis Alpibus recesserunt, ubi unum, ait Brixia ac Verona, Urbes sunt. Et Catullus* patria Veronensis carm. 68. in-

* Catullus: Cajus Scaevola
Quint. Valer. Poeta
calabris natus perhibetur
Veronae A. U. 668. Olymp. 173. 3. An.
M. 3898. ante Chr. 86. Ex illo 117. Epigrammata
cetera illius Opera perierunt.

quit:
Brixia Verona mater amata mea
Velut Verona Brixianorum Colonia fuisse. Haec omnia combinari possunt, si dicatur, quod Verona initium suum aut familia Veræ vel Rhatæ et Eugandis accepit, tum referat pont Clivius l. 3. c. 19. ait, necnon Galli subgrammata superstrata Brixia Veronam quoque postmodum occuparunt. Martialis l. 14. Epigr. 195. De Veronâ tanquam de magna Civitate loquitur:

Tantum magna his debet Verona Catulus
Quantum parva his Mantua Virgiliis.

Tacitus, qui illam titulo Romana Colonia insignit, lau-
dat idius pulchritudinem et opulentiam. Cui Pompejus
Strabo pater Pompeji M. Dux fuit Colonia, quae sub Gallie-
nsi restaurata, ac titulo Colonia Augusta decorata fuit.
Geminatus Arus triumphalis, qui olim Urbis portarum una fuit,
hanc adhuc habet Inscriptionem:

Colonia Augusta Verona Nova Gal-
lieniensis
Valeriano II. Et Lucilio Cons.
Muri Veronensium Fabricati Ex
Die III. Non. April.

Dedicati Br. Non. Decembris
Iubente Sanctissimo Gallieno Aug. N.

Verona semper in flore fuit usque ad Attila in Ita-
liam adventum, qui illam cepit. Postmodum
ab Odoacro Herulorum Rege, ab Otho Gothorum Rege
Theoderico et eius Successoribus usque ad Totilam,
deinde à Longobardis usque ad Carolum M. possessa fuit
usque ad Carolum M. qui Civitatem hanc unam re-
liquam Italiae partem sibi suisque posteris offeruit. La-
scante autem Carolingica stirpe varii Italiae Nobiles
eam sibi subicere conati sunt. Equidem Otto Im-
perator illam Imperio restituit, at simul iure dona-
vit proprium eligendi Magistratum, ita ut tanquam
libera Respublica haberetur. In hoc statu mansit, do-
nae saeculo XIII. Edzelmus* illam in suam redegit po-
testatem. Post ipsius obitum Veronenses an. 1269. Mas-
tinum de Scala seu Scaligerum elegerunt, qui illorum
animos ita sibi conciliare novit, ut post quinquaginta an-
nos perpetuum Dictatorem suum illum dixerint. Ip-
sius Successores magnam semper Veronae habuerunt auto-
ritatem et an. 1380. Principes facti sunt. at an. 1397.
Joannes Galeacius Mediolani Dux illos inde pepulit.
Equidem an. 1404. Jamis hinc redierunt, at brevi post
dinehere conati fuerunt, ubi nempe Venetiani an. 1409.
illam occupaverunt. Quis quidem in bello, quod saeculo
XVI. sustulerunt, crepta fuit, at an. 1517. vi conventio-
nis Imperatorum Maximilianum I. et Regem Galliae hu-
dovicum XIII. ipsis reddita est, à quo tempore illam
adhuc ad hanc usque diem possident.

Verona floret Academijs eruditorum sub titulo
Philharmoniarum. Magni prodicere ex hac

* Idem vid. sup. n. 90.
i. not. marg.

uobis viri, inter quos praecipue celebrantur Catullus, Vitruvius famosus Architectus, Plinius Senior, Oropheus Historiographus, Paulus Veronensis pictor egregius, &c.

2°. Brixiana | ~~Brixiana~~ | Andelica | Breschiera, Besciera: | Urbs munita cum Castello in Orientali termino Lacus Benaci versus Austrom et eo loco posita, ubi Minicius ex isto lacu prosilit, illamque perfluens fossaejus implet, 15. miliaribus versus Occidentem à Verona.

Urbs haec ante an. 1441. Mantuanis Principibus parabat, quo Venetiani occupatam Veronensi territorio adhaerent. An. 1509. post praelium Abduam inter et Serium fluvios in adigua regione, quae ab Italis Ghiera D'Adda* munitur, initum Galles se dedit; verum brevipost in Venetianorum potestatem rediit, et ab eo tempore illam munitioibus auxerunt, ac velut momentosum propugnaculum limitaneum valido presidio muniunt.

* Ghiera seu Ghiera D'Abba Latine vagina seu theca Abduca, exigua regio Abduam inter et Serium sita, et ad Bergomenses montes usque protensa.

3°. Leoniaum, Leonium, et Liviacum | Legnano: | Urbs munita ad Athesim posita in confiniis Territorii Bataurini 27. miliaribus ad Leonotum à Verona. An. 1155. à Frederico I. Imperatore occupata fuit.

4°. Garda Urbs ad orientale latus Benaci Lacus, à cuius nomine Itali lacum hunc Garda lacum | Lago di Garda: | vocant. Distat 5. miliaribus versus Occidentem ab Athesi, 16. ad Cauroem* à Verona, et 10. ad Septentrionem à Biscaria.

94.

S.V.

De Agro Brixiano.

• Ager Brixianus | Il Bresciano: | Limites habet ad Septentrionem Ahatiam seu Girones ac praecipue Comitatum Bormiensem; versus Cauroem Comitatum Tridentinum; ad Orientem Benacum lacum, Agrum Veronensem, et Ducatum Mantuanum; versus Meridiem eundem Ducatum et Territorium Cremoneense; et ad Occidentem idem Territorium, Agrum Bergomensem et Vallem Tulinam. Benacus Lacus | Lago di Garda: | illum aquis suis versus Orientem irrigat, et Sabinus seu Iscus versus Occidentem, ut et Ollius fluvius, qui illius plagam Septentrionalem, ubi scaturit, antequam Sabinum lacum ingrediatur, perfluens, ex eo egressus illius terminus est Ostianianum | Ostiano, Ustiano, Ostio: | usque Ducatus Mantuani Urbem ad Meridiem Brixia sitam.

Fluvii Mela, Garzus, Garzo, Lanalis seu Aquadue - & Navilius, seu potius
 tus, Naviglio, et Clesium seu Cusius, Chiesa, agrum
 hunc perflant, tres priores pene propè Brixiam illius
 Metropolitim iunguntur, atque postea versus Meridiem
 in varios ramos dividuntur, ut tanto uberius per regio-
 nem diffundantur. In ea 450. Urbes, Oppida et

Bagi numerantur. Eius longitudo est circiter
 70. miliarium, latitudo 25. usque 30. formenti,
 vini, olei, et aliorum fructuum est feracissima.
 Adhuc etiam ferri et aëris fodinae. Notatur hic

10. Brixia seu Brixia, Bressia, Metropolis huius Agri
 seu provinciae, cui nomen tribuit, et sedes Episcopi Archi-
 episcopi Mediolanensi subiecti, sita in amœna pla-
 vitie sub colle, quem occupat castellum, quod invictum
 existimatur, 20. miliaribus ad occidentem à Desentia-
 no, sub gr. long. 30. m. 13. lat. 45. m. 32. Mela et
 Navilius, Naviglio, illius muros aluunt, ille ad occiden-
 tem, hic ad orientem, Garzus vero mediam perfluit.
 Longior est quam lata; quinque portas habet, illius-
 que ambitus est trium miliarium. Populosa est
 ac quadraginta circiter animarum milia continet.
 Variis magnificis aedificiis superbit, inter quae emi-
 net Bratorium seu Basilica Civilis. Olim am-
 plior fuit quam nunc sit, quod varia antiquitates, ex-
 tra muros illius effossae produnt.

Illius nomen quidam derivant à voce Britain,
 quae, prout aperunt, Germanum Gallicae populorum, quos
 illius fundatores constitunt, lingua idem significat
 ac gaudentes arboras, quasi pomorum onere gaudere vi-
 deantur. Quidquid ea de re sit, Civitas haec antiquissi-
 ma est, ac veteribus sub Brixia nomine iam nota
 fuit. Variis temporibus iisdem fatibus obnoxia fuit
 ac Verona et Vicentia. Circa medium saeculum V.
 Attila Hunnorum Rex illam exiit, restauratam
 Longobardi vice altera devastarunt. Sub Ludovi-
 co III. ultimo Stirpis Carolingae, et Ottone I. Impera-
 toribus Septem diversis Dominis paruit. Henricus VI.
 Frederici I. Imperatoris Successor post diutinam
 obsidionem illam occupavit, et alias in Guelpho-
 rum et Gibellinorum tumultibus multas calamita-
 tes perpeffa est. Postè huius Civitatis Annales sine hor-
 rore haud legi possunt, emisso non nisi populationes,
 caedes, proscriptiones, relegationes, latrocinia, incendia,
 et devastationes memorant. Tandem Saeculo XIII.
 Venetianorum facta est, quibus Ludovicus XII. Galliae
 Rex an. 1509. illam eripuit, et cum brevi post rebel-

Castro, multasque Venetianorum copias in praesidium
at ad obviendam arcem suscepit, Gesto Comes
Fruentensis octo Venetianorum milibus intermissione de-
letis Anno illam obtinuit. at an. 1517. Franciscus I.
Venetianis illam restituit, penes quos haecenus remansit.

Brixia jam anno Christi 119. Christianam Religionem
suscepit, quam S. Apollinaris Ravennae Episcopus Ciri-
bus praedixit. Antiquissima ibidem occurrunt Ec-
clesiae, ut S. Afra et S. Petri Oliverii. Dominicani
venustum huius habent Monasterium at magnificam
Euleisiam. Princeps Euleisia vetusta est et metra
sui parte sub terra, sed jam ante plures annos nova
constitui coepta est; in ea operatur Cava, qua ab
Italis Croflamma vocatur, id est Auriflamma:
quidam apererant illam esse Cavaem, quam Constan-
tinus cum Maxentio conflictans in aere vidit; cre-
dit id qui voluerit. Adest etiam alia Euleisia qui
est abbas Monialium ordinis S. Benedicti Genobium jun-
gitur a Desiderio Ticini Principe postea Longobar-
dorum Rege an. 753. fundatum; antiquitus adeo cele-
bre fuit, ut ~~Harvingardi~~ Ansilberga illius ~~et~~ Soror,
Harvingardi illius filia, et Harvingardi illius uxor,
Griaffa Lotharii I. Imperatoris filia, Angilbergis
Imperatoris Caroli II. Soror, et Bertha Berengarii
Regis Longobardorum filia, multaque alia Prin-
cipes foeminae illud elegerint, ut in illo sub Regula S.
Benedicti Deservirent.

Inter Brixia Sanctos numerantur SS. Jovita et
Traustinus Martyres, illorumque Martyrii vestigia
adhuc constantur ibidem conuntur. Ex hujus Civitatis
Episcopis triginta recensentur Sanctorum albo ab
Euleisia inscripti.

Montes, qui Brixia ad Aquilonem ~~hertzpositis~~ frigidis
jacent, sunt frigidi, et frumentis, vini que inferaces,
habent tamen pasua, et ferri fodinas, in his etiam
offenditur marmo nigrum satis venustum, ad sunt etiam
an lapides molares, et cotes. Specialiter Brixia
celebrantur arborum opifices, unde et ipsa interdum
Armata | C' Armata: | vocatur.

2°. Desentianum | Desenzano: | Urbs mediocris seu ma-
gnam oppidum ad ripam australem Lacus Benaci situm
16. miliaris versus orientem a Brixia. Venustum est, ac
in eo frequens est commercium. Illius vineta vitium
apiarium profert, quod Itali Vinum Sanctum | Vino Santo: | nuncupant.

3°. Salodium seu Longa Salina | Sals: | Urbs ampla

q S. Juliae Martyri
dicata,

et compta, ad occidentalem latus Benaci ripam sita 11. milia-
ribus ad septentrionem à Desentiano. Caput est Tractus,
qui, quod iuncta Lacum Benacum popitus sit, illumque
attingat, ab ipsius nomine Tractus Benacensis, item
ab ipsa urbe, Riparia Salodiensis | Riviera di Salò | valut
Litus Salodiense, vocatur. Tractum hunc montes ad-
versus Boream protagunt, unde magnam optimarum
Olivarum, Cedromalorum, Limoniorum malorum, Gra-
natorum, Chrysomalorum, et aliorum fructuum copi-
am profert. Tringinta sex Communitates complecti-
tur, quae sibi proprium Senatum eligunt, à quo omnia
illorum negotia urantur. Salodii Aeus confici-
untur multum estimatos, à quibus Incola haud exigu-
um faciunt compendium.

4° Idrus seu Idrinum | Idro | Urbs exigua seu Oppi-
dum, veteribus Idrum dictum, quod in antiquis Inscrip-
tionibus Idranorum mentio fiat. Sitem est versus Te-
rolensis Comitatus fines ad australem ripam Latus, qui
ab ipsa Idrinus vocatur, 6. miliaris ad Comum à Salo-
dis. Quibusdam ipsius nomen derivant ab Hydra, quam
Graeci Herules in hac plagà interfecisse dicuntur. alii
verò à graecà voce Idrop, aqua, quod ad Lacum Idrinum
coloratum sit. Latus ista parte sua superiori et septen-
trionali Tirolium attingit. Eius ambitus est 4. val. 5. millia-
rium Italicorum. Cesius | Chiesa | fluvius, illum per-
fluit.

5° Iseum | Iseo | Urbs parva seu Oppidum ad australem
latus Latus, qui ab ipsa Iseus dicitur, Sitem 11. miliaris
ad Comum à Brixia. Habet Ecclesiam Collegiatam.
Huius Urbis media pars in territorio Bergomensi sita est,
altera in Brixiano. Ollus | Oglio | illam perfluit.
Plinius lib. 3. c. 19. Lacum, ad cuius ripam sita est,
Sabinum vocat, unde videtur, quod ipsa olim Sebrum
seu Sevum dicta fuerit. De Sabinis Lacu vid. sup.
hoc lib. V. n. 1. 21.

6° Clarium | Chiari | Urbs exigua 12. miliaris
versus occidentem à Brixia distans; nomen habere
videtur à clara, quae ibidem est, aqua; celebris à
clade, quam prope illam à Caracis sub Principe In-
genio de Sabaudia Galli sub Duce Sabaudia, Villa-
regis, et Catinato Franca Marescallis an. 1701. acci-
perunt.

Nihil Inest

§. VI.
De Agro Bergomensi.

Agro Bergomensi | Il Bergamasco | limites ha-
bet ad Orientem ~~ad Orientem~~ Territorium Brixia-
num, ad Meridiem et Occidentem Ducatum Mediola-
nensem, et ad Septentrionem Vallam Tethinam. Olim
ad Duces Mediolanenses pertinebat, sed an. 1428. ad
Veneticos pervenit, qui eadem adhuc dominantur.

Agro ista populosus est, et bene colitur; illum ex Alpi-
bus fluentes fluvii irrigant, quos Duces, ubi necesse
est, in varios distribuunt rivis, ut sic insolita ~~terras~~
fertilitati obviat, terramque in mœra contineant fer-
cunditate; ea tamen ubique par haud est, binæ enim
valles Brembana scilicet à Brembo, et Seriana à
Saris fluminibus, quæ in eis occurrunt, sic dictæ paupe-
res sunt et Steriles: hanc inopiam illarum habitatores,
impigro labore et diligentia suâ compensant, terramque
superinducunt ac ea arte adaptant, ut naturam ad-
juvans optimum profert vinum; ea ferò etiam, pe-
coribus, et ovium lanâ haud exiguum faciunt compen-
dium. Regio hæc latoniis, à quibus lapides mola-
res, marmoraque exuntur, item ferri fodinis abun-
dat. Incolarum Dialectus totius Italia vilissi-
ma est, eamque Istriones et Mimi solent imitari,
quòd aptissima sit ad vinum vulgi hominibus moven-
dum. Notatur hæc

10 Bergomum | Bergamasco | Urbs Caput Agri, cui
nomen impetitum, et Sedes Episcopi Mediolanensis
Metropolitici Suffraganei, supra montem exiguum seu
eodem sub Alpibus posita inter binos amnes Brembum
et Serium, 17. miliaris versus Occidentem ab ~~Duce~~, sub gr. long. 29. m. 20.
et lat. 45. m. 43.

Munitissima est, cuique impendat Arx variis instru-
ta propugnaculis. Est etiam Emporium. Ei quin-
que iunguntur Suburbia, quorum unamquodque
parvam exhibet urbem. Illius ambitus est ciriter
4000. ~~miliaris~~ passuum. Antiquissima est, ut,
quod dicitur, à Gallis Cénomans 170. ciriter annis an-
te urbem conditam excitata fuerit. Initio Roma-
nis paruit, Attila, quod Paulus Dionius memorat,
illam exiit; postmodum Longobardi illam res-
tauraverunt, penes quos fuit usque ad seculum VIII.
tum enim Carolus M. illam occupavit, ac Successo-
ribus suis reliquit. Postmodum se in libertatem
apertit, eamque tenuit usque ad an. 1264. vel, ut
alii volunt, usque ad annum 1301. quo Philippus

* Ab ipso anno hinc
ne, propterea in
Italiam, Coglione
dis Bergomo, quart
Itz hinc in pro
commodestis
non, pro, pro
nam, hinc, hinc
non

Turrianus in ea tyrannidem arripuit. Post ipsum sub
Dominio statit Vice Comitum [Visconti:] Suardorum
Scaligeri, Joannis Piccinini [Piccinini:] Martini de Scala seu
1409. trucidatus fuit. Deinde Rogerius Suardus [Suardi:]
quem Imola gubernatorem suum fuerant, ipsam cum
Dolfo Malatesta vendidit, tumque Philippus Dux Me-
diolanensis eandem arripuit, circa an. 1419. in suam rede-
git potestatem; ubi autem an. 1447. 13. Aug. ad plures abiit,
Bergomum se Venetianis subdidit. An. 1509. Ludovi-
cus XII. Galliarum Rex Civitatem hanc occupavit, et an.
1516. Janus rediit ad Venetianos, qui eam munimentis
auxerunt, penes quos haecenus remansit.

In Ecclesia Cathedrali ostenditur Sepulchrum Bartha-
lomaei Collionis [Coglione:] qui Dux fuit Copiarum
Venetianarum adversus Mediolanenses. In primis tor-
menta bellica aenea seum dicit in aedem. Ibidem et
an tumulatus, jacet Ambrosius Calepinus, ob suum var-
tum Laicum celebris, et Calepio prope Bergomum vi-
co oppidum.

Bergomenses plerumque Strumis sunt instructi, quae ipsi
ita nativa sunt, et quibus ipsi adeo assueverunt, ut dubi-
um sit, num apud illos Europae sit non habere Strumam,
quam eis super bire. Hujus Civitatis incolarum nu-
merus ad 24. vel 28. circiter millia protenditur. Ipsis
frequens tentorium Bombycinorum, et aliorum est com-
mercium.

2° Sommaria Oppidum seu Vicius 6. miliaris à Bergo-
mo distans. Celebris est à speciali quadam Congregatio-
ne Clericorum Regularium per Italiam dispersorum, qui
ab ipsis nomine Sommariani vocantur.

3° Clusonium [Clusone:] Urbs exigua 16. miliaribus
à Bergamo distans, et ~~tra~~ tribus ad occidentem ab Iseo La-
cu. Prope ipsam 15. via sunt in Aethiam seu ad gri-
lones per Alpinum juga ducentes.

96.

§. VII.

De Agro Cremensi.

Ager Cremensis [Cremas:] exigui est ambitus, ac in-
tra Ducatum Mediolanensem contentus territorii Mediolanen-
si, Cremensi et Laudensi iungitur, solaque angusta et
aliquot miliarium Italicorum longa via publica Bergo-
mensi territorio iungitur. Idem à Septentrione ad
Austorum Serius, et Communia, quae Canalis seu Aquaductus
an Abbia aduti species est, passim perflunt, qui sibi in-
vicem idcirco distantat propinquare videntur, ut Metro-
polis minus alienant, tum denique ab invicem separati Ca-
do immergantur, qui ad hujus Agri Meridiem fluit.

Regio haec, quae frumenti, vini, et Canabis est fera-
cissima, aliquando tempore Romanis, postea Gothis,
Longobardis, et Francis paruit; tandemque Impera-

torum Germanorum facta est, à quibus postmodum ad Vice Comites Mediolanenses, et ab his liberà concessione ad Venetianos pervenit. Anno 1509. Ludovicus XII. Gallicorum Rex eam occupavit; et postquam illa Italia discessit Maximilianus Sfortia Dux Mediolanensis eam sibi ~~affert~~ ~~voluit~~ ~~aperuit~~, at Venetiani brevi post eam deus recuperaverunt, et hactenus retinuerunt. Notatur hic duntaxat

Crema seu Forum Singuntorum | Crema: | Metropolis Agri Cremensis, à qua nomen habet, Sedes Episcopalis anno 1579. à Papa Gregorio XIII. fundata, et metropolitana Bononiensi subiecta, Serium inter et Communam fluvius, qui ipsam, ~~proterfluent~~ ~~ide~~ ~~ad~~ ~~orientem~~, hic ad Occidentem, ~~proterfluent~~, sita, 9. miliaris ad Eura. Aquilonem à Laudo, 20. ad Meridiem à Bergamo, et totidem ad Septentrionem à Placentia. Cum arte tum sita, utpote inter paludes odorata, nuntissima est.

Nomen traxisse dicitur à viro quodam nobili, cui nomen Cremes fuit: cum enim Alboinus Longobardorum Rex à Narsete Justiniani Imperatoris Belidua accitus an. 568. Italiam invasisset, quamplurimi Civis opulenti, ut ab ipsis infestationibus et oppressionibus tuti essent, relictis urbibus suis ad uliginosa loca inter Albuam, Serium et Olivum se receperunt, inter quos fuit memoratus Cremes vir praenobilis et opulentus, sub quo ibidem an. 570. Urbis nova condita fuit, et ipsius nomina Crema nuncupata, cui dum viveret, dominatus est, ipsa autem e viris sublata, Longobardi illa potiti sunt. Postmodum ad Carolum Magnum et ejus Successores pervenit. An. 1160. Fridericus Imperator Anobardus, quod Imperio subesse detrectaret, post brevem obsidionem eam obtinuit ac in flammam et cineres abire iussit; verum an. 1185. Henricus VI. ejus filius et Successor deus eam occitavit, ac longè augustiorem fecit, multisque privilegii immunitatibus et privilegiis donavit. Anno 1191. Cameracensis et Placentinis Castellanis parvit. Tandem an. 1428. illius possessionem adepti sunt Venetiani, penes quos ad hanc usque diem remanet. Anno 1590. et 1607. Joannes Jacobus Diebus | Diebi: | Episcopus hujus Urbis quondam Ordinationes Synodales edidit.

97.

Subsectio III.

De Marchia seu Agro Trevisiano.

Marchia seu Ager Trevisianus, Trevisinus et Trevisianus | De Trevigiano, Trevigiano, La Marca Trevigiana, Trevigiana, Trevigiana, Trevisana, item La Marca di Treviso: | Marchia dicitur est, quod olim

sub Longobardis, ubi longa amplior erat, quam nunc sit, si tanquam magna provincia Marchia profectus fuerit, qui Tarrasii sedem habuit. Tunc temporis namque

* Liventia seu Li-
quentia (Livonza) et Tajamentum* flumen continuabatur, sicque limites ha-
in confinis Agri babat ad Orientem Forum Julium et Maris Sinum; ad Aus-
Bellunensis Sea-
tunt, inde versus trum Peninsulam Rhodiginam necnon Ducatus
Meridiam fluens Favariensem et Mantuanum; ad Occidentem
Forum Julium ab Agrom Brixianum et Episcopatum Tridentinum;
Agro Tarrasiano et ad Septentrionem Episcopatum Brixensem;
separat, tum aliis sicque complectebatur Agros Veronensem Vicentinum,
minoris nota flu-
vii aucta. Vene-
to Maris Sinui 20. Catavinum, et Ducatum Venetum proprium. Mo-
miliaris ad Vul-
turnum à Vene-
tiis immergitur. do arctioribus circumsatus est limitibus, hincque ad
Orientem Forum Julium; ad Austrum Maris Sinum,
Ducatus et Agros Catavinum; ad Occidentem
Agros Vicentinum; et ad Septentrionem Feltri-
ensis et Bellunensis Agros. ~~interdum~~ ~~adversus~~ Hi
des ultimi Agri unicum Candorino, qui ipsis est Sep-
tentrionalis Marchia Tarrasiana adhuc junguntur,
quamvis diversos ab ea fines habeant.

** Tajamentum, olim
Flaventum majus
| Tajamento: | fon-
tes habet in catina
Septentrionali parte
quae Caonia vocatur
non Julii in confi-
nis Episcopatus
Brixensis. Juxta
versus Orientem
fluit usque ad lo-
cum, ubi Velachum
| Thalla: | supra Ven-
zonam sibi jungit.
tuncque versus Aus-
trum repens tan-
dem in Maris Vene-
ti Sinum incidit,
ubi in ostio suo
portum efficit, qui
ab ipsius nomine
Portus Tajamenti
vocatur.

Marchia seu Ager Tarrasianus frumenti et vini
satis ferax est, maximas autem illius opes constituent
Mali navium, et ligna cremialia, quae Venetias
vehuntur. Praecipuus, qui illam perfluit, est
fluvius Clavis | Biave: | nuncupatur.
fontes habet in Tyrol et Episcopatu Brixensi propie
Montem Setium, in confinis Agri Candorini; et post-
quam ab Aquilone ad Austrum currens Agros Candori-
num, Bellunensem et Feltrianum irrigavit, in bi-
nos dividitur ramos, quorum minor Siliis | Sile:
vocatur, Tarrasium pertransiens paulo post Maris
Veneti Sinum ingreditur; alter, qui major est,
et Clavis nomen retinet, eodem Maris Sinu Sea
à priori versus Orientem miliaris jungitur. Clavis
in suo usum varios exiguos fluvios sibi adjungit.
Notandum hanc Subjectionem in quatuor SS. distri-
buimus, in quorum primo de ipsomet proprio Agro Tarrasiano;
in secundo de Thallio, in tertio de Bellunen-
si; et in quarto Candorino Agri disprevenus.

98.

S. I
De Marchia seu Agro
Tarrasiano proprio.

Hujus Marchia seu Agri limites jam proximum ex-
ponimus; nihil proinde hic super est, quam ut
proxima, quae complectitur, loca expendantur.
Igitur occurrit

1. j^o *Tarvisium, Tarveium, Tarverum, Tarvisum, Tari-*
luz, Trevisium | *Trevigo, Trevigio, Trevigi, Trevigni,*
Trevisis, Treviso, Trevisi, Tarvis, et Treviso: | *Civitas*
totius Agri Metropolis et Sedes Episcopi Patriarchae Aquil- *q. qui ab ipsa nomen*
cajensis Suffraganei, ad Silim seu Silam | *Silici* | *fluvium,* *habet*
qui illam perfluit, sita 18. miliaris ad Caenum à Venetiis,
20. ad Euro-Aquilonem à Patavio, 25. ad Orientem à Bas-
lans; et 15. ad Caenum ab O. Berzo seu Opitergio.

Illius origo ignoratur, nec audiendi sunt, qui idius con-
 ditorem faciunt Osiridem Jovis filium Aegypti Regem,
 qui primus apud Aegyptios Agriculturae inventor fuisse
 dicitur, quemque post mortem ipsi sub figura Tauri, quem
Apidem seu Serapidem vocare, coluerunt. Quod uti-
 que adeo fabulorum est, ut nihil magis. Ipsam jam
 Romanorum aetate Statim produnt *Prinse Inscriptiones,*
 in quarum una haec leguntur *MUN-TAR.* in altera
 vero *DECLURION.* quod sufficit, ut ipsa Municipium
 fuisse dicatur. Labante in Italia Romano Im-
 perio ad Gothos pervenit, ab his ad Longobardos, quorum
 Rex Alboinus illam, quod non satis mature eidem se-
 didisset, devastare voluit, et hanc calamitatem Felix
 ibidem Episcopus deprecatus est. Saeculo VII. ~~Roberto~~
 Longobardorum Rex Rotharis illam exidisse dicitur.
 restaurata deinde, et perfundata in Italia Longobar-
 dorum Regno, sub Imperatorum et Regum Italiae do-
 minium venit. Saeculo XIII. ~~Erzelinus~~ Tyrannus
 illam occupavit, compressis Imperator et Richardum
 de Camino, quem sub finem Saeculi XII. Imperator
 Henricus VI. tanquam Imperii Vicarium in illa cons-
 tuerat, eiecit: tum Carraris et ~~Rob~~ Scaligeris pa-
 ruit; denique anno, ut quidam volunt, 1331. vel
 ut alii placet 1358. vel, quod est testia opinio, an.
 1388. Venetianorum, vi conventionis ipsos inter et Jo-
 annem Galeatum Vice Comitem | *Visconti*: Ducem Me-
 diolanensem necnon Martinum de Scala seu ~~Rob~~
 Scaligerum iuta, facta est, penes quos haec hactenus im-
 mota permansit; memoria quippe proditum est, cum
 an. 1509. alia vicina verbes Maximiliano I. Impera-
 tori et Ludovico XII. Galliarum Regi se dedidissent,
 hanc solam Venetianis fidelem permansisse.

Civitas haec satis comta edificata est, in eaque
 multa occurrunt pulchra et magnifica aedificia, Do-
 musque civiter bis mille quingenta numerantur,
 Paucorum vero 12000. Adhuc etiam quamplu-
 rima nobiles familiae, ac antehac usque 55.
 Principes numerati sunt, qui ex ea ortum June-

nunt. fuit Totila Gothorum Regis, cujus pater Verona gubernator erat, ac amoeni situs gratia huc sedem fixerat; item Benedicti Papa XI. et aliarum illustrium personarum locus natalis.

Præter Silem fluvium, qui mediam perfliit, multi fontes in ea numerantur. Olim Universitate decorata erat, qua Batarium translata fuit. Quamquam aquis ita tingatur, ut Inulam exhibeat, proinde ab hostium grassationibus esse tuta videatur, nihilominus optimas fossas habet et muros variis turribus lateralibus munitos, ut animis detectis hostibus obviare possit. Ubi peregrinus urbem ingreditur ad portam arua, si quæ habet, deponere jubatur, illa egrediens demum recepturus.

Taurinum solum ambit Vinatis, Ferris, Fiumis, Moris, aliisque fungiferis arboribus contentum, et varietas hortorum, viratorum et necnon colium illud amoenissimum efficiunt.

Episcopatus Taurinensis antiquissimus est, utpote à S. Praxedis S. Petri Apostolorum Principis Dirigulo creatus. amplius est ac suble S. Urbes. 209. Vicos, quos farme Inventa animarum milia incolunt, et 209. parochiales Ecclesias, unam tribus Benedictinis Monasteriis et uno Cisteriensi, continet.

Præter Ecclesiam Cathedralem à S. Praxedis fundatam et honoribus S. Petri dicatam 16. adhuc Taurini numerantur Ecclesia parochiales, 11. virorum, et 8. Virginum Monasteria, tria Novitonia, Seminarium Clericorum, et Mons pietatis an. 1496. fundatus.

S. Basilii Monachus Cardinalis fuit et Bononia an. 1151. natus per 47. annos Sacellanus fuit Coenobii S. Christine Monialium extra hujus Civitatis muros, ibique obiit an. 1267. 11. Junii aetate natus 116. miraculis ante et post mortem clarus. Anno 1397. Coenobium hoc dirutum fuit, corpus vero S. Basilii in Urbem delatum, ibidem in quadam Ecclesia conditum fuit. S. Fortematus Episcopus Bituricensis etiam Taurinis oriundus erat unde et Civitatem hanc meam Taurinum vocat.

Nextur Cives Taurinos quondam in foro Civitatis sua Arcem voluptariam exuisse, illamque Taurorum præcipuis annuis vallatam Civitatis virginibus defendendam tradidisse adversus Veneticos et Batarinos juvenes ad eam obsidendam invitatos. Ajunt Veneticos hoc Stratagemate usos esse:

namque varia multaque Salgama Saccharo condita in
 arcos, jaculatos fuisse, quibus ibantia virgines, dum,
 relicta Stationibus suis, illis capiendis instantia hac
 illaque discurrunt, Venetiani subito illam occupant.
 Id Patavini juvenes indignè admodum ferentes Ve-
 netianis inferre probra coeperunt, quod hi seris acci-
 pientes eo rem adduxerunt, ut ambarum Urbium
 Cives adversis se se invicem prodirent in aciem: at me-
 morant, Patriarcham Aquilejensem interposita sua
 auctoritate turbas has sedasse, necnon viginti quin-
 que Patavinos juvenes jugionum auctores Venetias
 à Duce puniendos venire debuisse, et, cum compa-
 risissent, omnes poenā remissa liberos fuisse di-
 missos.

2° Meistrana |: Mastre:| Urbs ad Mulonem |: Mulone:|
 fluvium sita 10. miliaris ad Austrum à Tarrisis. Olim
 melior ipsius conditio fuit quam nunc sit. Hæc commode
 transitur, cum iter per Tyrolin in Germaniam, vel per
 Forum Julium in Austriam instituitur. Quidam Du-
 catui Veneto illam adscribunt.

3° Altinum |: Altino:| Urbs fuit vetustissima ad
 Silem |: Sile:| fluvium posita, 9. miliaris ad Euro-
 tum à Tarrisis. Idius meminere Strabo, qui illam
 intra paludes collocat, Etolomæus lib. 3. c. 1. Eorinus
 lib. 9. c. 27. et Martialis lib. 4. Epig. 25. ubi illam propter
 pulchras, à quibus circumdatur, villas Baja* comparat se-
 quenti versu:

Æmula Bajanis Altini littora vilis.

Sinibique nemori illi vicinam esse, quod Patavinum
 agrum attingit, et ubi Bhaeton fulmine percussus ab
 alto in inani dejectus est. L. Verum Imperatorem
 non procul ab eâ, cum Concordiâ hæc iter faceret, vi-
 tam populi memorat Eutropius.

Urbs hæc ab ætate Samari Papæ, qui res Ecclesie mo-
 deratus est ab an. Chr. 367. usque ad an. 385. Sedes Episco-
 palis fuit, illiusque Antistes Heliodorus Subscripsit Con-
 cilio Aquilejensi. Et Epistola 85. S. Leonis Magni ca-
 gitur directâ ad Septimum, qui in Bibliotheca Photii
 cod. 54. Septimus vocatur, Episcopum Altinensem. Pa-
 trus item Episcopus Altinensis à Paulo Diacono lib. 3.
 c. 27. et in Actis Synodi Romanæ sub Symmacho
 Papa, qui Pontificatum gessit ab an. Chr. 498. usque
 ad an. 514. recensetur.

Attila urbem hanc exiit, Civesque Torcellum
 Maris Veneti Insulam se receperunt unacum Episco-

* Baja |: Baja:| Urbs in
 Terra Laboris Regni
 Neapolitani provin-
 cia: De qua suoloco
 plura.

isus, qui ibidem sedem suam fecit. Altiori modo nihil superest
praeter turrim, meridiana in abstrusa recessu sita
etiam Consecrationis

3° Motta Urbs in orientali Taurinensi Agri plagâ
17. miliaribus ad Eux-Aquilonem à Taurinis posita et ad
confluentem Mottegani et Larentia posita. Est pa-
tria Hieronymi Alexandri, quem Paulus Papa III. qui
ab an. 1534 usque ad an. 1550. Ecclesiae clarum tenuit,
ob magnam ipsius eruditionem Cardinalem creavit.

4° Odenzium seu Opitergium [Odenzo val Udenzo:]
Urbs olim populosissima et celeberrima ad Motteganum
[Mottegans:] rivum sita, 12. miliaribus ad Eux-Aquilo-
nem à Taurinâ. Antiquissima est, ajuntque 400.
ante Romanam, et 1001. annis ante Christum fuisse condi-
tam. Illius sub Opitergii nomine meminerunt Stra-
bo, Plinius, Tacitus, Otolomaeus, et alii. Patens ad-
modum fuit, ut qua Caesari adversus Pompejum bade-
ti nam mille hominum praesidio munitam auxilio
praebuerit, qua tamen, prout Epitomator Livii, Flo-
rus, et Lucanus narrant, ab aliis navibus stratagemâ
te disjuncta, et ab hostibus circumdata iborum im-
petus fortiter sustinuit, nocteque interveniente,
qui in eâ erant, ne vivi in hostium manus incide-
rent, mutuis caedibus se se confecerunt.

Intrâ Consules eidem imperabant, inde Romanis
subjeta est. In ea Mars, quam Juola colabant,
amplissimum Templum habuit, at ubi S. Prosdoci-
nus S. Petri Apostolorum Principis Divinus hic Chris-
tum praedicavit, Juolae omnia sua Idola Mastem-
que deseruerunt, ipsaque hujus Brando-Nusivis
Templum S. Joanni Baptistâ dedicavit, ibidemque
Cathedralem Ecclesiam fecit.

Attila Urbem hanc incendit, à Rothari restituta
tam Grimoalbus ejus Successor ~~idem~~, quod ex suis
fratribus aliqui ab ejus Involis intererant fuisse,
iterum excidit. Anno 1558. ab Hungaris ca-
pilata et incensa fuit; nihilominus postea Civium
opera domibus et incolis adeo fuit aucta, ut modo
plus quam 500. familiae, inter quas multa nobiles,
et quatuor circiter animarum milia in eâ nume-
rentur.

Quamvis Opitergium post S. Prosdocium pro-

prius habuerit Episcopus, quis tamen post ipsum primus fuerit
 illius Episcopus, ignoratur. Post Terrisanum quia
 circa annum Domini 739. in ~~causa~~ hac Urbe fuit Episco-
 pus, de nullo alio fit amplius mentio, quandoquidem
 unum Urbis caudis Episcopatus etiam extinctus fuit,
 utrum alio translatus, vel altari iunctus fuerit, defini-
 ri haud potest; id certum est, quod illius iurisdictionis Ecle-
 siastica inter Episcopos Cenedensens, Turrisinum, et
 Patriarcham Aquilejensem distributa fuerit. In
 memoriam tamen, quod olim Opitergium Sedes Epi-
 scopalis fuerit, in memorata S. Joannis Baptista Ecle-
 sia Infula, sedum et Annulus, Episcopi insignia,
 observata fuerunt usque ad an. Chr. 1358. quo Urbs
 hanc unum hanc Eclesiam ab Hungaris dirupta fuit et
 incensa.

Praeter dictam S. Joannis Baptista Eclesiam,
 qua Cathedralis fuit, et quam post extinctum Epi-
 scopatum unius Plebanus administravit usque ad
 an. 1609. quo à Paulo Papa V. in Collegiatam con-
 versa fuit, adsunt adhuc aliae Eclesiae et Monas-
 teria, nunc scilicet Monasterium Benedictinarum,
 et tria Monachorum variorum Ordinum, inter quos
 extra Urbem sunt Capucini.

5° Coneglianum | Conegliano | Urbs aut potius
 Oppidum locus amoenus ad Motteganum fluvium partim
 in colle partim in planitie positum 7. miliaris versus
 austrum à Ceneda. Incolis frequens est, adhaerere ha-
 bet vineas. Illius solum vini, olei, et varia-
 rum aliarum rerum ita ferax est, adhaerere ha-
 bet adeo suavem et salubrem, ut Germani no-
 men illius Conegliano Rönigland, id est Regiam
regionem vesterint. Hic Venetioni primò su-
 um in continente seu terrâ firmâ dominium stabi-
 livisse dicuntur.

6° Seravallis, Seravallium | Serravalle, Sera-
valle | Urbs ad Mogochium | Maschio | fluvium posita
 2. miliaris versus Euro-Aquilonem à Ceneda. Bar-
 va est sed amoenus vineataque Sedes Episcopi Cene-
 densis. In ea frequens est, praesertim cum Ger-
 manis, pannorum, frumenti, vini, olei, p. spe-
 cialiter vero omnis generis arborum, quae hic

optima conficiuntur, commercium. Cum solum ejus non modo pulchris agris, vineis, silvis, stagnis, et aliis ad vitam commodum comparatis rebus abundet, sed et aërem habeat purum et salubrem, in ea numerus incolarum ita crevit, ut tribus diversis vicibus muri illius debuerint ampliari.

Ubi haec multum celebrata fuit, et contra famulum Tyrannum Etzelium strenue se defendit, ac binâ vice illum unum suo dispendio reprofuit.

Nobiles de Caminis, qui prosapia suam quinque principis et nobilissimis totius Italiae familiis annuerant, longo tempore eadem Dominati sunt, ibidemque ultimus nomine Richardus in Monasterio S. Justinae sepultus jacet, ubi magnificentissimum ejus monumentum. Initio saeculi XV. Venetiani hujus Urbis possessionem adepti sunt. An. 1509. Casarii eam obsederunt et obtinuerunt.

7° Ceneda Civitas in colle sub monte non procul à fontibus Mottagani [Mottagan:] et Soligi [Soligo:] fluviorum posita Tarrivium inter, à quo versus Septentrionem 17. miliaris, et Belvium, à quo 11. miliaris ad Austrum distat. Angusta quidem est, sed incolis frequentissima, Sedesque Episcopi, cui et in temporalibus subest, qui Seravalli residere consuevit.

Ex minis Opitergii, quod ab ea 13. miliaris versus Leronotum distat, cauta est. ferè meridiam tenet inter Blavin versus Occidentem, et Liventiam versus Occidentem fluvios, ac 10. miliaris ab utroque distat. In ea, praeter Eulerianam Cathedralam occurrunt bina Monasteria unum CP. Minorum S. Francisci alterum Monialium Ordinis S. Augustini. Quibusdam putant Cenedam esse Acedrum seu Oechum Ptolomaei.

8° Asulum [Asole:] Ubs in colle et non procul à fontibus Muronis [Muron:] fluvii sita 7. miliaris ad Orientem à Bassano, 14. ad Austrum à Feltino, et 17. ad Africum à Tarrivis. Parva est sed populosa. Videtur esse Acedrum seu Oechum Ptolomaei.

* Brentesia, seu Medoan, vel Medoan, Major [Bassano:] Ubs exigue sed satis populosa in angusta valle ad Brentesiam* posita 12. miliaris ad Septentrionem à Vicentia. Ca-

Patriarcha Aquilejensis Suffraganeum. Julis Casari Disti-
cum adscribitur, quo hujus Urbis situm eadem haud fuisse
probatum declaratur. En illud:

Feltria, perpetuo mirum damnata rigore,
Atque mihi posthac non adeunda, vale.

100.

§. III.

De Bellunensi Agro.

Bellunensis Ager | Il Bellunese: | Exigui ambitus
est; et confinis est ad Septentrionem partem Agro Cado-
rino partem Foro Julio; ad Orientem Foro Julio; ad
Meridiam Terrarum Tavisinis et Feltrinis; et ad Occi-
dentem Episcopatu Tridentino et Tyrolis. In eorum
Oriente occurrunt Silva 16. miliarium longitudinis,
qua Silva Lemorum S. Mari | Bosco di Rami di S. Mar-
co: | vocatur. Hic sunt notatur

Bellunum | Belluno seu Belune: | Urbs ad Clarin
| Biave: | flumen sita 18. miliaris versus Orientem à Fel-
tria sub 31. gr. long. m. 49. lat. 46. m. 13. Est Caput Agri
cui nomen tribuit, et deus Episcopi Patriarcha Aquile-
jensi Subjecti. Equidem ampla non est, sed tamen
incolis frequens et bene munita. Quidam arbitran-
tur illam est Bernunum Veterum.

101.

§. IV.

De Agro Cadovino.

Ager Cadovinus seu Cadubrium | Il Cadovino: | exi-
guus est, ac ad occidentem et Septentrionem Tyrolis;
ad Orientem Foro Julio, et ad Austrum Agro Bellunensi
clauditur. Quidam Agrum hunc Foro Julio adjiu-
unt.

Occurrunt in ea Castrum Plebis Cadovina, seu Par-
veia Cadovini, et Cadovina seu Cadubrium | Cadore,
seu Biave di Cadore: | Urbs e qua Ager nomen tra-
hit, et qua in eo est unica. Sitae est ad Sinistram
fluvii | Biave: | ripam 18. circiter miliaribus ad Sep-
tentrionem à Belluno. Ab omni tributo et velti-
gali libera est et immunis, quod sub initium se-
culi XVI. Incola magno feroore et fidelitate Rei-
publicae adhererunt. Est etiam patria Titiani
pictoris celeberrimi, qui an. 1477. natus, et 1549.
aetatis suae anno peste sublatus est.

102.

Subsectio IV.

De Foro Julio Venetiano.

Forum Julium seu Forojulienis provincia
| Trium, ~~Forojulienis~~ seu Patria di Trium; Germanis
| Triaul: | ampla provincia, cujus minimam partem

possidet Dominus Austriaca, quam sup. lib. 4. c. 1. §. 3. n. 40.
 expendimus; reliqua ad Republicam Venetam per-
 tinent. Limites habet ad Septentrionem Carin-
 thiam; ad Meridiem Sinum Venetum; ad Orien-
 tam Comitatum Goritiam, et Sinum Tergestanum;
 et ad Occidentem Agros Taurisium, Feltrinum et
 Bellunensem. Illius ambitus unicum illa parte ~~prope~~
 Domini Austriaco propria est, est ab Oriente ad Occidentem
 circiter 45. miliarium, ab Aquilone vero ad Austrum
 52.

Provincia haec olim inter hereditaria Caroli M. bona
 computabatur. Eginhardus enim ubi de huius Principis
 testamento loquitur, ait in ipsius leges 25. Archiepis-
 copales fuisse civitates, ac Torun Julii, à quo Pro-
 vincia haec nomen trahit, quastam esse. Longobar-
 dis illam eriperat; cum enim via esset, per quam Bar-
 bari Siliet Gothi, Henvi, et Longobardi in Itali-
 am imperant, successore etiam illam possederunt.
 Ajunt Imperatorem Conradum II. cognomento Salinum
 hanc provinciam Popono Patriarcha Aquilejensi an-
 1028. dedisse. Postmodum ad Dominum Habsburgico-
 Austriacam pervenit, et ab Imperatore Austriae
 Friderico III. qui alias IV. vel atiam V. dicitur, an-
 1459. pro 400000. ~~denariis~~ ~~imperialibus~~ ~~pro~~ ~~pro~~
 pignoratam reportavit. Sicutatorum Republica
 Veneta oppignorata fuit; unde eadem Dominus Austriaca
 hanc provinciam relucendi, redhibito pignoris pretio, jus re-
 tinere restendit.

Torun Julium Vini et frumenti feracissimum est, et
 meres, quae inde alio deportantur sunt praeter vinum,
 seta et ferrum.

Haec provincia praeter Torun Julium proprium,
 continet adhuc quaedam exigua territoria, Siliet
 Cadovinum iusta Blavium situm; Carniam, quam
 Talamentum abluit; et Calderum | Carso, Rasio: |
 Tractum exiguum inter Istriam ad Orientem, Sinum
 Tergestanum ad Austrum, Frontium amnem ad
 Occidentem, et Velachum | Vipavo: | fluvium ad
 Septentrionem positum. Quibus aliqui Goriti-
 am accensent. Cadovinum subsecutione praece-
 denti §. 21. jam expendimus; de Calvero et Gori-
 tia lib. IV. c. 1. §. 31. 37. 39. et 40. ubi nobis de Carnia
 la sermo fuit, egimus. De Carso in contextu lo-
 quamus. Ocurrit igitur hae
 1. Utinum, Utina, Udina, Udinum, Vedenum, Ve-
 dinum | Udine, Udino, Udino, Udina, Udane: |

Castrum Julicense, ~~et Forum Julium~~ (Civitas di Friuli, et Ci-
 vidal de Friuli, volatiam Civitas di Friuli: ad Na-
 tidon tironem*) Natisone: fluvium sub Alpibus posita 7.
 miliaris ad Euv. Aquilonem ab Utina, et ii. ad Carnur a.
 Goritia. alias etiam Civitas Austria: (Civitas di Austria:
 nuncupata fuit. Enigm est momenti. Natiso in binas
 partes illam dividit, qua veneto ponte lapides jungun-
 tur. Olim Metropolis fuit Duetus a Longobardis in-
 Foro Julio erecti. Numerosa Nobilitate, et magna ec-
 clasiarum copia et palatiis superbit. Inter Monaste-
 ria aminere videtur illud, quod Majus: (Il Maggiore:)
 vocatur, et in quo sunt Moniales Benedictina, quod-
 que aetate Diasterici Longobardorum Regis fundatum
 fuit. In ea offenduntur varia antiquitates et In-
 scriptiones Romanae. Patriarcha Aquilejenses a
 Saeculo VIII. usque ad XIII. huc residerunt. Olim et-
 iam adfuit Episcopus, quem Calixtus Patriarcha ex-
 pulit, ibique Diocesium suae adjunxit. Urbis haec
 est patria Pauli Diaconi, qui historia Longobardo-
 rum et alia opera edidit.

5° Palma, Palmanova: Palma Nuova: Urbis va-
 स्ता simul et munitissima ad sinistram Natisonis
 ripam in confinis Comitatus Goritia sita, 9. millia-
 ris ad austrum a Foro Julii, et 13. versus occidentem a
 Goritia, sub 33. gr. 4. m. long. et 46. 4. m. lat. An.
 1593. usque ad an. 1594. Veneta Republica illam ex-
 citavit ac munitis salubris instruit, cum ut pro-
 vinciam a Turcarum incursionibus, tum ab a Domus
 Austriacae eidem vicina moliminibus tutam
 prestarent. Haec Hunni et alia barbarae ratio-
 nes in Italiam imperant, et die post ipsos Turca, qui
 Tarvisium usque grassati sunt. Palma nova mun-
 copata fuit ad distinctionem ejus nomini Oppidi seu
 Vici 3. miliaribus ad austrum ab ea distiti.

6° Concordia Urbis vetus et devastata, cujus vesti-
 gia duntaxat supersunt, ad ripam Romatini modo
 Limentis: Limentis seu Lema: fluvio non procul a Simi-
 Veneto versus Septentrionem sita 25. miliaribus ad
 occidentem ab Aquileja. Ptolomaeus lib. 3. c. 1. ait
 eam fuisse Coloniam Carnorum. Plinius lib. 3. c. 18.
 illam Limentiam inter et Talamentum collocat.
 Eutropius lib. 3. c. 4. memorat Imperatorem Lucium
 Verum in Venetia rem obisse, cum Concordia Al-
 tinum pergeret. Antoninus in suo Itinerario
 illam Aquilejam inter et Altinum collocat 21000.
 ab utraque partibus. Et Zozimus de Alario dixerit
 ait illum Romanam pergeret, per Aquilejam, Carnor. q. cum

* Natiso (Natisone):
 fluvius. Illius me-
 minit Plinius lib. 3.
 c. 18. atque illum
 Coloniam Aquilejam
 praeterfluere. Idem
 loquitur Jordanus
 de Rebus Goth. his ver-
 bis: Aquilejae muros
 ab Oriente Natiso am-
 nis claudit. Verum
 ambo hi scriptores
 ab invicem videntur
 tantum enim abest,
 ut fluvius iste Aqui-
 leja muros claudit,
 quin 9. miliaribus ver-
 sus Aquilonem ab ea
 frontis immergitur.
 Oritur Natiso in Al-
 pibus, ac iactis cur-
 su serpentino a Carn-
 ro versus Euronotum
 fluit, tum ab Orien-
 te ad occidentem,
 post junctis libri Co-
 sice: et
 5. Leonardi canali-
 bus a Septentrione
 versus Meridiem
 Forum Julii praeter-
 fluit, inde sumto
 seu Cornu flumi-
 ne Balmam aluit,
 ac tandem versus E-
 vonotum infra Gra-
 disiam frontis im-
 mergitur.

Siam et Altimum iter arripisse. Concordia etiam me-
minerunt Pomponius Mela et Strabo. Graepante
per Italiam Attila à Civibus devicta fuit, ac post-
modum Rotharis Longobardorum Rex illam occidit.

* Celina seu Cilina
urbis ad ejusdem
nominis fluvium,
qui haurit procul à
Caudubrio versus
orientem katu-
rit ac Liventia
immergitur, sita.
Jam Plinii aetate
devastata jamuit,
quod ipse memorat
lib. 3. c. 19. forte
postmodum res-
taurata fuit.
Mox non am-
plius extat.

Episcopum habuit, qui urbe caesa Celinam se recepit,
quod ait Novisius Dipert. Hist. de Synodo V. Idem Episcopus
ab an. 1592. in Portu Guarario residet, ac Concordia
Antistitis titulum retinet, estque Patriarcha Aquil-
ejensis Suffraganeus. Anno 1587. Matthaeus
Sancti Concordiae Episcopus quosdam Synodales Ordina-
tiones edidit.

7.º Guararii Portus | Portu Guarario | Urbis seu potius
Oppidum ad Romatium seu Limenam | Limenae |
fluvium posita 3. milliariis ad Septentrionem
à Concordia. In ea frequens est commercium, ac
omnes à Germania abata merces navigis impo-
nuntur Venetias devehenda. In illa residet
Concordiae Episcopus.

8.º Portus Naonis | Bordenone, Postoranæ | 3p-
pidum munitum ad ripam Navicedi | Navicello |
fluvii, qui à Meduna absorbetur, 11. milliariis
ad Aestum ab Aviano. Olim ad Patriarcham
Aquilejensem pertinebat, postea longe tempore
à Austriae Domus possessum fuit. Venetia-
ni multoties illud occupaverunt. Tandem ab
Imperatore Carolo V. ipsis relictum fuit. Nihilominus
Archiduces Austriae titulis suis illud adji-
ciunt et Portus Naonis Dominos se nuncupant.

9.º Avianum | Aviano | Oppidum Bellunum
inter et Utinam positum, 17. milliariis ad Ori-
entem à Belluno, et 27. ad Occidentem ab Utina,
necnon 11. ad Septentrionem à Porta Naonis.
Nomen dedit famoso Capucino C. Marco ab Avia-
no, quem Imperator Leopoldus I. propter illius
vita sanctimoniam tam impense coluit ac ve-
neratus est, ut illum Vienna, ubi an. 1699.
in famam sanctitatis obiit, in sacello Archidu-
cum et Principum Austriae condidi jussit,
ut, unam sequenti Epitaphio, cujus quali-
bet linea sui obitus annum exprimit:

Patri Marco ab Aviano Capucino,
Conjatori e Vangelicis Virtutibus
Kornato, Vienna Austriae In sacello
Domini s. Valteris christiani, Leo-

220
PO L D V S A V G V S T V S A V G V S T A S V A , F I L I I Q V E
M O E S T A P A S S I O N E P O S V E R O P A T R I
M A R C O D E A V I A N O V E R O I E S V S E R V O
L V X e t r e q V I e s p e r p e t V a .

De Carnia

103.

Carnia nomen habet à Carnis Alpium populis, qui orientalem, eamque maximam Trori Julii partem incolabant, à Tsjamento videlicet fluvio, qui ab Aquilone ad Austorum illud totum perfluit, Goritiam usque. At nunc regio hæc longè arctioribus constat limitibus; exiguam quippe latis Trori Julii plagam occupat septentrionalem sub Alpibus in confinis Carinthia Superioris secundum Tsjamentum ab ipsius Saturigine ad illum usque locum, ubi Velachium à Fella: amnem sibi jungit, atque sic intra triangulum contineri videtur. Notatur hæc

1° Tolmetium, Sulmetium: Tolmezzo, Tolmezzo: Urbs exigua caput regionis ad septentrionalem Tsjamenti ripam sita 27. miliaribus ad Castrum ab Utina.

2° Julium Carnicum: Ponteba, Ponte-Fella, Ponte a-Vella, Pontafella; Pontfeld, Pantoffel, Puntafoll: Urbs in limitibus Italiae et Carinthia ad ripam Velachi: Fella: fluminis, quod regiones Dominus Austriacæ à Veneticis separat; inò Urbs ipsam separationem efficit. Velachium velut medicum perfluit, ac bivariam dividit, pontemque partem lapideam partem sublevis jungitur; ad illius craterum situm est Julium Carnicum Veneticum: Ponteba Veneta: ad rivum Civerique sunt Itali et Reipublica Venetae subditi. Sinistram vero occupant Germani, qui Domini Austriacæ parent, utriusque illorum Julium Carnicum Imperiale: Ponteba Imperiale: vocatur. Inter omnes Alpium vias hæc optima est et facilissima.

104.

Subsectio V.
De Istria Veneta.

Istriam generatim sup. lib. 4. c. 1. §. 3. n. 38. jam expendimus, ubi et illam in binas dividi partes, Austriacam nempe et Venetam, memoravimus, atque priorum generatim. De prioribus ibidem sermo nobis fuit, superest igitur ut de Veneta tractemus, locaque ad Reipubli-

cam Venetam pertinentiam modo exponamus. Igitur occurrit.

1.º Istra Caput | Capo d'Istria: | antiquitus Agida, et postmodum Justinopolis Civitas, ~~postea~~ et Sedes Episcopi Patriarchae Aquilejensi subiecti in Sinu Tergestano, ad austrum Ostii Risani (Risano:) fluminis, quod Veteribus Thomis dictum est, in Sinu è Mari prominente et ad tria miliaria protenso atque sic Inuclam referente sita 9. miliaris versus meridiem à Tergesto, lib. 36. gr. long. m. 36. et 45. lat. m. 31.

Saxum hoc, supra quod Civitas haec posita est, Cypri figuram exhibet, quae Boëtis ansam praebuit illud fictionibus suis ornandi: fincerunt enim Neptunum iratum adversus Balladem, quod in ipsius praesidium permanisset Athenis nomen suum imponere praesumpsisset, illam ad hunc usque locum persecutam fuisse, ac ejus Clypeum in Mare Islapsum in Saxum fuisse conversum, supra quod urbs condita fuerit et Balladiaz vocata.

Narrant alii Jasonem Argonautarum Ducem in Colchide ubi aureum velus obtinuit, unacum Medea Colchidis Regis filiâ huc substitisse, ac ibidem 500. ante Romanam conditam annis urbem excitasse, quam postmodum vastam et vaeuam pastores quidam 18. ante Christi adventum annis restaurarunt. Sed et haec fabulam redolent poeticam, quemadmodum Argonautarum historia ipsa.

* Colchis nunc Mi-
gralia Georgiae
in Asia provin-
cia.

* Argonauta
vel Argonautes.
Hoc nomine ve-
niunt homines,
qui, ut fingunt
Boëtae, simul na-
vem Argos sic-
tam conscenden-
tes in Colchidem
vela fecerunt
aureum velus
adepturi, quod
circa annum
mundi 2700.
contigisse ajunt.

Sed hoc fabula
est ea in, quae d. Scriptu-
ra lib. Jud. c. 6.
v. 38. 39. et 40.

Civitatem hanc antiquissimam esse certum est, at, à quo condita fuerit, ignoratur. In Agida post Justinopolis, ac tandem Caput Istriae nuncupata est. Illi Inuclae an. Chr. 44. relicta Isolatina finem Christianam amplexi sunt, Ecclesiamque constanterunt, quae nunc Cathedralis est; creditur fuisse Templum Cybele Saturni conjugi et Magna Matris diatum. An. Chr. 210. Agges, qui adhuc extat, Inuclam suam continenti junare, ut ab eâ in illam via ipsis pateret via, simulque à Barbarorum jam jam Romanos provincias depopulati occipientium, invasionibus tutos se praestarent, Supra Saxum, quod in via erat, arcem excitarunt, quam Leoninam | Castel Leone | vocarunt. Nec tamen Situs opportunitas obfuit, quin Humorum, Gothorum, Thulorum et aliorum Barbarorum inundatio urbem hanc aquae ac alias

provincias attigerit, ipsaque illorum gratulationibus, et
 dirptionibus obnoxia fuerit. Imperator Justinus
 I. qui ab an. 518. usque ad an. 527. Orientis tenuit Im-
 perium illam pristinis statui restituit, unde et ab ipsis
 nomine antiquato prioris Regulae nomine, Justinopo-
 lis deinceps Dici voluit, donec à Venetis capta fuit, qui
 illam Istria Caput | Capo d'Istria | vocarunt.

Quamvis sub Romanis fuit, iisdem ac alia Colonia
 qua fuit Romana Civitatis habebant, praerogativa ga-
 visa est. Praeterea illius potentiae vestigium exhi-
 bent ambo subterranei et murati aquaeductus in con-
 tinentem ad ~~duos~~ duobus milliariis ad eum usque lo-
 cum porrecti, ubi limpidissimus fons est, cujus aqua
 per eundem ad maris latus, et inde per ligneos canales
 trans Mare in Urbem adducitur.

Civitas haec die equidem sub Patriarcha Aquilajen-
 sis jurisdictione stetit, sed tamen Republica iuxta
 proprias legibus se ipsam regerebat, et ex civibus suis
 in sibi subiecta loca mittebat, qui eundem praesent,
 et nomine suo Dominarentur. Satis etiam ei sibi
 unum erat, ut arma sua non modo cum Tarvisinis
 aliisque finitimis populis, sed et cum Venetiis
 metiri valeret, à quibus tandem devicta fuit
 et vectigalis facta, ubi nempe an. chr. 932.
Bonus Cambius II. Venetorum Dux illam a pul-
 sit. Demum an. 1278. 25. februarii Republica
 Veneta se penitus subiecit retentis tamen pri-
 vilegiis suis et immunitatibus. An. 1380. Ge-
 nenses illam occupaverunt, atque etiam aliis
 occasionibus, quod muro nondum plene cineta
 foret, diriperunt, et igne injecto succendere vi-
 sident. Tandem Senatus Venetus ad repetitam
 Civium instantiam an. 1478. momentosum hoc
 Opus perfici curavit.

Ab illo tempore Civitas haec multis aedificiis praer-
 sertim Ecclesiis ornata fuit. In ea, praeter Ec-
 clesiam Cathedralis, qua B. V. M. sub titulo
Mariae Majoris dedicata est, quadraginta aliae
 numerantur, quarum aliquibus juncta sunt Mo-
 nasteria, ut Servitarum, Dominicanorum,
 Franciscanorum, Monialium Ordinis S. Clarae,
 &c. Praetorium seu Basilica Civilis ve-
 tus est aedificium; creditur fuisse Templum
 Paladii Sacrum.

De velere Geronis,
 qui ea aetate vixit,
 loquitur male con-
 sarinata; qua pro-
 prie nihil aliud in-
 dicare videtur pra-
 ter antiquissimam
 navigationem, cu-
 jus memoria conser-
 vata fuit, et quia
 ex hac navigatione
 pretiosas pelliceas
 secundatulerant,
 hinc fictum, se au-
 reum velus attulisse.

Quidam ajunt, quod postquam Justinus Imperator urbem hanc restaurasset, Joannes Papa I. ad ipsius instantiam an. 526. in ea Episcopum constituerit; verum communis est opinio Stephanum Papam II. an. 752. vel 756. id egisse.

In ea aër spirat saluber et temperatus, Marisque ipsi pisces in abundantia suppeditat. Bina montium series utrimque illius stipant latus, ac si inter se le mediam collocare vellent; oleis sunt consiti circumque jacentes vinea exquisitum proferunt vinum. Ipsius principalis redditus consistit in Salinariis, quorum versus Orientem et Austrum usque 3000. numerantur, quae singulis annis ultra 7000. medimnorum pendunt.

2° Muggia | Muggia seu Muggia: | Urbs cum portu Maris in Orientali littora ejusdem nominis Sinus 5. miliaris versus Austrum à Tergesto sita. In aditu portus illius bina sunt turres, eiq̃ue impendit Arx, è qua, illis, qui infra hant, omnium, quae in portum provehuntur, navium notitia per signum datur. Anns 1420. Urbs haec se Veneticis spontè subiecit.

3° Alieium, Haliæti Castrum, seu Castrum Aquilae | Iola: | Oppidum ad littus Tergestani Sinus positum 5. miliaris versus Occidentem ab Istria Capite, in parva Insula, quae continenti ponte jungitur.

4° Piranum | Pirano: | Urbs in peninsula, quam versus Meridiem Sinus Lagonus | Lagona: | et versus Septentrionem Sinus Tergestanus efficiunt sita, 14. miliaris ad Afium, ab Istria Capite seu Justinopoli. Portum habet venustum et navibus et tricibus semper repletum. In ea 6000. Juvalorum numerantur; aërque saluber spirat. ab an. 1583. ei dominantur Veneti.

5° Umagum seu Omagum | Umago, Humago: | Urbs ad occidentale Maris littus inter Sinum Lagonum et ostium Quati seu Naupti | Quato: | fluminis posita 7. miliaris ad Austrum à Tergesto. Quavis portum habeat satis amplum, nec tamen ob aëris huius spiritudinem et insalubritatem haud multum populosa est. Dicitur esse Ninqueum vel Mingum Veterum.

6° Civitas Nova | Citta Nuova: | Urbs parva ad ostium Quati posita 3. miliaris ad Austrum ab Umago, et totidem ad Aquilonem à Parentis. Est sedes Episcopi Patriarchae Aquilani Suffraganei. Portum habet totius Istriae optimum, nec tamen ob aëris intemperiem Juvalis frequens est. Ajunt eam ex ruinis

Ammonia, quam Hungari exciderunt, et cuius rudetum
6. miliarium in continente ab ea diffinitum adhuc hodie R. no- ⁴ regis orientem
via destituta: Ammonia rovinata: / vocatur, civitatem
fuisse, ac propterea Civitatem novam distam, ad Quati ripam

7° Parentium: Parentzo, Parentzo, et Parentzo: / Ci-
vitas angusta ad Littus Maris Adriatici in peninsula
e regione Juncula S. Nicolai inter Quati et Lemunis
seu Lemunis: / Lemno: / fluminum ostia posita 8. mil-
liariis ad Austonum à Civitate Nova, Sedes Episcopi
Patriarchae Aquilejensis Suffraganei. In ea cer-
mentur quaedam admodum in sublime posita aedi-
ficia, et venusta rotunda turris, et caetera muros
quaedam vetera monumenta. Propter aëris intem-
periem haud multum populosa est. In ipsius vic-
inia occurrunt quaedam ^{duae} parvae Junculae, quae ipsius por-
tum efficiunt; inter eas eminet ea, quae S. Nicolai
dicitur, in qua est Monasterium, et antiquissima
turris, quae portui Phari locus est. Anno 1267. 15.
Julius Civitas haec Venetianis se subiecit.

Illius Episcopatus saeculo VI. erectus fuit; cum jam
diu ante ipsa unam aliam finitimus Urbibus Chris-
tianam Religionem amplexa fuisset.

8° Rivoninum, Rovinium, et Rubinium: / Rovigno: /
Civitas parva sed populosa Sedes Episcopi, in Juncula pon-
te continenti juncta ad Ostium Lemunis: / Lemno: flu-
vii. celebratur a binis suis portibus et latonibus, e
quibus pulcherrimis lapides eruntur, quos Veneti
ad sua adhibent aedificia. Plerique illius In-
cola sunt nautae; omnesque naves sive Venetianae
sive caeterae illius portus tangere tenentur, nautas-
que conducere, qui per difficiles et periculosos circa
Venetias occurrentes scopulos illos duant.

Solum hinc Urbi vicinum vini praestantissi-
mi et oleorum feracitas; hinc forte fit, quod in ea
multi claudicant; enimvero forte vinum Gothotis
at Ischiadis parum est. Mulieres hinc more Hispanico
firmis tunicis utuntur. An. 1330. Venetiani illius
possessionem adepti sunt.

9° Julia Pietas: / Pola: / Urbs ad Orientale Ma-
ris Adriatici littus in fundo Sinus ejusdem posita
17. miliaris ad Insonotum à Rivonio sub 34. gr.
long. m. 24. et 45. lat. m. 20. Sedes Episcopi olim Ra-
vennatis Archiepiscopi, nunc vero Patriarchae Aquile-
jensis Suffraganei.

Inter vetustissimas Istriae Urbes, recensetur, atque fuisse Reipublicam non modo ipsius antiquae magnitudinis, quae adhuc supersunt, indicia produnt, sed et Inscriptio marmorae Severi Imperatoris Statua basi insculpta manifestat, in qua Reipublica Colensis vocatur. At successu temporis ad eas redacta fuit angustias, ut modo via 800. Iudaei, complectatur.

Postea memorant Bolam fuisse Coloniam Colchorum, qui Argonautas Velleris praedatores percussit, quos cum non offendissent, ac propterea ad sua redire non audent, sponte se ipsos in patria sua proscripserunt hincque subsidentes urbem exitarunt, quam Bolam quae vox, prout Strabo notat, ipsorum lingua proscriptos significabat, vocaverunt. Verum haec fabulam videntur; nec enim, quae Bola occurrunt vetera monumenta, ut sunt Arus triumphales, ac praecipue Amphitheatrum, quod amplitudine sua Romanum ferre equat, et adhuc integrum existit, nisi quod gradibus, qui lignei fuisse dicuntur, careat, Imperatorum Romanorum aetatem superant.

Venetiani hanc arcem quatuor propugnaculis instructam constituere coeperunt nec perfecerunt. In ea 10. aut 12. sunt taxati milites praesidio locati sunt, qui magis a fame quam a bello sibi metumunt; alias Venetiarum vicinia ad ipsorum securitatem etiam confert.

* Senia | Segna, Circa an. 1606. Inissa pirata Seniensis | Segna, Zeng: | cele- Zeng: | in aetate 170. Usnohis noctu per secretam bre propugna- portam urbem hanc ingressus illam diripuit; at urbem cum portu die sequenti Civis ad arma conuocantes ingratos tu optimo in hospites, capulerunt potiori praeda ea ipsorum Mo. Lachia Dal- manibus exempta. matia provin- cia aegypti incolae Usnochi vocantur.

Bola praeter Ecclesiam Cathedralis, quae honoribus B. V. Mariae et S. Thoma Apostoli dicata est, adhuc alia occurrunt Ecclesiae, in qua graeci ritus suo officia divina celebrant. Adhuc etiam Coenobia Augustinianorum, et Franciscanorum, et Monialium, Nosocomium, variae confraternitates laicae, Seminarium, et Mons pietatis.

10.º Albona, Albrum, et Albrona | Albona seu Albrona: | Urbs exigua ad littus Canariensis, 5. miliaribus versus septentrionem ab ostio Arsa seu Arsa fluminis et 7. a Austro à Flanona in saluberrimo solo posita sub Monte Vena | della Vena: |

non procul ab Istria Austriae. Est patria famosi Flacii
Ilyrii Centurionis Magdeburgicorum Auctoris.

110. Ilanona seu Ilanova [Trianone] urbs parva
inacum portu ad litus Veneti et Canari Sinus in con-
finis Carinthiae posita 7. milliariis ad Septentrionem
ab Albona. Passos numerat Inulas, ac de Sic in
diem deficit. Ilanates Plinii lib. 3. c. 21. sunt hu-
jus loci Inulae.

Caput II.

De Media Italia Parte.

Pars media Italiae comprehendit 10. Magnum
Ducatum Hetruriae. 20. Ditionem Pontificis
seu Papa. 30. Quosdam exiguos Status intra
Pontificis et Magni Hetruriae Ducatus Ditionem
contentos. De quibus modo distinctis Sectionibus
Subsectionibus et paragraphis disceamus.

Sectio I.

De Magni Hetruriae
Ducatu.

Hetruria, nunc Magni Hetruriae Ducatus
[Il gran' Ducato di Firenze seu La To-
na] nuncupata, ampla est media Italiae pro-
vincia.

Hetruria seu Etruria ab Hetruribus antiquissi-
mis ac proximis illius habitatoribus dicta est, post-
modum Thyrohenia à Thyrohene Athys, Lydia
seu Moonia in Asia minori nunc Natolia Regis
filio, qui in eam suorum gentiliam deduxit co-
loniam: unde et Mare, ad cujus litus sita est,
Thyrohenum, et Inula Thyroheni vocati sunt.
Demum Tuscia seu Thuria nuncupata fuit ab
eorundem ipsius Inularum nomine altero, quos
Graeci Tusios à Graecis vocabulis Τύος Sacrifi-
cium seu Victimam, et Κοῦος Intelligo, quod Sacrifi-
cia speciali ritu celebrarent et offerrent, vocave-
runt, ita ut Tusus per syllabarum quarundam
Synopen idem sit ac Τύος Κοῦος Sacrificiorum pe-
ritus; à qua voce illius Italianum nomen Toscana
derivatum quoque videtur.

Hetruria antiquis temporibus longius, quam
nunc protendebatur, scilicet à Marna fluvio, qui

* Flaccius [Mat-
thias] Albona
natus est an. 1520.
3. Martii. Ditus
est Ilyrius, quod
Istria, in qua urbs
habitata est, olim
Ilyria pars fuerit.

105. Praetis Venetia hu-
manioribus litteris
in Germaniam pro-
fectus est, ac an.
1539. Basileam
venit, ubi sub Si-
mone Grynao Bra-
stantium Theolo-
giae operam dedit.
post Tubingam

106. profectus est, inde
an. 1541. Wittem-
bergam adit, ubi
Lutherum et Me-
lanctonem au-
divit, nec non grae-
cam et Hebraicam
linguas didicit,
ibique Magister
creatus an. 1544.

Hebraicam lin-
guam docuit. Or-
to deia bello Smal-
caldico Saxoniam
deserere coactus
Brunsvigam se
contulit, ubi cum
magno audienti-
um conuulso docuit;
anno 1547. Wittem-
bergam rediit,
inde pulsus Mayde-
burgum se recepit,
ubi aliquam diu
in Typographo Cor-
rectorem egit. an.
1557. Jenam acce-
tus in hujus Urbis
Universitate per 5.
annos Professore
egit. Hinc etiam